

Tā 'Ē'ē lājó'bá kâ Tā 'Ē'ē

Tā 'ē'á zīlā nīlī sísi rī

Nōō rī'á búkū Lúkǟ kâ rī lâ ró īgīlā ōjīlā āmbá rú bē Tīyōfīlē rī drí rī ī'dī. Búkū nō 'á rī, rī'á 'dó ī'dígówá tā gólīyī rī 'bá rû 'ēlé Yésū rī ōdrā gō'dá kpá ngāngā lâ bē rī vólé sī rī ī'dī. Ī'dígówá 'dī rī'á tā gólâ lājó'bá yī drí ūjūzó 'ē'á tā 'bā'bā ădūkū Yésū kâ gólīyī drí kī'á nī rī gólīyī ōlā'bū ūjūzó 'ē'á tā gólâ Líndrī Tāndí Ôvârī kâ drí gólīyī vó ndrēzó, gō'dá kpá mbârâkâ fēzó kānísā drí gō'dá drī-'bá lâ yī bē rī.

Lājó'bá yī drí tā gólâ Yésū drí â'dózó tótó ōjīlā Yúdā yī kâ drí kō, bē-rī ōjīlā ūrī ūngó drī'ī rī 'bá yī drí ndrī rī ūlīzó. Kápītā 15 â'dâ tā gólâ lājó'bá yī drí rû ê'bézó Yérōsälémā 'á, gō'dá drīlīyī tā-drī lēzó tā 'dī 'á rī ī'dī. Gō'dá drīlīyī drí-ācē fēzó Póölō drí â'dózó lājó'bá ró ōjīlā gólīyī â'dó 'bá kō ōjīlā Yúdā yī kâ ró rī 'bá yī drí. Gō'dá nīngá sī rī, ngá ăzâ īcâ kô tā âtâ-âtî tāndí lōgâlé lâ'bú ăkó vō 'ásī ndrī.

Gō'dá kápītā 21 'ásī 'būu ădūkū lâ 'álâ rī, ūyíkâ tā kúmú ngüíngî gólīyī rī 'bá tā Póölō kâ kîlî rī 'bá yī kâ ī'dī, gō'dá kpá tā gólâ rû 'ē 'bá Póölō rī jōjō Rómā 'álâ nī'á tā lâ kî rī bē.

¹ Kúmú Tīyōfīlē, úlí gólīyī má drí īgīlí ní drí búkū drī-kákâ ámákâ rī 'á rī â'dô ūyí trá ndrī tā gólīyī Yésū drí itôlé 'ēlé gō'dá kpá tā gólīyī gólâ

drí ïtõzó õjílā l̄ifí ìmbálé ï'dí sī lâ rî yî ï'dí, ² cälé būú ū kâyî gólâ Ôvârî drí gólâ rî trõzó ûrú 'álâ rî 'á. Gõ'dá ãkpákâ'dâ Ôvârî trõó drë gólâ ûrú 'álâ kô rî, Líndrí Tãndí Ôvârî kâ drí gólâ rî 'bázó tâ â'dálé lâjó'bá gólâkâ gólâ drí njílí trá sisí tâ gólïyî Ôvârî drí lêlé gólïyî drí 'êlé rî yî tâsî. ³ Yésü rî õdrâ gõ'dá kpá gólâ rî lîdrî-lîdrî vólé drï 'ásî, gólâ rî trá ïnyákú drïjî nõngá kâyî nyâ'dí-rî íyî nyäányâ â'dálé lâjó'bá íyíkâ rî 'bá yî drí ândâlâ dûû, tâlâ 'dîjî gólïyî ûnîjî ró dódó kî, pâtjî yî rî'á lédrë-lédrë ró. Lâjó'bá 'dî 'bá yî ndrê íyî gólâ trá, gõ'dá gólâ rî trá rî'á tâ ûrûkâ 'bá yî âtâlê gólïyî drí tâ gólâ Ôvârî drí õjílā 'bázó â'dólé kûmû íyíkâ zélé rî tâsî.

Tā Líndrí Tãndí Ôvârî kâ drílâ tâ lâ 'bâlé ngá fefê ró rî tâsî

⁴ Nïngá sî, kâyî ãzâ sî, Yésü yî ê'bê rû bê ngá nyâlé lâjó'bá íyíkâ rî 'bá yî bê rî, drílâ tâ 'bázó gólïyî drí kî nî rî, "Mî rî drë tâkõ Yerõsälémâ 'á nõngá fínyâwá, gõ'dá nî tê ró Líndrí Tãndí gólâ ámâ átâ drí tâ lâ 'bâlé trá sisí kî, yî ãâ'dô âfê'á lâ mbârâkâ sôlê ãnî 'á rî. ⁵ Sisí rî, Yôwánî 'ê bâbâtízî íyíkâ õjílâ drí l̄imvû sî, gõ'dá kâyî fínyâwá vólé drï 'ásî rî, Ôvârî â'dô íyíkâ bâbâtízî 'ê'á ãnî drí Líndrí Tãndí íyíkâ sî."

Tâ Yésü rî trõzó ûrú 'álâ kûlûndûndû ró rî

⁶ Gõ'dá kâyî ãzâ sî, lâjó'bá Yésü kâ ûsû ïyî rû bê ó'dí gólâ bê rî, drílïyî gólâ rî ijízó kî nî rî, "Kûmû ãmákâ, nõô trá ï'dí ngbâângbânõ kâyî gólâ nî drí 'bâlé â'dózó kûmû ángí ãmákâ ró, gõ'dá õjílâ

āmákâ Īsîrâ'élë kâ 'bälé 'bädrî āmákâ trôlé ōjílää
lídí drígá sî rî ī'dî yã?"

⁷ Gō'dá gólâ kī gólîyî drí rî, "Ámâ átá cé ī'dî élê â'dô â'dó'á nî drí-äcê bê kâyî tâ 'dî 'bá yî drí 'ẽzó â'dólé rî 'bâ'á nî. Îcá kô ãnî drí kâyî tâ rî 'dî 'bá yî drí 'ẽzó rû 'élé rî nîlî. ⁸ Gō'dá nî ârî drê tâ nô. Líndrí Tândí Ôvârî kâ â'dô â'dé'á ãní drîjî mbârâkâ sôlé ãnî 'á, tâlâ nî nî ró bê â'dólé lîfî drîjî 'bá ró má drí, tâ ámákâ â'dálé őjîlâ Yérôsâlémâ 'á rî drí nõngá, gô'dá vô ūrûkâ 'bá yî Yûdáyâ kâ 'ásî ndrî, gô'dá 'b  drî z  lî S  m  r  yâ rî '  l  , n  ng   s   rî, őjîlâ 'b  drî   z   'bá yî kâ drí ndrî." ⁹ Gō'dá Y  s     t  l   b     l   'dî 'bá yî ndrî rî, Ôvârî drí g  l   rî tr  z   n  z     r   '  l   ny   k  l  u  nd  nd   r  . 'D  l  j  'b   g  l  k   rî 'b   y   lîfî drî l   y   '  . N  ng   s  , mb  r  s  s   drí g  l   rî l  m  z   l  p  l  , gô'dá g  l  y   i  c   k   g  l   r   ndr  l   kp   ó'd  .

¹⁰ Yésū õtíří rří nřlí 'břú 'álâ rří, gólřyř zářá rří'á
gólâ rří vó ndrě'á. Nřngá sř 'wřâ, ţgô ţzâ 'bá yří
rří sô ţyř ítâ mvěřemvě kpíří-kpíří 'ří, drlřyř ágázó
âdréle gólřyř gárâ drří 'á. ¹¹ Gô'dá ořjilâ rří 'dří 'bá
yří drí ngázó tâ âtálé kří nři rří, "Ãnî ořjilâ Gâlřlâyâ
kâ nô 'bá yří, nři ţsû tâ kô. Yésù rří gólâ ãnî drí
ndrěle trá tô nřrř 'á 'břú 'álâ nř, kâyři ţzâ sř, gólâ
â'dô ágô'á kpá ó'dí ţangó nô 'á, kpá nyé ţzô látři
gólâ ãnî drí gólâ rří ndrězó trá nřrř 'á vólé 'dří tí.
Gô'dá ngbâângbânô, nři rří âdréle rří'á vó ndrěle
'břú 'álâ ró kô. Tâ ndře rřu trá!"

*Tā gólâ Mătýā rî njízó lăjó'bá ró Yúdă rî vō 'á
rî*

12 Tā rī 'dī â'dô trá úní gólgâ fê dō kâ zîlî õlívî rî bê rî drî 'álâ, vō rī 'dī jéé kô, â'dô 'bâ'á õzõ áyágá âlô kâtí Yérôsälémä rú sî. Tólâ sî, lâjó'bá Yésü kâ 'dī 'bâ yî drí ngâzó gôlé fîlî jârîbä Yérôsälémä kâ rî 'álâ. **13** Gólîyî mbä trá nîlî jô 'álé ûrú lésî gólîyî drí rîzó rîlî rî 'á lâ. Lâjó'bá Yésü kâ 'dî 'bâ yî rú lâ yî rî'á ï'dî nô: Pétérô, Yôwánî, Yâkóbä, Ändîrîyä, Fílîpö, Tómä, Bâtôlôméyö, Mâtáyö, Yâkóbä Älápáyä, Sîmónä, * gô'dá Yûdä * Yâkóbä. **14** Gólîyî rî trá rû ê'bélé vō âlô 'á râtáâ 'élé kpäkâ âlô pîpîsîlî âlô sî õkó gólîyî rî 'bâ lâmûlî Yésü yí bê rî 'bâ yí bê, gô'dá Mâriyä Yésü rî ândrê ró rî, gô'dá Yésü rî  drúpî yí bê.

15 Nîngá sî, kâyî  zâ sî,  jîlâ gólîyî tâ lë 'bâ trá Yésü 'á rî 'bâ yî drí ngâzó rû ê'bélé tû vô âlô 'á. Gólîyî rî'á õzõ kámá-âlô-drî-lâ-nyâ'dî-trá kâtí. Nîngá sî, Pétérô drí ngâzó âdrélé ûrû tâ âtálé gólîyî drí kî nî rî, **16** "Ámâ  drúpî yî ámâ  zó yí bê,  câ trá úlî Ôvârî kâ gólîyî  gîlî trá tâ  gî- gî  yîkâ 'á nô drí rû 'élé Yûdä drí.  kû ró  kû ró nâ rî, Líndrî Tândí gólâkâ 'bâ kúmú Dâwûdî trá tâ âtálé tâ '  'bâ rû 'élé  tí 'álâ vô Yûdä kâ lâjó'bá ró rî tâsî, Yûdä gólâ  jú 'bû 'bâ yî âtrô 'bâ Yésü rî rûlî rî, **17** kpâlé Yésü njîlî bê Yûdä rî gógó 'dî trá nî lâjó'bá ró lôsî 'élé  mâ  zí- zí ró rî."

18 (Pétérô rî rî'á úlî 'dî 'bâ yî âtálé Yûdä rî  drâ tâsî, tâlâ ófélé bê lâfâ gólâ Yésü rî gî kâ ró Yûdä drí rî, gô'dá drîlâ ámvú gîzó ï'dî sî lâ. Nîngá sî, kâyî  zâ sî, Yûdä drí drâzó ámvú rî 'dî 'á tólâ.

* **1:13** 1.13 Sîmónä ï'dî gólâ fî 'bâ trá õmâ 'á  jú 'bûlî 'b dr   yîkâ tâsî rî. * **1:13** 1.13 Yûdä kpâ zîlî Tâd y  rî.

Gólâ 'dê vūdrí gō'dá 'â lâ drí fūzó kpēérē, fīl lâ drí ătūzó ădrū ănyákú drū. ¹⁹ Ojílā ndrī gólīyī rī 'bá Yērōsälémā 'álâ rī 'bá yî drí Yúdä rī ădrā tā 'dî ârızó. Gō'dá gólīyī drí ámvú rī 'dî rú lâ zīzó tî ăyíkâ rī sī kī, Ākélē Dámā, tā ífí lâ kī, Ámvú Ārí kâ.)

²⁰ Nîngá sī, Pétérō drí tā âtázó kpá ó'dí Yúdä rī tāsī kī, "Íigī trá ăkû ró Lôngó Dăwúdī kâ 'á kī nī rī, 'Jó gólâkâ ărî ngbôrônóngolô tâkó ătí ăjílā ăzâ ăkó 'á lâ."

Lôngó 69.25

Gō'dá iîgī kpá trá tólâ lôngó ăzâ rī 'á kī,
'Óo'bâ ăjílā ăzâ vō ăyíkâ lôsī 'ë kâ rī 'á.'

Lôngó 109.8

²¹⁻²² "İtí tâlâ úlí 'dî 'bá yî tāsī rî, má ătâ ănî drí kī nī rî, ăcâ trá ămâ drí ăjílā ăzâ njîzó ă'dôle ămâ bê, gólâ ă'dó 'bá lîfî drî 'bá ró Yésü rî lîdrî-lîdrî ădrâ 'ásî rî tāsî. ăcâ trá ămâ drí ăjílā ăzâ ă'dó 'bá ămâ lâmû-ăzí ró kâyî ndrî ămâ drí lâmuzó Kúmú ămákâ Yésü bê ătú gólâ Yôwánî drí gólâ rî ăbabátizâzó rî 'á câlé bûuu kâyî Ôvârî drí gólâ rî trôzó vólé ărû 'álâ rî 'á rî njî'á ădî."

²³ İtí rî, ăjílā rû ă'bé 'bá 'dî 'bá yî drí tâ ăsü ăyíkâ ădükû lâ trôzó 'bâlé ăjílâ rî rú. 'Dî rî'á Mătýyâ gō'dá ăzâ lâ gbô Yôsépâ Sábâ rî mvá ró rî'á zîlâ kpá Yúsêtû rî. ²⁴ Nîngá sī, drîlîyî ngăzó râtâă 'ĕlê Ôvârî drí kī, "Kúmú ămákâ, nî nî tâ ăsü ăjílâ kâ ndrî gólîyî pîpîsîlî 'ásî rî 'bá yî nî. İtí rî, nî ă'dâ ămâ drí gólîyî rî nô 'bá yî lâfâlê 'ásî nî drí njîlî trá ²⁵ lôsî lâjô'bá Yésü kâ rî kâ 'ĕlê Yúdä rî vō 'á rî, tâlâ Yúdä ăyê lôsî 'dî trá, gō'dá nîzó vō gólâ nî

drí n̄l̄l̄ cé n̄r̄ r̄ 'á." 26 N̄ngá s̄i, ḡl̄iȳi drí ḡomáři v̄uzó ū'dí ōjíl̄ āl̄o r̄i nj̄zó. Ḡo'dá it̄i r̄i, ḡomáři drí M̄týā r̄i v̄uzó ū'dí ā'dolé l̄ofíl̄ l̄ajó'bá Yésū kâ ró Yúdä r̄i v̄o 'á. Ḡo'dá ḡl̄iȳi ā'dō trá l̄ajó'bá ró m̄udr̄i-dr̄i-lâ-ngâ-r̄i M̄týā s̄i.

2

Ân̄-âñ Líndrí Tāndí Ôvârí kâ r̄i kâ mbârâkâ félé ōjíl̄ tâ lê 'bá Yésū 'á r̄i 'bá yî drí

¹ Kâȳi kârámâ Pěnítákósít̄i* r̄i kâ ácâ bê r̄i, ōjíl̄ ḡl̄iȳi ndr̄i tâ lê 'bá trá Yésū 'á r̄i 'bá yî drí rû ē'bézó v̄o āl̄o 'á Yérôsâlémâ 'álâ. ² N̄ngá s̄i, 'wââ dríl̄iȳi ngá ăȳi ămbá ârízó ūrú lési, 'u'ü lâ ā'dō trá őzõ ūl̄ gólâ v̄i 'bá mbârâkâ s̄i r̄i kâtí. Ḡo'dá ōjíl̄ ār̄i ngá ăȳi r̄i 'd̄i trá v̄o ḡl̄iȳi drí r̄izó r̄il̄ r̄i 'ásí ndr̄i. ³ Ḡo'dá ḡl̄iȳi drí ngá ḡl̄iȳi ā'dō 'bá őzõ lâsí lândrá mběl̄-mběl̄ r̄i kâtí r̄i ndr̄ezó lâfálé cã'á n̄zó r̄il̄ āl̄o-āl̄o ḡl̄iȳi dr̄i s̄i cé t̄t̄i. ⁴ N̄ngá s̄i, Líndrí Tāndí Ôvârí kâ drí ân̄zó mbârâkâ íyíkâ félé ḡl̄iȳi drí, ḡo'dá drílâ ḡl̄iȳi 'bâzó r̄i 'á úlí âtálé āl̄o-āl̄o t̄i lídí ḡl̄iȳi drí n̄l̄ ăkû lâ s̄i kô r̄i 'bá yî s̄i.

⁵ Jâríbâ Yérôsâlémâ kâ 'á tólâ r̄i, ōjíl̄ Yúdä yî kâ ḡl̄iȳi ân̄ 'bá trá 'bâdr̄i dûu ngûíngî 'ásí Ôvârí r̄i irátâlé r̄i 'bá yî kpá bê r̄i 'á ūyî dûu. ⁶ Ḡo'dá ōjíl̄ āríl̄ bê úlí tâ lê 'bá 'd̄i 'bá yî drí r̄i 'á âtálâ t̄i ngûíngî s̄i 'd̄i 'bá yî r̄i, dríl̄iȳi ngâzó rû ē'bélé

* **2:1** 2.1 Pěnítákósít̄i Úl̄i 'd̄i it̄o kâ kî, " 'kâȳi nyâ'dí-r̄i-dr̄i-lâ-ngâ-mûdr̄i'" ". Kâȳi nyâ'dí-r̄i-dr̄i-lâ-ngâ-mûdr̄i 'd̄i it̄o kâȳi râtâá kâ gímâ kârámâ lâvû-lâvû kôrô kâ r̄i kâ rú s̄i. Kârámâ Pěnítákósít̄i kâ 'd̄i r̄i 'á ūyîkô ădrúgú zîl̄i gámîyâ r̄i ɳ̄i kâ 'i.

âcálé õjílā ítílilí ró. Ítí rí, õjílā ítílilí rí 'dī 'bá yí níjí tā rú 'ẽ 'bá 'dī kô, tälâ tā lē 'bá Yésū 'á rí 'bá yí läfálé 'ásí ãlô-ãlô rí'á úlí âtá'á tî õjílā rí 'bá úlí rí 'dī ârílí rí 'bá yí kâ sī. ⁷ Tälâ tā rí 'dī tāsī, õjílā tî drí  'dízó ndrúnndrú. Gõ'dá drílífíyí ngäzó rí'á tā âtálé íyí läfálé 'ásí kí ní rí, "Nõô íyíkâ â'dó 'bá tā lârâkô 'í yä? Õjílā gólíyí rí 'bá úlí âtálé nõngá nõ, gólíyí rí'á íyí ndrí Gäliláyä lé 'bá 'í. ⁸ Ícâ ángô tí ró gólíyí drí úlí âtázó tî ãmâ nyäányâ kâ rí 'bá yí sī yä? ⁹⁻¹¹ Nõngá rí, ãmâ bê rí'á 'b  drí ng  íngi nõ 'bá yí 'ásí, P  r  t  y  , M  d  y  ,   l  m  , M  s  p  t  m  y  , Y  d  y  , K  p  d  s  y  , P  n  t  ,   s  y  , F  r  g  y  , P  m  b  l  y  , M  s  r  , K  r  t  , S  w  d  y  , g  d   kp   v   g  r   d     z   L  b  y   kâ rí ãnyí j  r  b   K  r  n   kâ rí rú, g  d   R  m   l  s   rí, rí'á ãmâ g  l  y   p  t   Y  d   r   rí, g  d   g  l  y   r   j   'b   tr     v  r   r     n  j  l     d   t   Y  d   y   kâ r   r   'b   y  .   m   õjílā ndrí 'b  dr   t   ng  íngi nõ 'b   y   kâ n  ,   r   õjílā rí 'd   'b   y   tr   rí'á úlí âtá'á íyí t   ng  íngi ãmâ nyäányâ kâ s   t   áng     v  r   dr   '  l   tr   r   'b   y   t  s  ." ¹² Ítí rí, õjílā ndrí   b   'd   'b   y  , t   l   y   dr     'd  z   t   r   'd   dr   s  , g  d   t   'd   dr   g  l  y   dr   l  j  z  . G  d   g  l  y   dr   ng  z   rí'á t   i  l  l   íy   v   'ásí k   n   r  , "T   if   t   l  r  k   r   'b   r   '  l   e  l   tr   r   'b   y   t  s  ?"

T   P  t  r   dr   t   l  r  k   'd   t   if   l     'd  z   õjíl   ítíl  l   'd   'b   y   dr   r  

¹³ G  d   õjíl     z   'b   y   dr   úlí 'd  s   ât  z   t   l   'b   Y  s   'á r   'b   y   dr   k   n   r  , "Ây  , ng   õdr     c   g  l  y   kp   n   n   íy  k     d   'í."

14 Nīngá sī, Pétērō yī drí ngāzó âdrélé ûrû lājó'bá Yésū kâ ūrûkâ mûdrí-drí-lâ-ngâ-älô rī 'bá yī bê. Gō'dá drilâ ngāzó úlí âtâlé ngbálá-ngbálá õjilâ ítîlîlî 'dī 'bá yī drí kī nī rī, "Ãnî, āmâ õjilâ Yúdâ yí kâ rī 'bá yī, gō'dá kpá ãnî ãzâ 'bá yī gólîyî rī 'bá nõngá Yérôsâlémâ 'á rî yī, nī ârî drê tâ má ngáá nõlé, tâlâ má ngî ró tâ ãnî drí ârîlî 'dī ifí lâ ãnî drí mbîmbî. **15** Nî âtâ tâ kī'á nī rî, õdrá õcî āmâ nī õjilâ nô 'bá yí bê ã'dô tâsî yâ? Drê rî'á ïtú-pá njî-drí-lâ-sû 'î cîjnó. Õdrá ïcâ kpá bê õjilâ cîlî ãkpâkâ'dâ cîjnó ïtî yâ? Tâ rî 'dî â'dó ïtî kô. Lîndrî Tândí Ôvârî kâ 'bâ ãmâ nî úlí âtâlé tî 'dî 'bá yî sî ïtî. **16** Tâ rî 'dî kpá rî'á õzô tâ gólâ tâ ặngü 'bá Ôvârî kâ Yôwélê rî drí ặngü'lî trá ãkû ró nâtí kî nî rî,

17-18 'Ôvârî âtâ kî, "Kâyî ãdûkû rî 'bá yî sî, má â'dô Lîndrî Tândí ámákâ lôfî'á õjilâ gólîyî rî 'bá rû ï'bûlî má drí rî 'á, võ 'ásî ndrî. Nîngá sî, ãnî mvá õkó gō'dá ãgô ró rî 'bá yî â'dô ïyî úlí má drí fêlé gólîyî drí rî 'bá yî âtâ'á õjilâ ãzâ 'bá yî drí.

Má â'dô ãgô ãnjî gō'dá kpá ãgô ãrâkâ ãníkâ rî 'bá yî 'bâ'á âbî-âbîlî tâ ámákâ nîzó 'elé.

19 Gō'dá má â'dô kpá ngá gólîyî tî drí â'dízó drí lâ sî rî yî 'bâ'á â'dolé ïnyâkú drî'ñ nõngá, gō'dá kpá 'bûñ 'álâ.

Nî ndrê drê, ãrí â'dô â'dó'á gō'dá lâsí gō'dá õcîkâ ãnî 'bá gûndrî-gûndrî ïnyâkú drî lîmólé rî.

20 Gō'dá 'bûñ 'álâ rî, ínîrîkûwâ â'dô âsî'á ãmvû ïtú lîfî 'á, gō'dá párâ lîfî â'dô rû jâ'á â'dolé kâkâkâ ró õzô ãrí kâtí.

Tā rī 'dī 'bá yī â'dō'á sīsī, gō'dá vó lâ sī rī,
kâyī ángí rī gógó má drí 'ezó âgõlé âcálé
ïnyákú dr̄jī nōngá tā òjílā kâ kîlí rī drí
â'dozó.

21 Gō'dá gólīyī ndrī ámâ zī 'bá ïyī pâlé rī yī, má
â'dō gólīyī pâ'á pâtjī ró, tâlâ gólīyī ã'dō ró
lédrē-lédrē ădükü ăkó rī bē." '

Yōwélē 2.28-32

22 "Ãnî òjílā ámákâ Ísîrâ'élé kâ, nī ârî úlí
ámákâ Yésū gólâ Nâzârétâ lé 'bá ró rī tâsî nô 'bá
yî, tâ â'dâ-â'dâ Ôvârî kâ ãnî drí rî kî, Yésû ū'dî
gólâ yí drí âjólé ãnî drí 'dîyî pâ 'bá ró, tâ lârâkô
gólâ yí drí Yésû rî 'bâzó 'elâ òjílâ pâlé rî 'bá yî
sî. Yésû rî gógó 'ê tâ lârâkô 'dî 'bá yî ãnî lâfâlé
'á nōngá, gō'dá mî nî tâ rî 'dî 'bá yî trá dódó.

23 Gō'dá Ôvârî nî tâ gólâ ãnî drí 'e'á 'elâ Yésû drí
rî trá sîsî, gō'dá ū'dî gólâ drí tâ lâ lêzó ãnî drí kî,
nî ū'ê tâ rî 'dî 'bá yî Yésû drí. Ítí rî, Ôvârî drí gólâ
rî âyézó ãnî drígá, gō'dá ãnî drí Yésû rî gógó fêzó
òjílâ tâ 'bâ'bâ Músâ kâ rî 'bá yî ïnjî 'bá kô'dâwá
rî 'bá yî drígá ipâlé fê lâlî-lâlî dr̄jî, Ítí rî, gō'dá
ãnî drí gólâ rî fûzó. **24** Gō'dá Ôvârî ìngâ gólâ trá
ngá lâzé òdrâ kâ gólâ rî ìmvú 'bá trá rî 'ásî, gō'dá
gólâ rî 'bâzó lîdrîlî, tâlâ òdrâ ícâ kô tâ trôlé gólâ
drígá sî. **25** Rî'á ۆzö tâ gólâ kúmú ángí Dâwûdî
drí âtâlê ăkû ró nâ sî Yésû rî tâsî rî tí, kî nî rî,

'Má ndrê nî Ôvârî Yâkóvâ rî'á ãnyî má bê kâyî
vósî cé,
tâlâ nî rî'á ãnyî má bê rî drí, ngá ãzâ ícâ
kô ámâ îkpókpólôlé, gō'dá kpá ámâ 'bâlé
â'dolé ürî ró.

26 Tālā tā rī 'dī tāsī rī, ámâ pīpīsílí ̄dī trá
ndrúndrú,
gō'dá má lūyī nī ãyīkō ãmbá sī.

Má ̄dō rī'á līfī 'bā'bā sī ámâ ãvō tāsī,
27 tālā õzō má õdrā trá rī,
nī Õvârī õzó kō ámâ ãvō âyé ̄nälé lō'dé 'á.
Mí nī trá má rī'á rū ̄bū 'bá tāndí áníkâ rī ̄dī.
28 Ní ̄dâ lätī līdrī kâ õdrā 'ásī rī trá má drí.
Mâ rī'á ãyīkō ró, tālā nī rī'á má bē.'

Lóngó 16.8-11

29 "Ámâ ̄adrúpī yī ámâ ̄izó yí bē, má ̄âtâ tā ̄änî
drí ámâ ̄bíyá kúmú ̄ängí Däwúdī rī tāsī ̄andrō
nô trâ. Gólâ drā trá ̄ákû ró nā sī, ó'bā ãvō lâ trá
'bú 'á, gō'dá gólâ rī lō'dé rī'á nõngá ̄nyi ̄ämá bē.
30 Mā nī trá Däwúdī ̄âtâ úlī 'dī 'bá yī tā ̄ängū 'bá
ró, tālā gólâ nī tā Õvârī drí tā lâ 'bâlé trá yí drí
rī trá. Mī ndrê drē, Õvârī 'bā tā trá lâtrítrí ró kī
nī rī, 'Má ̄dō ̄ojlā ̄lô ání õzôwá yī lâfâlē 'ásī rī
'bâ'á ̄dôlé kúmú ̄ängí ró õzō ní tí.' **31** Däwúdī
ndrê tā gólâ Õvârī drí 'ë'á 'élâ ̄qtí 'á tólâ rī trá.
Tālā tā rī 'dī tāsī, gólâ drí úlī nō 'bá yī ̄âtázó kī
nī rī, 'Óvârī âyé ámâ ãvō kô ̄nälé lō'dé 'á', 'dī
Däwúdī rī úlī 'dī ̄âtâlê lîdrî-lîdrî ̄ojlā gólâ Õvârī
drí njîlî trá ámâ pâ 'bá ró õdrā 'ásī rī tāsī. **32** Mī
ndrê drē, Yésü ̄dī gólâ Õvârī drí 'élâ lîdrîlî õdrâ
'ásī rī. Ámâ ndrî lâjô'bá ró rī 'bá yî ndrê gólâ rī
trôtrô nyé kûlûndûndû ró nîzó gôlé ûrú 'álâ rī
trá ámâ lîfî nyâányâ sī. **33** Gô'dá 'dî vósî, Õvârî
drí gólâ rī trôzó 'bâlé íyî drí-ágó drîjî kúmú ró.
Óvârî ̄jô Líndrî Tândí íyíkâ Yésü drí õzô gólâ
drí tā lâ 'bâlé trá ̄ákû ró nā sī rī kâtí kī nī rī, yí

â'dô âjó'á lâ rî tí. Gõ'dá ngbääângbânõ rî, gólâ âjô Líndrí Tãndí íyíkâ 'dî trá ãmâ drí, õzõ ãnî drí ndrêlé trá gõ'dá kpá ârílî rî tí. ³⁴ Mä nñi trá kî nñ rî, kúmú gólâ nñ 'bá cù kûlûndûndû ró rî â'dó kô rî'á kúmú ángí Däwûdî ū'dî, tälâ gólâ âtâ trá 'dîyî pã 'bá ãmákâ tâsî kî nñ rî,

'Ôvârî Yâkóvâ âtâ trá Kúmú ámákâ drí kî,

"Ní rî mâ lágatî ámâ drí-ágó drî lésî kúmú ró drí-âcê bê.

³⁵ Gõ'dá má â'dô  jú-'bá- zí áníkâ rî 'bá yî 'bá'á rîlî ánî pá zélé." '

Lôngó 110.1

36 Nîngá sî, 'dõvó ãnî ndrî õjílâ ámákâ Ísîrâ'élê kâ ūnñ tâ pâtñî ró kî nñ rî, Yésû* nõ gólâ ãnî drí îpálé trá fê lâlî-lâlî drîñî rî ū'dî, gólâ ū'dî Ôvârî drí njîlî 'dîyî pã 'bá ró rî. Gólâ kpá ū'dî õjílâ gólâ Ôvârî drí 'bâlé kúmú ró ãngó drîlî ndrî rî ū'dî. Tâ ámákâ ãnî drí rî  dûkû lâ ū'dî 'dî."

*Tâ-drî gólâ õjílâ dûû 'dî 'bá yî drí lôgôlé úlí
Pétérô kâ rî 'bá yî*

tâsî rî

³⁷ Gõ'dá õjílâ dûû 'dî 'bá yî ârílî bê úlí Pétérô kâ 'dî 'bá yî rî, úlí 'dî 'bá yî drí gólîyî 'bâzó tâ ïsû ró rô. Nîngá sî, gólîyî rú'bâ drí âdâzó sôlî, gõ'dá drîlîyî ngâzó rú'bâ lô'bâlé Pétérô drí lâjó'bâ Yésû kâ  zâ 'bá yî bê kî nñ rî, "Ãmâ  drúpñ yî, mä â'dô gõ'dá  dô ' 'á ū'dî yâ?"

³⁸ Ítí rî, Pétérô drí tâ-drî lâ lôgôzó gólîyî drí kî nñ rî, "Nî âdî drî vólé tâ õnjí áníkâ rî 'bá yî

* **2:36** 2.36 Pétérô â'dâ tâ kî nñ rî, úlí Däwûdî drí rî'á âtálâ 'dî 'bá yî â'dô rî'á Yésû rî tâsî.

'ásī, gō'dá iibábátízā ró ãnî bê, tälâ nī â'dô ró bê õjílā Yésū Krístō kâ ró. Nïngá sī, Ôvârí â'dô tā õnjí ãníkâ rí 'bá yí âyé'á, gō'dá Líndrí Tändí íyíkâ fëzó ãnî drí,³⁹ tälâ ãkû ró nã sī, gólâ âtâ tā trá kī nī rī, yí ãâ'dô Líndrí Tändí íyíkâ âfë'á õjílā ãmákâ gólíyî yí drí  zílì rí yí drí ndrī, ãnî ngbâângbânō nõngá nõ 'bá yí drí ãnî mvá yí bê, gō'dá kpá gólíyî rí 'bá jëjë ró rí 'bá yí bê."

⁴⁰ Nïngá sī, Pétérō drí tā ãzâ 'bá yí âtázó dûû õjílā 'dî 'bá yí drí Yésū rí tâsī Yésū rí â'dálé 'dîyî pâ 'bá ró gólíyî drí, gō'dá gólíyî ârî ró  yî tâ Yésū kâ bê. Gõ'dá drílâ kpá rû lô'bâzó gólíyî rú úlî âtâ sī kī nī rī, "Nî 'bâ Yésū  pâ ãnî lâñõ gólâ '  'bá â'dólé tâ õnjí 'bá yí drí rí 'ásī."

⁴¹ Gõ'dá  tí, õjílā dûû 'dî 'bá yí drí úlî Pétérō kâ 'dî 'bá yí ârízó, gō'dá gólíyî iibábátízâzó. Kâyî rí 'dî sī, õjílā tâ lê 'bá trá Yésû 'á rí rí'á  yî  zõ kútû-nâ kâtí, gõ'dá gólíyî drí rû ê'bézó kpâkâ  lô gólíyî tâ lê 'bá trá Yésû 'á rí 'bá yí bê. ⁴² Gõ'dá õjílā rí 'dî 'bá yí drí rízó rí'á tâ kâkârâ gólíyî lâjó'bá Yésû kâ drí rízó gólíyî imbâlé  dî sî lâ rí 'bá yí ârîlî  yíkõ sī. Gõ'dá gólíyî ndrî drí rízó rû ê'bélé kpâkâ  lô võ  lô 'á kâyî vósî cé. Gólíyî rí trá ngá  lô ró ngá lêlê sî ãzí- zí yí bê, ngá nyâlé kpâkâ  lô, gõ'dá Ôvârí rí  njílì râtââ ' '  sî.

Rîrî tâ lê 'bá Yésû kâ sîsî rí 'bá yí kâ lõvõ sî rí

⁴³ Kâyî rí 'dî 'bá yí sî, Ôvârí 'bâ lâjó'bá Yésû kâ 'dî 'bá yí trá rí'á tâ lârâkô dûû tî drí  dîzó drílîyî sî rí ' lê. Tälâ tâ 'dî tâsî rí, õjílâ ãzâ 'bá yí dûû drí gólíyî rôzó. ⁴⁴ Gõ'dá gólíyî ndrî tâ lê 'bá Yésû 'á rí 'bá yí drí rízó zââ rû ê'bélé kpâkâ  lô,

gō'dá gólīyî drí rīzó ngá ąmúlî īyî vó 'ásī ngá-tî īyíkâ rî 'bá yî sî. ⁴⁵ Kâyî ăzâ 'bá yî sî, gólīyî rî trá ngá-tî īyíkâ rî 'bá yî 'bälé gîlî vólé, gō'dá ądî lâfálé lâ cäzó félé gólīyî ızä ró rî 'bá yî drí, tâlâ gólīyî ă'dô ró īyî bê cù ngá gólīyî drí â'dózó ăkó lâ rî 'bá yî bê. ⁴⁶ Kâyî vósî cé, gólīyî rî trá zăâ rû ê'bélé ă'dí-drîj jó ángí Ôvârî kâ rî kâ 'á ngá ălô ró. Gólīyî rî kpá rî'á ngá nyâlé kpâkâ ălô īyî drí 'bâ 'ásî drîj-bâlâyî ró ăyîkô sî. ⁴⁷ Gólīyî rî kpá Ôvârî rî lûyîlî. Gõ'dá ăjîlă ıtîlîlî ınjî īyî gólīyî ăjîlă tândí ró. Gõ'dá kâyî vósî cé, Ôvârî rî'á ăjîlă pâ'á tâ ănjî īyîkâ 'ásî, gõ'dá gólīyî lôfîlî tâ lê 'bá ăzí yî lâfálé.

3

*Tā gólâ Pétérô yî Yôwánî bê drí ăgô ănjô ró rî
êdészó rî*

¹ Kâyî ăzâ sî, Pétérô yî Yôwánî bê drí nîzó jó ángí Ôvârî kâ rî 'álâ, ıtú-pá nâ sî l nj t l  b , tâlâ 'd i rî'á ıtú-p  r t t  '  k  Ôvârî drí rî  d . ² Gõ'dá gólîyî c  b  ăt  ăzâ nd g  ă'dí-dr  k  jó ángí Ôvârî k  r  k  g l  rî'á z l  S - k  'd  t  r , dr l y  ăj l  ăz  'b  y   s z r 'á īy  ăg  ăz  g l  r  'b  ănj  r  r  n j ' . Út  ăg  'd  k  ănj  r   t . Kâyî v s i  cé,  r i  tr  ăg  r  'd  n j l  g d  'b l  v  r  'd  '  r l   d  z l  ăj l  g l y  r  'b  n l  j  áng  Ôvârî k  'd  ' l  r  y  t  s i . ³ G d  ăg  ănj  r  'd  nd r   l  b  P t r o y  Y w n i b  r '  īy   n j '  j  áng  Ôvârî k  'd  ' l  r , dr l  ng  z   d  z l  g l y  t  s i . ⁴  t  r , P t r o y  Y w n i b  dr  ng  z  r '  īy  g l  r  nd r   l  d , g d  P t r o dr  ng  z  t   t l  k  n  r , "N  nd r  v   m  ng  á n l ." ⁵ N ng 

sī, āgô õnjō ró 'dī drí vō ndrēzó gólīyî ngálâ līfī 'bā'bā bē. Gólâ ìsū íyíkâ kī nī rī, ãwô-'dī, gólīyî â'dô ïyî trá 'ẽ'á  d  f l  y  dr . ⁶ G d  P t r  dr  t   t z  k  n  r , "Â'd  k  ng  g l   d  r  r   d  má dr  'ẽ'  f l  n  dr . G d  v  l  '  r , m   d  ng  g l   d  'b  m  b  r  f '   d . M   t  t  n  dr  n  mb r k  g l  Y s  Kr st  g l  N z r t  l s  r  k  s , 'd v  n  ng   r  g d   c  t l ."

⁷ G d  P t r  n  dr  õnj  'd  dr - g  l  r z   ng b ,  d  r  b  g l  r  'b l  ng l   dr l   r . G d  'w   õnj  'd  p  l  y  g d  p  l f  l  y  b  dr   mb z . ⁸ G d  dr l  ng z   dr l   r   y  p  ny  ny  dr j , g d  ng l  r '  l m l . Dr l  ng z  O v r  r  l y l   y k   mb  s . G d  dr l y  ng z  n l  'd w  P t r  y  b  j   ng i O v r  k  'd  ' l  O v r  r  l y l . G d   y k  dr  s  r ,  g  r  'd  dr  ng z  n '  l m  b  g d  kp  l w  b .

⁹ G d   j l  ndr  g l y   d  'b  t l  j   ng i O v r  k  n  ' l  r  'b  y  ndr   y  b   g  r  'd  r '  l m '  g d  kp  r '  O v r  r  l y '  r , ¹⁰ dr l y  g l  r  n z  k , g l   d   g  õnj  r  g l  r  'b  r l   ny   f  t  k y  v s  c  r '   d  z l   j l  t  s  r   d . G d   j l  'd  'b  y  t  l  y  dr   d z  ndr nd r  t l  t  l r k  g l  r  '  'b  tr   g  'd  dr  r  t s .

T  g l  P t r  dr  mb r k  Y s  k   g  õnj  r  'd   d z  r   j l  dr  r 

¹¹ N ng  s ,  j l  t  l  y  dr   d l  tr  ndr nd r  'd  'b  y  ndr   y   g  r  'd  tr   dr   y   ny  P t r  y  lâgâtí Y w n  b  j  b l  g l  z l  j  b l  k m  S l m  k  r  ' . It ,  j l  d u  dr  ng z  r l  g l y  ng a  t l . ¹² G d  P t r  ndr l  b   j l  t l l  r 

é'bé'á rî, drilâ ngãzó tã âtálé góliyí drí kĩ nĩ rî, "Ojílã ámákâ ïsírã'élé kâ, ãní tû â'dî tã nô tãsí ã'dô drí sî yã? Gõ'dá nĩ rî âmâ ndrêlé dñi ïtí ã'dô tãsí yã? Nĩ rî ïsülâ kĩ nĩ rî, mä êdê ãgô rî nõ mbârâkâ ãmákâ sî ngâtá rïrï ãmákâ mbì Ôvârî lïfî rî sî yã? Â'dó kô rï'á ïtí. ¹³ Nôô tã gólâ Yésü drí 'elé trá rî ï'dî. Gólâ rï'á rû ï'bû 'bá Ôvârî gólâ ãmâ á'bíyá Äbäräyámã, ïsákã, Yákóbã, gõ'dá kpá ûrûkâ 'bá yî drí rôlé rî kâ. Ôvârî 'bâ Yésü rî länjî trá takányí ï'dî, drilâ mbârâkâ fëzó Yésü drí â'dozó ngá-tû ãmbá dûû nõ drilí ndrî. Gõ'dá â'dolé bê trá ïtí rî, nî ânjõ gólâ rî ãlî trá drí-äcê 'bá drí gõ'dá gólâ rî gãzó dó kúmú Pílátô ândrá, gbõ lé Pílátô lê tã bê drí âyézó Yésü rú sî rî. ¹⁴ Yésü rï'á õjílã tändí ró gólâ tã Ôvârî kâ 'e 'bá rî ï'dî, gõ'dá nĩ gã gólâ trá dó Pílátô ândrá, gõ'dá Pílátô rî ijízó ãvõ fû 'bá ãzákôlâ 'dî ïnjílî ï'dî Yésü rî gogó võ lâ 'á. ¹⁵ Yésü gólâ nõ ãní drí 'elé drâlé 'dî, gólâ ï'dî rï'á ãlô gólâ õjílã 'e 'bá â'dolé lédré-lédré ró zââ gbädú rî. Gólâ rî õdrâ vósí, Ôvârî 'bâ gólâ trá líldrílî õdrâ 'ásí. ãmâ nyãányâ ndrê gólâ trá kpá ó'dí cù âmâ lïfî sî. ¹⁶ Rï'á mbârâkâ Yésü rî 'dî kâ, gólâ ãgô ãnjõ ró ãní drí ndrêlé trá ndrî nô 'bâ 'bá â'dolé dódó 'dî. Gólâ lê tã trá Yésü 'á. Tã rî 'dî tãsí, Yésü drí fãfã fëzó gólâ drí ngãzó âcí tõlé, õzõ ãní drí ndrêlé nõ tí.

¹⁷ “Ámâ âdrúpí yî, má nî tâ gólîyî ãnî drí 'êlé drí-'bá ãníkâ rî 'bá yí bê Yésû rú gólâ rî ãlî âñõzó drâlé rî trá, gõ'dá nî 'ê tâ rî 'dî 'bá yî ïtí 'dî rî, tâlâ mî nîj kô kî nî rî, rî'á gólâ Ôvârî drí 'ê'á âjólâ ãngó nô 'á 'dýi pâ 'bá ró rî ï'dî. ¹⁸ Gõ'dá ãkû ró

nā sī, Ôvârī 'bā tā Ɂ̄ngū 'bá íyíkâ rī 'bá yī trá tā Ɂ̄ngūlí kī nī rī, 'dýí pā 'bá rī 'dī â'dô lâŋō ūsú'á gõzó drälé. Gõ'dá ngbãângbânō rī, yí âyê tā rī 'dī trá â'dólé õzō 'dīl kâtí.

19 "Ãnî ámâ Ɂ̄drúpí yī, tā rī 'dī 'bá yī tāsī rī, má lô'bā rú'bá ãnî drí, nī âdī drī tā ñnjí ãníkâ rī 'bá yī 'ásī, gõ'dá rû jälé úlí Ôvârī kâ rī 'bá yī ârílí gõ'dá ïnjilí ï'dî, tâlâ Ôvârī õjí ró bê tā ñnjí ãníkâ vólé ngbá. **20** Ôvârī â'dô Yésū rī gógó gólâ drí njilí Ƀkû ró nā sī 'dýí pā 'bá ró rī âjó'á ãnî ngálâ, tâlâ gólâ õsõ ró mbârâkâ íyíkâ bê ãnî 'á õjilâ íyíkâ ró. **21** Yésū bê 'bû'álâ, rī'á tólâ bû'ú kâyî tibê gólâ drí ngá 'ezó ndrī ó'dí ró õzō sisí rī kâtí rī.* Ƀkû ró nā sī, Ôvârī 'bā tā Ɂ̄ngū 'bá íyíkâ rī 'bá yī rī'á tā rī 'dī 'bá yī ngílí. **22** Tā â'dálâ ró, Músä âtâ tā Yésū rī tāsī kī nī rī, 'Ôvârī Yâkóvâ â'dô õjilâ ãzâ ãnî 'ásī 'e'á â'dólé tā Ɂ̄ngū 'bá ró má tí. Ícâ trá ãnî drí tā cé tîtî tā Ɂ̄ngū 'bá rī 'dī drí âtálé ãnî drí rī ârílí 'élé, **23** tâlâ gólîyî gólâ rī ârí 'bá kô'dawá rī, Ôvârī â'dô gólîyî trô'á vólé õjilâ íyíkâ rī 'bá yí lâfâlé sî ûfúlî.' 'Dîl úlí Músä kâ ì'dî. **24** Gõ'dá má âtâ kpá ó'dí ãnî drí drī âdîlî tā ñnjí ãníkâ rī 'bá yí 'ásī, tâlâ Sâmôwélë gõ'dá tā Ɂ̄ngū 'bá ūrûkâ 'bá yí bê ndrî, gólîyî tā âtî-âtî Ôvârī kâ âtâ 'bá trá rī Ɂ̄ngū ïyî tā trá tā gólîyî Yésû drí 'e'á 'élâ kâyî ãmákâ nô 'bá yí 'á rí tāsī.

25 "Ítí rí, Ícâ trá ãnî drí ãnî drí âdîlî tā ñnjí 'ásī, tâlâ tā gólîyî Ôvârī drí tā lâ 'bâlê trá 'élé tā Ɂ̄ngū

* **3:21** 3.21 Sísí 'álâ rí, ãngó nô â'dô 'bâ'á lâŋō Ƀkó, té õzō kâyî Ôvârī drí ãngó nô 'bâzó rí 'á rí kâtí. **3:23** 3.23 Tâ 'Bâ'bâ Ândâ 18.15-19.

'bá íyíkâ rî 'bá yî sî ãkû ró nã rî kpá rî'á ãnî drí, gõ'dá tã-drî lêlê gólâ Ôvârî drí 'bâlé ãkû ró nã sî ãnî á'bíyá yí bê rî rî'á kpá ãnî drí. Gólâ âtâ trá Åbârâyámâ drí kî nî rî, 'Má â'dô ãnî ózôwá yî 'bâ'á ândrâ-tândî fêlé õjîlâ ãngó drî kâ drí ndrî.' ²⁶ Má âtâ tâ ãnî drí kî nî rî, Yésû ū' dî rî'á gólâ Ôvârî drí njîlî lâjó'bá íyíkâ ró gõ'dá gólâ rî âjôzó ãnî drí sisî tâ õnjí ãníkâ âyélé, tâlâ Yésû õsõ ró mbârâkâ íyíkâ ãnî 'á rîzó tâ mbî 'elé ū' dî õjîlâ íyíkâ ró."

4

Tâ gólâ Pétérô yî Yôwánî bê drí âdrézó võ õjîlâ Yûdâ yí kâ

drí rîzó tâ kîlî rî 'á rî

¹ Pétérô yî Yôwánî bê ūtirî rî'í tâ 'dî 'bá yî âtálé õjîlâ drí rî, drî-'bá lâ'bí 'ẽ kâ ūrûkâ 'bá yî drí âcázó Sâdúsî ūrûkâ 'bá yí bê, gõ'dá kpá drî-'bá lómígówá jó ángí Ôvârî kâ rî 'bá yí kâ lómígówá íyíkâ ūrûkâ 'bá yí bê. ² Gólîyî rî'á ãwâr ró, tâlâ úlí gólîyî Pétérô yî drí rîzó õjîlâ îmbálé kî'á nî rî, Yésû õlîdrî trá õdrâ 'ásî rî tâsî, tâlâ úlí 'dî 'bá yî â'dâ tâ lîdrî-lîdrî õjîlâ kâ õdrâ 'ásî rî trá rî'á tâ pâtî 'î. ³ Â'dólé bê trá ūtî rî, drîlîyî Pétérô yî Yôwánî bê rûzó 'bâlé gânímä 'á â'dú kôlé tólâ ngácî âlô, tâlâ trá rî'á lânjátulí drî lésî ró, gõ'dá ùtû-pá îcâ kô tâ kî 'bá âzízó ndrî tâ gólîyíkâ kîlî kâyî rî 'dî sî.

⁴ Gõ'dá kpálé bê ūtî rî, õjîlâ gólîyî tibê úlí Pétérô kâ ârî 'bá trá rî ūtî lâfâlé sî rî, õjîlâ dûû adî ūtî

dr̄i trá tā ōnjí īyíkâ 'ásī tā lēlé Yésū 'á. Bē trá ūtí r̄i, ūjílā gólíyí tā lē 'bá trá Yésū 'á r̄i yí drí ácázó ūzō kútü-njí kâtí.

⁵ Cíjnó lâ sī, tā kī 'bá Yúdā yí kâ 'dī 'bá yí drí r̄u ê'bézó kpákā ūlô vō ūlô 'á tólâ Yērōsâlémā 'álâ tā Pétérō yí kâ kílí.* ⁶ Gõ'dá Ánâsī gólâ â'dô trá sisí nā sī ãmbá dr̄i-'bá Yúdā yí kâ r̄i 'bá yí kâ r̄i'á gólíyí bē, gõ'dá ūjílā â'dó 'bá kpá bē r̄i yí r̄i'á Kâyífâ, Yōwánī, Álékêzândâ gõ'dá ūjílā ãzâ 'bá yí 'bá 'álé Ánâsī kâ r̄i 'ásī â'dó 'bá kpá dr̄i-'bá lâ'bí 'é kâ ró r̄i 'bá yí bē. ⁷ Nîngá sī, gólíyí drí Pétérô yí âzízó âdréle īyí ândrá kpákâ ūlô âgô gólâ ūjō ró êdélé trá r̄i bē. Gólíyí ijjí Pétérô yí trá kī nī r̄i, "Ãnî, nī êdê âgô ūjō ró nō ángô tí yâ? Á'dî fê mbârâkâ ãnî drí dr̄i-âcê bē tā 'dî 'ezó r̄i nī yâ?"

⁸ Nîngá sī, Pétérô drí tā lôgôzó mbârâkâ Líndrí Tândí Ôvârî kâ sī kī nī r̄i, "Dr̄i-'bá ūjílā ãmákâ r̄i yí kâ gõ'dá sisí-lésí ãmákâ r̄i 'bá yí bē, ⁹ nī r̄i r̄i'á ãmâ ijjílí nō tā tândí ãmákâ 'élé âgô ūjō ró nō 'ezó â'dolé dódó r̄i tâsí yâ? ¹⁰ 'Dõvó nī lê bê trá tā nîlî tā lâ 'dî tâsí r̄i, má âtâ ãnî drí gõ'dá kpá ūjílâ ãmákâ Ìsîrâ 'élê kâ drí ndr̄i kī nī r̄i, r̄i'á dr̄i-âcê Yésû Krístô Nâzârétâ lé 'bá ró r̄i kâ i'dî âgô ūjō ró nō pâ 'bá â'dolé dódó gõ'dá kpá gólâ r̄i 'bâlé âdréle nõngá ãnî ândrá ãndrô ūjílâ ndîndî ró nō. Yésû i'dî ūlôlâ gólâ ãnî drí ipâlé drâlé fê lâlî-lâlî dr̄i' r̄i, gõ'dá Ôvârî 'ê gólâ trá lîdrílî ūdrâ 'ásî.

* ^{4:5} 4.5 Tâ kī 'bá Yúdâ yí kâ 'dî 'bá yí r̄i'á nyâ dî-nâ-dr̄i-lâ-ngâ-mûdrî. Ürûkâ 'bá yí r̄i'á lâ'bí imbá 'bá i', ūrûkâ 'bá yí sisí-lésí r̄i 'bá yí i'dî, gõ'dá ūrûkâ 'bá yí dr̄i-'bá lâ'bí 'é 'bá r̄i kâ r̄i 'bá yí i'dî.

11 “Ãnî dr̄í-'bá õjílā ámákâ rî 'bá yí kâ, nĩ ârî dr̄e úlí ámákâ nõ. Gólâ r̄í'á ū'dî kó ãlô âjû ró tã ígizó tâ lâ sî búkû Ôvârî kâ 'á kñ'á nĩ rî,
'Âjû gólâ jó 'dî 'bá drí gälé dó rî
â'dô gõ'dá trá âjû tãndí ró tã lâ drí lâzélé rõô jó
'dîzó rî ū'dî.’

Lôngó 118.22

¹² Ìtí rí, má lē ãní drí nílâ dódó kí ní rí, gólá cé ì'dí
ãlô gólâ ícá 'bá ãmâ õjílã mvá pâlé rû ìzâ gô'dá
kpá õdrâ ãmákâ rí 'bá yí 'ásí tâlâ tâ ònjí ãmákâ
sí, Òvârí âfêé drí-âcê tâ 'dî 'êzó õjílã âzâkâ drí kó
kô."

¹³ Nīngá sī, tā kī 'bá gólīyī rû ê'bé 'bá 'dī 'bá yī tī lâ yī drí â'dízó, tälâ úlí gólīyī Pétērō yī drí âtálé Yōwánī bê ngbángâ lâ ró ūrī âkó 'dī yī sī, tälâ gólīyī nī trá kī nī rî, Pétērō yī Yōwánī bê òjílā tâkó 'î, zí Ȭyī tâ kô. Gólīyī ndrê Ȭyī Pétērō yī Yōwánī bê kī nī rî, gólīyī 'a'dô rī'á Yésū rī ȏzí-ȏzí 'î, tälâ tâ 'e'ë gólīyikâ rī'á nyé ȏzō Yésū kâ rî tí. ¹⁴ Gõ'dá ãgô gólâ ònjõ ró pälé trá rî rī'á âdré'á tolâ dódó Pétērō gõ'dá Yōwánī yí bê. Tâ rî 'dī sī, gólīyī ícá gõ'dá kô tâ ȏnjí ȏzákâ âtálé úlí Pétērō kâ âtálé trá 'dī rú. ¹⁵ Nīngá sī, drílīyī Pétērō yī gõ'dá ãgô ònjõ ró rî bê lôfözó vólé Ȭví 'álâ jó rû ê'bê kâ 'dī 'ásī. Gõ'dá gólīyî drí ngâzó rī'á tâ Ȭbílî Ȭyî vō 'ásī kī nī rî, ¹⁶ "Mâ â'dô ã'dô 'e'á Ȭdî òjílâ 'dî 'bá yî drí yâ? Tâ pât  ró, òjílâ ndrî rî 'bá rîlî Ȭyî Yérôsâlémâ 'á nöngá rî 'bá yî nî trá kī nî rî, gólīyî 'e' tâ tî drí â'dízó 'dî nî, gõ'dá mâ gää' tî lâ kô. ¹⁷ Gõ'dá mâ 'bâ tâ gólīyî drí, gólīyî ȏzó kô tâ âtá Yésū rî tâsî Ȭlôwálâ òjílâ ȏzákâ drí, tälâ tâ rî 'dî ȏzó lâ'bú òjílâ rôô drí kô."

18 Gō'dá nīngá sī, tā kī 'bá 'dī 'bá yī drí ngāzó Pétērō yī ̄azílī Yōwánī bē ̄agōlé jó 'álâ. Nīngá sī, drílīyī tā 'bāzó Pétērō yī drí, gólīyī ūmbâ ̄ojílā kō ó'dí Yésū rī tāsī ngātā cé Yésū rī rú z̄lī ̄dī ̄ojílā drí yā rī. **19** Gō'dá Pétērō yī drí ngāzó ̄urû Yōwánī bē tā-dr̄j gólīyīkâ 'dī lōgōlé kī nī rī, "'Dōvó nī njī drē, tā gólâ ángô rī ̄dī ̄Ovârī drí ndrēlē tāndí rō rī, tā ̄aníkâ ̄arílī ̄dī, ngātā tā ̄Ovârī kâ ̄arílī ̄dī. **20** Ámâ drí rī, mā ícá kō tī cīlī gá tā gólīyī ámâ drí ndrēlē trá Yésū drí 'élé gō'dá kpá tā gólīyī ámâ drí ̄arílī trá gólâ drí rī'á ̄atálâ rī 'bá yī dr̄jī."

21 Gō'dá ̄ití rī, tā kī 'bá 'dī 'bá yī nījī gō'dá lá̄tī lā̄n̄jō fēzō Pétērō yī drí rī kō, tālâ ̄ojílā trá ndrī rī'á ̄iyī ̄Ovârī rī lūyī'á ̄dī ̄agô ̄oñō rō 'bālē trá ̄dólé dódó 'dī tāsī. Tā rī 'dī tāsī rī, gólīyī drí cé úlī ̄iyíkâ ̄alô 'dī 'bá yī ̄atázó ̄dī n̄gbálí-n̄gbálí ó'dí Pétērō yī drí Yōwánī bē, gō'dá drí ȳizó gólīyī rú sī. **22** Pétērō yī Yōwánī bē 'é ̄iyī trá tā lārâkô ̄angí 'ī, tālâ ̄agô ̄oñō rō 'bālē ̄dólé dódó 'dī, ndrō lâ rī'á kōrō nyâ'dī-r̄jī dr̄jī sī.

Tā gólâ tā lē 'bá yī drí rātāā 'ezó ̄Ovârī drí tālâ úlī ̄atázó bē

dr̄j-bâlâyī rō ūr̄j ãkó rī

23 Gō'dá óyīlī bē drí Pétērō yī rú sī Yōwánī bē rī, drílīyī ngāzó gôlé ̄azí-̄azí lâ yī ngálâ, gō'dá tā gólâ dr̄j-'bá Yúdâ yī kâ 'dī 'bá yī drí ̄atálé trá 'dī n̄gīlī gólīyī drí. **24** Nīngá sī, ̄ojílā ̄azâ 'bá yī ̄arílī bē ̄iyī tā 'dī ̄ití rī, gólīyī drí ngāzó ndrī ̄Ovârī rī lūyīlī kpá rātāā 'élé kpâkâ ̄alô kī, "Kúmú ámákâ gólâ ámâ dr̄lîlî ̄angó nō 'á rī, ní 'bâ ámâ nī 'būu

bê, ĩnyákú bê, l̄imvû ândrê bê, gõ'dá ngá ndrĩ gólíyî â'dó 'bá 'á lâ rî 'bá yí bê. ²⁵⁻²⁶ Gõ'dá ní nĩ tã âmákâ trá. Nî ū'dî tã nô âtá 'bá sísí úlí ífí sî ãmâ á'bíyá Dãwúdî drí, gólâ â'dó 'bá tã áníkâ 'ẽ 'bá ró rî. Líndrí Tãndí áníkâ 'bã gólâ trá tã âtálé kĩ nĩ rî,

'Kumú ángí 'bãdrï kâ rî 'bá yî â'dô ū'yî trá ȝwã ró
Kumú âmákâ Ôvârî rú.

Gólíyî drí rû ê'bézó âlô tã ōnjí ȝ'bñlì kpñl ȝwã 'élé
gólâ rú lõ'wâ ãkó.

Gólíyî lë trá kpá ōmbã 'élé 'dýyî pã 'bá gólâ Ôvârî
drí 'ẽ'á âjólâ ãngó nõ 'á rî rú.'

Lôngó 2.1-2

²⁷ "Gõ'dá ngbãângbânõ rî, úlí Dãwúdî kâ 'dî 'ê
rû trá, tâlâ kumú ángí Êródë gõ'dá drï-'bá ĩnyákú
drï kâ Põnítiyõ Põlátõ drí tã ȝ'bñzó jãribã nô 'á
nõngá õjílã lídí Rómã lésí rî 'bá yí bê gõ'dá kpá
õjílã ïsírã'élé kâ bê Yésü rú, lajó'bá áníkâ gólâ
ní drí âjólé 'dýyî pã 'bá ró ãngó nõ 'á rî. ²⁸ Õzõ
kpálé gólíyî ū'dî õjílã tã ȝ'bñ 'bá tã ōnjí 'dî 'bá yî
'ezó rî, ní 'bã tã rî 'dî 'bá yî nĩ â'dólé, tâlâ 'dñi
rî'á tã gólâ ní drí lélé trá rî ū'dî, gõ'dá nî trá cù
mbârâkâ lâ bê drílâ rû 'ezó.

²⁹ "Kumú âmákâ Ôvârî, mí nĩ tã ōnjí gólíyî õjílã
âmákâ sísí-lésí rî 'bá yî drí lélé 'ẽ'á 'élâ ãmâ rú
rî trá, tâlâ ãmâ drí tã Yésü kâ pëzó õjílã drí rî sî.
Ãmâ rî'á lajó'bá áníkâ ū'dî, ní âfë mbârâkâ ãmâ
drí úlí áníkâ nõ 'bá yî âtázó õjílã drí Yésü rî tâsí
cù ū'tí ū'rñ ãkó. ³⁰ Ní â'dâ ánî mbârâkâ õjílã drí
tã 'ẽ'ë gólâ nõ sî. Ní 'bã ãmâ ngá lãzé 'bá pâlé
â'dólé dódó, gõ'dá kpá tã lârâkô ãzâ 'bá yî 'élé
drï-ãcê gólâ lajó'bá tãndí áníkâ Yésü kâ sî."

31 Gō'dá gólīyî ndělé bē rātāā rî, vō gólīyî drí rû ē'bézó 'á lâ 'dī drí rû īyázó gb̄i gb̄i gb̄i. Gō'dá nīngá sī, Líndrí Tāndí Ôvârî kâ drí mbârâkâ fēzó gólīyî drí rōō, gō'dá gólīyî drí ngāzó rī'á tā âtī-âtī Ôvârî kâ pēlē õjílā drí cū ītí ūr̄i ãkó.

Láfì tā lē 'bá drí rīzó rīlī ngá ãlô ró rî

32 Ìtí rî, kâyî rî 'dī 'bá yî sī, õjílā ndrī gólīyî tā lē 'bá Yésū 'á rî drí rīzó īyî ngá ãlô ró, tā îsū gólīyíkâ kpá ãlô. Gō'dá gólīyî kárá lē trá ngá 'élé vō ãlô 'á. Gō'dá õjílā ãzâ yû'dáwâ ãlô gólīyî lâfálé sī ngá gólīyî íyî nyâányâ kâ lâpílî cé íyî ífífí drí. Gólīyî ndrī rî trá īyî âmúlî īyî lâfálé 'ásî. **33** Lâjó'bá rî īyî trá mbârâkâ ãmbá sī kárá tā ïyálé õjílā drí kî nî rî, Kúmú Yésū lîdrî trá òdrâ 'ásî. Gō'dá Ôvârî rî trá ândrâ-tândí fêlé gólīyî drí tákányî. **34-35** Ìtí rî, gólīyî â'dó 'bá trá gólīyî lâfálé 'á ámvú yî bê gō'dá kpá jó yî bê rî 'bá yî trá rī'á īyî njââ 'bâlâ īyî gîlî vólé gō'dá lâfâ lâ trôlé fêlé lâjó'bá drí lânjílî õjílā gólīyî ïzâ bê rî 'bá yî lâfálé 'ásî â'dô ïzâ gólīyíkâ rî 'bá yî vó ró. Gō'dá ìtí rî, õjílā ãzâkâ trá yû'dâwâ ïzâ ró gólīyî lâfálé 'ásî.

36 Ăgô ãzâ rú bê Yôsépâ rî 'é tā 'dî nî té ìtí. Gólâ rî'á 'bâsúrû Lávî kâ rî 'ásî, gō'dá útî gólâ 'bâdrî zîlî Sâyîpârâsî rî 'álâ. Gō'dá gólâ kpá ī'dî tibê lâjó'bá drí zîlî kpá Bârânbâ rî. Ìtô lâ kî nî rî, õjílā gólâ rî 'bá mbârâkâ sôlé ãzí-ãzí 'á rî. **37** Yôsépâ Bârânbâ rî gôgô gî ámvú íyíkâ ãzâ vólé gō'dá lâfâ lâ trôzó fêlé lâjó'bá drí, ã'dô ró bê õjílā ïzâ ró rî 'bá yî pâzó ī'dî sî lâ.

5

Tā ūnjí Ānānýā yí kâ ūkó lâ Sāfīrā bê rî

1-2 Gō'dá ãgô ãzâ bê rú lâ Ānānýā, gō'dá ūkó lâ rî rú íyíkâ rī'á Sāfīrā. Ānānýā ndrê tā Bārānábâ kâ 'ēlé ámvú íyíkâ gīzó vólé gō'dá  dî lâ trōzó f l  ng b  t  l  'b  g l y  ng   k  lé 'b  r  r  'b  y  dr  r  tr . G d  k y  ãz  s  r , Ān n y  y  kpârâtí  k  l  b  dr  kp  ng z  ámv   y k  ãz  'b l  g l  v l , t l  t  l  'b  g l y   z  r  r  'b  y  p z  l f  l  s . T k  t   s  g l y k  b  r '  ng , g l y  tr  l f  r  'd   r k  l  l p l   n n  r   y  dr , g d   d  r  c   r k  l  tr z   d  f l  l j '  b  dr   j l   z  r  r  'b  y  p z   d  s  l . N ng  s  r , Ān n y  dr  l f  'd   r k  l  tr z  c   d  f l  P t r o  dr g  n '  l n j l  ng   k  lé 'b  y  dr .

3 N ng  s , P t r o  n  t  Ān n y  k  'ēlé 'd  tr .  d  P t r o  dr  t   t z  Ān n y  dr  k  n  r , "Ān n y , n   d  ūnj  ' . N   y  t   s  ūnj  S t  n  k  fil   n  p p s l   z l   t   d  t s  y ? T  n  dr  'ēlé 'd  r '  t  ūnj  ' . T  'd  r '  t  S t  n  k  ' , g l â 'b  n  n   nd r  ūnj   d l  L indr  T nd   v r  k  dr  k , l f  ámv  'd  k  g z  v l  r , n  f  tr  nd r  ng   k  lé 'b  y  dr , g d  n  dr   r k  l  tr z   n g  l p l   n  ny  y  dr  'd . **4** S s  r , ámv  'd  tr   n k   d , g d  n  g l  b  v l  r , l f  l  tr  kp   n k   d  ng  g l y  n  dr  l l  r  'b  y  ' z   d  s  l . G d  n   s  ūnj  n  ' z   d  t s  y ? N  r  'd  k  ūnj   d l  'd  c   m  l j '  b  Y s  k  r  y  dr , n  r  ūnj  'd   d l  'd  kp   v r  r  ny  y  dr !"

⁵ Ítí, Ănăniyă, ní drí rīrī úlí nō ârılı rī 'á rī, ní drí ngăzó 'dĕlé gbū ţnyákú drīj ūrī lâ drí fīzó rōô ūjılă gólÿi tă lâ ârī 'bá trá rī 'bá yî rú. Gólÿi â'dô trá ūrī ró mbârâkă Ôvârî kâ 'dī tăsī. ⁶ Nîngá sî, āgô mvá âzâ 'bá yî drí ânizó ūrī lâ gôlé itá sî gô'dá njîzó lâ vólé 'bâlê 'bú 'á.

⁷ Gô'dá ūtú-pá lâvû trá nâ rî kâtí, ōkó lâ Sâfîră drí gôzó ácálé Pétérö ngálâ, gô'dá gólâ nij drë tă gólâ rû 'e 'bá ágô lâ drí rî kô. ⁸ Nîngá sî, Pétérö drí tă âtázó Sâfîră drí kî nî rî, "Ní âtâ drë má drí lâfâ gólâ ámvú gîzó vólé rî vó lâ trá ūdî rî 'á ndrî má drígá nō yâ?" Ítí rî, Sâfîră ní drí tă kôzó kî, "Awô, lâfâ vó ámvú gîzó rî rî 'á ndrî ūdî 'dî."

⁹ Gô'dá nîngá sî, Pétérö drí ngăzó gólâ rî ūjîlî kî nî rî, "Anî ánî ágô bê, nî dî mânî Lîndrî Tândî Ôvârî kâ âdózó â'dô tăsî yâ? Ní ndrê trá, ūjılă gólÿi ánî ágô rî ūrî trô 'bá 'bâlê 'bú 'á rî trá rî 'á ânî 'á ūyî jô ūlî-tî 'á nō. Gólÿi â'dô kpá ánî ūrî njî'á ngbâângbânô vólé nî'á 'bâlâ 'bú 'á."

¹⁰ Nîngá sî 'wââ, Sâfîră ní drí ngăzó 'dĕlé vûdrí Pétérö ândrá gô'dá kpá drâlê. Gô'dá āgô mvá 'dî 'bá yî âfîlî bê jô 'álâ rî, gólÿi drí ūrî lâ ndrëzó ūyî 'á tólâ ndrâq. Nîngá sî, āgô mvá 'dî 'bá yî drí ūrî lâ njîzó vólé nî'á 'bâlâ kpá 'bú 'á ágô lâ rî lô 'dê gârâr drî 'á. ¹¹ Nîngá sî, ūrî drí fîzó ūjılă ndrî kânisâ kâ 'á rôô, gô'dá kpá ūjılă ūrûkâ 'bá yî ndrî tă 'dî ârî 'bá trá rî yî bê.

Tā lâjó'bá drí ngá lâzé 'bá dûû pâzó â'dólé dódó rî

¹² Kâyî rî 'dî 'bá yî sî, lâjó'bá Yésü kâ 'ê ūyî tă lârâkô gólÿi ūjılă tî drí ă'dîzó drí lâ yî sî rî trá

dūû, õzō gólīyî drí Ôvârî rî ìjízó ïyî pâlé 'êlâ rî kâtí. Gõ'dá tā lê 'bá Yésü 'á rî 'bá yî rî ïyî trá kárâ rû ê'bélé vō âlô 'á ã'dí-dr̄i jó ángí Ôvârî kâ rî kâ 'á.* ¹³ Gbõ lé õjílã tā lê 'bá Yésü 'á kô rî 'bá yî 'bâ ïyî bê lânjî gólīyî rú rî, gõ'dá gólīyî rî'á ūří ró rû ê'bélé vō âlô 'á õjílã 'dî 'bá yî bê. ¹⁴ Gõ'dá â'dô bê kpálé ïtí rî, tólâ kâyî rî 'dî 'bá yî 'á rî, ágô õkó ãzâ 'bá yî bê dûû, drílīyî kpá tā lêzó Kúmú Yésü 'á, gõ'dá gólīyî drí ïyî lôfízó õjílã tā lê 'bá Yésü 'á rî 'bá yî lâfálé. ¹⁵ Nïngá sî, tâlâ tâ lârâkô lâjó'bá Yésü kâ rî 'bá yî drí rî'á 'êlâ rî 'bá yî tâsî rî, õjílã drí ngâzó rî'á ngá lâzé 'bá ïyíkâ lôjílî lô'bâlé ïyî ndríi lâtî* lâjó'bá yî kâ rî'á trôlâ rî'dî rî gârâ dr̄i lâ 'ásî gbârâkâ dr̄i'í sî gbûrûkû yî bê, ã'dô ró bê, õzō Pétérô òtírî lâvûû rî, gólâ òdõ ró ngbââ gólīyî dôdõ ngâtá gbõ ngbââ gólâ rî líndrí õgõ ró ngá lâzé 'bá ūrûkâ 'bá yî dr̄i'í sî, gólīyî tâ ïsû bê kî, ãâ'dô ngá lâzé 'bá 'dî 'bá yî 'bâ'á â'dolé dódó. ¹⁶ Nïngá sî, õjílã tîlîlî drí ânîzó 'bâdr̄i mvá gólīyî ãnyî Yêrôsâlémâ rú rî lésî rî'á ngá lâzé 'bá ïyíkâ lôjílî gõ'dá kpá gólīyî líndrí õnjí bê rî 'bá yî bê. Ítí rî, gólīyî â'dô trá ndrî 'dó dódó.

Tā gólâ lâjó'bá Yésü kâ rî 'bá yî ûrúzó ômbélé 'bâlé gânymä 'á rî

¹⁷ Gõ'dá nïngá sî, tâ drí 'dëzó Kâyífâ dr̄i-'bá dr̄i-'bá Yûdâ yî kâ rî kâ 'á õjílã gólâkâ rî'á zîlâ Sâdúsî rî 'bá yî bê lâjó'bá Yésü kâ 'dî 'bá yî rú, tâlâ tâ 'e'ë lâjó'bá 'dî 'bá yî kâ tâ lâ âgî trá gólîyî

* ^{5:12} 5.12 Vô rî 'dî rî'á jô-bílî kúmú ángí Sólômô kâ zélé.

* ^{5:15} 5.15 Lâfî rî 'dî rî'á lâtî nîzó jó ángí Ôvârî kâ rî 'álâ rî rî'dî.

līfī.* 18 Nīngá sī, gólīyī drí lājó'bá Yésū kā 'dī 'bá yī ûrúzó ômbélé 'bälé gäñímä 'á. 19 Gō'dá mäläyíkā Ôvârî kā drí ânïzó ngäçî sī át̄i gäñímä kā 'dī 'bá yī njilí hōwé-hōwéē, gō'dá lājó'bá 'dī 'bá yī lōfözó vólé. Gō'dá mäläyíkā 'dī drí tā âtázó gólīyī drí kī nī rī, 20 "Mī nī ã'dí-dr̄i jō ángí Ôvârî kā rī kā 'álâ, gō'dá nī âtâ ró tā lēdrē-lédrē ó'dí Yésū 'á nō tāsī ndr̄i õjílā drí."

21 Nīngá sī, lājó'bá Yésū kā 'dī 'bá yī drí úlí 'dī ârîzó. Gō'dá cijónô lâ sī, gólīyī drí ngäzó nîlî ã'dí-dr̄i jō ángí Ôvârî kā rī kā 'álâ rîlî õjílā îmbâlé tolâ.

Gō'dá kpá ïtú-pá rī 'dī sī, dr̄i-'bá õjílā Yûdä yí kā rī kā 'dī 'bá yī drí ngäzó õjílā Yûdä yí kâ sisí-lési rī 'bá yī âzilí ndr̄i rû ê'bélê ȳyî âlô vō tā kī kâ 'á. Nīngá sī, drilîyî ngäzó lómigówá jölé ȳyî nîlî lājó'bá 'dī 'bá yī  dr̄i'lí âjilí ȳyî drí gäñímä lési. 22 Gō'dá lómigówá 'dī 'bá yī cálé bê ȳyî gäñímä 'álâ rī, gólīyî ûsû lājó'bá 'dī 'bá yī tólâ kô'dâwá. Ítí rī, gólīyî drí ngäzó gôlé gō'dá tā âtâlé tā kī 'bá 'dī 'bá yī drí kī nī rī, 23 "Mä cálé bê gäñímä 'á tólâ rī, mä ûsû át̄i áâ'bâ trá ngárâ-ngárâ, gō'dá lómigówá lâ yī rī'á ȳyî lîfî ngiyá ró át̄i 'dī ndr̄e'á. Gō'dá mä njilí bê át̄i lâ 'dī rī, mä ûsû õjílā ãzâkâ jō 'á tólâ kô."

24 Gō'dá dr̄i-'bá lómigówá jō ángí Ôvârî kā rī kâ rī 'bá yī kâ gō'dá dr̄i-'bá õjílā Yûdä yí kâ rī kâ 'dī 'bá yī ârîlî bê úlí 'dī 'bá yī rī, ïtō lâ fí gólîyî dr̄i kô, gō'dá gólîyî tî drí  dizó kî, "Â'dô tā â'dô nî yâ?" 25 Nīngá sī, õjílā ãzâ drí ngäzó ânîlî gō'dá

* 5:17 5.17 Dr̄i-'bá dr̄i-'bá Yûdä yí kâ rī kâ 'dī kpá tā kī 'bá 'í.

tā âtálé kī nī rī, "Nī ndrē drē, õjílā gólīyī ānī drí 'bālé trá gäñímä 'á rī 'bá yī ūyīngá rī'á ūyī ã'dí-drī jó ángí Övârî kâ rī kâ 'álâ õjílā lïfï ìmbâ'á ūyî tolâ."

²⁶ Gõ'dá nñngá sî, gólīyî ârlíl bê ūyî tâ 'dî rî, drï-'bá lómígówá kâ rî drí ngäzó lómígówá íyíkâ yí bê gõ'dá nñlî lâjó'bá Yésü kâ 'dî 'bá yî âdrïlî ajílî tâ kî 'bá 'dî 'bá yî drí. 'Dîl, gólīyî âdrïlî lâjó'bá Yésü kâ 'dî 'bá yî mbârâkâ sî kô, tâlâ gólīyî rî'á ūrî ró kî, õjílâ ãâ'dô ngä'á õmbâ ró, õzö yî õlô'ê lâjó'bá 'dî 'bá yî lârâkô lâ ūyî trá rî, gõ'dá õjílâ ãâ'dô kpá ūyî lûvû'á kúnî mvá sî.

²⁷ Gõ'dá nñngá sî, lómígówá 'dî 'bá yî drí ngäzó lâjó'bá Yésü kâ 'dî 'bá yî âdrïlî gõ'dá gólîyî 'bâlé âdréle tâ kî 'bá yî ândrá. Nñngá sî, Kâyifâ drí tâ âtázó õmbâ sî lâjó'bá 'dî 'bá yî drí kî, ²⁸ "Sísí nñ sî, mä 'bâ tâ trá ãnî drí ngbâlî-ngbâlî â'dô kô tâ Yésü rî tâsî rî ìmbâlê õjílâ drí. Gõ'dá ngbâângbânô, tâ rî 'dî vò lâ 'á rî, tâ ìmbâ ãníkâ lâ'bû trá õjílâ Yêrösâlémâ kâ drí ndrî, gõ'dá nî lë nô ãmâ rú ízâlê õdrâ Yésü kâ 'dî tâsî. Nî 'ê tâ ònjí 'dî ití ã'dô tâsî yâ?"

²⁹ Nñngá sî, Pétérô yî lâjó'bá ãzâ 'bá yî bê, drïlîyî ngäzó tâ-drï lôgôlê gólîyî drí kî nî rî, "Ãmbâ ãmákâ, mä lë trá tîkó tâ ãníkâ ârlíl. Gõ'dá õzö tâ ãníkâ 'dî õ'bâ ãmâ tâ Övârî kâ rî gâlé dô rî, gõ'dá rî'á mbî ãmâ drí lânjî 'bâzó Övârî rú, â'dô kô õjílâ mvá rú. ³⁰ Gõ'dá ãnî nyânyâ tâsî rî, ãnî ūdî gólîyî Yésü rî îpâ 'bá fê lâlî-lâlî drïlî drâlé õdrâ ãnyî kâ ró rî sî, gõ'dá Övârî rî ūdî gólâ Yésü rî 'bâ 'bá lîdrîlî õdrâ 'ásî rî, â'dô trá kpá Övârî rî gógó 'dî ūdî gólâ ãmâ á'bíyâ yî drí rî'á ïnjîlâ

rī. [31-32](#) Gō'dá Ôvârí 'bā lânjī trá Yésū rú gólâ rī 'bâzó rîlî yî Ôvârí rî drí-ágó drî lésî ró 'bûû 'álâ drí-äcê bê Kúmú ãmákâ ró, gô'dá kpá 'dýî pâ 'bá ró. Gô'dá ãmâ rî gógó nyânyâ lâ yî tâsî rî, mä rî tâ nô 'bá yî âtálé õjîlã ãmákâ Ísîrâ'élê kâ drí, tâlâ gólîyî ünî ró bê, gólâ 'dýî pâ 'bá 'î, gô'dá gólîyî ãâdî ró iyî drî tâ õnjí iyîkâ rî 'bá yî 'ásî, tâlâ gólâ ãâyê ró tâ õnjí gólîyîkâ bê. Mä ïcâ trá tâ 'dî 'bá yî âtálé, tâlâ tâ gólîyî Yésû drí 'élê rî 'bá yî rî'á ndrî ãmâ lîfî drî 'á. Gô'dá Líndrí Tândí gólâ Ôvârí drí âjólé gólîyî tâ iyîkâ ârî 'bá rî yî drí kpá rî'á lîfî drî 'bá ró tâ pâtî' á'dálé gólîyî drí."

[33](#) Gô'dá nîngá sî, tâ kî 'bá ârîlî bê iyî úlí 'dî 'bá yî rî, gólîyî drí ngâzó õmbâ ró lâyûlî kôrô. Ítí rî, gólîyî lě trá lâjó'bá Yésû kâ 'dî 'bá yî ûfûlî. [34](#) Gô'dá tâ kî 'bá ãzâ ãlô drí ngâzó âdrélé ûrû vô tâ kî kâ 'dî 'á. Tâ kî 'bá rî 'dî rú lâ Gämälélë, gólâ rî'á Pârûsî gólâ tâ 'bâ'bâ Ôvârí kâ rî 'bá yî îmbâ 'bá 'î õjîlã drí, gô'dá õjîlã cé tîtî ìnjî iyî gólâ trá. Gô'dá nîngá sî, drîlâ tâ 'bâzó lómígówâ 'dî 'bá yî drí kî nî rî, gólîyî ôtrô lâjó'bá Yésû kâ 'dî 'bá yî tâkô fînyâwâ ïví 'álâ. [35](#) 'Dî'í vósî, drîlâ ngâzó tâ âtálé tâ kî 'bá ãzí 'dî 'bá yî drí kî nî rî, "Ãnî õjîlã ámâ ãzí-ãzí yî ró Ísîrâ'élê kâ nô 'bá yî, nî ïsû tâ dódó tâ gólâ ãnî drí 'e'á 'élâ ãgô nô 'bá yî drí rî tâsî, tâlâ nî õzó tâ ányâ 'e'ê kô. [36](#) Nî ïsû tâ tâ gólâ Tûdâ' kâ rî tâsî, gólâ sisí tâ âmâ 'bá kî nî rî, yí ã'dô õjîlã tâ lâ drí lâzélél kôrô rî 'dî. Gólâ ngâ rû jâlé ãjú 'bûlî kúmú 'bâdrî nô kâ bê. Ítí rî, õjîlã dûû 'dë 'bá gólâ vósî ãjú 'bû 'bá ró rî rî'á õzô kámá-sû kâtí. Gô'dá úfûlî bê gólâ rî gógó trá rî,

gólīyî 'dĕ 'bá trá gólâ vósī rî 'bá yî drí rû lâpẽzó,
gõ'dá tã rî 'dĩ drí â'dózó gbõ tã gólâ cù ïtí ífí âkó
rî ró.

³⁷ "Gõ'dá tã 'dî vósī rî, Yúdã gólâ õjílã Gâlîlâyã
kâ ró rî drí kpá drí ïngázó kâyî gólâ rízó õjílã lâlé
rú lâ yî ìgî-ìgî bê rî sî. Õjílã dûû 'dê ïyî kpá trá
gólâ vósī ãjú 'bûlî kúmú 'b  dr   n   kâ b  . Gõ'dá
ódrí kpá gólâ rî f  zó. N  ngá sî, gólīyî 'd   'b   trá
gólâ vósī rî 'b   y   drí kpá rû lâpẽzó ïyî. ³⁸ B   trá
ït   r  ,   'd   t   õjílã n   'b   y   kâ t  s   n  ng   r  , m  
ât     n   dr  , n   '   t   õnj     n   dr   l  l   '  l   r   g  l  y  
dr   k  'd  w  . N   ây   g  l  y   n  l   dr  -b  l  y   r  . T  l  
  z   t   ìs   g  l  y  k   'd   'b   y   g  d   t   '  '   g  l  y  k  
r   y   b     'd   cé t   g  l  y  k   r   'd  'd   r  , t   r   g  g  y   y  
â' d     'd  '   kp   c   ït   íf   âk  ,   z   t   T  d   y   k  
Y  d   b   r   k  t  . ³⁹ G  d     z   t   r   g  g     'd   ïy  
Ôv  r   k   'd   r  ,   c   k   g  l  y   l  g  l  é, t  l   n   â' d  
  n   ny  n  y     s   'b  '   Ôv  r   b  ."

⁴⁰ N  ng   s  , t   k   'b   'd   'b   y   dr   úl   G  m  l  l  
k   k  z   n   r  ,     f   l  j  'b   Y  s   k   'd   'b   y  
k  'd  w   r   t  -dr   l  l  z  . ït  , dr  l  y   l  j  'b   'd   'b  
y     z  z   l  f  l   g  l   j   '  l  . G  d   n  ng   s  , l  j  'b  
r   'd   'b   y   'b  z   c  l   ônj  r  'b   s  , g  d   t   'b  z  
g  l  y   dr   k  , g  l  y     t  t   ïy   t   k   k   o  'd   Y  s   r  
t  s  , g  d   g  l  y     y  z  .

⁴¹ N  ng   s  , l  j  'b   Y  s   k   'd   'b   y   dr     f  z  
ïv   '  l   v   t   k   k   r   '  s  . G  l  y   tr     y  k   r  , t  l  
g  l  y     s   l  n  j   tr   t   Y  s   k   t  s  . ⁴² G  d   t   'd   'b   y   v  s  , l  j  'b   'd   'b  
y   r   ïy   tr   z    l   k  y   v  s   cé r  '   t     mb  l     j  l  
dr   Y  s   r   t  s     'd  -dr   j     ng   Ôv  r   k   r   k   '  

gō'dá kpá õjílā drí 'bā 'ásī. Gólīyî 'bā õjílā trá tā nīlī kī, Yésū ââ'dō ī'dî 'dýî pā 'bá ró gólâ Ôvârî drí tā lâ 'bâlé trá âjólé sísí rî.

6

Tā gólâ õjílā nj̄i-dr̄i-lâ-r̄i nj̄izó ăyízí pâlé ngá lânjî-lânjî sî rî

¹ Kâyî rî 'dî 'bá yî sî, tā lê 'bá Yésû kâ â'dólé bê trá īyî lîzó'á rôô rî, tā lê 'bá gólîyî lâfâlé sî â'dó 'bá īyî õjílā Yûdâ yí kâ ró rî 'bá īyî Gîrîkî tî âtálé ī'dî rî 'bá yî, drílîyî ngâzó rî'á tâ gîlî gólîyî Yûdâ ró rî 'bá cé Ȑbûrû tî âtálé ī'dî rî 'bá yî rú. Gólîyî kî nî rî, "Ăyízí ămákâ rî 'bá yî rí īyî gō'dá ngá nyânyâ gólîyîkâ gólâ rî'á lânjílâ kâtî vósî cé ăyízí drí ndrî rî ūsúlî kô." ² Îtí rî, lâjó'bá mûdrí-dr̄i-lâ-ngâ-r̄i 'dî 'bá yî drí ngâzó īyî tâ lê 'bá Yésû kâ rî 'bá yî ăzîlî rû ê'bélé vô ălô 'á. Gō'dá drílîyî tâ âtázó tâ lê 'bá 'dî 'bá yî drí kî nî rî, "Rî'á fî dô ămâ drí ngâzó lôsî tâ âtî-âtî Ôvârî kâ âtâ kâ õjílâ drí rî âyézó gō'dá ngâzó nîlî rî'á lôsî ngá nyânyâ lânjî kâ 'élé ī'dî yâ? ³ 'Dîn vô lâ 'á rî, ămâ ădrûpî yî, rî'á tândí ró ăñî drí icázó õjílâ nj̄i-dr̄i-lâ-r̄i nj̄ilî ăñî lâfâlé sî, gólîyî ăñî drí nîlî trá kî, Líndrî Tândí Ôvârî kâ bê īyî 'á rî 'bá yî gō'dá kpá â'dó 'bá īyî tâ nînî bê rôô rî. Îtí rî, mâ â'dô gólîyî 'bâ'á lôsî 'dî 'élé. ⁴ Gō'dá ămâ rî gógó nyâanyâ lâ tâsî rî, lôsî ămákâ ă'dô ró zââ râtââ 'é'ë ī'dî, gō'dá úlî Ôvârî kâ rî 'bá yî âtâ-âtâ lâ ī'dî õjílâ drí."

⁵ Îtí rî, õjílâ ndrî drí tâ 'dî dr̄i lâ lêzó ī'dî gō'dá gólîyî drí ngâzó õjílâ tândí nj̄i-dr̄i-lâ-r̄i rî 'bá yî nj̄ilî. Õjílâ rî 'dî 'bá yî lâfâlé rî, gólîyî nj̄i Sítifánô

gólâ tā lē 'bá trá Yésū 'á rōô pīpīsílî ãlô sī gō'dá Líndrí Tāndí Ôvârî kâ bê yí 'á dūû rî kpá trá. Gō'dá gólîyî njî-káziyá njîlî Sítîfánõ bê rî 'bá yí rî'á: Fílîpõ ãzâ, Pôrökárõ, Nîkônórã, Tímõnõ, Pârâmónâ gō'dá Nîkólâ.* ⁶ Nîngá sî, õjîlâ 'dî 'bá yí drí õjîlâ ïyî drí njîlî trá njî-drî-lâ-rî 'dî 'bá yí âzîzó 'bâlé lâjó'bá 'dî 'bá yí ândrá. Gō'dá lâjó'bá 'dî 'bá yí drí drí 'bâzó gólîyî drîj, ã'dô rô bê gólîyî 'bâlé ngá lânjí 'bá rô õjîlâ ãyîzí rô rî 'bá yí drí. Gō'dá drîlîyî râtáâ 'ezó ngá lânjí 'bá rî 'dî 'bá yí tâsî Ôvârî drí, tâlâ gólâ õpâ rô gólîyî lôsî rî 'dî 'erê lâ 'á.

⁷ Gō'dá nîngá sî, kâyî rî 'dî 'bá yí sî, õjîlâ ítîlîlî drí ngâzó rî'á tâ lêlé úlí Ôvârî kâ 'á. Í'dî ìtí, tâ lê 'bá Yésû 'á rî 'bá yí drí lîzozó ácálé dûû Yêrõsälémâ 'álâ. Gō'dá drî-'bá lâ'bí 'ê kâ rî 'bá yí dûû drí kpá tâ lêzó tâ âtî-âtî tândí Ôvârî kâ 'dî 'á.

Tā gólâ Sítîfánõ rî rûzó tâ lâ kûlî õnjô sî rî

⁸ Gō'dá Ôvârî rî trá ândrâ-tândî félé rōô Sítîfánõ drí gō'dá kpá rî'á mbârâkâ félé gólâ drí tâ dûû tû drí â'dízó rî 'ezó õjîlâ dûû ândrá.

⁹ Nîngá sî, õjîlâ Yûdâ yí kâ ūrûkâ 'bá yí drí ngâzó ïyî rî'á tû ânyâlé gólâ bê mbârâkâ Ôvârî drí félé drîlâ rî tâsî. Gólîyî rî'á õjîlâ jârîbâ gólîyî zîlî Sîrénë gō'dá Älêkëzândîrîyâ rî 'bá yí kâ, gólîyî rî trá lâ'bí Yûdâ yí kâ 'elé ndrî.* Õjîlâ rî 'dî

* **6:5** 6.5 Nîkólâ 'Dîrî'á õjîlâ Änîtîyókâ kâ rô gólâ íyî jâ 'bá Ôvârî rî ìnjîlî â'dô tâ Yûdâ yí kâ vó rô rî ì'dî. * **6:9** 6.9 Õjîlâ 'dî 'bá yí rî ïyî trá râtáâ 'elé jô tâ Ôvârî kâ ârî kâ rî'á zîlâ jô õjîlâ gólîyî drî-bâlâyî rô rî 'bá yí kâ rî 'á.

'bá yí drí ngāzó fīlī īyī ōjīlā ūrūkāt 'bādrī gólīyī
zīlī Sīlīsīyā gō'dá Ásīyā* bē rī 'bá yí kā lāfálé tī
ânyálé Sītīfánō bē. ¹⁰ Gō'dá Líndrī Tāndí Ôvārī
kā 'bā Sītīfánō trá â'dólé tā nīnī bē ìcálé tā trōlé
ōjīlā rī 'dī 'bá yí tī sī. ¹¹ Ítí, ōjīlā 'dī 'bá yí drí
ngāzó nīlī ōjīlā ãzā 'bá yí līfī lā yí gīlī, tālā ūnjō
âdólé Sītīfánō rú tā âtálé kī nī rī, "Mā ârī ágō
nō gbórökō lā trá rī'á Ôvārī yí lō'dá'á ãmā á'bíyā
Músāt bē."

¹² Ítí rī, úlī 'dī 'bá yí drí sī rī, ōjīlā Yērōsālémā
kā gō'dá gólīyī sisí-lésī rī 'bá yí gō'dá lā'bí ìmbá
'bá gólīyīkā rī 'bá yí bē drí ngāzó īyī ăwāt rō
Sītīfánō bē. Gō'dá nīngā sī, tā rī 'dī tāsī rī, gólīyī
drí ngāzó ârálé ăwāt sī Sītīfánō ngálā gō'dá gólā
rī rūlī ăjīlī vō tā kī kā rī 'álā drī-'bá Yūdāt yí kā
ăzīlī tā kī 'bá rō rī 'bá yí ândrá. ¹³ Nīngā sī, gólīyī
drí tā âtázó ōjīlā ūrūkāt 'bá yí drí lātīt gólā ángōt rī
ř'dīt gólāt rī mōndrāt fēzō ūnjōt sī yā. Gō'dá gólīyī
kī nī rī, "Kâtīt vósīt cé, ágōt nōt rī zātāt ūnjōt âtálé
ř'dīt jōt ángīt Ôvārīt kāt rūt gō'dāt kpāt tāt 'bāt'bāt Ôvārīt
kāt gólīyīt Músāt drít lōpélēt ătīt 'álāt ãmāt drít rīt 'bá
yít rūt. ¹⁴ Māt ârīt gólāt trát gólāt ūtirīt âtálāt kīt'at nīt rīt,
Yésūt ōjīlāt Nāzārétāt kāt rōt rīt ãat'dōt jōt ángīt Ôvārīt
kāt rīt ūfūt'at gō'dāt kpāt lāt'bít gólīyīt Músāt drít ìmbálēt
trát ãmāt drít rīt 'bát yít ôjāt'at vólēt."

¹⁵ Ítí rī, ōjīlāt gólīyīt rīt 'bát rīlīt vōt tāt kīt kāt 'át rīt 'bá
yít drít ngāzót īyīt vōt ndrēlēt Sītīfánōt ngálāt, tālāt tāt
gólāt drít 'é't'at âtálāt rīt ârīlīt, gō'dāt gólīyīt ndrēt gólāt
rīt nīlīt trát rīt'at lāt'at ūzōt mālāyīkāt nīlīt kātīt.

* **6:9** 6.9 Ásīyāt rīt'at zīlāt ngbāângbānōt rīt Túrūkāt rīt.

7

*Tā góлâ Sítifánō drí lôgõlé õjúлâ góлâ rî mõndrâ
fë 'bá rî yí drí*

tā kî 'bá ândrá rî

¹ Nîngá sî, dr̄i-'bá dr̄i-'bá Yûdä yí kâ rî 'bá yí kâ drí ngâzó tâ ïjílî Sítifánō tý kî nî rî, "Úlí gólyî õjúлâ nô 'bá yí drí rî'á âtálâ ní rú nô 'bá yí pâtîj yâ?"

² Gõ'dá Sítifánō drí ngâzó tâ 'dî lôgõlé góлâ drí kî nî rî, "Ãmbá ámákâ, mõndrâ õjúлâ 'dî 'bá yí kâ má rú 'dî â'dó kô tâ pâtîj 'î. Ámâ  drúpî yí gõ'dá ãnî sisî-lésî rî 'bá yí bê, nî ârî drë úlí ámákâ nô 'bá yí. Åkû ró nã sî rî, Ôvârî góлâ â'dó 'bá mbârâkâ bê ngá âmbá nô 'bá yí dr̄i sî ndrî rî â'dâ íyî nyâányâ trá âmâ  bíyâ Äbârâyámâ drí õzõ ãnî drí nîlî trá rî kâtí. Kâyî rî 'dî sî, Äbârâyámâ rî trá rîlî 'b drî góлâ rî'á zîlâ Môsõpõtámîyâ rî 'álâ, 'dîj góлâ nîlî drë kô rîlî Hârânâ 'álâ. ³ Gõ'dá nîngá sî, Ôvârî â'dálé bê íyî nyâányâ trá Äbârâyámâ drí rî, Ôvârî drí ngâzó tâ âtálé Äbârâyámâ drí kî nî rî, 'Ní ngâ 'b drî nô 'ásî õjúлâ ãnî átá kâ rî 'bá yí lâfâlé sî nîlî 'b drî góлâ má drí 'e'á â'dálâ ní drí átî 'álâ nã 'á."

⁴ "Ití rî, Äbârâyámâ yí ãtî-drî íyíkâ rî 'bá yí bê drí ngâzó nîlî 'b drî rî 'dî 'ásî nîlî rîlî Hârânâ 'álâ.* Võ rî 'dî 'álâ rî, átá lâ drí drâzó. Gõ'dá átá lâ rî õdrâ vólé drî 'ásî rî, Ôvârî drí góлâ rî ájózó Hârânâ 'á tólâ sî ânîlî rîlî 'b drî Kâñánâ

7:3 7.3 Tâ Ómvó Ngá 12.1.

* **7:4** 7.4 'B drî Môsõpõtámîyâ 'dî rú lâ ãzâ kpâ rî'á Kâlîdéyâ.

kâ gólâ ãmâ drí â'dózó ngbãângbânõ 'álâ nõ 'á.
5 Gõ'dá kâyï rî 'dî 'bá yî sî rî, Ôvârí fẽé võ drï mvá
 ãzâkâ gbûrûwâ lâ â'dólé Äbäräyámâ rî nyãányâ
 kâ ró rî kô. Gõ'dá Ôvârí 'bã tã lâ trá gólâ drí kî,
 yí ãâ'dô fẽ'á lâ gólâ drí kâyï ãzâ sî ȝizátú â'dólé
 'b  dr   g  l  y   nyãányâ kâ ró gólâ rî óz  w   y   b  .
 Ôvârí   t  r   t   'dî 'b  â   t   r  , 'd  i   b  r  y  m     k  . **6** Gõ'dá s  s   k  y   r   'dî drí s  
 r  , Ôvârí   t  t   kp   k   n   r  , 'Án   óz  w   y   â'd  
 n  'á r  l     y   ng   ãw   r   'b  dr     tr   'á. Gõ'dá   j  l  
 'b  dr   'd   k   â'd   g  l  y   'b  'á l  s     y  k   '  l  e r  g  i  
 r   g  d   áâ'd   r  'á g  l  y   '  l  e   n  j   r   ndr   k  m  -
 s   s  . **7** Gõ'dá n  ng   s  , m   â'd   l  n  j   f  'á   j  l  
 g  l  y   'b  dr   'd   k   g  l  y   án   óz  w   y   'b   'b   tr  
 r  g  i   r   r   'b   y   dr  . N  ng   s  , án   óz  w   y   â'd  
 âf  'á v  l   'b  dr   'd   '  s     n  l   'b  dr   g  l   má dr  
 '  '   f  l   g  l  y   dr   n   '  l  , g  d   g  l  y   â'd   ám  
   n  j  '   'b  dr   n   '  .

8 "N  ng   s  , Ôvârí dr   t     t  z   Áb  r  y  m   dr  
   j  l   gólâkâ âg   ãmb   r   'b   y   g  d   kp   âg  
 mv   r   r   'b   y   b   'd  l     y   b  s   '   l  mb   t  -
 dr   l  l   Ôvârí y   k   Áb  r  y  m   b   r  -l  -az   r  
 r  . 'D  i   v  l   dr   l   '  s  , Áb  r  y  m   dr     y   mv  
   s  k   r   t  z  , g  d     s  k   r   g  g  o     j  z   'd  l  e b  s   '  ,
 'd  i   dr   k  y   g  l   r   t  z   r   r  '   cé n  j  -dr  -l  -
 n  . G  d   v   l   s  ,   s  k   dr   Y  k  b   r   t  z   g  d  
   j  z   l   kp   'd  l   b  s   '  . G  d   v   l   s  , Y  k  b  
 dr   'd  y  m  v   t  z   m  dr  -dr  -l  -ng  -r   â'd   'b     y  
   b  y   r   'b  s  r   ãm  k   m  dr  -dr  -l  -ng  -r   r  
 'b   y   k   r   r  , g  d   Y  k  b   dr   kp   g  l  y     j  z  

ndrī 'dēlé bāsā 'á.

9 "Nīngá sī, Yākóbā rī mvá rú bē Yōsépā rī, tā lâ drí âgízó âdrúpī lâ yī līfī. Gō'dá gólīyī drí ngāzó gólâ rī gîlî vólé ōjílā gólīyī gólâ rī trō 'bá rāgījî ró Māsīrī 'álâ rī yī drí. Gō'dá Ôvârî bê rī'á kárâ Yōsépā bê ândrá-tândī félé gólâ drí. **10** Gō'dá nīngá sī, Ôvârî drí kpá gólâ rī pâzó ūzā gólâkâ rī 'bá yī 'ásī ndrī, gō'dá Ôvârî 'bâ gólâ trá tā nñiñ bê, tâlâ kúmú Māsīrī kâ a'dô ró tândí ró gólâ bê. Gō'dá kúmú 'dī 'bâ Yōsépâ trá â'dolé drí-äcê bê Māsīrī drîlî gō'dá kpá â'dolé ngá cé tîtî 'bâ íyíkâ 'á rī vó lâ ndrē 'bâ lâ ró.

11 ""Dîi vósī, lôfó ōnjí têtē drí 'dêzó Māsīrī 'ásī ndrī gō'dá kpá 'bâdrî Kânánâ kâ nō bê gō'dá ōjílā 'bâlê ndrī rû ūzâlê kôrô.* Gō'dá tâlâ lôfó 'dî tâsī rî, ãmâ á'bíyâ gólîyî â'dó 'bâ Kânánâ 'álâ rî 'bá yî icá ūyî gō'dá ngâ-iyínyâ ãzâkâ ūsúlî kô. **12** Gō'dá Yâkóbâ ârîlî bê tâ kî'á nî rî, âdrúgú ãâ'dô bê Mâsîrî 'álâ rî, drîlâ íyî mvá yî jôzó Mâsîrî 'á tólâ nî'á âdrúgú âgîlî tólâ sî.* **13** Gō'dá gólîyî ândâlê bê ūyî rû nî'á âdrúgú gîlî kpá ó'dí Mâsîrî 'álâ rî, Yōsépâ drí gólîyî 'bâzó íyî nîlî gólîyî âdrúpî ró, gō'dá gólâ drí kpá íyî âdrúpî yî 'dî 'bâ yî â'dázó kúmú Mâsîrî kâ 'dî drí. **14** Dîi vósī, Yōsépâ drí kpá tâ âtizó âdrúpî lâ yî sîlî átâ lâ Yâkóbâ drí tólâ, gólâ ãânî ró Mâsîrî 'álâ ōjílā íyíkâ 'bâ kâ rî 'bâ yî bê ndrî. Ōjílā Yōsépâ kâ ndrî rî'á nyâ'dî-nâ-drî-lâ-ngâ-mûdrî-drî-lâ-ngâ-

* **7:11** 7.11 Kânánâ 'Dîi rî'á 'bâdrî gólâ Ôvârî drí tâ lâ 'bâlê 'é'á félâ Åbârâyámâ yî drí rî i'dî. * **7:12** 7.12 Nî zî í'digówâ tâ nô 'bâ yî kâ búkû Tâ Ómvó Ngâ kâ 'á kápítâ 41-46.

njì. 15-16 Ìtí rí, Yākóbā yí drí ngāzó nñlí Másíří 'álâ. Gõ'dá vólé drí lâ 'ásí, Yākóbā drí drázó ãkpákã'dã Másíří 'á tólâ. Gõ'dá gólâ rí mvá yí drí ãvõ lâ trõzó 'bädrí Känánã kâ 'álâ 'bälé ūgí 'á, võ gólâ Ăbäräyámã drí gílí trá  dì sî  kû ró rí 'álâ. Gõ'dá vó lâ sî, Yākóbä rí mvá yí ôdrâ ūyí kpá trá 'dó ndrî Másíří 'á tólâ. Gõ'dá mvá lâ yí drí gólíyí ãvõ trõzó Sëkémë 'álâ gõ'dá 'bälé ūgí ãzâ 'á.*

¹⁷ “Gō'dá nīngá sī, kāyì gólâ Ôvârí drí tā 'bā'bā
iyíkâ ândrâ-õnjī kâ Âbârâyámâ drí rî 'ezó vó lâ
âtlíl rî âcâ bê trá ãnyî rî, 'dî' ãmâ á'bíyá yî lîzô trá
dûû Mâsîrî 'álâ. ¹⁸ Gô'dá kúmú ãzâ gólâ Yôsépâ
rî tâ nî 'bá kô rî ï'dî rî'á drí-äcê bê Mâsîrî drî' sî
ndrî. ¹⁹ Kúmú rî 'dî âdô ãmâ á'bíyá yî trá mânî
sî, gô'dá dî gólîyî drî kpá trá 'bâlé ïzâ nîlî. Gô'dá
kúmú rî 'dî 'bâ gólîyî trá rî'á ïyî mvá õdë ró rî
'bá yî trôlé 'bâlé âyélé õmâ 'álâ, tâlâ õôdrâ ró ïyî
bê vólé.

20 “Nīngá sī, kâyî rî 'dî 'bá yî sī, Músä rî tîzó. Gólâ rî'á mvá sūsū tândí 'î Ôvârî lîfî. Ândrê lâ yî trôó gólâ kô vûlî âyéle ômã 'álâ. Íimbâ gólâ zâlô cälé párá nâ átá lâ drí jó 'á. **21** 'Dîí vósî, gólâ rî trôzó lâpílî ômã 'á, gõ'dá mvá ãnjó kúmú Másîrî kâ rî kâ drí gólâ rî ûsúzó, gõ'dá drîlâ trôzó lâ 'bâ 'álâ, ã'dô ró yí drí vó lâ ndrélé mvá ró iyî nyâányâ drí. **22** Ìtí rî, Músä drí gõzó tâ nñïnî gólâ øjilâ Másîrî kâ rî 'bá yí kâ lîlîzó ï'dî nñlî ndrî. Gólâ ã'dô trá cù mbârâkâ bê úlí âtâ-âtâ 'á gõ'dá kpá

* **7:15-16** 7.15-16 'Dī ūgí gólā átá lâ yî drí gîlî trá  dî sî  kû ró Kânáná 'álâ  jílâ Åmórâ kâ rí 'bá yî drígá sî rí  dî.

tā 'ẽ'ẽ 'á.

²³ "Gō'dá nīngá sī, gólâ rī ndrō â'dólé bê trá nyâ'dî-r̄i rī, dr̄lâ tā ̄sūzó nīzó nī'á ōjilā íyíkâ Īsīrā'élē kâ ró rī 'bá yī lômílī. ²⁴ Gō'dá gólâ cálé bê vō rī 'dī 'á tólâ rī, gólâ drí ōjilā Másīrī kâ ndrēzó rī'á ōjilā Īsīrā'élē kâ cā'á, gō'dá gólâ drí ngāzó gbō ōjilā ãzí íyíkâ Īsīrā'élē kâ ró 'dī pälé, gō'dá gólâ rī gógó ōjilā Másīrī kâ ró nō rūzó cálé kpādī-kpādī tā-vō lôgō rō, gō'dá ōjilā 'dī drí drāzó. ²⁵ Gólâ ̄sū íyíkâ kī nī rī, ōjilā íyíkâ rī 'bá yī â'dō nī'á lâ kī, yí â'dō ̄'dī gólâ Ôvârī drí lélē 'ẽ'á gólīyī pälé ̄zā íyíkâ rī 'bá yī 'ásī rī ̄'dī. Gō'dá gólīyī nījī tā lâ kō ̄tī.

²⁶ "Gō'dá kâyī tā 'dī kâ rī vósī rī, gólâ ndrélé bê ōjilā Īsīrā'élē kâ rû fū'á ̄yī rī, gólâ ngâ trá rû célé gō'dá tā ̄'dī 'bâlé ̄'dī gólīyī lâfâlé 'á. Gō'dá gólâ kī nī rī, 'Anî, nī ârî drē tā má ngáá nôlé, ãnî 'dó ̄adrúpī ãzí rō. Gō'dá nī rī rû fūlī ãnî lâfâlé 'ásī ̄'dō tâsī yā?" ²⁷ Gō'dá gólâ ̄wâj ̄itō 'bá rī ngâ íyíkâ kôrō Músä rī zêlê zêzê vólé, gō'dá ngāzó tā âtâlê kī nī rī, 'Nî, ̄'dī 'bâ nî nī tā kī 'bá ró ̄mâ dr̄lî tā ̄mákâ rī kîlî nī yā? ²⁸ Ní lě nō kpá ̄mâ fūlî ̄ozō ní drí Másīrī lé 'bá nâ fûrī ̄gí rī kâtí yā?"

²⁹ "Gō'dá Músä ârîlî bê tā ̄jî 'dī rī, ̄urî drí gâzó rú lâ, gō'dá gólâ drí ngāzó râlê vólé Másīrī 'ásī nîlî rîlî 'bâdrî Mîdîyánâ kâ rî 'álâ ngâ ̄wâ rō. 'Dîi vósī rī, dr̄lâ ōkó gîzó gôzó mvâ tîlî rî tólâ.

³⁰ "Ndrô nyâ'dî-r̄i Músä drí 'êlé trá Mîdîyánâ 'álâ rî vósī rī, kâyī ãzâ sī, gólâ nî trá ōmâ 'álâ ãnyî únî ángí zîlî Sînayî rî rú. Gō'dá tólâ rî, Ôvârî

drí rû â'dázó gólâ drí lăsí lăndrâ rī 'bá kôlé fê rú rī 'á. ³¹ Gõ'dá Músä ndrélé bê lăsí rî 'dî rî, tî lâ drí â'dízó. Gõ'dá nîngá sî, gólâ drí ngăzó rû êsélé ãnyî lăsí rî gógó 'dî rú, tâlâ yí öndrê ró bê dódó tâ ífí lâ nîzó. Gõ'dá drílâ Ôvârí rî gbórökô ârizó úlî âtâ'á gólâ drí kî nî rî, ³² 'Mâ rî'á Ôvârí gólâ rî 'bá ánî á'bíyá Äbârâyámä, Ísákâ gõ'dá Yâkóbä yî vó ndrë 'bá ró rî ï'dî.' Nîngá sî, Músä drí ngăzó rî'á lêlé ūrî drí, gõ'dá gólâ ícâ kô fîl'âtûlî rîzó vō ndrélé lăsí lăndrâ rî 'bá kôlé 'dî ngálâ ãlôlâ.

³³ "Ítí rî, Ôvârí drí ngăzó tâ âtálé gólâ drí kî nî rî, 'Võ ní drí âdrézó 'á lâ 'dî rî'á vō mâ Ôvârí kâ ï'dî.* Ítí rî, ní ângî ká'bókâ áníkâ pá 'á 'dî vólé. ³⁴ Músä, ní ârî drë, ámâ nyâányâ ndrê trá pătîjî kî, òjîlâ ámákâ rî'á ïzâ nî'á rôô Mâsîrî 'álâ, gõ'dá má ârî ãwó gólîyíkâ trá, ï'dî má drí ânîzó ûrú lésî ãngó nô 'á, tâlâ gólîyî pâlé ïzâ gólîyíkâ 'dî 'bá yî 'ásî. Ítí rî, Músä, ní ngâ, má jô ró nî gôlé 'bâdrî Mâsîrî kâ rî 'álâ.'

³⁵ "Ítí rî, ámâ âdrúpî yî, má âtâ ãnî drí kî nî rî, rî'á Músä rî gógó ï'dî gólâ òjîlâ drí gâlé trá dó kîzó nî rî, 'Ã'dî 'bâ nî nî tâ kî 'bá ró ámâ drîlî tâ ámákâ kîlî yâ?' Rî'á gólâ ï'dî Ôvârí drí âjólé trá gólîyî drí, â'dólé drí-âcê bê gólîyî drîlî gõ'dá kpá gólîyî pâlé ïzâ gólîyíkâ rî 'bá yî 'ásî. Ôvârí 'bâ tâ 'dî 'bá yî Músä drí kâyî tibê gólâ drí iyî â'dázó Músä drí vō lăsí drí kôzó fê rú rî 'álâ rî sî.

* ^{7:33} 7.33 Sítifánõ lê tâ â'dálé kî, Ôvârí rí kô rîlî cé jó ángí Ôvârí rî gógó kâ Yêrösâlémä 'álâ rî 'á. Gõ'dá gólâ â'dâ iyî nyâányâ trá Äbârâyámä drí gõ'dá kpá Músä drí kâyî gólîyî drí rîzó 'bâdrî âtrâ jéjé ró rî 'bá yî 'ásî rî 'á. Nî zî Âfö-âfö kápítâ nâ.

36 “Nīngá sī, Músǟ drí 'dēzó sísí õjílā Ōvârī kâ lôfölé vólé 'b  dr   M  s  r   k   r   '  s   t   '  e  '   g  l  iy   t   dr     d  z   r   '  b   y   s   '  b  dr   '  d   '  l  â g  d   kp   l  mv   ândr   z  l  l L  mv   K  â r   '  l  â, g  d   g  l  â dr   r  z   z  â r  l   t   g  l  iy   t   dr     d  z   dr  l  â s   r   '  el   g  l  iy   p  z   o  m   '  l  â ndr   ny  '  d  -r   s  . **37** G  d  r   r  '   kp   M  s  r     d   g  l  â t   ât   '  b   õj  l   Ÿ  s  r  '  l  e   k   dr   k  n   r  , '  v  r  i     d     d     z  k  l  â '  d   '  e  '     n     z  w  y   y   l  f  f  l   '  s     d  l     l  l     v  r  i   k   l  p     b   r   m  t  .' **38** M  s  r   r   '  d     d   kp   tr   õj  l   Ÿ  s  r  '  l  e   k   b   k  y  g  l  â g  l  iy   dr   r  z   kp  k     l  o     m   '  l  â   n  y     n     g  n  g     l  l   S  n  y  r   r   r  '  . N  n  g  á r  ,   v  r  i   dr   t   ât  z   g  l  â dr     m     b  y  y   y   b  , g  z  o   t   '  b  '  b     y  l  k  â l  d  r  -l  d  r     f   '  b   õj  l   dr   r   '  b   y   tr  z   f  l   dr  l  â, t  l  â g  l  â   l  p  p     r   kp   t   '  b  '  b   r   '  d   '  b   y   b     m   dr   '  e  .

39 “G  d  r   M  s  r     d     b   dr     k  p     n     g  n  g   S  n  y  r   dr   '  l  â r  ,   m     b  y  y   y   l  e     y     l     r   t  l   k  . It   r  , g  l  iy   dr   g  l  â r   g  z  o   d  . G  l  iy     s  t     t     r  ,   d     r     n  z     g  l  é M  s  r   '  l  â. **40** It   r  , dr  l  iy   t   ât  z     r  n  n   M  s  r   r     d  r  p     r   dr   k   n   r  , '  G  d  r   M  s  r  ,   n     d  r  p     r   g  l  â   m     t  r   '  b   M  s  r   l  s   r  , m   n  j     t     g  l  â   d   '  b   g  l  â b   t  l  â r   k  .   d  l     b   tr   It   r  , n     d     r  -'  b     m  k  â   r   g  l  â r   v   '  . N     d     v  r  i     m   dr     d     s     s  , t  l  â m   n  j     r   b   kp  â '  b  l     m     n  d  r     m   p  l     g  g  g     m  k  â M  s  r   '  l  â r   s  .' **41** It   r  , g  l  iy   dr     r  n  n   M  s  r   r   '  b  z     v  r  i   l  nd  r     b  r  d  g     d     l     t     j  r     l  r  k     t  . G  d  r   g  l  iy   dr   r  z   k  r  o  n  y     z  l     f  l   dr  l  â g  d   kp   k  r  m   l   '  z  ,

tālā ôvârî ãbârâdâgō gólîyî nyâányâ drí êdélé trá 'dî tâsî.

42 "Gô'dá Ôvârî rî'á õmbã ró gólîyî bê tâ rî 'dî tâsî. ï'dî drilâ gólîyî gâzó dó gôzó gólîyî âyélé rî'á ïtú, párá gô'dá ï'bî'bîwâ yî ïrâtâlê ï'dî. Gólîyî tâ â'dô trá õzõ tâ ۀngû 'bá Ôvârî kâ Amósë drí ìgîlî trá rî kâtí kî'á nî rî,

'Ãnî õjîlâ ïsîrâ'élê kâ, â'dó mâ ï'dî kô ãnî drí rîzó kôrõnyâ lîlî zâlé drilâ õmâ 'álâ ndrô nyâ'dî-rî sî rî.

43 'Dîi vô lâ 'á rî, nî njî mâsámâ bí ró rî kpââ gûgû 'dîzó ï'dî sî lâ líndrî ró ôvârî ãbârâdâgô ãníkâ zîlî Môlékâ rî drí, gô'dá nî njî ôvârî ãbârâdâgô líndrî zîlî Rêpánâ gólâ pâlé fê 'ásî ï'bî'bîwâ lârâkô ró rî kpââ.

Nî êdê ôvârî ãbârâdâgô lârâkô 'dî 'bá yî nî, gô'dá ãnî drí rîzó gólîyî ïrâtâlê.

Nîngá sî, tâ 'dî tâsî rî, má â'dô ãnî drô'á vólé nîlî gô'dá rîlî âtí'bá ró 'bâdrî ãwâ 'á Bâbîlónâ ûgû 'álâ.'

Amósë 5.25-27

Ítí rî, ãnî õjîlâ gólîyî kâyî ngbâângbânô kâ rî 'bá yî kpâ rî'á ãndõtô ró õzõ ãnî á'bíyá yî kâtí.

44 "Kâyî ãmâ á'bíyá yî drí rîzó rîlî õmâ 'álâ rî sî, gólîyî rî'á cù líndrî 'dîlî ítâ 'ásî gûgû ró rî bê Ôvârî rî ïnjîzó 'á lâ, tâlâ 'dîi únî ró kî'á nî rî, Ôvârî ââ'dô bê ïyí bê. Éedê gûgû rî 'dî õzõ Ôvârî drí âtâlê trá Mûsâ drí rî kâtí, â'dô cù lârâkô lâ gólâ Ôvârî drí â'dâlê gólâ drí rî vó ró. **45** Vó lâ

'ásī, ãmâ á'bíyá yî drí gûgû rî 'dî lôpézó ătîlî ȳyî mvá yî drí. Gô'dá vó lâ sî, mvá lâ yî 'dî 'bá yî drí ngá gólyî yî gûgû 'dî kâ 'dî 'bá yî trôzó ânîzó drî-'bá gólyîkâ Yásowâ yí bê âcálé 'bädrî gólâ nõ Ôvârî drí ȳjîlâ lâ lâdrôlé nî gólyî drí nõ 'á. Gô'dá gûgû rî 'dî rî trá âcálé bûuû kâyî gólyî ãmâ á'bíyá Däwûdî kâ rî 'bá yî tú.

46 "Gô'dá tâ Däwûdî rî 'dî kâ sû trá Ôvârî rú. Ítí rî, Däwûdî drí ngäzó Ôvârî rî ȳjîlî, tâlâ tâ-drî lêlé yî drí jó 'dîzó ȳjîlâ ïsîrâ'élê kâ drí Ôvârî rî ȳnjîzó 'á lâ. **47** Gô'dá Sólomô, Däwûdî rî mvá ȫ'dî gólâ Ôvârî drí 'bâlê jó rî 'dî 'dîlî yî Ôvârî drí rî.*

48 "Gô'dá má âtâ drë tâ ãnî drí, õzô Ôvârî ȫ'bâ ȳjîlâ kpâlé vō íyî ȳnjîzó 'á lâ rî 'bá yî êdélé ȍtí rî, gólâ rî rîlî jó gólyî ȳjîlâ mvá drí 'dîlî nî rî 'bá yî 'á kô, tâlâ Ôvârî rî'á ãmbâ kôrô. 'Dîlî rî'á nyé õzô úlî gólâkâ tâ Ȅngû 'bá ïsâyâ drí âtâlé trá Ȅkû ró nâ sî rî kâtí kî'á nî rî,

49 "Bûu rî'á kífî kûmû ámákâ rî kâ ȫ'dî má drí rîzó drî lâ kûmû ángí ró tâ kîlî
gô'dá Ȅnyâkû drî nô íyîkâ má drí õzô tókpóró kâtí má drí ámâ pá tôzó gá drî lâ.

Ítí rî, â'dô ïcâ'á ángô tí ró ãnî ȳjîlâ mvá drí jó 'dîzó má drí yâ?

Â'dô ïcâ'á ángô tí ró ãnî drí vō êdézó má drí lôvôzó 'á lâ yâ?

50 Nî ïcâ kô vō êdélé má drí. Mâ rî'á gólâ ngá lô'bâ 'bá kâkârâ ndrî ãkí ãkó rî ȫ'dî.' "

* **7:47** 7.47 Ôvârî lêé kô Däwûdî drí jó 'dî 'dîlî, tâlâ gólâ ûfû ȳjîlâ trá rôô. Nî zî bûkû drî-kákâ Ídígówâ Kûmû yí kâ rî kâ 22.7-9.

Ĩsáyā 66.1-2

⁵¹ Gõ'dá nĩngá sī, Sítifánō drí tā âtázó kī, "Ámâ ɻadrúp̄i yī, nī ârī drē úlí ámákâ nō 'bá yī! Ănī rī'á ōjílā gól̄iȳi dr̄i lâ yī drí âmbálé âmbâ rī 'bá yī ūdī! Ănī ūdī rī'á gól̄iȳi úlí Ôvârī kâ ɻinj̄i 'bá kô'dáwá rī. Ănī rī'á nyé ōzō ãnī á'bíȳá yī kâtí. Ănī gõ'dá ãnī á'bíȳá yī bê, nī rī trá rī'á Líndrí Tândí Ôvârī kâ gälé kárá dó. ⁵² Ănī á'bíȳá yī fẽ lâñō tā ɻangū 'bá Ôvârī kâ rī 'bá yī drí ndr̄i, gõ'dá gól̄iȳi ūfū ōjílā gól̄iȳi tā ūyá 'bá kī'á nī rī, Ôvârī á'dô ōjílā mb̄imb̄i 'dýi pã 'bá ró rī ájó'á ɻinyákú nō dr̄i ūdī rī kpá trá. Nĩngá sī, kâȳi rī 'dī 'bá yī sī, 'dýi pã 'bá drí ácázó, gõ'dá ãnī drí tā á'bâzó gólâ rú, gõ'dá gólâ rī fûzó vólé. ⁵³ Kpálé mĩ nři tā 'bâ'bâ Ôvârī kâ gólâ mälâyíkâ yī drí á'dálé ãnī á'bíȳá yī drí rī trá rī, nī ɻinj̄i kô'dáwá."

Tā gólâ Sítifánō rī fûzó rī

⁵⁴ Úlí Sítifánō kâ 'dī 'bá yī ūdī bê tā kī 'bá Yúdã yí kâ 'dī 'bá yī dr̄i ūdī rī, gól̄iȳi drí ngãzó ūmbâ ró kôrô sî-gílî cîlî ūyî gólâ rú. ⁵⁵ Gõ'dá nĩngá rī, Líndrí Tândí Ôvârī kâ drí fîzó mbârâkâ bê Sítifánō 'á gólâ rī 'bâlê võ ndrëlé 'bûû 'álâ gõ'dá lâgû-lâgû Ôvârī kâ rī ndrëlé, gõ'dá Yésü rī'á âdré'á Ôvârī rī dr̄i-ágó dr̄i ūdî. ⁵⁶ Nĩngá sī, Sítifánō drí tā âtázó kī, "Nî ndrê, má ndrê át̄i rîzó fîlî 'bûû 'álâ rī trá hâ. Gõ'dá tólâ rī, Yésü gólâ Ôvârī drí ájólé trá ámâ pã 'bá ró rī rī'á âdré'á gõlê Ôvârī rī dr̄i-ágó dr̄i lési ró."

⁵⁷ Gõ'dá ōjílā tā kī kâ 'dī 'bá yī drí ngãzó ūyî rī'á ôtrëlé ūyî ūrû, gõ'dá kpá drí 'bâzó kpäákû ūyî

bí-'bálé 'ásī, tālā yī õzó úlí Sítifánō kâ 'dī 'bá yī ârí kô'dawá. Vó lâ sī, gólyi drí ngāzó ndrī ûrû rälé Sítifánō ngálâ. ⁵⁸⁻⁶⁰ Gō'dá drílyi gólâ rī rūzó ąngbū gō'dá gólâ rī trōzó mbârâkâ sī vólé järíbä 'ásī. Nīngá sī, gólyi drí gólâ rī lûvûzó kúní mvá sī fûlî vólé. Gólyi ôtíri rī Sítifánō rī lûvûlî rī, drílâ ngāzó lâzí zilî râtâ sī kî nî rî, "Yésü Kúmú ámákâ rî, ní trō ámâ líndrî." Nīngá sī, gólâ drí 'ã'i tîzó vuðrî gō'dá tā átázó kî, "Kúmú ámákâ, ní âyê õjílā nô 'bá yî tā õnjí nô 'ásī. Ní fē lâñö gólyi drí tā lâ tâsî kô."

Gō'dá gólâ átâ bê úlí ădûkû nô rî, kôrô gólâ drí lôvó-lôvó âyézó ą'dízó.

Öjílā gólyi rī 'bá Sítifánō rī lûvûlî kúní mvá sī rî 'bá yî, sisí gólyi ângi ítâ ángi ȿyíkâ trá vólé trôlé félé ágámvá ȝâzâ rú bê Sóolô rî drí sûzó rú lâ 'á ȿyî drí.

8

¹ Sítifánō rî õdrâ tā drí sûzó ágámvá Sóolô 'dî rú.

Tā gólâ lâñö drí 'dêzó tā lê 'bá yî drîyî rî

Kâyî gólâ Sítifánō drí drâzó rî sî, gólyi tâ lê 'bá Yésü 'á Yérôsâlémâ 'álâ rî 'bá yî drí ngâzó rî'â lâñö ûsúlî rôô. Nîngá sî, õjílâ dûû gólyi lâfâlé sî rî drí ngâzó lâ'bûlî vólé 'bâdrî dâdâ gólyi Yûdâyâ kâ gō'dá kpâ Sâmâriyâ kâ rî 'bá yî 'ásî ngâ pâlé lâñö rî 'dî 'ásî. Gô'dá lâjó'bá Yésü kâ rî 'bá yî lâkî ȿyíkâ nî ȝkpâ Yérôsâlémâ 'álâ. ² Kpâlé lâñö â'dô bê rôô tólâ rî, õjílâ ȝrûkâ rî 'bá Ôvârî rî ȝnjîlî rî 'bá yî drí fîi zâzó gôzó nîlî Sítifánō rî

ãvõ trõlé 'bälé 'bú 'á. Gólïyî 'ê Sítifánõ rî ïzã rõõ lúlú 'bë'bë sî.

³ Gõ'dá Sóõlõ drí ngãzó nõlí rî'á õjilä tâ lë 'bá Yésü 'á rî lõndä bê. Õzõ gólâ ūûsû gólïyî trá rî, ïyíkâ kôrõ rûlî ãgô õkó bê ndri tîlîlî ïyî drí 'bâ 'ásî, gõ'dá gólïyî âmbézó lõ'bälé gãnímã 'á. 'Dõ lâtî gólâ Sóõlõ drí rî'á jûlâ 'ezó känísä ïzâlē rî ï'dî.

Tā âtî-âtî Ôvârî kâ Fílîpõ drí âtálé Sämárîyâ 'álâ rî

⁴ Tâ lë 'bá Yésü kâ rî 'bá yî lâ'búlî bê ïyî trá 'bâdrî mvá ãzâ 'bá yî 'ásî rî, gólïyî drí rîzó zââ tâ âtî-âtî Yésü rî tâsî rî âtálé õjilä drí. ⁵ Gõ'dá nîngá sî, Fílîpõ* ní drí ngãzó nõlí järíbä ángí zîlî Sämárîyâ rî 'álâ rîlî tolâ, rî'á tâ âtálé õjilä drí Yésü rî tâsî kî, Yésü ãâ'dô 'dýyî pâ 'bá gólâ Ôvârî drí âjólé trá 'bûû lésî rî ï'dî. ⁶ Nîngá sî, õjilä tîlîlî drí ngãzó ïyî bí ígâlé úlî Fílîpõ kâ 'dî 'bá yî ârîlî dódó, tâlâ gólïyî ndrê gólâ trá rî'á tâ tî drí â'dízó rî 'bá yî 'ë'á. ⁷ Gólâ lâdrô líndrî õnjí rî 'bá yî vólé õjilä gólïyî líndrî õnjí rî 'dî 'bá yî drí ômbélé trá rî 'bá yî 'ásî. Gõ'dá líndrî õnjí lôkpô ïyî cû ôtrê-ôtrê bê ûrû ngebâlå-ngebâlå. Dró 'dõ drîjî sî rî, Fílîpõ drí kpá õjilä tîlîlî gólïyî õjõ ró rî 'bá yî gõ'dá kpá õjilä gólïyî pá lâ yî drí ôdrâlê rî 'bá yî bê êdézó. ⁸ Ítí rî, ãyïkõ drí cizó õjilä järíbä 'dî kâ 'dî 'bá yî rú tâ rî 'dî 'bá yî tâsî.

Tâ Sîmónâ ójó ró rî tâsî

* ^{8:5} 8.5 Fílîpõ 'Dõ rî'á õjilä ãlô gólâ njilí õjilä ãzâ 'bá yî bê rîlî ngâ nyânyâ lânjilí ãyízí yî drí rî ï'dî. Ní zî í'digowá lâ búkû Tâ 'È'ë kâ nõ 'á kápítâ 6 'á.

⁹ Ägô ãzâ bê rî'á ójó 'î jãrîbä 'dî 'á, gólâ rî rú rî'á Sîmónä. Gõ'dá gólâ rî trá rî'á tâ tû drí rîzô â'dílî rî 'bá yî 'élé õjõ íyíkâ 'dî sî õjílã drí ndrô dûû sî. Gólâ 'bâ yî â'dólé õjílã ãmbá ró. ¹⁰ Tälâ tâ rî 'dî tâsî rî, õjílã ndrî jãrîbä 'dî kâ rî trá kárá rî'á úlí Sîmónä kâ rî 'bá yî ârílî 'î dî dódó. Gõ'dá gólîyî âtâ tâ trá kî nî rî, "Ägô nô rî'á mbârâkâ bê ãmbá tâ lârâkô 'ëzó! Ókîzõ 'dî mbârâkâ Ôvârî kâ 'î dî!" ¹¹ Ítí rî, gólîyî drí úlí gólâkâ rî 'bá yî ârîzó tândí ró, tälâ õjõ ãmbá gólâkâ rî'á 'élâ gólîyî lâfálé 'á rôô 'dî tâsî. ¹² Fílîpö ââtâ tâ âtî-âtî tândí kûmû Ôvârî kâ tâsî gõ'dá kpá Yésü Krîstö rî tâsî õjílã Sámáriyâ kâ drí rî, gõ'dá gólîyî tâ lê 'bá Yésü 'á úlí gólâkâ 'dî tâsî rî, drîlâ gólîyî îbábâtízâzó ägô ró rî 'bá yî õkó bê ndrî. ¹³ Ítí rî, Sîmónä rî 'dî lê tâ kpá trá úlí Fílîpö kâ 'dî 'bá yî 'á, gõ'dá Fílîpö ní drí kpá gólâ rî îbábâtízâzó. Nîngá sî, gõ'dá Sîmónä ní drí ngâzó rî'á rîlî kárá Fílîpö bê, gõ'dá áni tû drí rîzô â'dílî tâ lârâkô gólîyî Fílîpö drí rî'á 'élâ rî 'bá yî drí sî.

14 Gõ'dá lãjó'bá Yésü kâ Yêrõsälémä 'álâ rí 'bá yî ârılı bê tã kĩ nĩ rí, õjílã Sãmáriyã kâ lẽ ïyî tã trá úlí Ôvârí kâ 'á rí, góliyî drí Pétérô yî Yôwánï bê jõzó nílî õjílã Sãmáriyã kâ 'dõ 'bá yî ngáá tolâ.
15-16 Gõ'dá Pétérô yî Yôwánï bê câ ïyî bê tolâ rí, góliyî ûsû Fílipõ îbábátizã góliyî tã Yésü kâ lẽ 'bá rí yî trá rú Yésü Krístõ kâ rí sî, gõ'dá Líndrí Tãndí Ôvârí kâ ácâ drê kô filí góliyî 'á mbârâkã bê.

Nīngá sī, gólyí drí ngāzó rātāā 'ēlé Ôvârī rī
ijílí Líndrí Tāndí íyíkā 'bälé filí òjílā 'dī 'bá yí 'á
mbârâkā bê. 17 Gō'dá nīngá sī, gólyí drí íyí drí

'bāzó õjilā rī 'dī 'bá yī dr̄i, gō'dá Líndrí Tāndí
Ôvârī kâ drí fízó gólíyî 'á.

¹⁸ Nīngá sī, Sīmónā rī 'dī ndrē bē kī'á nī rī,
Líndrí Tāndí Óvârī kâ fī trá ōjílā 'dī 'bá yī 'á drí
'bā'bā Pétérō yí kâ Yōwánī bē gólīyī drījī rī sī rī,
gólâ drí ngāzó agridî âtrôlé 'e'á fêlâ gólīyī drí tā âtâ-
âtâ bê kī nī rī, ¹⁹ "Nī âfē mbârâkâ 'dī kpá má drí,
tälâ ōzō má õ'bä ámâ drí trá ōjílā ãzá 'dī drījī rī,
Líndrí Tāndí Óvârī kâ ôfî ró kpá bê gólâ 'á."

20 Nîngá sî, Pétêrõ drí tâ lôgôzó gólâ drîj kî nî rî, "Ngã tí ní fî gbô lăsí ândrê rã'dä rî 'á âdî áníkâ 'dî bê! Ní ïsû áníkâ kî, órî mbârâkâ Ôvârî drí félé øjilâ drí rî gîlî gîgî âdî sî yã? **21** Lôsî Ôvârî kâ nô â'dó kô rî'á áníkâ ūdî. Ní ïcá kô ûsúlâ, tälâ tâ ïsû áníkâ rî'á ïsûlâ rî â'dó kô mbî Ôvârî rî lîfî drî 'á. **22** 'Dõvó ã'dô bê trá ïtí rî, ní âyê tâ ïnjí ró rî 'bá yî vólé, gõ'dá ní ïjî Ôvârî râtáâ 'á, gólâ âyê ró nî bê tâ ïsû ïnjí ïtí 'dî 'bá yî 'ásî, **23** tälâ má nî trá kî, nî rî'á âgî-âgî ró, gõ'dá tâ ïnjí áníkâ ômbê nî kpâ trá njíri-njíri."

²⁴ Ìtí rî, Sîmónâ ní drí ngãzó rû lô'bâlé Pétêrõ yî drí Yôwánî bê kî, "Äyë! Nî 'ê râtáâ Ôvârî drí ámâ tâsî, tâlâ gólâ òzó kô tâ gólîyî ânî drí âtálé trá 'dî 'bá yî 'bââ â'dólé má drí!"

25 Gô'dá 'dîi vósí rî, Pétêrõ yî Yôwánî bê drí ngãzó iyî tâ âtî-âtî Kúmú Yésû rî tâsí rî îmbálé òjílâ drí. Gô'dá gólîyî ndë bê tâ drílîyî rî'á îmbálâ 'dî rî, drílîyî ngãzó gôlé Yérôsâlémâ 'álâ Fílîpö yí bê. Âcî 'dî 'á rî, gólîyî nî kpá zââ nî'á âdré bê 'bâdrî mvá dûû 'bâdrî Sâmáriyâ kâ 'á rî 'bá yî

'ásī tā âtî-âtî tāndí Yésū kâ âtá bê õjílā drí vō 'dî 'bá yî 'ásī ndrī.

Tā gólâ Fílîpō drí tā âtî-âtî Ôvârî kâ ngîzó õjílā ãmbá Sôdánî

lésī rî drí rî

26 Nîngá sî, mälâyíkâ Ôvârî kâ drí ngâzó tâ âtálé Fílîpō drí kî nî rî, "Ní ngâ nîlî drí-ágó drî 'álâ ró kôrô látî gólâ nîzó Yerôsâlémâ 'ásî Gázâ 'álâ rî 'ásî." Õjílâ lâmû látî rî 'dî drî sî nîzó Mášîrî 'álâ. Õjílâ yû'dawá 'bâ bê látî rî 'dî drî.

27 Gõ'dá nîngá sî, Fílîpō nî drí tâ 'dî 'ezó té ūtî. Ní drí ngâzó nîlî tólâ, gõ'dá nî drí ágô ãzâ Sôdánî lésî rî úsúzó nyîfî ró látî rî 'dî drî. Ágô rî 'dî rî'á õjílâ ãmbá õkó gólâ kúmú ángí rî 'bâ Sôdánî 'álâ rî kâ rî ūdî.* Gólâ rî nî sülí ádî kákárâ ndrî õkó gólâ kúmú ángí ró 'dî kâ rú. Gólâ câ kpá trá Yerôsâlémâ 'álâ Ôvârî rî ìnjílî tólâ kâtî ãzâ sî. **28** Gõ'dá ngbâângbânõ rî, gólâ trá gõ'á yí drí 'b  drî 'álâ ãr  b  y   íyíkâ õsánî drí rî'á s  lâ nî rî 'á. Gõ'dá gólâ õt  rî rî'á nîlî ãr  b  y   'dî 'á rî, gólâ rî'á úlî Ôvârî kâ g  l  yî tâ   ng   'bâ ïs  y   drí îg  l   trá rî z  'á. **29** Gõ'dá nîngá rî, Líndrî Tândí Ôvârî kâ drí tâ âtázó Fílîpō drí kî nî rî, "Mí nî ãnyî ãr  b  y   'dî rú sî." **30** Ítî rî, Fílîpō drí ngâzó râlé nîlî ãnyî ãr  b  y   'dî rú 'álâ. Gõ'dá gólâ drí ágô ãmbá ãr  b  y   'dî 'á 'dî gb  rókô lâ ãr  zó, rî'á tâ gólâ tâ   ng   'bâ ïs  y   drí îg  l   trá rî 'bâ yî z  'á.

* **8:27** 8.27 Õjílâ rî ūyî õkó gólâ kúmú ángí ró 'b  drî rî 'dî drî'á rî z  lî K  ndásî.

Nīngá sī, drílā tā ìjízó kī, “Mí nī tā ífí gólâ ní drí rī'á zīlā nō 'bá yī trá yā?”

³¹ Gõ'dá ãgô ãmbá 'dī drí tā-drī lögõzó kī nī rī, “Má â'dô ïcá'á nñlâ ángô tí ró cù ìtí õjílā ãzâ drí ïtō lâ ngī ãkó má drí yā?”

Gõ'dá Fílippõ lē tā-drī bê trá ïtō lâ ngīzó gólâ drí rī, kôrô gólâ drí Fílippõ rī ãzízó mbälé rîlî íyî gãrâ drī 'á ãrãbíyâ 'álâ íyî ãjílî. ³² Úlí gólîyî ãgô 'dī drí rī'á zīlâ búkû Õvârî kâ 'ásî rî rī'á ï'dî nō 'bá yî, “Ãgô rî nō rî trá rîlî õzõ kábîlîkî gólâ ódrí trôlé fûlî rî kâtí,

gõ'dá gólâ â'dô kpá trá õzõ kábîlîkî gólâ õzõ õotírî rî'í 'bí lâ rëlê rî ânëé kô rî kâtí.

Té ïtí, gólâ âtâ úlî kô'dawá.

³³ Úgû gólâ trá gûgû gõ'dá ókí tā gólâkâ mbîmbì ró kô.

Úfúlî bê gólâ trá vólé ãngó nō 'ásî 'wââ'wâ ró mvá tî' ãkó ró rî.

Mvá yû gólâ rî tā lôpélé sisí 'álâ.”

Ísáyâ 53.7-8

'Dî' 'bá yî rî'á úlî gólîyî ãgô 'dî drí rî'á zîlâ rî 'bá yî ï'dî.

³⁴ Nîngá sî, ãgô ãmbá 'dî drí tâ âtázó Fílippõ drí kî nî rî, “Ísáyâ íyíkâ ã'dî ï'dî rî'á tâ âtâlé úlî nô 'bá yî tâsî yâ? Gólâ rî tâ âtâlé nô íyî nyâânyâ tâsî ngâtá õjílâ ãzákôlâ 'dî tâsî yâ?” ³⁵ Gõ'dá nîngá sî, Fílippõ drí ngâzó rî'á úlî ífí gólîyî Ísáyâ kâ Yésû rî tâsî rî 'bá yî ngîlî, gõ'dá drîlâ kpá tâ âtî-âtî tândí Yésû rî tâsî rî âtázó ãgô rî 'dî drí.

³⁶ Gõ'dá gólîyî õtírî rî'í nîlî íyî látî drî'í sî rî, gólîyî drí âcázó ãpâpâ ãzâ 'á. Gõ'dá ãgô ãmbá 'dî ndrê bê ãpâpâ rî 'dî rî, drîlâ tâ âtázó kî, “Ní ndrê drê,

límvû rī'á nō. Ítí rī, ngá ãzâ bê 'ẽ 'bá ámâ lôgálé ïbábátízälé límvû nō 'á nõngá yã?" ³⁷ (Gõ'dá Fílipõ drí tā lôgõzó gólâ drí kĩ, "Ozõ ní õlẽ tā trá Yésü 'á pípîsílí ãlô sī rī, áâ'dô ánî ïbábátízä'á." Gõ'dá ãgô rī 'dī drí tā lôgõzó kĩ, "Má lẽ tā trá kĩ nī rī, Yésü Krístõ rī'á Òvârí rī mvá 'î.")*

³⁸ Nïngá sī, ãgô 'dī drí tā 'bázó õsánī rī 'bá ãrâbíyã gólâkâ sélé rī 'bá yî drí âdrézó té nïngá. Gõ'dá gólîyî Fílipõ bê drí ngãzó nñlí filí límvû 'á, gõ'dá Fílipõ drí ãgô rī 'dī ïbábátízä'á zó límvû ãpãpã rī 'dī kâ sī. ³⁹ Gõ'dá gólîyî âfôlé bê iyî límvû 'ásî rī, Líndrí Tãndí Òvârí kâ drí Fílipõ rī trôzó vólé, gõ'dá ãgô rī 'dī ndré gólâ gõ'dá kô ãlôlâ. Lé rī, ãgô rī 'dī drí nñzó zãâ ãtîlî âcî íyíkâ 'dī 'á ãyíkõ sī rõõ. ⁴⁰ Gõ'dá Fílipõ ní drí ánî ífífí ûsúzó, nî trá giâ võ zîlî Äzótõ* rī 'álâ. Ítí, ní drí ngãzó tólâ sī gõ'dá nñlí 'bâdrî â'dô 'bá ãnyî rī 'bá yî 'ásî ndrî tâtâ-tâtî tãndí Yésü rī tâsî rî âtâ bê õjîlã drí bûúñ ní drí cãzó jârîbä zîlî Sësäréyä rî 'álâ.

9

Tā gólâ Yésü drí Sóölo rî jâzó â'dolé õjîlã íyíkâ ró rî

¹ Sóölo drë kpá zãâ látfî ãzâ lôndâ'á lânõ fëzó õjîlã tâ lë 'bá Yésü 'á rî 'bá yî drí, tâlâ gólâ âtâ tâ kĩ nî rî, yî õlẽ trá gólîyî ûfûlî vólé. Gõ'dá nïngá sî, gólâ ârîlî bê kĩ, tâ lë 'bá ūrûkâ 'bá yî õrâ íyî trá jëjë ró jârîbä zîlî Dämäsekë rî 'álâ rî, gólâ

* **8:37** 8.37 Úlí gólîyî vérësî 37 'á 'dî úûsú tâ ìgî gólîyî sîsî rî 'bá yî 'á kô. * **8:40** 8.40 Sîsî rî, õjîlã Fílisítîyä kâ zî ïyî võ 'dî Äsâdódâ.

drí ngāzó nīlī drī-'bá drī-'bá Yúdā yí kâ rī 'bá yí kâ ngálâ, ² tälâ gólâ rī ijílī wárāgā 'dýi â'dâ kâ ìgilí yí drí trölé yí drígá nīzó Dāmāsékē 'álâ íyî â'dázó drī-'bá jó òjílā Yúdā yí kâ drí rīzó tā Ôvârî kâ ârílî rî 'bá yí kâ rî 'bá yí drí, gólîyî ijílî íyî pâlé òjílā gólîyî 'dê 'bá trá Kúmú Yésü látî ró rî vósí Dāmāsékē 'á tólâ rî ûsúlî, ã'dô ró bê yí drí icázó ûrúlâ íyî, ãgô ró rî 'bá yí òkó bê ndrî, tälâ yí trô ró bê lögöle vólé Yérōsälémâ 'álâ 'bälé gänímä 'á.

³ Nîngá sî, Sóõlõ yí drí âcî îngázó nīzó Dāmāsékē 'álâ wárâgâ 'dî bê. Gõ'dá gólîyî bê látî drîj ãnyî cãzó Dāmāsékē 'álâ rî, 'wââ vō i'í ndräqâ kã'dâ-kã'dâ ûrú lési drí vō gólîyî gärâ drî 'ásî rî i'ízó nbgângbá. ⁴ Gõ'dá ïtí rî, Sóõlõ drí ngāzó 'délé ãdrû vûdrí ïnyákú drîj vō i'í 'dî drí sî. Gõ'dá gólâ drí gbórökô ârîzó rî'á úlî átâ'á gólâ drí 'bûñ lési kî nî rî, "Sóõlõ! Sóõlõ! Ní rî rî'á lânjö ñnjí félé má drí rôô nõtî ã'dô tâsî yâ?"

⁵ Nîngá sî, Sóõlõ drí ngâzó tâ ijílî tâ rôrõ sî kî nî rî, "Kúmú, nî ã'dî i'dî yâ?"

Ítí, gbórökô rî 'dî drí tâ-drî lögözó kî nî rî, "Mâ Yésü i'dî, mâ gólâ nî drí rî'á lânjö félé drîlâ rî i'dî. ⁶ Gõ'dá nbgâângbânõ rî, nî ngâ ûrû nîlî filí Dāmāsékē 'álâ, tälâ áâ'dâ ró lôsî má drí 'bälé nî drí 'élé má drí rî tâ lâ nî drí."

⁷ Gõ'dá vō rî 'dî 'á rî, òjílā Sóõlõ bê rî 'bá yí rî'á íyî âdré'á njürû ûrî drí sî, tälâ gólîyî ári gbórökô lû'û trá cú ïtí tâ ífí lâ nî ãkó gõ'dá kpá òjílā gbórökô lâ drí lû'ûlî 'dî ndrê ãkó. ⁸ Gõ'dá nîngá sî, Sóõlõ drí ngâzó ãvû âdrélé ûrû íyî lîfî njîlî. Gõ'dá lîfî lâ njî rû bê rî, lîfî lâ ndré vō gõ'dá

kô. Tā rî 'dī tāsī rî, ãzí-ãzí lâ yî drí gōzó gólâ rî drí rūlî sélé kūdū-kūdū âjilí fílí Dāmāsékē 'álâ.
9 Gō'dá Sóõlõ drí rīzó tólâ kâyî nâ vō ndrē ãkó. Kâyî nâ rî 'dī 'bá yî sī rî, gólâ rî cù ūtî 'álé 'ã'í ró.

10 Tā lē 'bá Yésū 'á ãzâ bê rī'á Dāmāsékē 'á tólâ rú lâ Ānānýä. Kúmú Yésū drí rû 'âdázó gólâ drí õzõ âbī-âbī kâtí, gō'dá gólâ rî zilí kî nî rî, "Ānānýä!" Gō'dá gólâ drí ngāzó tā kôlé kî nî rî, "Kúmú, mâ rī'á nō."

11 Nîngá sī, Yésū drí ngāzó tā âtálé gólâ drí kî nî rî, "Mí ngâ ûrû gō'dá nîlî lâtî gólâ rī'á zilâ Lâtî Mbî rî 'álâ. Mí nî nî'á ãgô ãzâ Târásõ lé 'bá ró zilî Sóõlõ rî ûsúlî. Gólâ rī'á Yûdä drí jó 'álâ, gō'dá gólâ rī'á ngbâângbânõ râtâa 'ë'á má drí.
12 Má â'dâ tâ trá gólâ drí âbī-âbī 'á, gólâ ndrê nî Ānānýä trá rī'á ânî'á jó gólâ drí rīzó 'dī 'álâ, gō'dá ánî drí 'bâlé gólâ drîñ, ã'dô ró bê gólâ drí vō ndrêzó kpá ó'dí."

13 Gō'dá nîngá sī, Ānānýä drí ngāzó tâ-drî lôgôlé kî nî rî, "Kúmú, má ârî ãgô 'dî tâ lâ trá õjilâ dûû sîlî sī. Gôlîyî âtâ kî nî rî, gólâ 'bâ lânõ 'dêlê õjilâ âmákâ Yêrõsälémä 'álâ rî 'bá yî drîñ ûfû-ûfû lâ yî sî rôô. **14** Gō'dá ngbâângbânõ rî, ókî nî rî, drî-'bá Yûdä yî kâ rî 'bá yî ìgî tâ trá felé gólâ drígá, tâlâ gólâ drí âtrõlé ânîzó nõngá õjilâ gôlîyî ndrî rî 'bá ánî ìnjilí rî 'bá yî ûrûlî 'bâlé gänímä 'á."

15 Gō'dá nîngá sī, Yésû drí tâ âtázó gólâ drí kî, "Ní ïsû tâ kô. Mí nî! Gólâ rî'á ãgô gólâ má drí njilí trá rû ï'bûlî má drí rî ï'dî, tâlâ gólâ òpê ró tâ âtî-âtî ámákâ bê gôlîyî ngá âwâ ró rî yî drí kúmú lâ yî bê ndrî gô'dá kpá õjilâ Ísîrâ'élê kâ rî 'bá yî

drí. ¹⁶ Má â'dô rû ìzā tibê õjílā drí 'élé gólâ rú ámâ tásí rî â'dá'á nĩ gólâ drí."

¹⁷ Ìtí rî, Ānānýä drí úlí Yésü kâ 'dî 'bá yî ârígó, gõ'dá ngãzó nñlí 'bâ gólâ Sóõlõ drí rízó 'á lâ rî ndälé. Gõ'dá gólâ ûsû 'bâ 'dî bê rî, drílâ fízó jó 'álâ Sóõlõ rî ûsúlî. 'Díi vósí rî, gólâ drí ngãzó drí 'bâl é Sóõlõ dríi, gõ'dá drílâ tâ âtázó kî nî rî, "Sóõlõ ámâ ãzi-ãzí, Kúmu Yésü âjô mâ trá nî ní ngálâ. Gólâ ūdî gólâ ní drí ûsúlî láfî 'á rî. Gólâ âjô mâ trá ánî 'bâl é võ ndrélé kpá ó'dí, tâlâ Líndrí Tândí Ôvârí kâ õfî ró kpá ní 'á mbârâkâ bê."

¹⁸ Nîngá sî 'wââ, ngá ãzâ 'bá yî ókízõ ū'bî õ'bõrõkõ 'í rî kâtí rî 'bá yî drí rízó rí'á lô'délé Sóõlõ rî lîfî 'ásî, gõ'dá gólâ drí ngãzó rí'á võ ndrélé kpá ó'dí. Gõ'dá nîngá sî, gólâ drí ngãzó ûrû, gõ'dá Ānānýä drí gólâ rî îbabátízâzó.

¹⁹ Gõ'dá 'dîi vósí, Sóõlõ drí nyâsá nyâzó gõ'dá rú'bá lâ drí âmbázó âgõlé võ lâ 'á ó'dí. Nîngá sî, Sóõlõ drí rízó tâ lë 'bá Yésü 'á rî 'bá yî bê kâyî fínyâwá sî Dâmâsékë 'álâ.

Tâ gólâ Sóõlõ drí 'élé Dâmâsékë 'álâ rî

²⁰ Gõ'dá nîngá sî, Dâmâsékë 'á tólâ rî,* Sóõlõ drí ngãzó nñlí jó tâ Ôvârí kâ ârî kâ rî 'bá yî 'ásî kâyî vósí cé, tâlâ yî ngî ró tâ bê Yésü 'dîyî pâ 'bá ró rî tásí õjílâ drí ngbálí-ngbálí kî nî rî, pâtíi ró, Yésü ūdî rí'á Ôvârí rî mvá 'î. ²¹ Nîngá sî, õjílâ ndrî gólîyî tâ gólâkâ ngîlî 'dî 'bá yî ârî 'bá rî 'bá

* **9:20** 9.20 Â'dô 'bâ'á trá õzõ Sóõlõ nî trá sisí Sâwõdîyâ 'álâ, gõ'dá gólâ õtirî gõô Dâmâsékë 'álâ nî'á tâ Yésü kâ pélé rî kâtí. Nî zû Gâlâtíyâ lé 'bá 1.17-18.

yî, tî lâ yî drí â'dízó ndrú. Gõ'dá gólîyî drí rîzó tâ âtálé ūjîlã gólîyî rî 'bá Yésü rî ìnjîlî Yérôsâlémâ 'álâ rî ûfûlî rî ūdî kô yâ? Gõ'dá gólâ drí ânîzó nöngá nō kpá tâ lê 'bá Yésü 'á gólîyî nöngá rî 'bá yî ûrûlî trôlé fêlé drî-'bá Yûdä yí kâ rî 'bá yí kâ drí yâ?" ²² Gõ'dá tâ ïsü ūjîlã 'dî 'bá yí kâ rî â'dô bê kpá trá lé rî rî ūtî ró rî, Sôôlô drí rîzó tâ âtî-âtî tândí Yésü kâ pêlé dódó ūtî mbârâkâ sî, tâlâ 'dî ūjîlã gólîyî tâ lê 'bá trá úlî gólâkâ 'á gólîyî lâfâlé 'á rî 'bá yí ûlîzô ró bê âcâlé dûû. Gõ'dá gólâ rî trá tâ pêlé ūjîlã Yûdä yí kâ gólîyî rî 'bá Dâmâsékë 'álâ rî yî drí kî nî rî, Yésü ūdî rî 'dî pâ 'bá gólâ Ôvârî drí âjólé ãngó nô 'á rî. ūtî rî, gólîyî icá kô tî ânyâlé úlî gólâkâ 'dî 'bá yî 'á.

²³ Gõ'dá kâtî dûû vósî, ūjîlã ūrûkâ Yûdä yí kâ Dâmâsékë 'álâ rî 'bá yî drí rû ê'bézó ūjîlã vî ãlô 'á tâ ūbîlî Sôôlô rî fûzô bê vólé. ²⁴ Gõ'dá nîngá sî, Sôôlô drí tâ gólîyikâ ūbîlî 'dî tâ lâ ârîzó. Gólîyî rî rîlî ūtû ngâcî gîrî ūtî agâ jârîbâkâ rî tî gólâ rî têlé fûlî, õzô gólâ òtirî 'êê âfôlé nîlî rî. ²⁵ Â'dólé bê trá ūtî rî, ngâcî ãlô sî, tâ ârî 'bá ūrûkâ gólâkâ rî 'bá yî drí ngâzó nîlî gólâ rî pâlé fôlé vólé jârîbâ 'dî âyâlé. Gólîyî njî gólâ ïvô ángî sî trôlé ìngâlé ïrîlî bâgô sî kôrô ûpî ūtî agâ kâ drîjî sî vûdrî 'álâ agâ 'dî ûgûlî lésî.

Tâ gólâ Sôôlô drí 'êlé Yérôsâlémâ 'álâ rî

²⁶ Gõ'dá nîngá sî, Sôôlô drí nîzó câlé Yérôsâlémâ 'álâ. Tôlâ rî, gólâ lê trá filí tâ lê 'bá Yésü kâ tôlâ nâ 'bá yî lâfâlé lâ yî 'á, gõ'dá tâ lê 'bá 'dî 'bá yî gâ ūjî dô tâ lêlê kî nî rî, pâtîjî gólâ õlê tâ

trá Yésū 'á. Ítí rī drí sī, gólīyī drí â'dózó ndrī zāâ ūrī rō gólâ drí sī. ²⁷ Tā 'dī tāsī rī, Bārānábā drí ngāzó nīlī gólâ rī pälé tā âtálé lājó'bá Yésū kā rī 'bá yī drí gólâ rī tāsī. Bārānábā drí tā ngīzó gólīyī drí gólâ rī tāsī, tālā tā gólâ Yésū drí rū â'dázó gólâ drí lātī 'á gō'dá kpá tā Yésū drí âtálé gólâ drí rī tāsī. Gō'dá Bārānábā ngī tā kpá gólīyī drí kī nī rī, Sóöloö iïyā tā âtī-âtī tāndí Yésū rī tāsī rī trá dódó cù ìtí ūrī ãkó Dāmāsékē 'álâ. Tālā úlī Bārānábā kā 'dī 'bá yī tāsī rī, gólīyī drí tā-drī lēzó Sóöloö drí â'dózó tā árī 'bá Yésū kā rō.

²⁸ Ítí Sóöloö drí fīzó lājó'bá Yésū kā rī 'bá yī lāfálé, gō'dá gólīyī drí rīzó rī'á lāmúlī vō Yērōsälémā kā rī 'bá yī 'ásī ndrī, tā âtī-âtī tāndí Yésū rī tāsī rī pēlé drī-báláyī rō òjílā drí ūrī ãkó. ²⁹ Gō'dá ìtí rī, Sóöloö rī kpá rī'á tā pēlé òjílā Yúdā yí kā gólīyī rī 'bá Gîrîkī tī âtálé ì'dī rī 'bá yī drí. Gólâ rī trá kárá rī'á tī ânyálé gólīyī bē tā Yésū kā tāsī. Tālā tā 'dī tāsī rī, drílīyī rīzó lātī tāndí lōndälé gólâ rī fūzó bē vólé, gólâ õzó lā'bí Yúdā yí kā ïzââ. ³⁰ Nīngá sī, tā lē 'bá Yésū 'á rī 'bá yī drí tā 'bâlé 'ezó Sóöloö rī fūlī 'dī ârígó. Gō'dá nīngá sī, gólīyī drí ngāzó Sóöloö rī trôlé âjílì jârîbä Sēsäréyä kā rī 'álâ, gō'dá gólâ rī 'bâzó kôlóngbô ángí 'á jôlé tólâ sī nīlī jârîbä gólâkâ zîlì Târásö rī 'álâ.

³¹ Gō'dá kâyī rī 'dī 'bá yī sī rī, òjílā ndrī gólīyī tā lē 'bá Yésū 'á rī 'bá yī rī iÿi trá rîlî cù ìtí òjílā ãzâkä rī 'bá lâñõ fêlé gólīyī drí rī ãkó 'bädrī gólīyī zîlì Yûdâyä, Gâlîlâyä, gō'dá kpá Sâmârîyä rī 'á. Gō'dá Lîndrî Tândí Ôvârî kâ sô mbârâkâ trá gólīyī 'á gō'dá kpá òjílā dûû ãzâ 'bá yî 'ezó

tā lēlé tā âtî-âtî tāndí Yésū rî tāsī rî 'á. Gõ'dá Líndrí Tāndí 'dī 'ê kpá tā nïnï gólïyíkâ Yésū rî tāsī rî mbälé nï'á ãtì 'álâ. Ítí rî, gólïyî drí rizó zââ rî'á Ôvârî rî ìnjîlî rîrî gólïyíkâ rî 'bá yî sî.

Tā Pétérô drí 'ëlé Lídâ 'álâ gõ'dá kpá Yópâ 'álâ rî

³² Gõ'dá kâyî rîrî kâ lâñõ ãkó 'dî 'bá yî sî rî, Pétérô kpâ jãribä 'álé Yûdä yí kâ rî 'bá yî trá ndrî. Kâyî âlô sî, gólâ drí ngâzó nîlî tâ lë 'bá Yésû 'á gólïyî rî 'bá Lídâ 'álâ rî 'bá yî lômílî. ³³ Nïngá sî, jãribä rî 'dî 'á rî, gólâ drí ãgô ãzâ rú bê Áyïnéyâ rî ûsúzó pá lâ yî ôdrâ-ôdrâ ndrô njî-drî-lâ-nâ sî, gólâ tó ącí kô ngâtá ngbââ íyî ìngâlé ûrû gbäräkâ drîjî sî. ³⁴ Gõ'dá Pétérô ndrê gólâ bê rî, Pétérô drí tâ âtázó kî, "Áyïnéyâ, Yésû Krístô 'bâ nî trá â'dólé dódó. Mí ngâ ûrû gbäräkâ drî áníkâ 'dî êdélé ã'dô ró bê dódó."

Gõ'dá 'wââ Áyïnéyâ drí ngâzó ãvû ûrû gbäräkâ drî íyíkâ êdélé. ³⁵ Gõ'dá tólâ sî, õjílâ dûû Lídâ kâ gõ'dá kpá õjílâ fáfâ Sârónâ kâ rî 'bá yî kâ bê drí gólâ rî ndrëzó lâmú'á. Tâlâ tâ tî drí ȣ'dízó 'dî drí sî rî, gólïyî drí tâ lëzó tâ âtî-âtî tāndí Kûmú Yésû rî tâsî rî 'á.

³⁶ Gõ'dá nïngá sî, õkó ãzâ kãnísä kâ bê rî'á jãribä Yópâ kâ rî 'á. Õkó rî 'dî rú lâ Tâbítâ.* Gólâ rî trá kárâ rî'á tâ 'ë'ë tândí 'ëlé ë'dî õjílâ drí gõ'dá kpá rî'á õjílâ ngá ãkó rî 'bá yî pâlé. ³⁷ Gõ'dá Pétérô drê bê zââ Lídâ 'álâ rî, ngâ lâzé drí õkó rî 'dî 'ezó rôô, gõ'dá drílâ drâzó. Nïngá sî, õjílâ drí

* **9:36** 9.36 Tâbítâ Rú lâ ãzâ kpá Dórökâ. Gõ'dá rú rî 'dî 'bá yî ïtô lâ yî kî ãngbórówâ. Úzî gólâ rî rú ïtí 'dî, tâlâ gólâ sûsû ngbóló-ngbóló õzô ãngbórówâ kâtí.

lūmvû dāzó ãvõ lâ 'dī rú, gõ'dá njizó lâ 'bälé jó 'álé ûrú lésí gá ãzí drñi rî 'á drilâ 'bã 'á. ³⁸ Võ gólâ Yópã 'dī rñ'á ãnyi Lídã rú. Ítí rî, õjílã känísä kâ drí ãgô rñ jõzó nñlí Lídã 'álâ võrã bê Pétérõ vó, tälâ gólïyî ârî trá kñ, gólâ ãâ'dô bê Lídã 'á tolâ. Gõ'dá ãgô rñ 'dî 'bá yí cå ïyî bê tolâ rî, drilïyî tâ âtázó Pétérõ drí kñ nñ rî, "Özõ ïicâ trá ní drí rî, ní ânî drë 'wââ ãmâ ngáá nõlé."

³⁹ Ítí rî, Pétérõ drí ngazó nñlí Yópã 'álâ. Gõ'dá gólâ cå bê tolâ rî, õjílã drí gólâ rî trõzó jó 'álé gá ãzí drñi ûrú lésí ãvõ bê 'dî 'álâ. Gõ'dá ãyízí dñu drí rñzó ïyî ïfilí gbââ gólâ rú sñ tolâ ïzâ 'é'á ïyî rõô, gõ'dá kpá itá gólïyî Tâbítã drí lôsélé trá drë Tâbítã rî gógó drí â'dózó lñfí bê rî âtrõzó â'dâlé Pétérõ rî drí ndrélé. ⁴⁰ Gõ'dá nñngá sñ, Pétérõ ní drí ngazó õjílã ndrñ lôfõlé ïví 'álâ jó rî 'dî 'ásí vólé. Gõ'dá ní drí 'ã'î tñzó vûdrí gõ'dá râtáã 'ezó Ôvârî drí. 'Dñi vósí, gólâ drí rû jãzó gõlé ãvõ 'dî ngálâ tâ âtálé kñ, "Tâbítã, ní ngâ ûrû."

Nñngá sñ, Tâbítã ãvõ ró 'dî drí lñfí njizó. Gõ'dá gólâ ndrê Pétérõ bê rî, drilâ ngazó rilí ûrû õdó drñi. ⁴¹ Nñngá sñ, Pétérõ drí drí lâ ruzó ìngâlé, tälâ gólâ ïicâ ró bê âdrélé ûrû. Gõ'dá Pétérõ drí ãyízí 'dî 'bá yí ãzízó, gõ'dá kpá õjílã ãzâ 'bá yí känísä kâ rî 'bá yí bê Tâbítã rî â'dázó gólïyî drí, gõ'dá trá rñ'á lédrë-lédrë ró.

⁴² Gõ'dá nñngá sñ, tâ tñ drí â'dízó 'dî drí lû'úzó lâ'búlí õjílã Yópã kâ drí ndrñ. Gõ'dá õjílã dñu gólïyî lâfâlé 'ásí rî 'bá yí drí tâ lêzó Kúmú Yésü 'á. ⁴³ Ítí rî, Pétérõ drí 'ezó lâ tolâ kâyî dñu, rñ'á

rīlī ãgô ãzâ rú bê Sīmónā rī bê.*

10

*Tā gólâ Ôvârî drí Pétérō rî 'bâzó tā íyíkâ â'dálé
Körönálÿyā drí rî*

¹ Ägô ãzâ bê rú lâ Körönálÿyā, gólâ rî rīlī järíbä gólâ Sësäréyä rî 'álâ. Gólâ rî'á ãjú 'bū 'bá Rómâ kâ ï'dî, gólâ kpá ï'dî drÿ-'bá 'î ãjú 'bū 'bá nyâ'dînjî zÿlî íyî ãjú 'bû 'bá Ítálÿyä kâ rî 'bá yî drÿlî. ² Gólâ â'dó kô rî'á ðjílâ Yûdä yí kâ 'î, gõ'dá gólâ rî trá Ôvârî rî ïnjílî ðjílâ íyíkâ 'bâ kâ bê ndrî râtâa 'ë'ë sî. Gõ'dá gólâ rî trá kpá kárâ rî'á ngá ãkó lé 'bá Yûdä yí kâ rî 'bá yî pâlé. ³ Gõ'dá kâyî ãlô sî, gólâ drí rîrî Ôvârî rî ïrâtâlê* rî 'á, 'wââ mäläyíkâ Ôvârî kâ drí rû â'dázó gólâ drí tâ â'dâ ró, gõ'dá gólâ rî zÿlî kî nî rî, "Körönálÿyä."

⁴ Gõ'dá Körönálÿyä ârî íyî rú bê rî, drílâ ngá ndrëzó dñi mäläyíkâ 'dî ngálâ. Gõ'dá gólâ trá ūrî ró rôô. Gõ'dá gólâ drí ngãzó tâ ïjílî kî, "Ãmbá, ã'dô 'î yâ?"

Gõ'dá mäläyíkâ drí tâ lôgõzó kî nî rî, "Ôvârî rî'á ãyíkô ró râtâa áníkâ sî gõ'dá kpá ngá pâpâ áníkâ ngá ãkó lé 'bá drí rî tâsî. Gõ'dá gólâ lë ní drí tâ íyíkâ nÿlî dôdó. ⁵ Ítí rî, mí ngâ lâjó'bá áníkâ rî 'bá yî jölé Yópâ 'álâ, nî'á ãgô ãzâ zÿlî Sîmónâ Pétérô rî âdrÿlî ânÿlî ní ngálâ tâ Ôvârî kâ â'dálé ní drí. ⁶ Gólâ bê rî'á ãgô ãzâ rú bê Sîmónâ gólâ íyíkâ ínyírîkó êdé 'bá ró rî drí 'bâ 'álâ. 'Bâ gólâkâ

* **9:43** 9.43 Sîmónâ rî nô gólâ rî'á ínyírîkó êdé 'bá 'î. * **10:3** 10.3 Râtâa rî 'dñi rî'á ÿtú-pâ nâ 'á lânjâtûlî sî ðjílâ Yûdä yí kâ rî 'bá yî drí.

'dī rī'á ãnyî l̄imvû ândrê rú." 7 Gõ'dá n̄ingá s̄i,
mâlãyíkã 'dī drí Kõrõnálïyã rî âyézo.

Nīngá sī, Kōrōnálīyā drí lājó'bá íyíkā rī rī 'bá yī âzízó kpá ăjú 'bū 'bá ãzâ ālô gólâ rī 'bá ngá 'élé gólâ drí gō'dá kpá gólâ Ôvârí rī ănjî 'bá ró rī bē.⁸ Nīngá sī, gólâ drí ngăzó tă mălăyíkă 'dī kâ ătálé gólâ drí 'dī ngălă ăjílă gólăyî nă gólâ drí ăzălă 'dī 'bá yī drí, gō'dá drilâ gólăyî jōzó nălă Pétérō rī ăzălă ănlălă Yópă lési.

⁹ Kâyî 'dî vósî rî, lâjó'bá Kôrõnálîyã kâ â'dô yî
bê trá ãnyî 'ẽ'á cälé Yópã rú ̄itú gägälgä sî rî,
Pétérõ drí ngäzó nî'á mbälé jó drî bê sâlärâ rî
drïj 'álâ rîlî râtâa 'élé tolâ. ¹⁰ Gõ'dá râtâa vósî
rî, lõfó drí gólâ rî 'ẽzó, gõ'dá gólâ lë nyâsá nyâlê.
Gõ'dá áâ drë nyâsá lâ'dí'á gólâ drí rî, tâ drí rû
â'dázó gólâ drí tâ â'dâ ró. ¹¹ Tâ â'dâ rî 'dî 'á rî,
gólâ ndrê ngá ángí ̄ozô ítâ bí kâtí, árî'á 'bûu lési.
Ítâ rî 'dî rî ânîlî ókîzõ úûrû tû lâ sù rî 'bá yî trá 'dô
ûrû. ¹² Gõ'dá ítâ rî 'dî 'á rî, rî'á kôrõnyâ lârâkô
'í dûu, ngá lédré-lédré dî 'bá dîdî rî 'bá yî, gõ'dá
ârîwá yî bê. ¹³ Gõ'dá nîngá sî, gbórókõ drí â'úzó
tâ âtâlé gólâ drí kî nî rî, "Pétérõ, ní ngâ ûrû, ní
ûfû ró ngá nô 'bá yî, tâlâ ní nyâ ró gólîyî bê, má
fê gólîyî nî ní drí ngá nyânyâ ró."

¹⁴ Nīngá sī, Pétērō drí ngāzó tā-drī lōgōlē kī nī rī, "Kó kō, Kúmú, má icá kō 'dī' 'élé. Mā nyá drē kó ngá ãzākā gólâ tā 'bā'bā Ôvárí kâ drí 'bālē trá ònjí ró ãmâ òjílā Yúdā yí kâ drí nyālē rī kō'dáwá."

15 Gô'dá gbórókõ 'dî drí 'üzó kpá ó'dí kĩ nĩ rî,
"Ngá gólîyî Ôvârî drí rî'á zîlâ tãndí ró õjílâ mvá
drí nyâlé rî 'bá yî, ní zì kô õnjí ró."

16 Tā rī 'dī 'ê rû trá ìtí ândâlâ nā. Gõ'dá ítā 'dī drí ngãzó gõlé 'bûû 'álâ.

17 Nïngá sî, Pétérô drë rî'á tâ â'dâ rû â'dá 'bá yî drí 'dî ìtô lâ ïsû'á rî, gõ'dá õjilâ gólîyî Körönálîyâ drí âjolé rî 'bá yî drí 'bâ gólâ Sîmónâ kâ 'dî ûsúzó gõzó cälé âdrélé tî lâ. **18** Nïngá rî, drilîyî lâzì zîzó gõzó tâ ìjilí kî nî rî, "Ümû ãzâ zîlî Sîmónâ Pétérô rî bê rî'á nõngá yã?"

19 'Dî Pétérô drë zââ rî'á jó-drî 'álâ rî'á tâ ïsû'á tâ 'dî tâsî, ìtí Lîndrî Tândí Ôvârî kâ drí tâ âtázó gólâ drí kî nî rî, "Ní ârî drë mâ. Õjilâ nâ âcâ ïyî trá rî'á ïyî ánî lôndâ'á. **20** Ìtí rî, mí ngâ ûrû, ârîlî vûdrî 'álâ gólîyî ngálâ. 'Dî vósî, mî nî gólîyí bê. Ámâ nyânyâ 'bâ gólîyî nî ânîlî. Bê trá ìtí rî, 'dõvó ní gâ kô nîlî gólîyí bê. Mí nî!"

21 Nïngá sî, Pétérô drí ngãzó nîlî õjilâ 'dî 'bá yî ngálâ gõ'dá tâ âtálé gólîyî drí kî nî rî, "Mâ ï'dî õjilâ gólâ ânî drí rî'á lôndâlâ rî. Nî ânî má ngálâ ã'dô tâsî yã?"

22 Gõ'dá õjilâ 'dî 'bá yî drí tâ-drî 'dî lôgõzó kî nî rî, "Drî-'bá ãjú 'bû 'bá Rómâ kâ rî kâ rú bê Körönálîyâ rî âjô âmâ lâjó'bá íyikâ rî nî ní ngálâ. Gólâ rî'á õjilâ tândí 'î, gõ'dá gólâ ìnjî Ôvârî ìnjî- ìnjî, gõ'dá õjilâ Yûdâ yí kâ ndrî 'bâ lânjî trá gólâ rú. Mâlâyikâ Ôvârî kâ ãzâ âtâ tâ nî gólâ drí tâ 'bâzó ánî ãzízó ânîlî yí drí 'bâ 'álâ, tâlâ yí ãârî ró tâ ní drí 'ë'á âtálâ yí drí Ôvârî kâ ró rî." **23** Gõ'dá nïngá sî, Pétérô drí gólîyî ãzízó 'bâ 'álâ, gõ'dá drilâ ngâ nyânyâ fêzó gõ'dá kpá võ âyî kâ êdészó gólîyî drí â'dú kôzó 'á lâ.

Cjínó lâ sī rî, Pétērō yî drí ngāzó nñlî òjílã 'dî 'bá yí bê. Gõ'dá tâ lë 'bá Yésü kâ ūrûkâ 'bá yî Yópã 'álâ rî 'bá yî drí nñzó ïyî 'dñwã gólîyî bê. ²⁴ Gõ'dá kâtî ãzâ rî sî, drílîyî cázó Sësâréyã 'álâ. Tólâ rî, Kôrõnálîyã yî trá rî'á gólîyî tê'á. Gólâ âzì òjílã íyíkâ trá gõ'dá íyî ãzí-ãzí yí bê rû ê'bélé ïyî bê võ âlô 'á Pétērō yî drí têlé.

²⁵ Gõ'dá Pétērō yî âcâ bê âfílî ã'dí-drî 'á rî, Kôrõnálîyã drí ngâzó rû ûsúlî gólâ bê nñngá, gõ'dá drílâ 'ã'î tñzó vûdrí Pétērō rî'ñjîzó. ²⁶ Gõ'dá Pétērō drí Kôrõnálîyã rî drí rûzó ìngâlé âdréle ûrû, gólâ kî nñ rî, "Ní ngâ ûrû, Kôrõnálîyã. Ní tñ 'ã'î má ândrá vûdrí ïtí kô, tälâ mâ kpá cé rî'á òjílã mvá 'î õzõ ní tí."

²⁷ Gõ'dá nñngá sî, Pétērō yî drí rîzó rî'á tâ ngîlî Kôrõnálîyã bê, gõ'dá gólîyî fî bê Kôrõnálîyã drí jô 'álâ rî, gõ'dá gólâ drí òjílã ndrêzó dñû ê'bê rû ïyî trá jô 'á tólâ. ²⁸ Nñngá sî, gólâ drí tâ âtázó òjílã rî 'dî 'bá yî drí kî nñ rî, "Ãnî ndrî, nñ nñ trá kî, lâ'bí Yûdä yí kâ rî rí ãmâ âyélé rû ê'bélé ãnî òjílã lídí bê ngâtá filí ãnî drí 'bâ 'ásî kô. Gõ'dá Ôvârî â'dâ tâ trá má drí kî, òjílã lídí â'dó ïyî kô õnjí ró yí lîfî. ²⁹ Gõ'dá nñngá sî, lâjó'bá ánîkâ rî 'bá yî ïjîlî bê mâ ânîlî ní ngálâ rî, má gãá kô dô ânîlî, gõ'dá má ângâ trá 'wââ kôrô ânîlî. Gõ'dá nñô rî, má lë trá ârîlâ dódó cú ní tñ sî tâ gólâ Ôvârî kâ ró ní drí tñ jõzó má vó ânî'á âtálâ ní drí rî."

³⁰ Gõ'dá Kôrõnálîyã drí tâ âtázó kî nñ rî, "Kâtî sû lâvû 'bá trá nã sî ïtû-pá nâ lñnjátûlî sî rî, má rî trá râtâa 'ẽ'á Ôvârî drí má drí 'bâ 'á nñngá. Gõ'dá nyñ ró, âgô ãzâ gólâ sô ítâ lâgû-lâgû 'î drí âgázó má ândrá íyî â'dâlé má drí. ³¹ Âgô rî 'dî

âtâ úlí trá má drí kī nī rî, 'Kôrõnálîyã, Ôvârî ârî
râtâa áníkâ trá, gõ'dá ngá pãpã áníkâ rî'á 'êlâ
õjilâ ngá ãkó lé 'bá drí rî, tâ lâ sù trá gólâ rú.

³² Ìtí rí, ní jô lâjó'bá áníkâ rí 'bá yî Yópâ 'álâ, tâlâ gólîyî âŷzì ró bê âgô âzâ zîlî Sîmónâ Pétérô rí ânîlî ní ngálâ. Gólâ bê rí'á Sîmónâ âzâ gólâ rí 'bá ínyírîkó êdélé rí drí 'bâ 'álâ lîmvû rú 'álâ.'

³³ Ítí, 'wāâ má drí lājó'bá ámákâ rí 'bá yí jōzó nī'á áni ądr̄ilí, gō'dá nî rī'á őjílā tāndí 'i āmâ drí, ní drí ângázó ânīlí rí sī. Ngbāângbānō rí, āmâ ndr̄í, mā ê'bē rû trá nōngá Ôvârí ândrá, gō'dá mā lē úlí gólyí Kúmú Ôvârí drí félé ní drí âtálé āmâ drí rí ârlíl."

Úlí gólyi Pétérő drí ngőlí Körönállyá yí drí rí

³⁴ Gõ'dá nñgá sĩ, Pétêrõ drí ngãzó rĩ'á tã ngilí gólÿí drí kĩ nĩ rî, "Tã pâtí ró, ngbääângbânõ rì, gõ'dá má nĩ trá kĩ, Ôvârí ndrê 'bãsúrú ndrĩ 'dó ngá ãlô ró yí lÿfí. ³⁵ Gõ'dá gólâ rĩ'á ÿlko ró õjílã ãzákôlâ 'bãsúrú ãzákôlâ 'ásí gólâ íyí ïnjjí 'bá gõ'dá tã tãndí 'ẽ 'bá rî bê. ³⁶ Nĩ nĩ trá ngbääângbânõ tã âtî-âtî tãndí gólâ Ôvârí drí âjólé ãmâ õjílã Ísírã'élë kâ drí. Tã âtî-âtî tãndí 'dĩ kĩ, õmbã Ôvârí kâ ãmâ rú rî  'dì trá, tälâ gólâ âjô Yésü Krístõ trá drälé ãmâ pälé tã õnjí ãmákâ 'ásí. Gõ'dá ngbääângbânõ rî, ãmâ tã sù trá Ôvârí rú tã Yésü kâ 'dĩ tãsí. Yésü  'dì rĩ'á Kúmú ãmbá 'í 'bãsúrú drilí ndrĩ kâkârâ. ³⁷ Gõ'dá mĩ nĩ tã gólÿí Yésü drí 'êlé trá 'bädrí Yûdä yí kâ 'ásí rî 'bá yí kpá trá ndrĩ. Gólâ îtô rĩ'á tã rî 'dĩ 'bá yí 'êlé sisí 'bädrí Gâlliláyã kâ 'álâ kâyí gólâ Yôwání drí rizó tã bãbâtízí kâ âtálé õjílã drí rî sí. ³⁸ Gõ'dá mĩ nĩ

kpá trá kĩ, Ôvârí âjô Líndrí Tāndí íyíkâ trá gõ'dá kpá mbârâkã íyíkâ bê Yésũ Nãzãrétã lé 'bá ró rî drí, tâlâ gólâ iicá ró bê nĩ'á lâmú bê tâ tândí 'e bê õjílã drí, gõ'dá kpá õjílã gólíyî Sâtánã drí rí'á îkpókpólôlâ rî 'bá yî pâ bê. Yésũ 'ê tâ rî 'dî ití, tâlâ Ôvârí bê rí'á gólâ bê mbârâkã félé gólâ drí tâ 'dî 'bá yî 'ezó.

39 “Ãmâ lâjó'bá Yésũ kâ rî 'bá yî ndrê tâ gólíyî gólâ drí 'élé rí trá 'b  dr   ãmákâ õjílã Y  d   yí kâ rî 'bá yî kâ 'ás   rî trá ndr   ãmâ l  f   s  . M   â'd   ïc  'á ngb  ângb  n   tâ ât  l   mb  mb   gólâ rî t  s  . Úf   gólâ, gólâ rî ip  -ip   s   f   l  l  -l  l   dr  . **40** Gõ'd   k  y   n   s   r  , Ôvârí drí gólâ rî ìng  z   õdr   'ás  , gõ'd   õjílã   r  k   'b   y   'ez   gólâ rî ndr  l     y   l  f   s  . **41** Gõ'd   â'd   k   õjílã ndr   ndr     y   gólâ tr  , c   r  'á ãmâ gólíyî Ôvârí drí nj  l   tr   s  s   t   n   p  l   õjílã drí r   'b   y   i'd  . M   ndr   gólâ tr  , gõ'd   m   ny   ng  , gõ'd   m   mv   ng   kp   tr   g  l  y   b   g  l   r   l  dr  -l  dr   õdr   'ás   r   v  s  . **42** K  y   r   'd   'b   y   s   r  , g  l   ât   t   ãmâ dr   t   ât  -ât     y  k   ât  z   õjílã dr   gõ'd   õjílã 'b  l   n  l   k  , r  'á y   r   g  g     d   g  l   Ôvârí dr   nj  l   t   õjílã ndr   g  l  y   ôdr   'b   tr   r   'b   y   g  d   kp   g  l  y   dr   l  dr  -l  dr   r   r   'b   y   k   k  l  . **43**   k   r   n   s  , t     ng   'b   ndr   g  l  y   Ôvârí k   r   'b   y   r     y   t   gólâkâ tr  . T   l   k  , g  l  y   ndr   t   l   'b   tr   g  l   'á r   'b   y  , Ôvârí â'd   t   õnj   g  l  y  k   r   'b   y   ây  '  .”

44 Ítí r  , P  t  r   õt  r   r   dr   úl   ât  l   r  , Líndrí Tândí Ôvârí k   dr   f  z   g  l  y   ndr   n  ng   r   'b     y   úl   r   'd   'b   y   âr  l   r   'b   y   'ás  . **45** G  d   õjílã Y  d   y   k   t   l   'b   tr   g  d   ân   'b     y   kp  â

Pétērō yí bê Yópā lésī rî 'bá yî, tî lâ yî drí â'dízó, tälâ Ôvârî fẽ Líndrí Tãndí íyíkâ kpá trá gólîyî â'dó 'bá kô òjílã Yúdã yí kâ ró rî 'bá yî drí. ⁴⁶ Gólîyî ârî ūyî òjílã lídí 'dî 'bá yî trá îtõ'á tâ âtálé tî lârâkô ãzâ drilîyî âtâ-âtâ lâ nîlî kô sísí lâ sî rî 'bá yî sî, gõ'dá gólîyî kpá rî'á ūyî Ôvârî rî lûyî'á.

Gõ'dá Pétērō drí ngãzó tâ âtálé tâ lě 'bá gólîyî ânî 'bá kpââ yí bê rî 'bá yî drí kî, ⁴⁷ "Nî ndrê drê, Líndrí Tãndí Ôvârî kâ fî trá òjílã nô 'bá yî 'á kpá õzõ drilâ fîrî sísí ãmâ 'á rî kâtí. 'Dõvó â'dô bê trá îtî rî, ïcá kô òjílã ãzâkâ ãlôlâ drí ãmâ lôgâlé gólîyî ïbábâtízâlê."

⁴⁸ Gõ'dá nîngá sî, Pétērō drí tâ 'bâzó òjílã Kôrõnálîyâ kâ 'dî 'bá yî ïbábâtízâzó, â'dolé òjílã Yésû Krístô kâ ró.

Gõ'dá òjílã 'dî 'bá yî drí gólâ rî ïjízó, tälâ gólâ õrî ró drê ūyî bê kâyî fínyâwá sî, gõ'dá gólâ drí tâ-drî lâ lêzó.

11

Tâ gólâ Pétêrô drí lôgôlé tâ lě 'bá Yérôsâlémâ 'álâ rî 'bá yî drí Kôrõnálîyâ yî tâsî rî

¹ Gõ'dá nîngá sî, lajó'bá Yésû kâ Yûdâyä 'á gõ'dá kpá tâ lě 'bá ãzâ 'bá yî bê ârî ūyî tâ trá kî nî rî, òjílã lídí ãzâ 'bá yî lě ūyî tâ trá tâ âtî-âtî Yésû kâ 'á. ² Gõ'dá Pétêrô nîlî bê gõlé Yérôsâlémâ 'álâ rî, gólîyî tâ ïsû gólîyíkâ drí â'dolé kî òjílã lídí õ'dê zâlô bâsâ 'á gõ'dá drilîyî â'dózó òjílã Ôvârî kâ ró rî 'bá yî drí ngãzó tî ânyâlé Pétêrô bê. ³ Gólîyî ïjî Pétêrô kî, "Mí rî ūmû òjílã 'dê 'bá bâsâ 'á kô rî 'bá yî kâ ró gõ'dá kpá rîlî ngâ nyâlé gólîyí bê ã'dô tâsî yâ? 'Dîrî'á tâ ányâ 'î."

⁴ Nīngá sī, Pétērō drí ngāzó tā gólīyī ndrī rū 'ẽ 'bá trá rī 'bá yī ngilí ãkí ãkó ómvórē lâ lési gólīyī drí. ⁵ Pétērō ngí tā kī nī rī, "Mâ trá Yópā 'álâ. Gõ'dá kâyī ãlô sī, má õtirī râtâā ndeē rî, tā drí rû â'dázó má drí tā â'dâ ró. Tā â'dâ rî 'dī 'á rî, má drí ngá âzâ õzō ítâ bí ángí kâtí rî ndrēzó â'dé'á vüdrí 'būn lési, ítâ rî 'dī rî â'délé vüdrí ókizō úrû gârâ tî lâ sû rî 'bá yî trá rûrû rî kâtí. Gõ'dá drilâ â'dezó ãnyî má lâgâtí. ⁶ Gõ'dá má drí ngāzó vō ndrēlê dódó ítâ bí rî 'dī 'á. Má drí kôronyä tî lârâkô ndrī õmâ kâ gõ'dá 'bâ kâ bê gõ'dá ngá gólīyî dî 'bá dîdî rî 'bá yî bê gõ'dá ãriwâ yí bê ndrēzó 'dó ítâ bí rî 'dī 'á. ⁷ Nīngá sī, má drí gbórökõ ârizó. Gbórökõ 'dî âtâ tā kī nī rî, 'Pétērō, mí ngâ ûrû gõ'dá ní ûfû ngá 'dī 'bá yî nyâlé.'

⁸ "Ítí rî, má gã dó, má kī nī rî, 'Kúmú, má lêé kô ngá 'dī 'élê. Má nyá drê kô ngá âzâkâ gólâ tā 'bâ'bâ gólâ Ôvârî kâ drí 'bâlê trá õnjí ró nyâlé rî kô." ⁹ Nīngá sī, gbórökõ 'dî drí kpá â'uzó ó'dí 'bûn lési kī nī rî, 'Ngá gólīyî Ôvârî drí zîlî trá tândí ró õjilâ mvá drí nyâlé rî 'bá yî, ní zî kô õnjí ró.'

¹⁰ "Tâ 'dî 'ê rû trá ândâlâ nâ, gõ'dá ngá rî 'dî 'bá yî drí ngâzó gôlé ûrû 'álâ.

¹¹ "Nīngá sī, 'wââ ãgô ãzâ 'bá yî zâlô nâ, drilîyî ânîzó ïyî 'bâ gólâ má drí rîzó rîlî rî 'á. Áâjô gólîyî má ngâlâ 'dî Sësâréyä lési. ¹² Gõ'dá Líndrí Tândí Ôvârî kâ drí tâ âtâzó má drí, tâlâ mä õnî ró ãgô rî 'dî 'bá yî bê, gólâ kî má drí rî, má õgâ kô'dâwâ nîlî gólîyî bê. Ítí rî, má drí ngâzó nîlî gólîyî bê, gõ'dá ãmâ  drúpî gólîyî tâ lê 'bá ró nji-káziyâ nô

'bá yî nî ïyî kpá kpââ âmá bê. 'Dî vósî, âmâ drí cázó Kôrônálîyã vörä jô 'bá má drí ânîzó rî drí 'bâ 'álâ gô'dá filí drílâ jô 'álâ.

¹³ "Gô'dá Kôrônálîyã rî 'dî âtâ tâ âmâ drí kî, yí ndrê mälâyíkâ Ôvârî kâ trá rî'á âdré'á yí drí 'bâ 'á tâ âtâ'á kî nî rî, 'Ní jô lâjó'bá ánîkâ rî 'bá yî Yópâ 'álâ, nî'á ãgô ãzâ rî'á zîlâ Sîmónâ Pétérõ rî âzîlî ânîlî ní ngálâ, ¹⁴ tâlâ gólâ ââtâ ró bê tâ gólâ ángô tí rí 'dî ânî pâzó lâñö tâ önjí kâ 'ásî õjîlâ ánîkâ 'bâ kâ rî 'bá yî bê ndrî."

¹⁵ "Ítí rî, má drí ngâzó tâ âtâlé gólîyî drí, gô'dá má õtirî drë rî'úlî âtâlé rî, Líndrî Tândí Ôvârî kâ drí ânîzó filí gólîyî 'á nyé õzõ drílâ fîrî âmâ 'á sísí rî tí. ¹⁶ Gô'dá úlî gólîyî kúmú âmákâ Yésû kâ kî'á nî rî, 'Yowánî 'ê bâbâtízí iyíkâ õjîlâ drí rî lümvû sî, gô'dá Ôvârî â'dô bâbâtízí 'ê'á ânî drí Líndrî Tândí iyíkâ sî' rî 'bá yî drí âgázó má drî'. ¹⁷ Nîngá sî, mä ndrê kî, Ôvârî fê Líndrî Tândí iyíkâ trá õjîlâ lîdî 'dî 'bá yî drí, té õzõ gólâ drí âférê lâ trá sísí âmâ drí kâyî gólâ âmâ drí tâ lêzó tâ âtî-âtî tândí Kúmú âmákâ Yésû Krístõ rî tâsî rî 'á rî tí. Má â'dô îcâ'á lôsî Ôvârî kâ lôgâlé ángô tí ró yâ?"

¹⁸ Tólâ sî, õjîlâ gólîyî rî 'bá tî ânyâlé Pétérõ bê sísí 'dî 'bá yî ârîlî bê ïyî úlî 'dî 'bá yî rî, gólîyî drí tî ânyâ-ânyâ Pétérõ bê 'dî âyézó. Tâ 'dî vô lâ 'á rî, gólîyî drí ngâzó rî'á Ôvârî rî lûyîlî kî, "Ngbâângbânõ rî, mä ndrê trá kî, Ôvârî fê lâtî trá õjîlâ lîdî ró rî 'bá yî drí drî adîzó vólé tâ önjí iyíkâ rî 'bá yî 'ásî, tâlâ gólîyî õrî ró ïyî lédrê-lédrê ró zââ gbâdú  dükû  kó!"

*Tā tā lē 'bá Yésū 'á rī 'bá yī drí tā âtī-âtī Yésū
rī tāsī rī pēzó õjilā lídí Ānītīyókā 'álâ rī 'bá yī drí
rī*

19 Kâyî lâñō drí 'dēzó tā lē 'bá drñî Sítifánō
rī õdrā vósī rī sī, tā lē 'bá Yésū 'á dūñ lâ'bû
ïyî trá vólé Yérōsälémā 'ásī. Gólïyî 'ásī, ãzâ
'bá yī nī trá cälé gïâ Fõnísïyâ 'álâ, gõ'dá ūrûkâ
'bá yī Säyïpärásï 'álâ, gõ'dá ūrûkâ 'bá yī ïyíkâ
Ānītīyókâ 'álâ ró. Gõ'dá võ rī 'dī 'bá yī 'ásī rī,
gólïyî âtâ tā âtī-âtī Yésū rī tāsī rī trá cé õjilā Yúdä
yí kâ drí. **20** 'Dïi vósī rī, tā lē 'bá Yésū 'á ãzâ
'bá yī gólïyî â'dó 'bá Säyïpärásï lé 'bá ró gõ'dá
Kírénené lé 'bá ró rī 'bá yí bê drí rãzó Ānītīyókâ
'álâ. Gõ'dá gólïyî câ bê tolâ rī, gólïyî drí tā âtī-
âtî tāndí Yésū rī tāsī rī âtázó õjilā Yúdä yí kâ drí
gõ'dá kpá gólïyî 'bâsúrú ãzâ kâ võ rī 'dī 'á rī 'bá
yí drí. **21** Nïngá sī, Ôvârî drí mbârâkâ fëzó gólïyî
drí lôsï ïyíkâ 'dî 'ëzó, gõ'dá ïtí rī, õjilâ dûñ drí tā
lêzó tā âtī-âtî tāndí Kúmú Yésū rī tāsī 'dî 'á. 'Dïi
rī 'á õjilâ Yúdä yí kâ gõ'dá kpá gólïyî õjilâ lídí ró
rī 'bá yí bê.

22 Gõ'dá 'dîi vósī rī, õjilâ kãñísä kâ Yérōsälémâ
'álâ rī 'bá yí drí tā 'dî ârîzó, ïtí gólïyî drí
Bârânábâ rī jõzó nîlî Ānîtîyókâ 'álâ tā rī 'dî
mbïmbï lâ ârîlî. **23-24** Bârânábâ rî 'á õjilâ tāndí
'î. Gólâ trá cù rî 'á mbârâkâ Líndrí Tândí Ôvârî
kâ rî kâ bê dûñ lâvûlî kôrô. ïtí rî, gólâ lê tā trá
tā âtî-âtî tāndí Kúmú Yésû rî tâsî rî 'á pîpîsîlî âlô
sî. Nïngá sî, gõ'dá gólâ câ bê trá Ānîtîyókâ 'álâ
rî, gólâ ndrê trá kî, Ôvârî fë ândrâ-tândî trá tâ
lê 'bá Yésû 'á rî 'bá yí drí rôô. Tâ 'dî tâsî rî, gólâ
rî 'á ãyîkô ró ãmbâ, gõ'dá gólâ drí õjilâ rî 'dî 'bá

yî lîfî lâ yî ìmbázó rîlî zââ òjílã Kúmú Yésü kâ ró pîpîsílî ãlô sî. Gõ'dá nîngá sî rî, òjílã dûû ãzâ 'bá yî drí tâ lêzó kpá tâ âtî-âtî tândí Kúmú Yésü rî tâsî 'dî 'á.

²⁵ Gõ'dá nîngá sî rî, Bârânábâ lê lôsî Ôvârî kâ 'e ãzí ûsúlî. Gõ'dá tâ rî 'dî tâsî rî, gólâ drí ngazó Änîtîyókâ 'ásî nîlî lâyvûlî jéjé ró Târásõ 'álâ Sóõlõ rî lôndâlé. ²⁶ Gõ'dá gólâ ûsúlî bê Sóõlõ rî, drilâ Sóõlõ rî âdrîzó kpââ ânîlî Änîtîyókâ 'álâ lôsî 'e 'bá ãzí gólâkâ ró. Gõ'dá gólîyî kpârâtí drí fîzó ïyî òjílã känîsâ kâ 'á tólâ ndrô ãlô sî rî'á òjílã dûû ìmbálé. Gõ'dá â'dô trá Änîtîyókâ 'á tólâ, òjílã känîsâ kâ zîzó ïyî sisí lâ ró " 'krîstô 'bá" ' rî.

²⁷ Gõ'dá kâyî 'dî 'bá yî sî rî, tâ ۀngü 'bá ūrûkâ Ôvârî kâ ró rî 'bá yî drí ânîzó ïyî Yêrôsâlémâ lési nîlî Änîtîyókâ 'álâ. ²⁸⁻³⁰ Gõ'dá Líndrí Tândí Ôvârî kâ drí òjílã ãlô gólîyî 'ásî zîlî Ágâbâ rî 'ezó âdrélé ûrû tâ âtâlé kî, lõfó ònjí têtê   'dô 'd  'á  ngó drî 'ásî ndrî. Îtí rî, gõ'dá òjílã känîsâ Änîtîyókâ 'álâ rî kâ ârîlî bê ïyî úlî Ágâbâ kâ 'dî rî, drilîyî tâ lêzó  dî  mbá ïyî nyânyâ kâ f  l   oz   gólîyî drí icâlé f  l   rî tí,  'dô ró b   ïyî  drup   yî 'b  dr   Yûd  y   kâ 'álâ rî 'bá yî p  z    'dî sî lâ. Gõ'dá nîngá sî, gólîyî drí  dî rî 'dî  'dúz    'b  l   v   ãlô 'á gõ'dá trôl   f  l   Bârânábâ yî drig   Sóõlõ bê, tâlâ gólîyî  tr   ró  dî rî 'dî f  l   òjílã  mbâ- mbâ känîsâ kâ Yêrôsâlémâ 'álâ rî 'bá yî drí. Lõfó ònjí têtê rî 'dî 'd   trá kâyî gólâ Kâl  d  yâ drí 'b  z   dr   k  m    ng   R  m   kâ ró rî sî.

*Tā gólâ mäläyíkā drí Pétērō rî ìnjízó gänímä
'ásï rî*

¹ Bäränábä yî Sóõlõ bê drë ūyî rî'á zää Änítiyökä 'álâ rî, kúmú ángí Ëródë Ägäripä drí ngäzó rî'á lâñö félé rôô drï-'bá känísä kâ Yërośälémä 'álâ rî 'bá yî drí. ² Gólâ 'bä tâ trá õjilä drí Yäkóbä, Yowání rî âdrúpí ró rî fûzó vólé lígú mbëlësö sî. ³ Gõ'dá gólâ ndrê bê trá kî, tâ 'dî ūsû trá drï-'bá Yúdä yî kâ rî 'bá yî rú rî, gólâ drí kpá ngäzó tâ ònjí ãzâ 'ëlé. Gólâ 'bä tâ lómígówá íyíkâ rî 'bá yî drí nizó Pétērō rî rûlî. Pétērō rî rûlî 'dî â'dô trá kâyî kärämä lâvü-lâvü kôrô rî kâ rî sî.* ⁴ Gõ'dá úrulí bê Pétērō trá rî, gólâ rî trõzó 'bälé gänímä 'á gõ'dá lómígówá mûdrí-drï-lâ-njì-kázíyá drí rîzó ūyî gólâ rî vó ndrêlê, 'dî gólîyî rî'á sû sû ïtú-pá vósî cé.* Kúmú ángí Ëródë lë trá gólâ rî fûlî õjilä ândrá gímä lâfálé kärämä lâvü-lâvü kôrô kâ rî vólé drï lâ 'ásî.

⁵ Ítí, gólâ drí Pétērō rî âyézó ômbê-ômbê ró gänímä 'á. Gõ'dá õjilä känísä kâ ūyíkâ zää rî'á Övârî rî ïjí'á râtâä 'ë'ë sî Pétērō rî pälé.

⁶ Gõ'dá ngâcî gólâ sisí kâyî gólâ Ëródë drí tâ lëzó 'ezó Pétērō rî fûlî rî sî rî, Pétērō rî'á â'dú kõ'á gänímä 'á lómígówá rî gólâ rî ômbézó gá rú lâ yî nyârî kâgâ'dâ sî rî lâfálé. 'Dî lómígówá ãzâ 'bá yî ūyíkâ rî'á âtî gólâ gänímä kâ rî vó lâ ndrê'á.

⁷ Gõ'dá 'wââ mäläyíkä Övârî kâ drí rû â'dázó, gõ'dá ngá î'í drí vó ïwázó kâ'dâ-kâ'dâ jó 'álé rî

* **12:3** 12.3 Kärämä rî 'dî úzî kpá kärämä ämbâtä ăkú ăkó rî nyâ kâ. * **12:4** 12.4 Lómígówá 'dî 'bá yî lô'bâzó vó 'ásî sû sû rîlî ūyî Pétērō rî vó ndrêlê ïtú-pá njì-kázíyá kâyî kâ sî ïtú vósî cé.

gānýmākâ 'dī 'ásī. Gō'dá mālāyíkā 'dī drí ngāzó Pétérō rî ôlólé  'dú 'ásī. Gō'dá mālāyíkā rî 'dī drí tâ âtázó Pétérō drí kî nî rî, "Mí ngâ drë 'wââ ûrû." Gō'dá nîngá sî rî, nyârî kâgâ'dá-kágâ'dâ gólâ rî ômbézô 'dî 'bá yî drí rû ìnjízó gólâ rî drí ômbê 'ásī.

⁸ Gõ'dá mäläyíkã 'dî drí tã âtázó kĩ nĩ rî, "Ní ômbê gásí ítá áníkâ 'dî kâ, gõ'dá ní sô ró ká'bókã áníkâ 'dî 'bá yì ní pá." Gõ'dá Pétérõ ní drí tã âtálé 'dî 'ezó té Ítí. Gõ'dá nïngá sî rî, mäläyíkã drí tã âtázó kĩ nĩ rî, "Ní sô ítá áníkâ ángí 'dî, gõ'dá ní ânî mä nî ró ní bê." ⁹ Ítí, Pétérõ drí ngäzó 'délé mäläyíkã 'dî vó fôlé vólé gänímä' ásí. Gõ'dá 'dî gólâ nïj kô ngâtá tã gólâ mäläyíkã 'dî drí rî'á 'elâ 'dî rî'á tã pâtïj 'î yã rî. Pétérõ ïsü iyíkâ kĩ nĩ rî, yí ââ'dô rî'á âbï'á. ¹⁰ Gõ'dá gólïyî ngâ bê âfôlé rî, gólïyî nî sisí kôrô jó tîlî-tî gänímä' gólâ Pétérõ rî ômbézó 'á lâ rî tí sî. Gõ'dá nïngá sî rî, gólïyî drí nîzó kôrô jó tîlî-tî âzâ lómigówá âzâ 'bá yì drí kpá rîzó âdrélé rî 'álâ. Ädükû lâ ró rî, gólïyî drí âcázó átî tî âdî ró âgã ángí bëlé bë ä'dî-drî gänímä' kâ rî kâ tí, gõ'dá fôlé vólé nî'á järíbä' 'álâ. Átî rî gógó 'dî rî'á âdî njñjî ró rî 'ásí. Bê kpálé Ítí rî, átî rî 'dî drí rû njizó hõwéë, tälâ 'dî gólïyî drí ícázó cù fôlé ïví 'álâ gõ'dá nîlî látî ángí järíbä' kâ rî 'ásí. Nïngá sî, nyïj ró, mäläyíkã 'dî drí âvîzó Pétérõ lágatí sî.

¹¹ Nîngá sī, Pétêrō n̄i tā â'dó 'bá yí drí 'dī trá, gõ'dá i'dî gólâ drí tā âtázó kī n̄i rî, "Ngbãângbânō rî, má n̄i trá pătjī kī, Ôvârì âjô mälâyíkâ íyíkâ trá ámâ pâlé Êródë drígá sī, gõ'dá kpá rû iżâ gólâ drî-'bá gólîyî Yûdã yí kâ rî 'bá yí drí 'e'á 'élâ má

drí rî 'bá yî 'ásī."

12 'Dī vósī, Pétērō nū bê trá kī, pti Ôvârî pâ yî trá rî, gólâ drí ngzô nîlî Yôwánî zâ gólâ kpâ rî'â zlâ Mrk rî ândr lâ Mry drí 'b'âl. Gd 'di jl du kns kâ é'b rû y trá tl, gd rî'â y rû 'b lô'b'â Ôvârî drí Pétērō rî pzô b. **13** Gd Pétērō drí ngzô t t 'd-dr 'd k gl kw-kw, gd ízmv zâ gólâ rî 'b lôs 'el 'b 'd 'â zl Rd rî drí ngzô ânl t t 'âl jl t t g 'b 'd nl. **14** Gd Pétērō z lz b r, ízmv rî 'd drí ngzô gólâ rî gbrk nl. Gd yk drí cz ízmv rî 'd rû ro, drl ngzô rl gl t l âtl jl zâ 'b y drí c t dr t nj k. Gólâ k gly drí rî, "Pétērō 'd rî'â âdr'â v 'â tl."

15 t r, jl 'd 'b y drí ngzô t âtl ízmv r 'd drí k, "N lf-lf." Gd ízmv 'd drí njz zâ r'â t âtl jl r 'd 'b y drí k, "T pti r, Pétērō 'd r'â âdr'â tl." Gd gly drí t lgz k n r, "Di â'd Pétērō 'd k, 'di r'â mlyk gólâ r 'b gólâ r v ndrl r 'd."

16 Gd 'di Pétērō yk dr zâ r'â t t g'â. dk l r, gly drí t 'd njz gd Pétērō r ndrz, gd t l y drí 'dz ndr. **17** Gd nng s, Pétērō drí ngzô drí ngl yl gly drí, tl gly r r b njr. Gd drl ngzô t gólâ Ôvârî drí y âtrz vl gnm 'ás r ngl gly drí. Gd gólâ drí kpâ t âtz gly drí k n r, "M ng t r n dr-'b ãmk Ykb* drí gādā kpâ ãm ãz-ãz y drí." Nng

* **12:17** 12.17 Ykb Ykb r n r'â Ys r adrp 'd. Gólâ r'â dr-'b kns Yrslm 'âl r k 'd.

sī, gólâ drí ngãzó nîlî vō ãzâ 'bá yî 'ásî.

¹⁹ Nīngá sī, Ěródē drí tā 'bāzó gólīyī drí nīlí Pétērō rī ndälé, gō'dá gólīyī ūsú gólâ kō'dáwá. Ítí rī, Ěródē drí gólīyī tī trīzó rōō tā ijjī-ijjī sī. Gō'dá nīngá sī, drílâ tā 'bāzó ã'dō ró gólīyī ūfuzó vólé.

Tólâ sī, Ëródē drí ngāzó nīlí vólé 'bädrī Yüdáyä
kâ 'dī 'ásī nīlí rīlī Sësäréyä 'álâ.

Tā Ôvârí drí kúmú ángí Ěródē rî fûzó rî

20 'Dī vósī rī, kúmú ángí Úródē rī fī drí gízó
ojílā Tírá kâ rī 'bá yí rú Sídónā bē. Níngá sī, ojílā
járíbā rī 'dī 'bá yí kâ drí ngázó nílī íyí Úródē rī
ngálâ áwāgólâ 'á 'dī, sí lâ  'dílî. Sísí lâ ró rī,
gólíyí gî ojílā* gólâ rī 'bá 'bâkúmú ángí Úródē
kâ vó lâ ndrélé rī lîfî lâ, tâlâ gólâ  pâ ró bê íyí rû
 'bê íyíkâ 'dî vó lâ râlé. Ojílā rî 'dî 'bá yí ijí íyí
tâ gólâ tí tâ  'dî 'bâzó  'dî gólíyí lâfálé Úródē bê,
tâlâ  'dô ró ícâ-ícâ ró ojílâ íyíkâ drí  drúgú gízó
'bâdrî Úródē kâ nô 'ásî.

21 Ítí rî, kúmú Ěródë drí ngāzó kâyî rû ê'bê kâ 'dî iyále trâ. Gô'dá kâyî rî 'dî tú rî, gólâ drí ngāzó ítá íyíkâ kúmû kâ sôlé, gô'dá nîzó rîlî kífî íyíkâ kúmû kâ rî drî. Gô'dá nîngá sî, drîlâ tâ âtázó õjílâ drí ndrî. **22** Gô'dá nîngá sî, õjílâ ârîlî bê úlí gólâkâ 'dî 'bá yî rî, gólîyî drí ngāzó gólâ rî ìnjîlî rôô kî nî rî, "Nôô â'dó kô rî'á õjílâ myá 'î úlí âtâ'á,

* 12:20 12.20 Ŏjílā drílŷí lîfí lâ gîlî trá 'dî rú lâ Bâlâsétô.

gólâ rī'á ôvârî 'î." 23 Nîngá sî, mälâyíkâ Ôvârî kâ drí ânîzó 'wââ gólâ rî 'bâlé â'dólé ngá lâzé ró, ï'bû drí gólâ rî nyâzó kôrô drâlé ïndí-ïndí ró ãwâlækâ íyíkâ 'dî bê, tâlâ gólâ âyê õjilâ íyî lûyílî ï'dî, õzõ Ôvârî kâtí cù ïtí, tâ âtâ ãkó gólîyî drí kî nî rî, rî'á cé Ôvârî ï'dî õjilâ drí lûyílî.

Tā gólâ tâ lë 'bá Yésü 'á rî 'bá yî drí lîzozó â'dólé dûu rî

24 Kâyî 'dî 'bá yî sî rî, tâ âtî-âtî tândí Ôvârî kâ rî drí lâ'bûzó. Gô'dá õjilâ dûu drí tâ lëzó 'á lâ. Tâ lë 'bá Yésü 'á rî 'bá yî drí âcázó â'dólé dûu.

25 Gô'dá tolâ sî, Bârânábâ yî Sôõlõ bê ndê ïyî lôsî ïyíkâ Yêrõsâlémâ 'álâ rî bê rî, gólîyî drí ngâzó gôlé Änîtîyókâ 'álâ. Gô'dá gólîyî drî Yôwâñi zîlî Márâkõ 'dî kpââ ïyî bê.

13

Tâ Bârânábâ yî njîzó Sôõlõ bê jôlé vôrâ bê Yésü rî tâsî rî

1 Änîtîyókâ gólâ 'bädrî Síriyâ kâ rî 'álâ rî 'á rî, õjilâ känísâ kâ rî 'bá yî lâfâlé rî, tâ ۀngü 'bá Ôvârî kâ үrûkâ 'bá yî bê rî'á ïyî gô'dá kpá lîfî îcî 'bá úlí Ôvârî kâ sî rî 'bá yî bê. Rú lâ yî rî'á Bârânábâ gô'dá Sîmónâ gólâ zîlî Nîgérê rî, gô'dá Lûkîyâ õjilâ Kîrénê kâ ró rî, gô'dá kpá Mânéyâ gólâ â'dó 'bá trá lâmû-âzí kúmú Êródë Änîtipâ kâ ró 'dîmvâ gólîyíkâ 'á rî, gô'dá âzâ lâ drí â'dózó Sôõlõ ï'dî. 2 Gô'dá kâyî âzâ sî, õjilâ känísâ kâ õtirî ïyî rî'í Ôvârî Yâkóvâ rî ïrâtâlé, gô'dá kpá rîzó 'âlé 'â'í ró ngá nyâ ãkó rî, Líndrî Tândí Ôvârî kâ drí tâ âtázó gólîyî drí kî, "Mî nâ Bârânábâ yî Sôõlõ

bê lôsī 'ẽ 'bá ámákâ ró, tälâ gólîyî õlâtû ró võ 'ásî ndrî lôsî gólâ má drí 'bâlé gólîyî drí rî 'élé ūdî." ³ Ítí, õjîlâ kãnísä kâ 'dî 'bá yí drí tâ 'dî drí lâ lëzó. Gõ'dá kâyî ãzâ sî, drílîyî rîzó kpá ó'dí ūyî 'álé 'ã'í ró gõ'dá râtâa 'ezó, gõ'dá drílîyî drí 'bâzó Bârânábâ yí drîlî Sóõlõ bê ândrâ-tândî ró, gõ'dá gólîyî jõzó nîlî  cí gólîyíkâ 'dî 'á lôsî Ôvârî kâ 'élé.

*Tâ gólâ Bârânábâ yí Sóõlõ bê drí tâ lôgõzó ójó
ãzâ drîlî*

Sâyîpârásî 'álâ rî

⁴ Nîngá sî, Líndrí Tândí Ôvârî kâ jólé bê Bârânábâ yí Sóõlõ bê nîlî rî, gólîyî drí ngâzó nîlî jârîbâ Sâlûsîyä kâ lîmvû ândrê gârâ drî 'á rî 'álâ. Gõ'dá tólâ sî rî, gólîyî drí ngâzó nîlî kôlóngbõ sî 'bâdrî zîlî Sâyîpârásî rî 'álâ. ⁵ Ítí rî, gólîyî drí cázó jârîbâ zîlî Sâlámî rî 'álâ, gõ'dá rîlî ūyî rî 'á úlî Ôvârî kâ p  bê jó gólîyî õjîlâ Yûdâ yí kâ drí rîzó tâ Ôvârî kâ ârîlî tólâ nâ 'bá yí 'ásî. Gõ'dá Yôwánî Márâkõ nî 'bá kpââ gólîyî bê rî bê, rî 'á gólîyî pâlé lôsî 'ẽ'ê sî.

⁶ Nîngá sî, 'bâdrî Sâyîpârásî 'dî 'á tólâ rî, gólîyî drí ngâzó nîlî pá sî Sâlámî 'ásî câlé bûúû jârîbâ Páfõ rî 'álâ. Nîngá rî, gólîyî drí ójó õnjõ 'bá ãzâ kî 'bá nî rî, yí ãâ'dô tâ  ngû 'bá Ôvârî kâ ūdî rî ūsúzó. Gólâ rî 'á õjîlâ Yûdâ yí kâ 'í rú lâ Bârâ-Yásõwâ. Gólâ rî rú ãzâ kpá rî 'á Êlímâ, tâ ífí lâ drí â'dólé kî, ójó rî. ⁷ Gólâ rî 'á lâmû-ãzí kúmú Rómâ lé 'bá kâ gólâ rî 'bá 'bâdrî 'dî drîlî rî kâ. Kúmú rî 'dî rú lâ rî 'á Sêrâgíyâ Póõlõ, gólâ rî 'á

āgô tā nř 'bá 'i. Gõ'dá nřngá sř, kúmú rî gógó 'dî drí ngãzó Bäränábä yî Sóõlõ bê âzílì ânñlì yí ngálâ tā âtî-âtî tãndí Ôvârî kâ 'dî ngílì yí drí. ⁸ Gõ'dá ójó rî 'dî drí ngãzó Bäränábä yî tî ânyálé Sóõlõ bê, tälâ ã'dô ró bê kúmú 'dî õzó kô tā lélë íyíkâ 'bââ tā âtî-âtî tãndí Yésü rî tâsî 'dî 'á.

⁹ Gõ'dá nřngá sř, Sóõlõ gólâ zílì kpá Póõlõ rî drí vō ndrëzó mbî ójó rî 'dî ngálâ tā ïsü õnjí ójó 'dî kâ nřzó, tälâ Líndrí Tãndí Ôvârî kâ sô mbârâkâ trá Sóõlõ 'á. ¹⁰ Gõ'dá drilâ tā âtázó ójó rî 'dî drí kî nř rî, "Nî Sâtánâ rî mvá nô! Nî rî'á ãjú-'bá-âzí tā ndrî â'dó 'bá tãndí rî kâ 'i. Nî rî'á õjílâ âdó 'bá 'i, gõ'dá rîzó âdî gólîyíkâ nyâlé! Nî rî kárá rî'á tā âtî-âtî tãndí Ôvârî kâ rî ôjálé 'bâlê â'dólé õnjö ró! ¹¹ Ngbâângbânõ rî, má âtâ ní drí kî, Ôvârî Yâkóvâ rî drí 'e'á lâñõ fêlé ní drí. Gólâ â'dô ánî 'bâ'á â'dólé lîfî ãkó, tälâ ní õzó ngá ãzâkâ ndrêê kô'dâwá âlôwálâ tâkõ."

Nřngá sř, 'wââ vō drí ânizó ãmvû ójó rî 'dî lîfî. Gõ'dá drilâ ngãzó nř'á õjílâ ânjú bê ã'dô ró íyî sëlé, tälâ gólâ trá kûdû-kûdû ró. ¹² Gõ'dá nřngá sř, kúmú rî 'dî ndrélé bê tâ rî 'dî rû 'e'á rî, gólâ rî tî â'dî trá mbârâkâ 'dî tâsî drilâ tâ lëzó. Gõ'dá ïtí rî, drilâ rû jâzó tâ lélé tâ âtî-âtî tãndí Yésü rî tâsî 'dî 'á.

*Tâ gólâ Póõlõ yî Bäränábä bê drí 'e'lé
Ãnítîyókâ ãzâ gólâ â'dô 'bá ânyî 'bâdrî zílì
Pïsïdîyâ rî 'álâ rî*

¹³ Gõ'dá tólâ sř, Póõlõ yî drí ngãzó ïyî ãzí-âzí yí bê lîmvû ândrê drî mbâlê kôlóngbõ sř Páfõ rî âyézó 'á'á lé drî ãzâ rî lési nřzó Përogâ gólâ â'dô 'bá jârîbâ ró 'bâdrî zílì Pâmbîlýâ kâ rî 'álâ.

Nīngá sī, Yōwánī Márākō âyē gólīyī tólâ, gō'dá ngāzó gôlé Yērōsälémā 'álâ. ¹⁴ Gō'dá Póõlō yí Bârānábā bê drí ngāzó Pērógā rî âyélé nīzó zââ câlé Ānītīyókā ãzâ gólâ â'dó 'bá ãnyî 'bãdr̄i zilí Písidíyā rú rî 'álâ. Gō'dá kâyî gólâ râtâä Yúdä yí kâ kâ sī rì, gólīyī drí ngāzó nîlî jó tā Ôvârî kâ ârî kâ rî 'álâ, gō'dá rîlî ȳî vûdrî ãâ'dâ ró ȳî tâ bê kî, yî lë õjîlâ lîfî îmbâlé. ¹⁵ Gō'dá tâ 'bâ'bâ gólâ Músâ drí igîlî gô'dá kpá tâ igî gólīyî tâ ɻangū 'bá Ôvârî kâ rî 'bá yî drí igîlî rî 'bá yî zîzî lâ vósî rî, drî-'bá gólîyî jó tâ Ôvârî kâ ârî kâ 'álâ 'dî 'bá yí kâ drí ngāzó Póõlô yí Bârâna'bâ bê âzîlî ânîlî tâ pélê ȳî drí. Gólîyî kî, "Āmâ ɻadrûpî yî, õzô nî ã'dô cù úlî ãzâ bê mbârâkâ sôlé õjîlâ 'á rî, mâ lô'bâ rú'bâ ãnî drí, nî âtâ."

¹⁶ Gō'dá nîngá sī, Póõlô drí ngâzó ûrû, gō'dá íyî drí ìngâzó ûrû, tâlâ gólîyî õrî ró bê njûrû tâ ârîlî yí tí sî, gō'dá gólâ kî gólîyî drí rî, "Ānî õjîlâ ãmákâ Ísîrâ'élê kâ gô'dá kpá ãnî õjîlâ lîdî ró gólîyî Ôvârî rî ìnji 'bá rî yî, nî ârî tâ má sîlî sî nô. ¹⁷ Mî nî trá dôdô kî, Ôvârî gólâ ãmâ õjîlâ Ísîrâ'élê kâ drí rî 'á ìnjîlâ rî, gólâ ȫ'dî ãmâ ȫ'bîyâ yî njî 'bá â'dolé õjîlâ íyîkâ ró rî. Kâyî gólîyî drí 'bâzô drê rî'á ngá ãwâ ró Mâsîrî 'álâ rî, gólâ 'ê gólîyî trá lûtîlî âcâlé dûû õrî mbârâkâ bê rî ró. Gō'dá tólâ sî, gólâ drí gólîyî âtrôzó vólé Mâsîrî 'ásî mbârâkâ íyîkâ sî. ¹⁸ Gō'dá 'dî vósî rî, gólîyî â'dô bê kpâlé ârîmâ ãkó rî, gólâ rî trá 'â ȫ'dî bê gólîyî tâsî ndrô nyâ'dî-rî sî, 'dî gólîyî drí rîzô drê rîlî õmâ 'álâ vô 'ã'í 'á, nî'á vô kpâ bê nîngá kô nîngá rî. ¹⁹ Nîngá sî, gólâ 'ê gólîyî tâ trôlê vólé ȫwâ sî 'bâsûrû gólîyî njî-drî-

lâ-r̥i r̥i 'bá r̥ilí 'bädr̥i z̥ilí Kānánā r̥i 'álâ r̥i 'bá y̥i dr̥igá s̥i, tâlâ y̥i f̥e ró 'bädr̥i r̥i 'd̥i gól̥iy̥i nyãányâ kâ ró. ²⁰ Tā 'd̥i 'bá y̥i 'ê r̥u trá ndr̥i ïtí ndr̥o kámásu-nyâ'd̥i-r̥i-dr̥i-lâ-ngâ-mûdr̥i s̥i.

"Gõ'dá Ôvârí drí tā kī 'bá ãzâ 'bá y̥i lô'bãzó ãlô-älô gól̥iy̥i dr̥ilí iy̥i l̥if̥i ró b  u  u   acálé k  y̥i tâ   ng   'bá gólâkâ S  m  w  l   kâ r̥i s̥i. ²¹ N  ng   s̥i, k  y   S  m  w  l   drí â'd  z   dr   g  l  y  i dr  il  i tâ   ng   'b   r   r  , g  l  y  i dr   g  l   r   ij  z  , tâlâ Ôvârí õ'b   r   b     j  l   ãz   â'd  l   k  m     ng   r   ïy  i dr  il  i ndr  . ït  , Ôvârí drí ám   r  -ãz   S  o  l   K  s   r   mv   r   r   nj  z   â'd  l   k  m     ng   r   g  l  y  i dr  il  i. S  o  l   r   'd  i r  'á 'b  s  r   B  n  j  m  n   kâ '  s  , g  d  á g  l   r   tr     j  l   ïs  r  '  l   kâ dr  il  i ndr   ny  'd  -r  i s  . ²² G  d  á 'd  i v  s  , Ôvârí drí S  o  l   r   n  z   v  l  , tâlâ S  o  l   âr   tâ Ôvârí kâ k  , g  d  á dr  l   D  w  d  i r   'b  z     d   â'd  l   k  m     ng   r  . Tâ D  w  d  i kâ 'b   Ôvârí â'd  l     y  k   r  , g  d  á dr  l   úl   n   'b   y     t  z   D  w  d  i r   t  s  . G  l   k   n   r  , 'D  w  d  i Y  s   r   mv   r   tâ 'b   m   tr   â'd  l     y  k   r  . Tâlâ g  l   r   tr   tâ g  l  y  i m   dr   l  l   r   '  l     d   ndr  .'

²³ "Ám     dr  p  i y  , m   l   tâ   t  l     n   dr   D  w  d  i r   óz  w   g  l   â'd   'b     mb   r   r   t  s  . R   l   Y  s  . G  l     d   r  'á Ôvârí drí   j  l     j  l   ïs  r  '  l   kâ p  l   tâ   n  j   g  l  y  k   r   'b   y   '  s  ,   z   g  l   dr   tâ l   'b  l   tr     k   r   n   'b   y   s   r   k  t   r     d  . ²⁴ G  d  á dr   s  s   Y  s     t  o   tâ '  '     y  k   tâ p  p   kâ   n  y  k   dr  i r   k   r  , Y  w  n   ng   tr   r  '   tâ p  l     j  l   ïs  r  '  l   kâ dr   k   n   r  , g  l  y  i   a  d   dr  

13:22 13.22 1 S  m  w  l   13.14; ïs  y   44.28.

tā ŏnjí gólīyíkâ rî 'bá yî 'ásī, gō'dá nîngá sī, yî ïbábátizä ró gólīyî bê. ²⁵ 'Dîi vósī, gō'dá Yōwánî â'dólé bê 'ẽ'á tā 'ẽ'ẽ 'bälé yí drí 'élé rî ndêlé rî, gólâ kî õjílã drí rî, 'Nî ̄sū ãníkâ bê rî, má ã'dî ̄dî yâ? Má â'dó kô rî'á 'dýi pâ 'bá ãnî drí rî'á têlâ rî ̄dî. Nî ârî drë, õjílã ̄zâ rî'á ̄nî'á nõngá 'dýi pâ 'bá ró ámâ vólé drî 'ásī. Āmbâ gólâkâ rî lâyû kôrô ámákâ rî drî' sī. Má ìcá kô zîlî õjílã tândí ró ngbââ kâ'bókâ gólâkâ pá 'á rî ângílî vólé.'

²⁶ "Ítí, má âtâ ãnî drí ámâ ̄drúpî yî, ãnî Ābârâyámâ rî ózowá yî ró rî yî, gō'dá kpá ãnî õjílã lídí ró rî 'bá Ôvârî rî ̄injîlî rî 'bá yî, ãmâ ̄dî rî'á gólīyî Ôvârî drí 'bälé tâ õjílã pâ kâ tâ ŏnjí 'ásī nõ âjózó drîlîyî rî 'bá yî ̄dî. ²⁷ Tâlâ õjílã Yêrôsâlémâ kâ drî-'bá ̄yíkâ rî 'bá yî bê nijî kô kî nî rî, Yésû ̄dî rî'á 'dýi pâ 'bá gólâ Ôvârî drí âjólé trá ângó nõ drî' rî ̄dî. Gólîyî rî trá tâ âtî-âtî tândí gólâ tâ ̄ngû 'bá yî drí ̄igîlî ̄yî trá ̄kû ró nã 'bá yî sî rî zîlî kâyî râtâä kâ vósî cé. Ā'dô kpálé ìtí rî, tâ ífí tâ âtî-âtî tândí 'dî kâ fí gólîyî drî' kô. ̄dî tâlâ gólîyî rî'á cù ìtí tâ lâ nî ̄kó, gólîyî drí Yésû rî ̄aî ̄ñjözó fûlî. Ítí rî, gólîyî drí úlî tâ ̄ngû 'bá 'dî 'bá yî kâ 'dî 'ẽzó â'dólé tâ pâtî' ró. ²⁸ Kpálé gólîyî ̄usúlî bê tâ ŏnjí Yésû drí 'élé trá tâ kîzó gólâ rú gólâ rî fûzó tâ lâ tâsî kô'dâwá rî, gólîyî drí kúmú Pîlátô rî ijízó, tâlâ Yésû rî 'bälé úfû ró bê.

²⁹ "Tólâ sî, gólîyî drí tâ ndrî gólîyî tâ ̄ngû 'bá drí âtâlé trá kî'á nî rî, â'dô â'dó'á Yésû rú rî 'ẽzó. ̄dûkû lâ ró rî, gólîyî drí gólâ rî ̄pázó fê lâlî-lâlî drî' drâlé vólé. 'Dîi vósî, gólîyî drí ̄vô lâ trôzó vólé fê lâlî-lâlî drî' sî, gō'dá nîzó 'bälâ ̄ugí gólâ

rīzó ãvõ 'bälé rī 'á. ³⁰ Gõ'dá Ôvârí 'ê gólâ kpá trá lîdrilí vólé õdrã rī 'dī 'ásï. ³¹ Vó lâ 'ásï, gólïyî nĩ 'bá trá sísí lâ sî gólâ bê 'bädrï Gälliláyä kâ rī 'ásï järibä Yérôsälémä kâ rī 'álâ rī ndrê ïyî gólâ trá kpá ó'dí kâyï dñû sî. Ngbäängbânõ õjilä rī 'dī 'bá yî trá rī'á tã âtâ'á õjilä Isirä'élë kâ drí ndrî tã rî 'dî tâsî.

³² "Gõ'dá ã'dô ãmâ tâsî rî, mä ânî trá tã âtî-âtî tândí Ôvârí ngá lésî nô âtâlé ãnî drí, tälâ mî nî ró bê kî, tã gólâ Ôvârí drí âtâlé trá ãmâ á'bíyá yî drí kî nî rî, yî â'dô 'ẽ'á lâ rî, ³³ gõ'dá ngbäängbânõ rî, gólâ 'ê trá ãmâ gólïyî ózôwá yî drí. Gólâ 'bâ Yésü trá lîdrilí õdrã 'ásï. Úlí rî Ôvârí kâ 'dî trá rî'á ìgî-ìgî lâ ró Lôngó rî lâ ró Yésü rî tâsî rî 'á. Lôngó rî rî'á nôtí,

'Ãndrõ nô 'ásï rî, õjilä â'dô tã nî'á.

Nî rî'á ámâ mvá 'î lôsî ámákâ 'élë.'

Lôngó 2.7

³⁴ Ningá sî, Ôvârí âtâ úlí nô 'bá yî trá ãkû ró nã 'bá yî sî Yésü rî lîdrî-lîdrî õdrã 'ásï rî tâsî kî nî rî, gólâ rî ãvõ õnjá kô'dâwá. Gólâ kî,

'Tâ pâtïi ró, tã tândí gólïyî má drí tã lâ 'bälé trá Däwûdî drí kî nî rî,
má â'dô 'ẽ'á lâ gólâ rî ózôwá yî drí rî, má
â'dô 'ẽ'á lâ ãnî drí.'

Ísáyä 55.3

Tâ tândí 'dî rî'á ã'dî nô, Yésü lîdrî trá õdrã 'ásï lédre-lédrê ró â'dolé tã êdé 'bá ró õjilä lâfâlé Ôvârí bê rî 'á. ³⁵ Tâ rî 'dî tâsî, Däwûdî drí kpá úlí âtázó Ôvârí drí kî nî rî,

'Ní ìcá kô rû ã'bû 'bá tândí áníkâ rú'bá ìnyirïkô lâ âyélé ñälé ló'dé 'á.'

Lōngó 16.10

36 Úlí 'dī 'bá yī īcá kô â'dólé Däwúdī rī tāsī, tālā mā nū trá kī nī rī, Däwúdī 'ē trá tā gólâ Ôvârî drí lēlé trá gólâ drí 'ēlé drē gólâ rī'á lédrē-lédrē rō rī ī'dî. 'Dī' vósī, gólâ drí drāzó, gō'dá gólâ rī āvō trōzó 'bälé á'bíyâ lâ yī lâgâtí, gō'dá gólâ rī āvō drí ñazó ñanjā. 37 Gō'dá rī'á Yésū ī'dî gólâ Ôvârî drí 'ēlé lîdrilí õdrā 'ásī rī. Gólâ rī āvō ī'dî gólâ ñâ 'bá kô'dawá ló'dé 'á rī. ī'dî ītí, úlí Däwúdī kâ 'dī 'bá yī rī'á Yésū rī tāsī. Â'dó kô yī Däwúdī rī tāsī.

38 "Ámâ âdrúpí yî, tā nô õfî ãnî drí, õzô nî òlē tā Yésû 'á rî, Ôvârî â'dô ëcâ'á tā õnjí ãníkâ âyélé. 39 Sísí nã rî sî, tā 'bâ'bâ Músâ kâ rî ëcâ kô ãnî 'bälé â'dólé drí-bálâyî rō tā õnjí ãníkâ rî 'bá yî 'ásî, gō'dá õjílâ gólâ tâ lê 'bá trá Yésû 'á rî gólâ trá rī'á drí-bálâyî rō lâjö tā õnjí gólâkâ rî 'bá yî kâ 'ásî ndrî. 40-41 Ìtí rî, má âtâ ãnî drí nõtí. ãnî lîfî õmbâ ãnî rû, tâlâ tâ gólîyî Ôvârî drí âtâlé trá ãkû rô nã sî tâ ặngü 'bá íyikâ rî 'bá yî tî sî rî õzô rû 'êê ãnî drí kô. Gólîyî âtâ trá kî nî rî,

'Ãnî õjílâ gólîyî úlí gólîyî ámákâ rô rî gû 'bá gûgû rî 'bá yî, 'dôvó nî ndrê,
gō'dá ãnî tî ãâ'dî rô, tâlâ tâ gólâ má drí 'ë'á
'êlâ kâyî ãníkâ rî 'bá yî sî rî,
õzô kpâlé õjílâ ãzâ õngî tâ ífí lâ ãnî drí rî, nî
ëcâ kô tâ lêlé 'á lâ.

Ítí rî, 'dôvó, nî ôdrâ, tâlâ nî ârî tâ kô'dawá.' " Hâbâkâ 1.5
Nôô rî'á tâ âtâ-âtâ ãdûkû Pôôlô kâ ī'dî.

42 Gō'dá nîngá sî, Pôôlô yî Bârânâbâ bê ngâ ïyî
bê nîlî vólé jó tâ Ôvârî kâ ârî kâ rî 'ásî úlí 'dî

vósī rî, õjílā drí ngāzó gólīyî âzílî, gólīyî âgô ró kpá ó'dí kâyî njì-drí-lâ-rí vósī, kâyî ãzâ râtâa kâ rí sî â'dólé tâ gólīyî 'dî 'bá yî ïtô lâ ngílî ó'dí ïyî drí. ⁴³ Nîngá sî, õjílā drí ngāzó lâ'búlî vólé jó tâ Ôvârî kâ ârî kâ rî 'ásî gôlé 'bâ 'ásî. Gô'dá õjílā dûû gólîyî lâfálé 'ásî â'dó 'bâ Yûdä yî ró gô'dá kpá õjílā lídî* ró rî 'bâ yî drí ngâzó nîlî ïyî Pôolô yî vósī Bârânábâ bê. Gô'dá Pôolô yî drí ngâzó Bârânábâ bê tâ Yésû kâ âtâlê õjílâ rî 'dî 'bâ yî drí, gô'dá gólîyî drí kpá mbârâkâ sôzó õjílâ rî 'dî 'bâ yî 'á, tâlâ gólîyî ââdrê ró bê gágá tâ lêlê sî mbârâkâ Ôvârî kâ rî sî.

⁴⁴ Gô'dá nîngá sî, kâyî ãzâ gôlâ râtâa kâ rî sî, õjílâ dûû jârîbä 'dî kâ rî 'bâ yî drí ngâzó ânîlî ïyî tâ âtî-âtî tândí Ôvârî kâ ârîlî. ⁴⁵ Gô'dá õjílâ Yûdä yî kâ ūrûkâ 'bâ yî ndrê ïyî õjílâ dûû 'dî 'bâ yî bê rî, tâ lâ yî drí âgízó gólîyî lîfî, gô'dá drílîyî 'dêzó rî'á tî ânyâlé õnjí lâ ró úlî Pôolô kâ rî rû, gô'dá kpá Pôolô rî gogó lô'dâ-lô'dâ bê. ⁴⁶ Nîngá sî, Pôolô yî Bârânábâ bê ôtírî tâ Yûdä 'dî 'bâ yî drí tâ âtî-âtî Yésû rî tâsî rî gâzó rî ndrêe rî, gólîyî drí ngâzó úlî âtâlê trâkû-trâkû Yûdä rî 'dî 'bâ yî drí kî nî rî, "Ôvârî lê trá ãmâ drí úlî íyíkâ pêlé sísí ãnî drí, gô'dá nî gâ trá dó, gô'dá nî lêé tâ lâ kô filî ãnî drÿ ãnî 'bâlê rîlî lêdrê-lêdrê ró zââ  dûkû  kó. Tâlâ tâ ârî  kô ãnîkâ sî, mä â'dô ãnî  yé'á, gô'dá nîzó õjílâ lídî ró rî 'bâ yî ngálâ. ⁴⁷ Kûmú Ôvârî  fë tâ 'bâ'bâ nô trá ãmâ drí, 'Má 'bâ trá tâ 'bâ'bâ ró ãnî drí â'dólé vô i'í-i'í kâtí õjílâ lídî ró rî 'bâ yî drí,

* ^{13:43} 13.43 Õjílâ lídî 'dî 'bâ yî ôjâ ïyî trá Ôvârî rî  njílî â'dô tâ Yûdä yî kâ vó ró.

tālā láti pătūi rī â'dálé õjilā 'bădrī ndrī kâ drí,
tālā 'dī ōpâ ró gólīyî bê tā ōnjí gólīykâ rî
'bá yî 'ásî.' "

Ísáyā 49.6

⁴⁸ Gõ'dá õjilā lídí 'dī 'bá yî ârílí bê ūyî úlî Póolõ
kâ 'dī rî, ãyikõ drí cizó gólīyî rú rôô, gõ'dá drílîyî
ŷyî nyâányâ fêzó Ôvârî drí úlî gólâkâ drí sî. Gõ'dá
õjilā ndrî gólîyî Ôvârî drí lêlê rîlî rîrî ó'dí  dûkû
 kô rî sî õjilâ íyîkâ ró rî 'bá yî drí tâ lêzó tâ âtî-âtî
Yésû rî tâsî rî 'á.

⁴⁹ Tólâ sî, tâ lê 'bá gólîyî ó'dí ró 'dî 'bá yî drí
ngâzó ūyî nîlî lâmú bê 'bădrî 'dî 'ásî kâtârâ nî'á
tâ âtî-âtî Ôvârî kâ 'dî pë bê õjilâ drí. Ítí rî, tâ
âtî-âtî rî 'dî drí lâ'búzó vō â'dó 'bá 'bădrî 'dî 'á rî
'bá yî 'ásî ndrî. ⁵⁰ Gõ'dá Yûdä yî ngâ ūyîkâ gõ'dá
nî'á tâ icí bê ūdî drî-'bá jâribä 'dî kâ rî 'bá yî
'á,  kó  mbâ- mbâ gólîyî ūyî jâ 'bá Ôvârî rî  njjilî
â'dô tâ Yûdä yî kâ vó ró  zâ 'bá yî bê, tâlâ 'dî
gólîyî õ'bâ ró bê Póolõ yî Bârânábâ bê ūzâ kôkô
'á. Gólîyî drí Póolõ yî drôzó Bârânábâ bê vólé ūyî
drí 'bădrî 'ásî. ⁵¹ Nîngá sî, Póolõ yî Bârânábâ bê
âyélé bê vō 'dî rî, gólîyî drí t p l ndrî g l  vō 'dî
kâ 'dî y z  v l  ūyî p  ág l  'ásî tâ ōnj  â'd - d 
r  õjilâ 'dî 'bá yî r . T l  sî, g l y  dr  ng z  nîl 
j rib  z l  ūk n y  'b dr  L k n y  k  'á r  ' l . ⁵² Gõ'd  t l  'b  g l y  r  '  'b  ūk n y  ' l  r 
'b  y  r  tr   yik   mb r k  L nd  T nd 
Ôvârî k  r  k  s .

14

T  g l y  r  '  'b  ūk n y  ' l  r 

¹ Nīngá sī, Ìkōnýā 'á tólâ rī, tā drí rū 'ēzó Póõlō yī drí Bārānábā bē kpá nyé õzō drílâ rū 'ērē gólīyī drí Ānītīyókā 'álâ rī kâtí. Gólīyī ngâ nīlí jó Yúdā yī kâ rīzó tā Ôvârī kâ ârîlî 'á lâ rī 'álâ, gõ'dá gólīyī drí úlî Ôvârī kâ âtázó tólâ mbârâkâ sī, â'dólé Yúdā yī dûû gõ'dá kpá õjîlâ lîdî rô rî 'bâ yî drí tā lêzó Yésü 'á. ² Gõ'dá Yúdâ yî ãzâ 'bâ yî gólīyī tā âtî-âtî Yésü rî tâsî rî gã 'bâ dô rî yî drí ngâzó nîlî ïyî õjîlâ dûû 'bâsûrû jârîbâ 'dî kâ ãzâ 'bâ yî 'bâlê â'dólé  w  rô Póõlō yî rû Bârâna bâ bê, õzô õjîlâ Ænîtîyókâ 'álâ rî yî drí ' l  rî kâtí. ³ Gõ'dá kpâlé  tî rî, Póõlô yî Bârâna bâ bê drí rîzó ïyî tólâ kâyî dûû sî gõ'dá rîlî tâ âtî-âtî tâ õnjî ây - y  kâ cû  tî ngâ ãzâ  k  K m  Yésü rî tâsî rî ât l  mbârâkâ sî  r   k  õjîlâ drí. Yésü f  mbârâkâ tr  gólîyî drí tâ gólîyî t  drí  d z  rî 'bâ yî ' z ,  d r  rô b  k , tâ âtî-âtî g l y k  â'd l  tâ p t j  rô. ⁴ Tâ ndr  'd  'b  yî tâsî rî, õjîlâ jâr b  'd  k  dr   c  z   d l  l f l  c  c  r .  r k  l  y   t j   y k  P o l  y   d  'b r  Bârâna b  b , gõ'd   z  'b  y   t j   y k  Yúd  y  g l y  tâ âtî-ât  'd  g  'b  d  r  y   d .

⁵ Nîng  s ,  j l  Yúd  y  k  'd  'b  y  dr  ng z  t   b l   j l  g l y   j l  l d  r  'b  y  b  g d  kp  dr - 'b  j r b  'd  k  r  'b  y  b  t   d r  r  b  'd z  P o l  y  dr j  g l y  l v l  k n  mv  s   f l  v l . ⁶ G d  P o l  y   r l  b  t  t  'b l  tr  'd  tâs   t  r , g l y  dr  ng z  Ìk n y  r   y l  g z  r l  j r b  L k n y  k   z  'b  y  ' l . ⁷ L k n y  '  t l  r , g l y  n  s s  j r b  L s tr  k  r  ' l , g d  n ng  s , D r b  ' l , g l y  l m  kp  tr 

järibä mvá gólíyî â'dó 'bá ãnyî tolâ nã 'bá yî 'ásî.
Võ rî 'dî 'bá yî 'ásî ndrî rî, gólíyî rî trá tã âtî-âtî
tândí Yésü rî tâsî rî pẽ bê õjilä drí.

Tā gólíyî rû 'ě 'bá Lísiträ 'álâ rî

⁸ Gõ'dá nïngá sî, järibä Lísiträ kâ 'dî 'á tolâ rî,
âgô ãzâ bê rî'á õnjö ró. Gólâ tó  c  k  l w l 
t r  l  'ásî. ⁹ K y  l l  s , P o l  dr  r '  z   L s tr 
' l  t  Y s  k  p '  õjil  dr  r , âg  'd  b  r ' 
tol  t  P o l  dr  r '  p l  'd  âr ' . G d  P o l 
dr  v  ndr z  k r  m b  g l  dr ' . It  r , P o l  r 
dr  n z  l  k , âg  r  'd  l  t  tr  mb r k  Y s 
k  ' , t l  Ôv r   p  r  y  b . ¹⁰ Â'd  b  tr  it 
r , P o l  dr  ng z  t  ât l   r   g  r  'd  dr  k ,
"M  ng  âdr l  mb mb   r   n  p  dr ' ."

G d  nïng  s , âg  r  'd  dr  ng z   v   r 
g d  k r  l m  b  y  p  s . ¹¹ G d  nïng 
s , õjil  t l l  g l y  t  P o l  k  ' l  t  dr  ' d z 
dr l  s  'd  ndr  'b  r  'b  y  dr  ng z  r '   tr l 
 r  t   y k  L k d n y  l  'b  k  s  k , "M  ndr 
mb r k   g  n  'b  y  k . Ôv r  g l y  r  j  'b 
tr  ' d l   j l  mv  r  r   n   y  tr   m  ng l 
v dr  '  n l ." ¹² G d  it  r , g l y  dr  ôv r 
 ng  g l y k  r  b  Z y  r  r  l   p z  B r n b 
dr '  g d  ôv r   z  r  b   r m * r  r  l   p z 
 y k  P o l  dr ' , t l  P o l  t  p  'b  ' . ¹³ Ôv r 
 b r d g  Z y  'd , j   ng  g l  õjil  dr  r z   y 

* **14:12** 14.12  j l  j rib  'd  '  r  'b  y   s   y  t   y  r 
 v r   d  b  d . T   s  g l  l b  g l y k  v  r  k  n  r , Z y 
 y k   v r  g l  r  'b  k m  r   v r  g l y k  dr '  r   d , g d 
 r m   y k   v r  g l  t  p  'b  r  r   d  l j  'b   v r  k   z  'b 
y  dr  ndr .

̄inj̄ilâ r̄i â'dô trá ūví 'álâ j̄áríbâ 'dî 'ás̄i. Gõ'dá ̄ojílã gólâ kõrõnyâ l̄i 'bá ró ôvârí Zéyō 'dî drí r̄i drí ití âgô ró r̄i 'bá yî âtrõzó r̄i, gõ'dá kpá gólâ drí fê fõô âtrõzó ânizó ū'dí bê lâ át̄i j̄áríbâ kâ 'dî t̄i 'álâ, nñzó ū'dí bê lâ jó ángí 'dî 'á. Kõrõnyâ l̄i 'bá r̄i 'dî gõ'dá ̄ojílã bê ndr̄i, l̄e ūyî tâ trá kõrõnyâ 'dî 'bá yî l̄il̄i l̄il̄i ngá fẽfẽ ró Bäränábâ yî drí Póõlõ bê ôvârí yî ró.

14 Gõ'dá Bäränábâ yî Póõlõ bê ndrê ūyî bê tâ ̄ojílã 'dî 'bá yî kâ 'e'á 'élâ ūyî drí 'dî r̄i, dríl̄yî ngäzó itá ūyî rú r̄i 'bá yî ôsílî rää rää. 'Díi â'dálâ kî, yî lée tâ-dr̄i gólîyíkâ 'e'á 'élâ 'dî kô'dáwá. Gõ'dá ití r̄i, Bäränábâ r̄i gógó yî Póõlõ bê drí ngäzó rälé ūyî nüli 'bëlé õ'bí lâfâlé 'á tâ âtâ-âtâ bê ûrû kî, **15** "Ãnî ̄ojílã, nñ rî nõ ã'dô 'e'á yâ? Nñ l̄i kõrõnyâ kô â'dólé ngá fẽfẽ ró ãmâ ̄inj̄il! ãmâ rî'á cé ̄ojílã mvá 'î õzõ ãnî tî! ãmâ â'dó kô ôvârí 'î!"

'Díi vósí r̄i, ̄ojílã õ'bí 'dî 'bá yî ̄otírî ngäâ úlí Póõlõ yî kâ ârílî r̄i, Póõlõ yî drí tâ âtázó gólîyî drí kî, "Mâ ânî trá nõngá tâ âtî-âtî tândí Ôvârí pât̄i gólâ lédrë-lédrë ró r̄i kâ rî pêlé ū'dî ãnî drí, tâlâ nñ ââyê ró bê ôvârí tâkó ãnî drí rîzó lânji 'bâlê rú lâ 'á 'dî 'bá yî. Gõ'dá võ lâ 'á r̄i, nñ ̄inj̄i cé Ôvârí pât̄i r̄i ū'dî. Gólâ ū'dî 'bûu 'bâ 'bá ūnyákú dr̄i bê gõ'dá lîmvû lô'bâ 'bá ngá-tj̄ 'á lâ r̄i 'bá yî bê ndr̄i r̄i. **16** Åkû ró r̄i, gólâ âyê ̄ojílã ndr̄i tâ gólîyî nyäányâ drí lêlé r̄i 'bá yî 'élé ū'dî. **17** Gõ'dá gólâ r̄i trá kárâ rî'á â'dô-â'dô tândí íyíkâ â'dálé ãnî drí tâ tândí gólîyî gólâ drí 'élé trá ãnî drí rî s̄i. Gólâ 'bâ ôzê trá 'dîl̄i ãnî drí ndr̄i, gõ'dá gólâ 'bâ ngá-ãrú ámvû 'á r̄i 'bá yî lõ'wâ lôfôlé â'dólé

tāndí ró, tālā ãní ndrī ã'dô ró bê cú ngá-iyínyâ bê rōô nyälé, gõzó â'dólé rîlî ndrī ãyïkõ sî. Ítí rî, nî ïnjî cé gólâ ï'dî." ¹⁸ Póõlõ yî âtálé bê úlî rî 'dî 'bá yî kpálé Ítí rî, gólîyî ûsû tâ 'dî trá âmbâ-âmbâ ró õjîlã 'dî 'bá yî ïkízó körönyä 'dî 'bá yî lîlî, tâlâ ïyî ïnjîzó. Ädükû lâ ró, gólîyî drí õjîlã 'dî 'bá yî ïkízó.

¹⁹ Gõ'dá kâyî ãzâ sî, Yúdä yî ūrûkâ 'bá yî gólîyî â'dô 'bá ômbâ ró Póõlõ rû rî 'bá yî drí ângázó ânîlî ïyî Lísîtrâ 'álâ Änîtîyókâ Písidíyä 'álâ rî lésî, gõ'dá kpá Íkõnîyâ lésî. Gõ'dá drîlîyî tâ sôzô õjîlã dûû 'á, tâlâ gólîyî ūlûvû ró bê Póõlõ fûlî vólé kúní mvá sî. Nîngá sî, drîlîyî Póõlõ rî lûvûzó kúní mvá sî kpõlõmvë vûdrí. 'Dî vósî, gólîyî drí ngãzó gólâ rî sélé vólé jârîbâ 'dî 'ásî, tâlâ gólîyî ïsû ïyíkâ kî, gólâ õdrâ trá. Tákõ, Póõlõ, nî drâá áningá kô'dawá. ²⁰ Gõ'dá 'dî vósî rî, õjîlã gólîyî tâ lê 'bá trá úlî Póõlõ kâ Yésû rî tâsî rî 'bá yî 'á rî drí ânîzó ïyî âdrélé gbââ Póõlõ rû sî. Gólîyî õtîrî rîlî âdrélé tólâ rî, gólâ drí ngãzó ûrû gõ'dá nîlî gõlé vólé jârîbâ 'dî 'álâ. Gõ'dá kâyî drîzô lâ vósî, Póõlõ yî Bârânábâ bê drí ngãzó nîlî Dérêbë 'álâ.

Tā ãmbukû ącî Póõlõ yî kâ Bârânábâ bê rî tâsî

²¹ Nîngá sî, Póõlõ yî Bârânábâ bê drí tâ âtî-âtî tândí Ôvârî kâ âtázó õjîlã drí Dérêbë 'á tólâ. Gõ'dá tâ âtî-âtî gólîyîkâ 'dî tâsî rî, õjîlã dûû drí tâ lêzó Yésû 'á. Póõlõ yî drí rîzó tâ Yésû kâ îmbâlé tâ lê 'bá 'dî 'bá yî drí. Gõ'dá nîngá sî rî, gólîyî drí ngãzó nî 'á gõlé Lísîtrâ 'álâ, Íkõnîyä 'álâ gõ'dá Änîtîyókâ gólâ Písidíyä 'álâ rî 'álâ. ²² Võ rî 'dî 'bá yî 'ásî ãlô-âlô, gólîyî pê úlî trá tâ lê 'bá Yésû 'á

rī 'bá yī drí, tālā gólīyī īcílí gō'dá kpá mbârâkā lôfílí gólīyī 'á, rīzó tā lêlé pîpîsílî âlô rī sī Yésū 'á. Ítí rī, Póõlõ yī Bârânábâ bê kī, "Āmâ ndrī, mā â'dô lâñjō ûsú'á rōõ ãngó nō 'á õjílã gólīyī tā lē 'bá kô Yésū 'á rī drígá sī sisí drë mā cá kô 'bûû 'álâ, vō gólâ Ôvârî drí êdélé âmâ drí gôzó rílî 'á lâ gólâ bê kumû ángí gólákâ zéle rī 'á." ²³ Võ âlô-âlô 'ásí, Póõlõ yī Bârânábâ bê êpë ïyî õjílã ãzâ 'bá yī 'bâlé â'dólé drî-'bá ró õjílã kãnísä kâ rī 'bá yī drílî. Gólīyî 'ê râtâa trá õjílã 'dî 'bá yí bê, gō'dá gólīyî drí ndrî rīzó kpá 'álé 'ä'i ró. Drî-'bá 'dî 'bá yī fê ïyî nyâánŷâ trá lîfî 'bâ'bâ sī Ôvârî dríjî. Ítí rī, Póõlõ yī Bârânábâ bê 'bâ gólīyî trá Ôvârî drígá, tālâ gólâ õndrê ró bê gólīyî vó dódó.

²⁴ Gō'dá nîngá sī, Póõlõ yī Bârânábâ bê drí ngâzó âcî tôlé ïyî kôrô 'bâdrî Pîsîdîyâ kâ rī 'ásí, gō'dá câlé 'bâdrî Pâmbîlîyâ kâ rī 'álâ. ²⁵ Gō'dá 'bâdrî 'dî 'á tólâ rī, drílîyî úlí Ôvârî kâ âtázó õjílã drí jârîbâ Pêrógâ kâ 'álâ. Gō'dá drílîyî lâvûzó nîlî jârîbâ Âtâlîyâ rī 'álâ. ²⁶ Gō'dá nîngá sī rî, gólîyî drí ngâzó mbâlê kôlóngbô 'á nîzó gôlé vôle Änîtîyókâ 'álâ 'bâdrî Sîrîyâ kâ rî 'álâ, kãnísä gólâ gólîyî âjózó rî lésî, tâlâ lôsî Ôvârî drí fêlé gólîyî drí 'êlé mbârâkâ íyîkâ sī rî ndë rû trá.

²⁷ Ítí, gólîyî âcâ bê rî, gólîyî drí ngâzó õjílã kãnísä kâ 'ê'bélé ndrî kpâkâ âlô tâ âtázó gólîyî drí tâ ndrî gólîyî Ôvârî drí 'êlé trá gólîyî sî rî tâsî. Võ 'ásí ndrî rî, Ôvârî 'ê õjílã dûû trá tâ lêlé Yésû 'á, õjílã Yûdâ yí kâ gō'dá kpá gólîyî â'dó 'bá kô õjílã Yûdâ yí kâ ró rî yí bê. ²⁸ 'Dîi vósî, Póõlõ

yî Bârânábâ bê drí rîzó ȫyî õjílâ kãñísä kâ gólîyî
Ãnítîyókâ 'álâ 'dî 'bá yî bê párá dûû sî.

15

*Tā ȫ'bî-ȫ'bî Yérôsälémâ 'álâ õjílâ lídí gólîyî tâ
lélë bê Yésü 'á*

rî 'bá yî tâsî

¹ Gõ'dá nîngá sî, õjílâ ūrûkâ Yúdâ yí kâ gólîyî tâ
lê 'bá trá Yésü 'á rî drí ácázó Ãnítîyókâ 'álâ 'b  dr  
Y  d  y   qâ rî l  s  . Gõ'dá gólîyî drí ng  zó r  'á
õjílâ kãñísä kâ ìmb  lé k  , "Ãnî õjílâ gólîyî â'd  
'b   k   Y  dâ r   r  ,   z   n   õ'd   b  s   'á k  'd  w  
tâ 'b  'b   g  l   M  s   drí ìg  l   tr     k   r   n   v   r  
r  , Ôv  r   íc   k     n   p  l   tâ ònj     n  k   r   'b   y  
'as  ." ² Gõ'dá P  o  l   y   Bârânábâ bê drí ng  zó
y   r  'á t   âny  lé r  o   mb  r  k   s   tâ ìmb  -ìmb  
õjílâ 'd   'b   y   k   r  . G  l  y   k   n   r  , "Â'd   k  
mb   tâ M  s   kâ l  n  j   l   'b  l   õjílâ l  d   n   'b   y  
dr  i  ." Gõ'dá õjílâ kãñísä kâ drí tâ l  z   l  j  'b  
Y  s   kâ drí tâ 'd   k  l   Yérôsälémâ 'álâ. Dr  l  y  
P  o  l   y   Bârânábâ bê g  d   õjílâ ūrûkâ g  l  y  
l  f  f   'así r   êp  z   n  l   Yérôsälémâ 'álâ, n  'á tâ 'd  
  j  l  e l  j  'b   Y  s   kâ r   'b   y   b  , g  d   kp   õjílâ
  mb  -  mb   kãñísä kâ t  l   n   'b   y   b  . ³ N  ng  
s  , õjílâ kãñísä kâ Ãnítîyókâ kâ r   'b   y   j  l   b  
g  l  y   n  l   Yérôsälémâ 'álâ r  , g  l  y   drí ng  z   n  l  
k  r   'b  dr   F  n  s  y   kâ r   'b   y   'así S  m  r  y   b  .
G  d   'b  dr   r   'd   'b   y   'así r  , g  l  y   r   tr   tâ
Ôv  r   kâ â'd  l   tâ l   'b   Y  s   'á r   'b   y   dr   k  ,
õjílâ g  l  y   õjílâ l  d   r   'b   y   j   'y   r  u   tr   tâ l  l  é

Yésū 'á rī, gō'dá tā lē 'bá 'dī 'bá yí drí â'dózó ndrī ãyīkō ró ãmbá tälā tā 'dī tāsī.

4 Gō'dá nīngá sī, gólīyī cálé bē Yērōsälémā 'álâ rī, õjílā kãñísā kâ drī-'bá ïyíkâ rī 'bá yí bē gō'dá kpá lājó'bá Yésū kâ rī 'bá yí bē drí gólīyī trōzó pīpīsīlī ã'dí sī ūmú ró. Gō'dá nīngá rī, Póðlō yí drí ngāzó tā lârâkô gólīyī Ôvârī drí 'élé ïyī nyāányâ sī 'dī 'bá yí ngîlî õjílā rī 'dī 'bá yí drí, tälā õ'ê ró bē õjílā lídí 'dī 'bá yí tā lēlē ïyíkâ 'bâlé tā âtî-âtî Yésū rī tāsī rī 'á. **5** Gō'dá Pârûsî ūrûkâ tā lē 'bá trá ïyī Yésū 'á rī 'bá yí drí ngāzó tā âtâlé kī, "Õjílā lídí gólīyī tā lē 'bá Yésū 'á rī, nī 'bâ tā gólīyī drí 'dêlé bâsâ 'á, gō'dá gólīyī drí tā 'bâ'bâ gólīyī Músä drí ìgîlî trá rī 'bá yí 'élé ndrī."

6 Tā rī 'dī tāsī, lājó'bá Yésū kâ gō'dá drī-'bá õjílā kãñísâ kâ ūrûkâ 'bá yí bê drí ngāzó ïyî rû ê'bélé vō ãlô 'á tā 'dī drī lâ ôjálé. **7** Gō'dá úlí gólīyī drí âtâlé trá mâní ïyî vō 'ásî 'dî vósî rī, Pétérö drí ngāzó âdrélé ūrû gō'dá tā âtâlé gólīyī drí kī nī rī, "Ámâ âdrúpî yí, nī nî trá kī, sisí rī, Ôvârī njî mâ trá ãnî lâfâlé 'ásî, tälâ õjílā gólīyî õjílā lídí ró ūrûkâ 'bá yí ãârî ró bê tā âtî-âtî tândí gólâ nō má sîlî sī. Gō'dá nīngá sī, gólīyî òlē ró tā bê Yésū 'á. **8** Ôvârî gólâ tā ïsû õjílā kâ rî nî 'bá ndrî rî, â'dâ tâ trá kī, yí lē gólīyî õjílā lídí ró 'dî trá õjílā ïyíkâ ró Líndrí Tândí ïyíkâ âfē-âfē lâ sī gólīyî drí, té õzô gólâ drí âfêlé trá ãmâ drí sisí rî kâtí. Gólâ 'ê tâ rî 'dî trá ïtî, tälâ â'dâlê ãmâ õjílā Yûdâ yí kâ drí kī, gólâ lē gólīyî trá kpá õjílā ïyíkâ ró. **9** Gólâ 'é gólīyî kô ngîlî ãmâ rú sī. Gólâ nî trá kī, gólīyî lē tâ trá Yésū 'á. Í'dî gólâ drí tâ õnjí gólîyíkâ rî 'bá

yí âyézó. ¹⁰ Gõ'dá bê trá ūtí rî, nĩ lẽ Ôvârí rî ûjûlì ã'dô tãsí yã? Nĩ lẽ tã lânjì-lânjì gólâ 'bälé ãmâ á'bíyá yí drí 'élé tibê ãmâ nyäányâ drí ïcálé 'élâ kô rî 'bälé tã lẽ 'bá yí drïj ã'dô tãsí yã? ¹¹ Kúmú ãmákâ Yésü rí'á 'â ã'dí tã âyê-âyê kâ bê ãmâ õjilã Yúdã yí kâ drí ãmâ 'bälé tã lêlé úlì gólâkâ 'á cú ûtí, gõ'dá kpá ãmâ pâlé. Gõ'dá ngbâângbânõ rî, gólâ 'ê trá kpá tã ãlôlâ 'dî ūdî õjilã gólîyî â'dó 'bá kô Yúdã yí ró rî 'bá yí drí."

¹² Gõ'dá úlì Pétérõ kâ 'dî 'bá yí 'ásí rî, õjilã cé títî drí rizó njürü. 'Dî vósí rî, Bârânábâ yí Pôolõ bê drí ngãzó iyî rí'á tã gólîyî Ôvârí drí 'élé õjilã lídí lâfâlé 'á rî 'bá yí ngûlî. Ôvârí 'bâ gólîyî trá tã tî drí ã'dízó drí lâ sî rî 'élé, ã'dô ró bê gólîyî õjilã lídí ró rî 'bá yí drí rû jazó tã lêlé Yésü 'á.

¹³ Nîngá sî, Bârânábâ yí Pôolõ bê ndê bê úlì ngîngî rî, drï-'bá känisâ kâ Yâkóbâ drí ngãzó tã âtâlê kî, "Ámâ ãzí-ãzí yí, nĩ ârî drë úlì má tî nõ.

¹⁴ Sîmónâ Pétérõ ngî tã gólâ látî sisí nã sî Ôvârí drí õjilã lídí lôvó 'bâzó, õjilã njizó gólîyî lâfâlé 'ásí â'dolé õjilã iyíkâ ró rî trá. ¹⁵ Gõ'dá úlì Ôvârí kâ gólâ tã  ngû 'bá gólâkâ rî 'bá yí drí igûlî trá  kû ró nã sî rî âtâ kpá tã ãlôlâ 'dî ūdî kî nî rî,

¹⁶⁻¹⁷ 'Sisí 'álâ, má â'dô  gõ'á 'bâsûrû Dâwûdî kâ gólâ rû izâ 'bá trá rî êdélé ó'dí.

Â'dô â'dó'á mbârâkâ bê ó'dí sisí rî kâtí.

Má â'dô pávó ó'dí njî'á õjilã ndrî drí ámâ  njizó,  zõ jô  fûlî gõzó bêlâ ó'dí ró rî kâtí.

Má â'dô 'e'á lâ ūtí, tâlâ 'bâsûrû ndrî ūnî ró bê kî, mâ rí'á kúmú  ngí 'î gólîyî drïlî.

Tā 'dī tāsī rī, ōjílā lídí gólīyī má drí 'bälé trá
â'dólé ōjílā ámâ nyäányâ kâ ró rī 'bá yî
ãánī ró ūyî bê má ngálâ.'

Āmosē 9.11-12

¹⁸ 'Dī rī'á Ôvârî rī tî-vô 'î, gō'dá gólâ 'bâ ãmâ trá
nîlâ kâyî ăkû nã 'bá yî sî.

¹⁹ "Ā'dô tā ȸsū ámákâ rî vó ró rî, má âtâ kî,
ōjílā lídí gólīyî tâ lë 'bá trá Yésû 'á 'dî 'bá yî, mä
âyê gólīyî îkpókpólö-îkpókpólö 'dë'dë bâsâ 'á rî
sî tâ 'bâ'bâ Músâ kâ rî 'bá yî bê. ²⁰ 'Dî vô lâ 'á
rî, mä ığî wárágâ gólīyî drí úlî nõ 'bá yî sî kî,
'dövó gólīyî ōnyâ ă'wá gólâ fêlé ôvârî ăbârâdâgô
drí rî kô'dâwá, tâlâ ă'wá rî 'dî rî'á ōnjí ró ōjílâ
Ôvârî kâ rî 'bá yî lîfî drî lâ yî 'á. Gô'dá gólīyî
ōnyâ kôrônyâ gólīyî ômbê lâ yî lîlî lîlî kô'dâwá rî
kô, gô'dá kpá rî, gólīyî ōnyâ ngá gólīyî ărí bê rî
kô'dâwá. Gô'dá gólīyî ă'bâ ōjílâ gólâ â'dó 'bá kô
gólīyî ăkó ró ngâtá ágó ró rî kô ă'dú kôzó ū'dí bê
lâ. ²¹ Mî ndrê drê, tâ 'bâ'bâ gólīyî Músâ drí ığîlî
trá ăkû ró ăkû ró nã sî gólâ láfî rîrî tândí rî kâ
â'dá 'bá rî, mä rî trá tâ 'dî 'bá yî zîlî kâyî râtâa
kâ vósî cé jó ãmákâ rîzó tâ Ôvârî kâ ârîlî rî 'á, vô
'ásî ndrî tâ 'bâ'bâ 'dî 'bá yî nîlî dódó. Mä â'dô tâ
'dî ığî'á gólīyî drí, tâlâ gólīyî ūnî ró rîrî ãmákâ rî
bê."

*Tā wárágâ lâjó'bá drí ığîlî ōjílâ lídí gólīyî tâ lë
'bá trá Yésû 'á*

rî 'bá yî drí rî tâsî

²² Gô'dá lâjó'bá Yésû kâ gô'dá ōjílâ ndrî kãñísâ
kâ drî-'bá sîsî-lésî ūyîkâ rî 'bá yî bê drí tâ ȸsû 'bâzó
ōjílâ ăzâ 'bá yî êpêzó ūyî lâfâlé 'ásî â'dólé jôlé

Ānītīyókā 'álâ Póõlō yí bê gõ'dá kpá Bārānábā bê tā păt̄jī â'dálé õjilā Ānītīyókā kâ drí. Gólīyî êpẽ dr̄i-'bá ūyikâ rî 'bá yî rî, Sílā yî ūdî Yúdä gólâ rî'á z̄lā Bārāsábā rî bê. ²³ Nīngá sī, gólīyî drí wárāgā ūgīzó õjilā 'dî 'bá yî drí trõlé kpää. Gõ'dá nõõ rî'á úlî wárāgā rî 'dî 'á rî ūdî.

Āmâ lājó'bá Yésū kâ rî 'bá yî gõ'dá dr̄i-'bá kăñisã kâ rî 'bá yî bê rî'á ūyî ãnî âdrúpî yî ūdî. ūdî mā ūgī wárāgā nô ãnî õjilā kăñisã Ānītīyókā kâ gõ'dá jârîbâ ãzâ 'bá yî Síriyâ kâ gõ'dá kpá Sílísiyâ kâ gólīyî â'dó 'bá Yúdä ró kô rî 'bá yî drí. Mā 'ê nî-bê-yâ ãnî drí.

²⁴ Mā ârî trá kî, õjilā ãzâ 'bá yî nî ūyî trá ãnî ngálâ nõngá sī, gõ'dá îkpókpólô ūyî ãnî trá úlî ūyikâ rî 'bá yî sī. Gõ'dá gólīyî pêé ūyî úlî rî 'dî 'bá yî kô drí-âcê ãmákâ sī. ²⁵ Tâlâ tâ ãnî îkpókpólôzó 'dî tâsî rî, ãmâ drí rû ê'bézó ãmâ võ 'ásî gõ'dá tâ ūbilî õjilâ ãzâ 'bá yî êpëzó jõlé ãnî ngálâ, Bārānábâ yî gõ'dá Póõlô bê gólīyî ãmâ drí lôvó lâ yî 'bâlé tákányî rî 'bá yî, ²⁶ gõ'dá kpá ūyî nyâányâ fê 'bá trá lôsî kúmú ãmákâ Yésū Krístõ kâ 'élé pîpîsîlî âlô sī rî.

²⁷ Ití rî, ãmâ bí Yúdä yî jõ'á Sílā bê ãnî ngálâ Póõlô yî bê. Gólīyî â'dô tâ âlôlâ ãmâ drí ūgîlî wárāgâ nô 'á nõ ngî'á trá ãnî drí ūyî tû nyâányâ sī. ²⁸ Líndrí Tândí Ôvârî kâ 'bâ ãmâ trá tâ-drî lêlé kî, â'dô kô ãmâ drí ngá lânjî 'bâlé ãnî drjî. Gõ'dá tâ gólīyî icá 'bâ ãnî drí 'élé rî rî'á ūyî ūdî nõ: ²⁹ Nî nyâ kôrõnyâ gólīyî fêlé ngá fêfê ró ôvârî âbârâdâgô drí rî kô, nî nyâ kôrõnyâ gólīyî ômbê lâ yî lîlî lîlî kô'dâwâ rî 'bâ yî kô, nî nyâ ngá gólīyî ãrî bê rî kô, gõ'dá nî 'bâ õjilâ

góliyí â'dó 'bá kô ãní ōkó ró ngâtá ágó ró rí kô
â'dú kôzó ū'dí bê lâ. Ōzõ ní ōrî trá cù ūtí tâ rí
'dî 'bá yî 'ẽ ãkó rí, 'dî ní 'ê trá dódó. * 'Dî rí'á
ngá góliyí ãmâ drí lêlé âtálé ãní drí rí 'bá yî
ŵ'dí. Ū'dî 'dî.

³⁰ Tólâ sī, òjílā kǎnísā kâ Yérōsälémā 'álâ rî 'bá yî drí ngāzó òjílā 'dî 'bá yî jôlé wárágã 'dî trôlé félé òjílā gólîyî kǎnísâ Änítîyókâ kâ 'álâ rî 'bá yî drí. Òjílā 'dî 'bá yî câ bê Änítîyókâ 'álâ rî, gólîyî ê'bê òjílā kǎnísâ kâ 'dî 'bá yî kpâkâ ãlô gô'dá wárágã 'dî fẽzó drílîyî. ³¹ Gô'dá nîngá sî, òjílā kǎnísâ kâ 'dî 'bá yî zilî bê ïyî wárágã rî 'dî rî, drílâ gólîyî 'bâzó â'dólé ãyîkô ró rôô, tâlâ tâ ìgîlî 'á lâ rî 'bá yî sô mbârâkâ trá gólîyî 'á. ³² Gô'dá 'dî vósî rî, Yûdä yî Sîlâ bê drí rîzó òjílâ 'dî 'bá yî bê kâyî dûû sî. Gólîyî rî'á òjílâ gólîyî tâ Ôvârî kâ ngî 'bá ngbâlî-ngbâlî rî 'bá yî ï'dî. Nîngá sî, úlî gólîyîkâ 'dî 'bá yî drí òjílâ tólâ nã 'bá yî pâzó tâ lëlê gólîyîkâ Yésü 'á rî 'bâlê âdrélé gágâ rákâ fê kâtí.

³³⁻³⁴ Gô'dá ãdûkû lâ ró rî, tâ lê 'bá Yésû 'á 'dî
'bá yî drí gólîyî jõzó gõlé vólé rú'bá ã'dí sî õjílã
kãnísã kâ Yérôsälémâ 'álâ gólîyî âjó 'bá rî 'bá yî
ngálâ.*

35 Gō'dá Póõlõ yí Bârñábâ bê drí rîzó ïyî kâyï dûu sî Änïtÿökä 'á. Gólïyî gõ'dá õjilâ âzâ 'bá yí bê rî ïyî trá rî' á õjilâ ìmbá bê gõ'dá kpá tâ âtî-âtî tândí Kúmú Yésü rî tâsî rî pê bê.

Tā Póõlō yî drí lâfálé cãzó Bãrãnábã bê rî

* 15:29 15.29 Ó'bāá ōjílā lídí 'dī 'bá yí 'dēlé kō bāsā 'á.

* 15:33-34 15.33-34 Gō'dá Sílā 'bā tā ḥsū íyíkâ trá rízó ākpā
Ānítívóká 'á

³⁶ 'Dīi vósī, Póõlō drí tā âtázó Bārānábā drí kī, "Dōvó mā nī gõlé tā lē 'bá kúmú ãmákâ Yésū 'á rī 'bá yī lõmílí vō kâkârâ gólíyî ãmâ drí tā âtî-âtî tāndí Yésū rī tāsī rī pêzó sísí 'álâ sī rī 'ásī, tālâ mā ndrê ró tā lélë gólíyíkâ bê." ³⁷ Gõ'dá Bārānábā lē trá Yōwánī Márâkō rī drílî kpââ ïyí bê. ³⁸ Gõ'dá Póõlō kī nī rī, â'dó kô tāndí ró gólâ drí nizó kpââ ïyí bê, tālâ sísí nā sī gólâ âyê ïyí trá Pãmbilíyâ 'álâ cù ïtí ïyí drí dré lôsī 'dî 'ē ãkó ndělé. ³⁹ Nïngá sī, tî ânyâ-ânyâ ândrê drí 'dẽzó gólíyî lâfâlé 'á tā rī 'dî tāsī, té gólíyî drí lâfâlé cãzó. Bārānábâ yí Yōwánī bê drí ngâzó gõlé ïyí kõlóngbō sī 'bädrî Sâyipärásī kâ rī 'álâ. ⁴⁰ Gõ'dá Póõlō drí Sílā rī njizó nñlî yí bê. Gõ'dá nïngá sī, õjílâ kãnísâ kâ tólâ Änítíyökâ 'álâ rī drí râtââ 'ezó Ôvârî drí gólíyî vó ndrêzó. ⁴¹ Gõ'dá Póõlō yí Sílā bê drí ngâzó nñlî kôrô 'bädrî gólíyî Sírÿyâ kâ Sílísíyâ bê rī 'ásī. Võ 'ásī cé tîfî, gólíyî nî ïyí trá zââ tā lē 'bá Yésū 'á rī 'bá yí lñfî lâ yí icí bê, tālâ gólíyî õrî ró bê pîpîsílî ɻidû-ɻidû sī tā lélë Yésū 'á rī 'á.

16

*Tā Póõlō yí gõ'dá Sílā bê drí Tîmâtîyâ rî drízó
âcî tõlé ïyí bê rî*

¹ Gõ'dá nïngá sī, Póõlō yí Sílā bê drí ngâzó ïyí rî'á nñlî âcî ïyíkâ 'á, gõ'dá gólíyî drí cãzó jârîbâ gólâ zîlî Dérêbê rî 'álâ, gõ'dá drílîyî nizó câlé jârîbâ zîlî Lísîtrâ rî 'álâ. Gõ'dá tā lē 'bá ãzâ bê rî'á Lísîtrâ 'á tólâ, rú lâ Tîmâtîyâ, gólâ rî ândrê rî'á õjílâ Yûdâ yí kâ gólâ tā lē 'bá trá Yésū 'á rî ï'dî. Gõ'dá gólâ rî átâ íyíkâ Gîrîkî lé 'bá 'î. ² Tîmâtîyâ

rī gógó 'dī, õjílā känísä Lísitrā kâ gō'dá Íkõnýä kâ bê 'bā īyî gólâ rī lânjī rōō, gō'dá gólyi âtâ tā trá kī nī rī, gólâ ââ'dô rī'á õjílā tändí 'î. ³ Tā 'dī tāsī rī, Póõlõ lē Tímâtíyä rī 'dī trá nīlî īyî bê lôsî 'ë 'bá ãzí ró. Gō'dá õjílā Yúdä yí kâ gólyi rī 'bá 'bädrī rī 'dī 'á rī 'bá yî nî īyî trá kī, Tímâtíyä rī'á Gîrîkî mvá 'î, gō'dá gólâ 'dé drē bâsâ 'á kô. Gō'dá ïtí rī, Póõlõ drí gólâ rī 'bëzó bâsâ 'á, õjílā Yúdä yí kâ õzó gólâ rī gââ kô dô.

⁴ Nîngá sî, Póõlõ yî drí nîzó kôrô järi'bä 'bädrī 'dî kâ rî 'bá yî 'ásî. Gō'dá vō 'dî 'bá yî 'ásî cé tîtî rî, gólyi fë wárágä bí lâjó'bá Yésü kâ rî 'bá yî kâ, gō'dá kpá õjílā ãmbâ-ãmbâ känísä Yérôsälémä 'álâ rî 'bá yî kâ bê trá õjílā känísä kâ rî 'bá yî drí. Gō'dá gólyi kî gólyi drí rî, gólyi õ'ê tâ wárágä bí rî 'dî 'á rî 'bá yî. ⁵ Gō'dá bê trá ïtí rî, õjílā känísä rî 'dî 'bá yî kâ 'dî 'bá yî drí rîzó tâ lélë sî Yésü 'á pîpîsîlî ïdû-ïdû sî. Kâyî vósî cé rî, õjílā ãzâ 'bá yî drí rîzó tâ lélë īyîkâ 'bâlé Yésü 'á. Ïtí rî, tâ lë 'bá Yésü 'á rî 'bá yî drí rîzó lîzolé dûû. Nîngá sî, gólyi drí īyî lôfîzó õjílā känísä kâ 'dî 'bá yî lâfâlé.

Tā gólâ Ôvârî drí â'dálé Póõlõ drí âbî-âbî 'á nîzó Mekedóniyä 'álâ rî

⁶ Gō'dá nîngá sî rî, Líndrí Tändí Ôvârî kâ drí Póõlõ yî lôgázó dô nîlî Ásîyä 'álâ nîlî tâ âtî-âtî Ôvârî kâ pêlé õjílā tólâ nâ 'bá yî drí. Gō'dá bê trá ïtí rî, gólyi drí nîzó kôrô 'bädrî Färîgîyä kâ gólâ â'dô 'bá Gâlâtíyä 'álâ rî 'ásî. ⁷ Gō'dá 'dîi vósî, gólyi âcâlé bê ësê-drî Mîsîyä kâ 'á rî, gólyi 'ê trá nîlî kôrô 'bädrî Bítînîyä kâ rî 'ásî rî, gō'dá

Líndrí Tāndí Ôvârî kâ drí gólyi lôgázó dó nîlî kôrô tólâ sî ró. ⁸ Nîngá sî, gólyi drí ngâzó nîlî kôrô 'b  dr   z  l   M  s  y   r   '  s  , b  u  u c  l   j  r  b   z  l   Tr  w   r   '  l  . ⁹ G  d   ng  c   l   'd   s   r  , P  o  l   dr   ngâzó âb  l  . Âb  -âb   r   'd   '   r  , g  l   dr   ãg   ãz   'b  dr   M  k  d  n  y   k   l  s   r   ndr  z   r  '   '  dr  '  , g  d   kp   r  '   g  l   r   z  '   k  , "N   ân   ãm   p  l   M  k  d  n  y   '   n  l  ."

¹⁰ Âb  -âb   P  o  l   k   'd   v  s   r  , ãm  * dr   ãm   êd  z   nj  â, t  l   n  z   'w  â M  k  d  n  y   '  l  , t  l   âb  -âb   'd   '  d   t   tr   ãm   dr   k  , Ôvârî j   ãm   tr   nîlî t   t  t  -t  t   t  nd   íy  k   p  l     j  l   'b  dr   'd   k   dr  .

T   g  l   L  d  y  q   dr   t   l  z   Y  s   '   F  l  p  i '  l   r  

¹¹ G  d   n  ng   s  , ãm   dr   ngâz   mb  l   k  l  ongb   '   Tr  w   '   t  l  , g  d   nîlî k  l  ongb   r   'd   s   c  l   ik  m   ândr   z  l   S  am  tr  k   r   '  l  . G  d   k  y   'd   v  s  , ãm   dr     c   ìng  z   z  â k  l  ongb   s   nîlî c  l   j  r  b   z  l   N  y  p  l   r   '  l  . ¹² G  d   t  l   s  , ãm   dr   n  z   p   s   F  l  p  i '  l  . G  d   ãmb   F  l  p  i r   'd   k   l  v   g  r  j   '  r  b   ãz   'b   y   'b  dr   M  k  d  n  y   k   r   'b   y   k   dr  '   s  .   j  l   F  l  p  i k   ãmb   v   l   y   r  '   i  y   R  m   l   'b   '  . G  d   ãm   dr   r  z   t  l   k  y   f  ny  w   s  .

¹³ G  d   k  y   r  t  a   k   s  , ãm   dr   f  z   j  r  b   '  l   '  s   áy  g   t   '  l  , t  l   m   âr   t   tr   k  , v   r  t  a   k   Y  d   y   dr   r   b   t  l  . G  d   t  l   r  , m   ûs   Õk   ãz   'b   y     b   i  y   r   tr   r  t  a   '  l  .   t   r  , ãm   dr   r  z   v  dr   t   p  l     k   'b   y  

* **16:10** Æm   Úl   n  r  , L  k   g  l   t  b   b  k   n   ìg   'b   n   r   âd  l   P  o  l   y   b  .

drí. ¹⁴ Nīngá rī, ōkó ãzâ bê rī'á gólīyî lāfálé rú lâ Lúdīyä. Gólâ rī'á Tīyātírā lé 'bá 'î, gō'dá gólâ ítâ lámúrī-lámúrī tāndí rī lâzí 'bá lâ 'î. Gō'dá gólâ kpá rī'á ōjílā lídí gólâ Ôvârî rī ìnjî 'bá ró rî ū'ñ. Ìtí rî, Póõlõ pélé bê tā âtî-âtî Yésû rî tâsî rî ōkó dî 'bá yî drí rî, Ôvârî drí Lúdīyä rî 'bâzó tâ Póõlõ kâ 'dî ârîlî dódó, gō'dá gólâ drí tâ lêzó Yésû 'á.

¹⁵ Gō'dá 'dî' vósî rî, ãmâ drí gólīyî ibábátizâzó ōjílā gólâkâ 'bâ kâ rî 'bá yî bê. Ìtí rî, gólâ drí ngâzó tâ âtálé ãmâ drí kî, "Özõ nî õndrê trá kî, má õlë tâ trá Yésû 'á rî, 'dövô nî ânî má drí 'bâ 'álâ, gō'dá rîlî ūmú ámákâ ró." Nīngá sî, gólâ drí ãmâ vó ndrêzó dódó ūmú íyíkâ rî 'bá yî ró.

Tā gólâ Póõlõ yî 'bâzó gânímä 'á Sílâ bê rî

¹⁶ Kâyî ãzâ sî, ãmâ kpá trá rī'á nî'á vô râtâa kâ 'álâ ó'dí, gō'dá ãmâ drí ízámva ãzâ gólâ líndrí õnjí bê rî ūsúzó. Líndrí õnjí 'dî rî gólâ rî 'bâlê tâ gólīyî 'ë 'bá â'dolé ătî 'álâ rî 'bá yî ngîlî ōjílâ drí. Gólâ rî'á râgî 'î, ìtí rî, gólâ rî lípî yî rî ū'yî trá rî'á ădî ūsúlî gólâ drîl tâ ăngü-ăngü gólâkâ 'dî sî. ¹⁷ Ízámva rî 'dî rî trá ãmâ vó lôbêlê, gō'dá nî'á ôtré bê ōjílâ drí kî, "Âgô nô 'bá yî rî'á ū'yî rû 'bû 'bá Ôvârî gólâ 'bâlê bê ãmbâ 'bû 'álâ rî kâ ū'dí. Gólīyî â'dô lâtî 'dîyî pâ kâ â'dâ'á nî ânî drí." ¹⁸ Gólâ 'ê tâ rî 'dî trá kâyî dûu sî, gō'dá tâ líndrí õnjí 'dî kâ drí ngâzó Póõlõ rî ikpókpólõlê rôô. Gō'dá nîngá sî, gólâ drí rû jâzó tâ âtálé líndrí õnjí 'dî drí kî, "Má 'bâ tâ nî drí drî-âcê Yésû Krístõ kâ rî sî, nî âfõ vólé ízámva nô 'ásî." Nîngá sî 'wââ, líndrí õnjí 'dî drí âfõzó ízámva rî 'dî 'ásî.

¹⁹ Gõ'dá ízámvä rî 'dī lípî lâ yî ndrélé bê ūyî kî, yî ūsú gõ'dá  d í ízámvä 'dī dr   kô rî, g  l  y   dr   â'd  z   ūmb   r  , t  l   P  o  l   dr   l  nd   g  l   mb  r  k   f   'b   íz  m  v   'd   dr   r   tr   v  l  . G  d   íz  m  v   'd   líp   lâ y   dr   ng  z   P  o  l   y   r  l   S  l   b   g  l  y   tr  l   f  l     j  l  b   k   v   t   k   'b   k   '   r   'b   y   dr  . ²⁰ G  d   t  l   r  , g  l  y   dr   t   ât  z   t   k   'b   'd   'b   y   dr   k  , "Âg   n   'b   y   r  '   ūy     j  l   Y  d   y   k   ūd  , g  d   g  l  y   r  '     j  l   i  kp  kp  l  '   ūy   j  r  b   '   n  ng  . ²¹ G  l  y   r  '     j  l   l  f   i  c  '   l  b  g  l     m   dr   g  l  g   d   r   y   s  .   m     j  l   R  m  l   'b   i  c   k   l  b  g  l  k   'd   '  l  ."

²² G  d   b   tr     t   r  ,   j  l   t  l  l   r     b   'b   'd   'b   y   dr   ng  z   t   ât  l   P  o  l   y   r   S  l   b  . G  d   t   k   'b   'd   'b   y   dr   l  m  g  w   'b  z   Ít   g  l  y  k   ūs  l   tr  a  a   v  l   g  d   kp   g  l  y   c  l   p  dr  g  u   s  . ²³   t  , l  m  g  w   'd   'b   y   dr   g  l  y   c  z   ūnj   l   dr  g   g  d   tr  l   'b  l   g  n  m   '  . G  d   t   k   'b   'd   'b   y   dr   t   'b  z     j  l   g  n  m   k   dr     j  l     z   ndr  l   'b  l   g  l  y   v   l  k  l   d  d  , t  l   g  l  y   ūz   i  c   k   r  l   v  l   g  n  m   '  s  . ²⁴ Dr  -'b   g  n  m   k   'd   âr   ūl   t   k   'b   k   'd   b   r  , g  l   dr   g  l  y   tr  z   s  l   j   '   g  n  m   '  t   '  , g  d   p   l   y   i  c  z   g  g  g   f   l  l   r   l  f  l   ny  r   s  .

*T   g  l   dr  -'b   g  n  m   k   dr   r   j  z   t   l  l  
Y  s   '   r  *

²⁵ Ng  c   Ít   '   '  , P  o  l   y   S  l   b   r  '   r  t  a   '  '   g  d   kp   l  ng   ng  '   ūy   Ôv  r   r     n  j  z  . G  d     j  l   g  n  m   k     z   '   b   y   r  '   t   g  l  y  k   'd   âr  '  . ²⁶ G  d     tr  k  '  d   ūr  ,   gb  gb   dr   ng  z   r  '   v   ūy  l   gb   gb  , mb  r  k   l   l  v   tr   k  r  . G  d  

võ góлâ gãnímã 'á rî ngâ trá ndrî 'dó rî'á rû ïyálé ŏnjí lâ ró. Gõ'dá átî drí rû njizó ndrî hûwâ-hûwâ, gõ'dá kpá nyãrî õjilã góлiyî gãnímã 'á rî 'bá yî pá rî drí âtîzó ngbá vólé. ²⁷ Ägbïgbï ïyâ võ bê rî, drî-'bá gãnímã kâ drí ngãzó nîlî võ lômílî gãnímã 'ásî. Gólâ õtíři võ ndréê rî, átî njî rû trá ndrî hûwâ. Gólâ ìsû tâ trá kî, õjilã góлiyî gãnímã 'á rî 'bá yî òrâ ïyî trá ndrî vólé. Ítí rî, góлâ drí lígú ândré mbélësô íyíkâ âtrôzó 'ëzó íyî fûlî ï'dî sî lâ.* ²⁸ Gõ'dá Póölö drí trêzó ûrû góлâ drí kî, "Ní lôfô ánî ãrí 'á ãkpâ nî kô. Ámâ drê bê ndrî rî'á nô."

²⁹ Nîngá sî, drî-'bá 'dî drí tâ 'bâzó lâsí ï'lí âfélé, gõ'dá drîlâ ngãzó râlé nî'á jó góлâ Póölö yî drí 'bâzó 'á lâ Sílâ bê rî 'álâ. Tólâ rî, góлâ drí ngãzó 'ã'í tûlî góлiyî ândrá, 'dî rú'bá lâ rî'á lê'á kpâ kpâ kpâ ûrî drí sî, tâlâ góлâ ndrê mbârâkâ Ôvârî kâ trá. ³⁰ Nîngá sî, góлâ drí góлiyî trôzó lôfôlé ïví 'álâ gõ'dá tâ âtázó góлiyî drí kî, "Ambá yî, má 'dô ã'dô 'e'á ï'dî Ôvârî drí ámâ pâzó yâ?"

³¹ Gõ'dá Ítí rî, Póölö yî drí tâ 'dî drî lâ lôgôzó góлâ drí kî, "Ní lê tâ Kúmú Yésû 'á, gõ'dá góлâ 'a'dô ãnî pâ'á kpá õjilã áníkâ 'bâ kâ rî 'bá yî bê ndrî."

³² Nîngá sî, góлiyî drí ngãzó tâ âtî-âtî tândí Kúmú Yésû rî tâsî rî ngîlî ágô rî 'dî drí õjilã góлâkâ 'bâ kâ bê ndrî. ³³ Gõ'dá ngâcî âlôlâ 'dî sî rî, ágô rî 'dî drí lâzé góлiyî drí ûsúlî góлiyî cârê 'á rî 'bá yî jizó ngbângbâ. Nîngá sî, Póölö yî drí drî-'bá rî 'dî ïbâbâtízâzó õjilã góлâkâ 'bâ kâ bê ndrî. ³⁴ Gõ'dá vó lâ sî, góлâ drí góлiyî trôzó yî rî

* ^{16:27} 16.27 Rî'á ŏnjí ró drî-'bá gãnímã kâ drí õjilã gãnímã 'á rî 'bá yî âyézó râlé.

gó gó drí 'bā 'álâ gō'dá ngá nyānyā fēzó gólīyī drí. Nīngá sī rī, ōjīlā gólâkâ 'bā kâ rī 'bá yī drí â'dózó ndrī 'dó ãyīkō ró, tālā gólīyī lē tā trá Yésū 'á.

35 Cjúnó lâ 'dī sī rī, tā kī 'bá jārībā 'dī kâ rī 'bá yī drí ngāzó drī-'bá ãjú 'bū 'bá ūyíkâ rī 'bá yī kâ rī jōzó tā âtī-âtī bē drī-'bá gānīmā 'dī kâ 'dī drí kī, 'dōvó ãgō rī 'dī 'bá yī âafō vólé. **36** Gō'dá drī-'bá gānīmā kâ 'dī drí nīzó úlī 'dī 'bá yī ngīlī Póõlō yī drí kī, "Tā kī 'bá âjō ūyī tā trá kī, nī ãâ'dō nī'á cū ïtī drī-bálāyī ró. Bē trá ïtī rī, nī afō gō'dá mī nī ró rú'bá ã'dī sī."

37 Gō'dá nīngá sī, Póõlō drí tā âtázó trâ drī-'bá gānīmā kâ 'dī drí drī-'bá ãjú 'bū 'bá kâ âjolé 'dī 'bá yī bē kī, "Āmâ gólīyī nyānyâ lâ Rómâ kâ ró rī 'bá yī ï'dî.* Rī'á õnjí ró lâñō fēlé ōjīlā Rómâ kâ drí drē tā kīkī ãkó. Gō'dá â'dō bē kpálé ïtī rī, tā kī 'bá 'dī 'bá yī 'bā ūyī tā trá lâñō fēlé ãmâ drí õ'bí lîfî drī 'á ãmâ lârâkô 'ë'ë sī lâcácá sī cù ïtī tā ãmâkâ kī ãkó tândí ró. Gólīyī 'bā ãmâ gānīmā 'á nōngá tâkó. Gō'dá ngbâângbânō rī, gólīyī lē trá ãmâ lôfôlê jôlé vólé õ'bí lîfî drī ãkó. Tā 'dî sú kô. Gólīyī nyānyâ â'dô ânī'á nī ãmâ lôfôlê vólé nōngá sī."

38 Nīngá sī, drī-'bá ãjú 'bū 'bá kâ 'dī 'bá yī drí ngāzó gôlé úlī Póõlō kâ 'dī 'bá yī trôlé nī'á âtâlâ tā kī 'bá 'dī 'bá yī drí. Gō'dá tā kī 'bá 'dī 'bá yī ârîlî bê kī'á nī rī, Póõlō yī Sîlâ bê rî'á ūyî ōjīlā Rómâ kâ ï'dî rī, ūrî drí fîzó gólīyî 'á. **39** Tā rī 'dī tâsī rī, gólīyî nyānyâ drí ngāzó nîlî gānīmâ 'álâ

* **16:37** 16.37 Â'dôlê ōjīlā Rómâ kâ ró rī, 'dî' rî'á â'dô tā lâñjâ ōjīlā drí nî'á 'elâ rî vó ró. Gō'dá rî'á õnjí ró tā õnjí 'ëzó gólīyî rú.

Póölō yî ijílî â'dólé tâ âyélé ïyî drí. Gõ'dá góliyî
drí Póölö yî lôfôzó Sílã bê vólé gänímä 'ásï, gõ'dá
gólîyî drí Póölö yî ijízó fôlé vólé järíbä ïyíkâ 'ásï.
40 Ìtí lâ 'dî ró, Póölö yî drí ngázó gänímä âyélé.
Sísí góliyî ngâ nîlî Lúdïyä drí 'bâ 'álâ góliyî tâ lë
'bâ trá Yésü 'á rî lômílî. Gõ'dá góliyî â'dólé bê
rî'á râtáä 'ë'á ïyî kpâkâ âlô rî, Póölö yî Sílã bê
drí tâ lë 'bâ Yésü 'á 'dî 'bâ yî lïfî lâ yî icízó âdrélé
gágá rákâ fê kâtí kâyî lânjö kâ 'á. Gõ'dá 'dî vósí,
Póölö yî Sílã bê drí ngázó ïyî järíbä 'dî âyélé nîzó
Tësälöníkâ 'álâ.

17

*Tā gólgā õjilā Yúdā yí kā Tēsälöníkā 'á rī ūrükā
'bá yī drí õmbā 'ezó Póõlō yī rú rī*

¹ Gō'dá nīngá sī rī, Póõlõ yî drí ngāzó nīlî Sîlā
bê kôrô jârîbä zîlî īyî Ambîpólã gō'dá Äpôlôniyä
bê rî 'bá yî 'ásî, gō'dá gólyî drí câzó jârîbä zîlî
Têsalônîkâ rî 'álâ. Gō'dá jó õjîlã Yûdä yî kâ drí
rîzó tâ Ôvârî kâ ârîlî 'á lâ rî bê rî'á tólâ. ² Ítî
rî, Póõlõ yî drí nîzó tólâ nî'á filí õjîlã Yûdä yî
kâ rî 'bá yî lâfâlé, õzõ gólyî drí rî'á 'élâ rî kâtî.
Kâyî râtâa kâ gólyî drí 'élé tólâ ândâlâ nâ nã sî
rî, gólyî drí nîzó tólâ úlî Ôvârî kâ igîlî trá 'dîyî
pâ 'bá tâsî rî 'bá yî ngîlî õjîlã tólâ nâ 'bá yî bê.

³ Úlí rí 'dī 'bá yī sī rī, Póõlõl â'dâ tā trá kī, îcâ
trá 'dýî pā 'bá gólâ Ôvârî drí âjólé ãngó nō 'á rî
drí lânõ ûsúlî, tälâ gólâ õdrâ ró, gõ'dá õlîdrî ró
kpá õdrâ 'ásî. Nîngá sî, gólâ drí tâ âtázó kpá kî,
"Yésû rí gólâ má drí tâ lâ âtálé ãnî drí 'dî gólâ
rî'á 'dýî pâ 'bá gólâ Ôvârî drí tâ lâ 'bälé âjólé rî

ĩ'dî." ⁴ Gõ'dá õjílã Yúdã yí kâ 'dî 'bá yí ūrûkâ lâ yí drí úlí Póõlõ kâ 'dî 'bá yí tâ-drí lâ lëzó. Gõ'dá góliyî drí rû ê'bézó Póõlõ yí bê kpâkâ ãlô â'dólé õjílã Yésü kâ ró. Õjílã Gîrîkî kâ ūrûkâ 'bá yí rî 'bá Ôvârî rî ɻinjîlî rî drí kpá Ȭyî lôfízó góliyî lâfâlé, 'dó õkó góliyî dûu ãmbâ-ãmbâ ró rî 'bá yí bê.

⁵ Gõ'dá nîngá sî, tâ rî 'dî drí âgízó õjílã Yúdã yí kâ ūrûkâ 'bá yí lîfî, tâlâ õjílã dûu trá rî'á rû ê'bé'a Póõlõ yí bê. Ìtí rî, õjílã Yúdã yí kâ 'dî 'bá yí drí ngâzó rî'á tâ âsé 'bá ūrûkâ 'bá yí rî 'bá Ȭyíkâ kó kárá võ ngá lâzî kâ 'ásí tâkó ngá 'e ãkó rî yí Ȭazîlî góliyî 'bâlé â'dólé Ȭwâ ró Póõlõ yí bê. Nîngá sî, tâ âsé 'bá 'dî 'bá yí drí rû ê'bézó õjílã Yúdã yí kâ 'dî 'bá yí bê â'dólé õ'bí Ȭwâ kâ rî ró, nî'á ôtré bê kôrô jârîbâ 'ásí. Gõ'dá góliyî drí nîzó 'délé Yásõnâ drí 'bâ 'álâ Ȭwâ bê. Góliyî fî nî'á Póõlõ yí lôndâlé rûlî, â'dô ró bê ódrí tâ góliyíkâ kizó. ⁶ Gõ'dá nîngá rî, góliyî ûsú Póõlõ yí kô. Gbõ góliyî drí Yásõnâ rî rûzó Ȭdî õjílã ūrûkâ 'bá yí tâ lê 'bá trá Yésü 'á rî 'bá yí bê gõ'dá góliyî trôlé Ȭajílî tâ kî 'bá góliyíkâ rî 'bá yí ândrá. Gõ'dá góliyî drí ngâzó ôtrélé tû-võ ânjõ-ânjõ bê tâ kî 'bá 'dî 'bá yí ândrá kî nî rî, "Õjílã góliyî rî 'bá õjílã îkpókpólôlé võ 'ásí ndrî rî 'bá yí ânî Ȭyî kpá trá nõngá. ⁷ Góliyî rî tâ góliyî tâ 'bâ'bâ kúmú ãmbâ-ãmbâ Rómâ kâ rî 'bá yí drí 'bâlé trá 'elé kô rî 'bá yí 'elé. Mî ndrê drê, góliyî kî nî rî, õjílã ãzâ ââ'dô bê rî'á kúmú Ȭngí 'î kúmú Rómâ kâ rî võ lâ 'á, õjílã 'dî ââ'dô Ȭyíkâ rî'á zîlâ Yésü rî Ȭdî. Gõ'dá Yásõnâ rî gógó nõ ndrê góliyî vó trá ūmú ró yí drí 'bâ 'álâ."

⁸ Nîngá sî rî, tâ kî 'bá 'dî 'bá yí gõ'dá õ'bí 'dî

'bá yí bê drí ngāzó īyī 'dó ɻwã ró tālā úlī 'dī 'bá yī tāsī. ⁹ Ítí rī, gólīyī drí Yásōnā rī 'bāzó ɻdī fēlé, ɏdō ró bê gólīyī ayézó. Gō'dá gólīyī kī, Póõlō yī ȏ'ē gō'dá lāŋō ȏzâ ó'dí kō. 'Dī vósī, gólīyī drí drí yīzó Yásōnā yī rú sī.

¹⁰ Gō'dá cā trá vō drí ȏnīrī sī 'dī, tā lē 'bá Yésū 'á rī 'bá yī drí ngāzó Póõlō yī jolé Sílā bê nīlī jārībā gólā Bērīyā rī 'álâ. Gō'dá Bērīyā 'á tólâ rī, Póõlō yī drí ngāzó nīlī jō ȏjīlā Yúdā yí kâ drí rīzó tā Ôvârī kâ ȏrīlī 'á lâ rī 'álâ tā Yésū kâ ȏtálé gólīyī drí. ¹¹ Gō'dá ȏjīlā Yúdā yí kâ rī 'dī 'bá yī drí úlī Póõlō kâ ȏrīzó dódó. Gāá īyī tā ȏtī-ȏtī Póõlō yī kâ 'dī ȏzō ȏjīlā Yúdā yí kâ ȏrūkâ 'bá yī gólīyī Tēsälōnīkā 'álâ rī 'bá yī drí gārē lâ tí kō'dawā. 'Dī vō lâ 'á rī, gólīyī lē trá rōo tā rī 'dī ȏrīlī Póõlō yī tí sī. Kāyī vósī cé, gólīyī rī trá tā ȏgī-ȏgī Ôvârī kâ zīlī. Ítí rī, drīlīyī ndrēzó lâ kī, úlī tā ȏgī-ȏgī Ôvârī kâ 'á 'dī 'bá yī 'bê drī trá úlī gólīyī Póõlō yī kâ Sílā bê rī 'á ȏtálâ rī bê. ¹² Gō'dá ndrē īyī bê tā ȏmbâ 'dī mbī rī, ȏjīlā Yúdā yí kâ dūu tólâ rī 'bá yī drí tā lēzó Yésū 'á, gō'dá kpá ȏgō Gîrîkî kâ ȏrûkâ 'bá yī gō'dá ȏkó ȏmbâ-ȏmbâ Gîrîkî kâ rī 'bá yī bê drí kpá tā lēzó Yésū 'á.

¹³ Gō'dá nīngá sī, ȏjīlā Yúdā yí kâ Tēsälōnīkā 'álâ gólīyī tā 'bā 'bá Póõlō yī rú rī ȏrī īyī bê kī Póõlō kpá trá rī 'á úlī Ôvârī kâ pē'á Bērīyā 'álâ rī, gólīyī drí ngāzó nī'á cālē tólâ ȏjīlā ȏbélé tīlīlī rō, tālā gólīyī ȏngâ rō bê ɻwã rō Póõlō yī bê. ¹⁴⁻¹⁵ Bê trá Ítí rī, 'wāâ tā lē 'bá Yésū 'á rī 'bá yī drí Póõlō rī jāzó vólé jārībā 'ásī tā lē 'bá ȏrûkâ 'bá yī bê. Gō'dá Sílā yī Tîmâtîyā bê rī īyîkâ ȏkpâkâ'dâ Bērīyā 'á tólâ. Gō'dá nīngá sī, tā lē 'bá Bērīyā kâ

gólīyî Póõlõ rî âjí 'bá rî 'bá yî drí ngãzó nñlí lïmvû ândrê tí 'álâ. Gõ'dá drílîyî gólâ rî âjízó kõlóngbõ sñ âcí ángí gólâkâ 'dî 'á bñúú järíbä zñlí Átëñä rî 'álâ. 'Dñi vósñ, Póõlõ drí õjílã 'dî 'bá yî jõzó gõlé vólé tã 'bälé Sílã yî drí Tímátîyã bê ânñlí 'wãâ yí ngálâ Átëñä 'álâ.

Látî gólâ Póõlõ drí õjílã ìmbázó Átëñä 'álâ rî

¹⁶ Gõ'dá Póõlõ drë bê rñ'á Átëñä 'álâ Sílã yî tê'á Tímátîyã bê rî, gólâ drí ôvârí ãbärâdägõ líndrí ndrëzó dñú järíbä 'dî 'á. Tã 'dî drí gólâ rî 'bãzó â'dólé tã ïsñ ró rôõ. ¹⁷ Tã rî 'dî tãsñ rî, gólâ rî trá kárá nñlí jó õjílã Yúdä yí kâ drí rñzó tã Ôvârí kâ ârîlî 'á lâ rî 'álâ, rñ'á tã âtálé Yésñ rî tãsñ gólîyí bê gõ'dá kpá õjílã lídí gólîyî Ôvârí rî ïrâtã 'bá ró tólâ nã 'bá yí bê. Käyî vósñ cé, gólâ rî kpá nñlí vñ ngá lâzjî kâ 'álâ tã Yésñ kâ ngñlí gólîyî ânñ 'bá tólâ nã 'bá yí bê, ¹⁸ gõ'dá kpá lñfî icí 'bá gólîyî zñlí Êpíkórîyã* gõ'dá kpá ûrûkâ 'bá yî zñlí Sítowâ* rî yí bê. Tälâ tã ngñngî rî 'dî 'bá yî tãsñ rî, õjílã ûrûkâ 'bá yî kñ, "Tí ãgô rî nõ cê rû nõ 'e'á ã'dô tã pélé ï'dî úlí fárangangá íyíkâ nõ 'bá yí bê nõ yã?" Gõ'dá ûrûkâ 'bá yî kñ íyíkâ, "Ngâlë ngâtá gólâ rî tã pélé ôvârí ãbärâdägõ ãzâ 'bá yî tãsñ yã?" Gólîyî âtâ tã trá ïtí lâ 'dî kâtí, tälâ Póõlõ rî

* **17:18** 17.18 Êpíkórîyã yî Õjílã 'dî 'bá yî lñfî icí 'bá gólîyî rî 'bá ngá ïyî 'bá 'bá â'dólé ãyíkõ ró rî lõndâlê rî yî ï'dî. Gólîyî lëé tã-drjî kñ'á nñ rî, Ôvârí ãâ'dô bê rñ'á rî kô. * **17:18** 17.18 Sítowâ yî Gólîyî íyíkâ ï'dî lñfî icí 'bá gólîyî tã ïsñ bê kñ, látû tã pâtñ ûsû kâ ââ'dô tã ïsñ õjílã kâ ï'dî. Tã ïsñ gólîyîkâ 'á rî, ngá ndrî ãngó nõ 'á rî ââ'dô rñ'á ïyî ôvârí 'î. Gólîyî gã ngá ãyíkõ kâ trá dó tälâ mbârâkâ sõlé ïyî nyâányâ 'á.

trá tā pĕlé Yésū rî tāsī gō'dá kpá gólâ rî lîdrî-lîdrî
õdrã 'ásī rî tāsī.

19 Ítí rî, gólîyî drí gólâ rî âzízó ânîlî tā pĕlé tā
îmbá 'bá gólîyíkâ zîlî Ārîyópâgô rî 'bá yî drí,*
gō'dá gólîyî kî mânîsî rî, "Mâ lê tā îmbâ-îmbâ
ó'dí ánîkâ 'dî ârîlî. **20** Tâ ūrûkâ ní drí âtálé rî 'bá
yî, mã ârî kó kô sisí lâ sî. Āmâ rî'á lârõ-lârõ ró
drí lâ sî. Nîngá sî rî, mã lê ïtô lâ yî nîlî." **21** Gólîyî
âtâ tâ 'dî ìtí, tâlâ õjîlâ Átēnâ kâ gō'dá õjîlâ ndrî
'bâdrî ãzâ 'bá yî 'ásî rî 'bá yî bê tólâ rî 'bá yî lê
ïyî ãmbá lâ tâ gólâ rîzó rî'á tâ âtálé gō'dá kpá tâ
ârîlî tâ ó'dí tâsî rî ï'dî tákányî.

22-23 Nîngá sî, Póõlõ drí ngâzó âdrélé õjîlâ rû
ê'bé 'bá 'dî 'bá yî ândrá gō'dá tâ âtálé gólîyî drí
ndrî kî, "Ãnî õjîlâ Átēnâ kâ, má kpâ jâribâ 'álé
ânîkâ rî trá ndrî, gō'dá má ndrê ôvârî líndrî dûû
ânîkâ rî 'bá yî trá. Tâlâ tâ 'dî tâsî rî, má nî trá kî,
ânî rî'á õjîlâ gólîyî ôvârî ânîkâ 'dî 'bá yî ïnjî 'bá
rõô rî yî ï'dî. Gô'dá kpá má ndrê võ gólâ kôrõnyâ
lî kâ ôvârî ãzâ drí rî trá tâ ïgî-ïgî nô 'bá yî bê drî
lâ 'á,

VÕ ÔVÂRÍ GÓLÂ NÎLÎ KÔ RÎ ÏNJÎZÓ RÎ
Gô'dá Ôvârî gólâ ânî drí ïnjîlî cû ïtí nî ãkó lâ kî
gólâ ã'dî ï'dî yâ rî, gólâ ï'dî Ôvârî gólâ má drí
ânîzó nõngá tâ pĕlé ânî drí tâ lâ sî rî ï'dî.

24 "Ôvârî rî 'dî rî'á Ôvârî pâtîjî 'î. Gólâ 'bâ 'bûû
nî ïnyákú drî bê gô'dá ngá ndrî 'á lâ rî 'bá yî bê,
gô'dá gólâ ï'dî rî'á kûmú 'î, drí-ãcê bê ngá lédrë-
lédrë 'á lâ rî 'bá yî drîjî ndrî. Bê trá ïtí rî, gólâ rí jó

* **17:19** 17.19 Ārîyópâgô Únî gólâ rîzó tâ îmbá 'bá 'dî 'bá yî
îmbálâ drî lâ 'dî, úzî rû lâ kpá Ārîyópâgô.

gólīyî ōjílā drí 'dilí nĩ Ôvârî drí rî 'á kô. ²⁵ Gólâ 'bã ōjílã nĩ körönyä bê ndrî rîlî lédrë-lédrë ró gõ'dá gólâ âfẽ ngá-tî cé títî gólîyî drí â'dózó ūzã lâ bê rî kpá nĩ gólîyî drí. Nîngá sî, gólâ rî'á ūzã ãkó ōjílã mvá drí ngá ãzákâ fêzó ngâtá 'ezó yí drí iyî pälé. ²⁶ Ákû ró rî, gólâ 'bã ágô ãzâ Ádâmâ trá â'dólé á'bíyá ōjílã mvá kâ ró ndrî. Gõ'dá tolâ sî rî, gólâ drí ōjílã 'bázó nîlî nî'á rîlî vō 'ásî ndrî ãngó drîñ sî. Gõ'dá drë sisí gólâ 'bâá ōjílã drë kpá kô'dáwá rî, gólâ nî vō gólîyî ōjílã rî 'dî 'bá yî drí 'ezó rîlî rî 'bá yî trá ãlô-ãlô, gõ'dá gólâ nî kâyî gólîyî drí 'e'á 'élâ ūnyákú drîñ rî 'bá yî kpá trá ndrî. ²⁷ Gólâ 'ê tâ 'dî ūtí, tälâ 'dîñ ūzô ngâtá ōjílã ãzâ 'bá yî òlôndâ ūyî yî rî, gólîyî ãqanjû ró vō bê dîrî gõ'dá ãdûkû lâ ró rî, gólîyî ãâcâ ró ngû yí rú. Nî ndrê drë, gólâ bê rî'á ãnyî ãmâ lágatî ãlô-ãlô. ²⁸ Rî'á ūzô ōjílã ãníkâ ãzâ drí âtálé trá rî kâtí kî, 'Gólâ ū'dî ãmâ 'bã 'bá â'dólé lédrë-lédrë ró gõ'dá rîlî zââ ãtîlî ãtîlî ró lámûlî ãngó nô drîñ sî.' Gõ'dá kpá rî'á ūzô úlî lóngó ngõ 'bá ãníkâ ãzâ 'bá yî kâ rî 'bá yî kâtí kî, 'Ámâ ndrî rî'á 'dîyimvá gólâkâ ū'dî.'

²⁹ "Ùtí rî, ūzô ãmâ ã'dô fí 'dîyimvá Ôvârî kâ ū'dî rî, â'dó kô rî'á ãmâ drí tândí ró ãmâ drí tâ ūsûzó kî nî rî, gólâ rî'á ngá ãzákôlâ gólâ ōjílã tâ nî 'bá ró rî drí dîlî nî ãdî 'ásî ngâtá pälé fê 'ásî rî ū'dî kô. 'Dîñ cé rî'á tâ nî ãkô 'î. ³⁰ Gõ'dá Ôvârî ndrê vō trá tâyî kâyî gólîyî sisí drë ōjílã drí iyî nûzó kô'dáwá rî 'bá yî drîñ sî. Gõ'dá ngbâângbânõ rî, gólâ 'bã tâ trá ōjílã drí ndrî vō 'ásî ãkí ãkó drî ãdîlî tâ ūnjí ūyíkâ rî 'bá yî 'ásî â'dólé cé iyî ūnjílî ū'dî, tälâ yî ūzô lânõ fêe kô gólîyî drí. ³¹ Nî árî

drē, gólâ 'bā kâyî íyíkâ trá tā õjílā ndrī ãngó nō kâ nō 'bá yí kâ kizó mbìmbì. Kâyî rî 'dī sī, gólâ â'dô õjílā gólâ drí njílî trá â'dólé tā kī 'bá rô 'dī 'bâ'a tā õjílā kâ kílî. Gõ'dá gólâ â'dâ õjílā rî 'dī trá õjílā drí ãkí ãkó tā kī 'bá gólíyíkâ rô, õjílā rî 'dī 'e'ë lâ sī lîdrílî õdrâ 'ásî."

³² Ítí, õjílā rû ê'bé 'bá 'dī ârílî íyî bê úlí Póõlõ kâ õjílā lîdrî-lîdrî kâ õdrâ 'ásî 'dî rî, gólíyí ūrûkâ 'bá yî drí gólâ rî gûzó. Gõ'dá ãzâ 'bá yî kî, "Mă lĕ nî tâ â'dálé rôô ãmâ drí tâ 'dî tâsî kâyî ãzâ sî."

³³ Gõ'dá tólâ sî, Póõlõ drí ngãzó nîlî vólé rû ê'bé võ 'dî 'ásî. ³⁴ Gõ'dá õjílā ūrûkâ 'bá yî drí íyî lôfízó gólâ bê, gõ'dá tâ lêzó Yésü 'á. Älô õjílā rî 'dî 'bá yî 'ásî rî ãzâ rú lâ úzî Dîyõnósîyâ, gólâ tâ îmbâ 'bá Äriyópágõ kâ ï'dî. Gólíyî õkó zîlî Dâmârî rî 'bá yî bê gõ'dá kpá õjílā ãzâ 'bá yî bê.

18

Tā gólâ Póõlõ drí rî'á 'elâ Kôrínítõ 'álâ párá dûû sî rî

¹ Gõ'dá kâyî ãzâ sî, Póõlõ drí ngãzó Áténâ 'ásî nîlî jârîbâ zîlî Kôrínítõ rî 'álâ. ² Tólâ rî, gólâ drí 'bâdrî ãzí õjílâ Yûdä kâ rô ãzâ rú bê Äkôwîlâ rî ûsúzó. Útû Äkôwîlâ rî 'dî trá 'bâdrî zîlî Pónítõ rî 'álâ. Sísí rî, gólâ rî trá Rómâ 'álâ. Gõ'dá kúmú ángí Rómâ kâ zîlî Kâlõdîyâ rî 'bâ tâ trá kî, õjílâ Yûdä yî kâ ndrî õfõ vólé Rómâ 'ásî. Nîngá sî, tâlâ tâ 'dî tâsî rî, Äkôwîlâ rî 'dî drí ngãzó fôlé vólé 'bâdrî Ítalîyâ kâ 'ásî õkó lâ Pîrîsîlâ bê. Gólíyî ácâ drê ngbââ 'dî Kôrínítõ 'á nîngá. ³ Ítí, Póõlõ drí ngãzó nîlî gólíyî lômílî tólâ Kôrínítõ 'álâ. Gõ'dá

tālā lōsī gólīyíkâ gūgū ítā 'ásī rī lōsê kâ 'délé bê trá dā gólkâ bê rī, gólkâ drí rīzó gólīyí bê tólâ lōsī gūgū lōsê kâ 'dī 'élé gólīyí bê. ⁴ Kâyî râtâã kâ vósī cé, gólkâ rī trá nílí jó tā Ôvârî kâ ârî kâ rī 'álâ tā ngílî òjílâ bê tólâ, 'dī rī'á òjílâ Yúdâ yí kâ gõ'dá kpá 'bâsúrû ãzâ 'bá yí bê, ã'dô ró yí drí gólīyí jâzó tā lélé Yésû 'á.

⁵ Gõ'dá nîngá sî, Sílă yí Tîmâtîyâ bê drí âcázó ïyî Mékédóniyâ lési. 'Dî vósî, Póolô icâ trá rílî cú ìtí lōsî ítâ lōsê kâ gûgû ró rî 'ë ãkó, gõ'dá rílî tâtî-âtî Ôvârî kâ pélé ë'dî òjílâ Yúdâ yí kâ drí kî, Yésû ë'dî 'dîyí pâ 'bá gólkâ Ôvârî drí âjólé trá ãngó nô 'á rî. ⁶ Gõ'dá òjílâ Yúdâ yí kâ ãzâ 'bá yí ânyâ ëyî tî trá  w  sî gólkâ bê. Tâlâ tâ 'dî tâsî rî, drílâ ngâzó t p l ndr  iy l  ngb o  it  y k  'ásî l mb  r  g l y  r  k  n  r , Ôv r  g  g l y  tr  d . Gõ'd  g l  s  dr -mb l  tr  g l y  l f  k  n  r , " z  n  q v  l t  Ôv r  dr  'ez  an  p l  l n  t  o n j  k  'ás  r  tr  r , 'd  c  t  an  ny n y  k  ë'd . M  u j  tr  kp i  an  p l . Ng  ng b n  z n  n '   t  'ál , m  a  'd  n '  t  Ôv r  k  p  b  òj l  'b s r  ãz  'b  y  k  r  'b  y  dr ."

⁷ Nîng  s , gólk  dr  ng z  g l y  ây l  j  gólk y k  t  Ôv r  k  âr  k  'd  ' , g d  n z  òj l  'b s r  ãz  k  r  b  T t y  Y s t  g l  Ôv r  'n j  'b  r  r  dr  'b  'ál  t  p l  òj l  dr  t l . J  gólâkâ k  r '  âny  j  r z  t  Ôv r  k  âr l  'd  r . ⁸ G d  dr -'b  gólk  j  t  âr  k  'd  k  z l  K r s p  g d  òj l  y k  'b  k  b  nd r  dr  t  l z  y  K m  Y s  ' . K r n t  l  'b  d u  ãz  'b  y  dr  ú l  P o l  k  Y s  r  t s  r  âr z . G d  g l y  dr  t  l z  Y s 

'á, gõ'dá gólíyî îbábátízázó.

⁹ Gõ'dá ngácì ãzâ sī, Kúmú Yésū drí íyî â'dázó Póölō drí âbí-âbí 'á. Gólâ kī Póölō drí rî, "Ní â'dô kô үr̄j̄ ró ãmâ әjú-'bá-ãzí yí drí, mí nī zââ әt̄j̄ 'álâ tâ âtî-âtî ámákâ pẽ bê őjílă drí, ní cî ánî ländrâ kô tâ ámâ tâsî rî dr̄j̄. ¹⁰ Mâ bê r̄j̄'á njââ âdréle ndûû ní ngá lési, őzõ őjílă ǎzâkâ ő'ê trá ánî dôlé rî. Mí rî nõngá, tâlâ őjílă má drí zîlî â'dolé őjílă ámákâ ró rî bê dûû järíbä nô 'á nõngá." ¹¹ Ítí rî, Póölö drí rîzó Körinítõ 'á tólâ ndrô ǎlô párá njî-kázíyá r̄j̄'á őjílă lîfî îmbálé tâ âtî-âtî Ôvârî ngá lési Yésū rî tâsî rî sî. Ítí rî, pâtjî őjílă dûû drí â'dázó őjílă Yésū kâ ró.

¹² Gõ'dá őjílă Yúdâ yí kâ gólíyî Póölö rî gã 'bá dô rî 'bá yí drí ngâzó rû ê'bélé ǎlô Póölö rî êdréle tâ p p  'ásî tâ őnjí 'e'ë sî gólâ drí. Drílîyî gólâ rî rûzó tr l  âjíl  v  tâ k  k  rî 'álâ tâ l  k l . Kúmú ãzâ z l  G l y o rî tr  dr - c  b  k m  r  'b dr  G r k * k  'd  dr j  ndr . ¹³ N ng  r , g l y  dr  t  'b z  P o l o r  k m  G l y o  nd r  k , " g o n  r  r '  t  p  b   j l  dr  Ôv r   n j z  t  g l y  t  'b 'b  dr  l g l  d   j l  dr  ' l  r  'b  y  s ."

¹⁴ Gõ'dá P o l o ' l  b  t  ât l  r , G l y o, n  g o n  ng  n  k r  t  ât l  s s . N  k  n  r , " n   j l  Y d  y  k  r  'b  y , n   r  dr   l  má t  s  n . T   z  n    tr   g o n   j l  má  nd r  n ng  n  ng t  t  'že'ë g l k   nj  r   r k  'b  y  m r  r  r  t s  y  ng  t l  t   d - d  g l k   r k  'b  y  m r  r  r  t s  y  r , t  â'd  â'd '  t nd  r  m  dr 

* **18:12** 18.12 'B dr  G r k  k  'd  ú r  r  l   k y . J r b  K r n t  'd  r '   k y  r  'd  ' .

úlí ãníkâ rî 'bá yî ârígó. ¹⁵ Gõ'dá tā rî gógó nõ íyîngá trá cé úlí yî tâsí, rú yî tâsí gõ'dá tā 'bâ'bâ ãní õjilâ nyãányâ Yûdä yí kâ rî 'bá yî kâ rî tâsí rî. Bê trá ïtí rî, nî â'dô ãníngá vó lâ âtî'á ãní. Â'dô mâ rî, má gã trá dó tâ 'dî 'bá yî kîlî." ¹⁶ Gõ'dá nîngá sî, gólâ drí gólîyî drôzó vólé vó tâ kî kâ 'dî 'ásî.

¹⁷ Nîngá sî, õjilâ dûû rî 'bá tólâ rî 'bá yî drí ngãzó 'dêlé Sôsôténî gólâ â'dó 'bá õjilâ ãmbá ró jó Yûdä yí kâ rîzó tâ Ôvârî kâ ârîlî rî kâ rî drî. Gólîyî drí Sôsôténî rî cãzó vó tâ kî kâ 'dî 'á tólâ. Gõ'dá Gâlîyô ndrê tâ rî 'dî bê rî, gólâ jâ íyîngá ūgûlî ï'dî tâ rî 'dî drí.

*Âcî Pôõlõ kâ Kôrínítõ 'ásî gõzó Änîtîyókâ gólâ
â'dó 'bá 'b  dr   z  l   S  ry   rî 'á rî 'álâ rî*

¹⁸⁻¹⁹ Gõ'dá nîngá sî, Pôõlõ drí rîzó Kôrínítõ 'á tólâ tâ l   'bá Yésü 'á 'dî 'bá yî bê k  y   dûû sî. Gõ'dá drîlâ ngãzó mí-rî-gb   'êlé tâ l   'bá 'dî 'bá yî drí gõ'dá ngãzó nîlî S  n  k  r  y   'álâ pá sî ãzí-  zí lâ yî bê, nî'á k  l  ongb   ūs  l   íyî nj  l   âj  l   'b  dr   S  ry   'dî 'álâ. Åzí-  zí 'dî 'bá yî r  'á Åk  w  l   yî ï'dî õk   lâ P  r  s  l   b  . G  l  y   l   nîlî b  u  u   Êf  s   'álâ, gõ'dá Pôõlõ l   íy  kâ nîlî l  v  l   b  u  u   Y  r  s  l  m   'álâ, gõ'dá g  l   tólâ sî j  r  b   íy  kâ Änîtîyókâ 'álâ. S  n  k  r  y   'á tólâ rî, gólâ f   íyî dr  -'b   trá vólé, t  l   l  tr  tr   gólâ drí 'b  l   Ôvârî drí rî k  y   lâ nd   r   trá.* Gõ'dá ïtí rî, Pôõlõ yî drí ngãzó nîlî vólé k  l  ongb   sî. Pôõlõ yî âc   b   j  r  b   Êf  s   'á rî, gólâ drí ngãzó Åk  w  l   yî ây  l   nîz   j   tâ Ôvârî

* **18:18-19** 18.18-19 Nî z   búk   'D  y   L  l   kâ k  p  t   6 tâ l  tr  tr   kâ tâsí.

kâ ârî kâ Ņfésō 'á tólâ rî 'á tā Yésū rî tāsī rî ngílî ūjílā Yúdā yí kâ tólâ nā 'bá yí bê. ²⁰ Ūjílā rî 'dī 'bá yî ijî ūyî gólâ trá rílî ūyî bê kâyî dûû sî, gô'dâ Póolô lée tâ-drî lâ kô. ²¹ Gólâ 'é mí-rî-gbô ūdî ūjílā rî 'dî 'bá yî drí gô'dâ tâ âtázó gólîyî drí kî nî rî, "Ozô Ôvârî ūlôpê mâ trá rî, má â'dô âgô'á trá ãnî ngálâ ūzátú." Gô'dâ Póolô drí kôlóngbô ūsúzó tólâ ūyî njílî, tâlâ yí lôpê ró âcî ūyíkâ ătî 'álâ nîzó Yérôsälémâ 'álâ. Ítí, drilâ ngâzó Ņfésō lési kôlóngbô sî nîlî Yûdáyâ 'álâ.

²² Gô'dâ gólâ câ bê trá jârîbâ gólâ Sësârêyâ rî 'á rî, gólâ drí ngâzó âfôlé kôlóngbô 'ásî gô'dâ nîlî Yérôsälémâ 'álâ pá sî nî-bê-yâ fêlé ūjílâ kânísâ kâ rî 'bá yî drí tólâ. Nîngá sî, gólâ drí lâvûzó nîlî Anítîyôkâ 'álâ, ²³ gô'dâ rílî tólâ kâyî ūnyâwá sî. Gô'dâ nîngá sî rî, gólâ drí ngâzó âcî itôlé kpá ó'dí kôrô 'bâdrî Gâlâtíyâ kâ gô'dâ Fârîgíyâ bê rî 'bá yî 'ásî ūjílâ kânísâ kâ lîfî lâ yî icí bê, tâlâ gólîyî pîpîsílî ă'dô ró bê ădû-ădû ró.

Tā Ăpólô gólâ rî 'bá ūjílâ imbálé Yésû rî tâsî Ņfésô 'álâ rî tâsî

²⁴ Kâyî 'dî 'bá yî sî, ūjílâ Yúdâ yí kâ ăzâ rú bê Ăpólô rî drí âcázó Ņfésô 'á. Utî Ăpólô rî 'dî Ălêkêzândîrîyâ* 'álâ. Gólâ icâ trá úlî pêlé dôdô, gô'dâ gólâ nî tâ ūgî-uwî Ôvârî kâ kpá trá tândí ró. ²⁵ Iicî gólâ trá lâtî mbî sî kî, Kúmú Yésû ăâ'dô ūdî 'dîyî pâ 'bá 'î tâ ūnjí 'ásî. Gô'dâ gólâ rî gogó icî ūjílâ lîfî trá pîpîsílî ălô sî tâ ndrî gólîyî gólâ drí

* **18:24** 18.24 Ălêkêzândîrîyâ Nôô rî'á jârîbâ ángí Mâsîrî kâ gólâ ă'dô 'bá lîfî icî tândí bê rî ūdî.

nīlī trá Yésū rī tāsī rī 'bá yī sī. Gō'dá bābātīzī
 ālō gólâ drí nīlī trá rī rī'á gólâ Yōwánī drí rī'á
 'élâ trá òjilā drí rī ūdī. Gólâ nīj bābātīzī gólâ
 Líndrí Tāndí Ôvârî kâ drí fīzó tā lē 'bá 'á rī drē
 kō. ²⁶ Kâyî ãzâ sī, Äpólō rī'á tā Ôvârî kâ âtâ'á
 drī-báláyî ró jó tā Ôvârî kâ árî kâ 'á rī, Äkōwîlâ
 yî Pîrîsîlâ bê drí gólâ rī gbórökô ârizó. Nîngá sī,
 gólîyî drí gólâ rī trözó ūyî drí 'bá 'álâ, nî'á tā âtî-
 âtî tāndí Ôvârî kâ Yésū rī tāsī rī ngîlî mbîmbî ró
 rōô Äpólō rī gógó drí.

²⁷ Dîñ vósī, Äpólō lē trá nîlî 'bädrî gólâ Gîrîkî
 kâ rî 'álâ tā âtî-âtî tāndí Yésū rī tāsī rī pêlé tolâ.
 Gō'dá nîngá sī, òjilâ känísâ kâ Ëfésô kâ tolâ rî 'bá
 yî drí gólâ rî pâzó wárágâ îgî-îgî sî òjilâ känísâ
 kâ 'bädrî Gîrîkî kâ 'álâ rî 'bá yî drí, tâlâ gólîyî
 õtrö ró bê gólâ drí rî sî tâ ìmbá 'bá Ôvârî kâ ró.
 Gō'dá Äpólō câ bê tolâ rî, gólâ drí rîzó ngá pâpâ
 'élé rōô òjilâ gólîyî tâ lē 'bá trá Yésû 'á pîpîsîlî
 tāndí Ôvârî kâ rî sî rî 'bá yî drí. ²⁸ Gólâ rî kpá trá
 tâ ngîlî òjilâ Yûdâ yî kâ ãzâ 'bá yî bê õ'bí lâfâlé
 'á lîfî lõmbâ sî gozó tâ tröle gólîyî tí sî, tâ gólîyî
 úlî Ôvârî kâ â'dâ 'bá mbî trâ kî, Yésû ãâ'dô ūdî
 'dîyî pâ 'bá gólâ Ôvârî drí âjolé trá ãngó drî 'á rî
 'bá yî sî.

19

*Tā Líndrí Tāndí Ôvârî kâ drí fîzó tâ lê 'bá Ëfésô
 'álâ rî 'bá yî 'á rî*

¹ Ozô Äpólô drí â'dózó drê Kôrínítô 'álâ òjilâ
 lîfî icí'á rî tí rî, Póolô rî gógó rî trá ącî tôlé látî

kôrô Fārīgíyā 'ásī rī 'ásī, nī'á 'bädr̃i mvá ãzâ 'bá yī 'ásī cälé järíbã gólâ Ēfésō rī 'álâ. Gõ'dá gólâ cå bê Ēfésō 'á tólâ rī, gólâ drí tā lē 'bá ūrûkâ 'bá yī ūsúzó tólâ. ² Gõ'dá gólâ drí tā ijízó gólîyî tí kī nī rī, "Ítí rī, ãnî drí tā lêzó Yésū 'á rī sī rī, Líndrí Tāndí Ôvârî kâ fî fî té trá mbârâkâ bê ãnî 'ásî yâ?"

Gõ'dá nîngá sī, gólîyî lôgõ tā 'dî dr̃i lâ kī, "'É'ẽ, mä ârí tā kī'á nī rī Líndrí Tāndí Ôvârî kâ ãâ'dô bê filí rîlî õjílâ mvá 'ásî rî kô'dawá."

³ Nîngá sī, Póõlõ ârîlî bê tā kī'á nī, gólîyî nîjí tā drê kô Líndrí Tāndí Ôvârî kâ tâsî rî, gólâ drí gólîyî ijízó kī, "Gõ'dá íibábâtízâ ãnî ángô tí ró yâ?" Gõ'dá gólîyî lôgõ tâ-dr̃i kī, "Íibábâtízâ ãmâ gbõ cé õzõ Yôwánî drí rîrî õjílâ íbábâtízâlê rî kâtí."

⁴ Nîngá sī, gólâ drí tā âtázó kī, "Yôwánî 'dî íbábâtízâ õjílâ â'dálâ kī, gólîyî ãâdî ïyî dr̃i trá tā õnjí ïyíkâ rî 'bá yî 'ásî, gõ'dá Yôwánî rî gógó âtâ tâ kpá õjílâ Ísîrâ'élê kâ drí tā lêzó gólâ âlô kî'á nî rî, ãâ'dô âcâ'á lôsî 'élê yí vó rî 'á kî, 'dîr'á Yésû ï'dî."

⁵ Gõ'dá õjílâ 'dî 'bá yî ârîlî bê ïyî úlí Póõlõ kâ âtálé Yésû rî tâsî rî, drîlîyî tâ lêzó tâ âtî-âtî tândí 'dî 'á, gõ'dá Póõlõ drí gólîyî íbábâtízâzó Kúmú Yésû rî rú sī. ⁶ Nîngá sī, Póõlõ drí dr̃i 'bâzó gólîyî drîjî, gõ'dá Líndrí Tândí Ôvârî kâ drí fîzó gólîyî 'ásî mbârâkâ bê gólîyî 'bâlé úlí âtálé tî lídî ãzâ 'bá yî sî gõ'dá tâ âtî-âtî tândí Ôvârî kâ pë bê. ⁷ Õjílâ rî 'dî 'bá yî ndrî 'dó rî'á õzõ mûdrî-dr̃i-lângâ-rî kâtí.

⁸ Nīngá sī, Póõlō rī trá kárá rī'á nīlī kāyī ōjílā Yúdā yí kâ drí rīzó rātāā 'ēlé Ôvârî drí rī vósī cé jó tā Ôvârî kâ ârî kâ rī 'álâ cù ūtî ūrî ãkó, tā âtâlē ōjílā tólâ nā 'bá yî drí gō'dá kpá tā ngîlî gólîyí bê, tâlâ gólîyî ūicâ ró bê â'dólé rîlî kûmû Ôvârî kâ rî zélé. Gólâ rî trá tā 'dî 'ēlé ūtî tólâ párâ nâ sī.

⁹ Gō'dá ōjílā ãzâ 'bá yî bê tólâ rī'á ūyî drí âmbâ-âmbâ bê, gō'dá gólîyî gâ tâ âtû-âtî gólâkâ 'dî trá dô. Gólîyî âtâ tâ, ūnjí ró ōjílā dûû drí lâtî gólâ Yésû drí â'dálé 'dêzó 'á lâ sî rî tâsî. Tâlâ tâ rî 'dî tâsî rî, Póõlō drí drí yîzó gólîyî rû sî gō'dá cé gólîyî tâ ârî 'bá 'dûwâ yí bê rî 'bá yî trôzó ūdî. Nîngá sî, gólîyî drí ngâzó nîlî jô lîfî icî kâ âgô zîlî Tîrânâ rî kâ rî 'álâ. Gō'dá jó 'dî 'á rî, Póõlō drí rîzó tâ Yésû kâ ìmbâlê ōjílā tólâ nâ 'bá yî drí kâyî vósî cé. ¹⁰ Gólâ rî trá tâ 'dî ìmbâlê ūtî ndrô rî sî. Tâlâ tâ 'dî tâsî rî, ōjílâ dûû gólîyî rî 'bá ūyî 'bâdrî ndrî Ásîyâ kâ rî 'ásî, gō'dá ōjílâ Yúdâ yí kâ gō'dá kpá Gîrîkî kâ rî 'bá yî bê ârî ūyî tâ âtû-âtî tândí trá Kûmû Yésû rî tâsî.

Tâ gólâ Sëkévâ rî mvá yî drí rû cêzó kpÿl líndrî ūnjí lôfôlê âgô ãzâ 'ásî rî

¹¹ Kâyî 'dî 'bá yî sî rî, Ôvârî 'bâ Póõlō trá â'dólé rî'á tâ tibê ōjílâ tû drí â'dízó drílâ sî rôô rî 'bá yî 'ēlé. ¹² Ozô gō'dá ōjílâ õtrô gbô cé ítâ Póõlō drí sôlê trá yí rû rî ūdî, ngâtá ítâ úrî lî kâ gólâkâ rî ūdî fêlé ngá lâzé 'bá drí dôlê rî, ngá lâzé gólîyîkâ 'dî drí kîzó. Gō'dá kpá ūtî, gólîyî líndrî ūnjí drí ômbâlê trá rî 'bá yî drí â'dózó kpá tândí ró cé ítâ 'dî 'bá yî dôdô lâ sî.

¹³ Nīngá sī, ōjílā Yúdā yí kâ ūrûkâ 'bá yî bê rī'á īyî tolâ kárá nī'á īyî ăcî tō bê dîrî, gõ'dá nī'á īyî úlî âtâ bê kī nī rî, yî iicâ trá líndrí õnjí lôfôlé vólé ōjílā 'ásî. Gólîyî ûjû trá líndrí õnjí lôfôlé ōjílā 'ásî Kúmú Yésü rî rú sī kī nī rî, "Má 'bâ tâ ní drí mbârâkâ Yésü gólâ Póõlõ drí rī'á tâ âtálé tâ lâ sî rî kâ sî." ¹⁴ Ōjílâ gólîyî tâ 'e 'bá ătí rî rī'á īyî 'dîyîmvá njî-drî-lâ-rî drî-'bá ángí lâ'bí 'e kâ zîlî Sëkévâ rî kâ ădî. ¹⁵ Nīngá sî, kâyî ăzâ sî, gólîyî drí tâ 'bâzó 'ezó líndrí õnjí ăzâ drôlé vólé ăgô ăzâ 'ásî. Gõ'dá líndrí õnjí rî 'dî drí tâ-drî lôgõzó gólîyî drí kî nî rî, "Mâ nî mbârâkâ Yésü kâ trá, gõ'dá mâ nî tâ kpá trá Póõlõ lajó'bá Yésü kâ ró rî tâsî. Gõ'dá ăñî rî gógó nyâányâ lâ īyîkâ ă'dî yî ădî yâ?" ¹⁶ Nîngá sî, líndrí õnjí 'dî drí mbârâkâ fêzó ăgô 'dî drí 'dêzó gólîyî drîjî, gõ'dá ăgô 'dî drí ngâzó gólîyî lûvûlî ngbá vûdrí sî gõ'dá gólîyî cázó õnjí lâ drîjî itá gólîyîkâ ôsîzó ngbá vólé. Nîngá sî rî, gólîyî drí īyî pâzó râlé vólé 'bâ 'dî 'ásî ūndú ró. ¹⁷ Gõ'dá nîngá sî, ōjílâ Yúdâ yí kâ ndrî gõ'dá ōjílâ Gîrîkî kâ bê gólîyî rî 'bá Êfésõ 'álâ rî 'bá yî drí tâ 'dî ârîzó. Gõ'dá gólîyî drí ă'dózó ūrî ró, gõ'dá drîlîyî mbârâkâ Kúmú Yésü kâ rî rôzó rôô.

¹⁸ Gõ'dá nîngá sî, gólîyî tâ lê 'bá trá Yésü 'á rî 'bá yî drí vō lâ ūsúzó kî, rî'á õnjí ró gólîyî drí rîzó cù ngá ōjô kâ bê gõ'dá kpá ngá ălókõ kâ ngâtá lândrí kâ bê. ¹⁹ Gõ'dá ōjílâ dûû gólîyî lâfâlé 'ásî rî 'bá īyî tâ ōjô kâ 'êlé kpá tâ ălókõ kâ 'êlé sisí rî 'bá yî drí búkû īyîkâ ōjô kâ kpá ngá ălókõ kâ rî âtrôzó lôzâlé ngbá vólé ōjílâ lîfî drî 'á ălô-ălô. Bûkû gólîyîkâ 'dî 'bá yî rî'á cù úlî gbâwû kâ rî 'bá yî bê gõ'dá kpá cù rî'á tâ îmbâ lârâkô gólîyî

tā ōjō kâ rî 'bá yî tāsī rî 'bá yí bê. Lâgî búkū lôzälé trá 'dî 'bá yí kâ ólã bê rî, âcâ rĩ'á rõô.*

20 Ítí rî, mbârâkâ tā 'ẽ'ẽ 'dî 'bá yí kâ g  r   'dî drí ōj  l   d  u   'b  z   t   l  l  l   úl   K  m   Y  s   k   '  , g  d   kp   t   ât  -ât   t  nd   Y  s   k   dr   l  'b  z   mbârâkâ b   āmb  .

Tā P  o  l   dr   '  z   n  l   Y  r  s  l  m   '  l   g  d   kp   R  m   '  l   r  

21 T   'd   v  s   r  , P  o  l   dr   t   '  s  z   íy   ny  ány   s   '  z   n  l     c   t  l   k  r   M  k  d  n  y   '  s  , 'b  d  r   G  r  k   k   b   g  d   kp     d  k   l   r   r   n  l   Y  r  s  l  m   '  l  . T   'd   t  s   r  , P  o  l   dr   úl   ât  z   k   n   r  , "N  n   ám  k   Y  r  s  l  m   '  l   r   v  s   r  , m   l     g  l   c  l   b  u  u   j  r  b     ng   R  m   k   r   l  m  l  ." **22** N  ng   s  , P  o  l   r   dr   ng  z   T  m  t  y   y     r  s  t   b   íy   p   'b   r   r   y   j  l   n  l   s  s   '  l   M  k  d  n  y   '  l  , g   g  l   r   g  g   dr   íy  k   r  z   dr     k  p   n  ng   k  y   f  n  y  w   s   j  r  b     f  s  s   r   '  .

T   g  l   D  m  t  y   dr     f  s  s   l   'b   '  z   ng  l     w  q   r   r  

23 K  y   P  o  l   dr   r  z     f  s  s   '  l   r   'b   y   s   r  , ōj  l     f  s  s   k   dr   r   r     b  z     w  l  k   b   t  k  n  y   g  d   ôtr  -ôtr   b   t   ât  -ât   t  nd   Y  s   r   t  s   r   r  . **24** T   'd   '   r   tr   n  t  . Ók   'b     z   b   r   l   D  m  t  y  . G  l   r   tr   l  nd     n  y  k   j   ôv  r     b  r  d  g   z  l     r  t  m  s   r   k     d  l  l   d  a  b   mv    m  v   '  s   r  , g  d   g  l  y   r   'b   l  s   '  l   g  l   b   r   r   u  s     y   l  f   r  o   l  s   r   'd   '  s  . **25** G  d  

* **19:19** 19.19 ōj  l   dr   l  g   l   'd   u  s  z   r  , â'd   ng   'đá k  y   k  t  u   ny   'd  -r  -dr  -l  -m  d  r  .

Dēmētrīyō rī 'dī ndrélé bē ōjílā dūū 'dó rī'á tā lē'á Yésū 'á rī, drilâ 'dózó ōmbā rō. Drilâ ngāzó lōsī 'ē 'bá íyikâ 'dī 'bá yī âzilí rū ê'bélé vō ãlô 'á kpá gólīyī ãzâ 'bá yī rī 'bá lōsī ãlô 'dī 'élé rī 'bá yī bē.

Gõ'dá gólâ drí tā âtázó gólīyī drí kī nī rī, "Ãnî ōjílā, mī nī trá kī, mā rī lāfâ ãmákâ ûsúlī lōsī nō 'ásī. ²⁶ Gõ'dá mī ndrê kpá trá, gõ'dá nī ârī kpá trá tā ãgô gólâ Póõlō 'dī kâ rī'á 'élâ rī, gólâ âtâ kī nī rī, ngá gólīyī ãmâ ōjílā mvá drí rī'á êdélâ rī 'bá yī ãâ'dó ȳyī kó kó ngá gólīyī ōjílā drí Ȅnjilí ôvârī rō rī 'bá yī Ȅdī. Ítí lâ 'dī ró rī, gólâ 'ê ōjílā dūū trá úlī íyikâ 'dī 'bá yī lélé, Êfésō 'á nōngá gõ'dá kpá 'bãdrī ngõlō Ásīyā kâ nō 'ásī ndrī! ²⁷ Má nī kō ngâtá tā rī 'dī tâsī rī, ōjílā â'dô ngá gólīyī ãmâ drí rī'á 'élâ rī 'bá yī ndrē'á â'dolé cù Ítí tā ífí ãkó lâ rō, gõ'dá ngâtá gólīyī âyé gïgï lâ yī kō yâ rī! Gõ'dá â'dô trá Ítí rī, gólīyī â'dô ïcâ'á âtálâ kī, jó ândrê Ïrítimísâ kâ ãâ'dô kpá trá rī'á tā ífí ãkó, gõ'dá gólīyī â'dô kpá úlī ányâ âtâ'á ôvârī ãmákâ õkó rō gólâ ngbâângbâñõ ōjílā ndrī Ásīyā kâ gõ'dá kpá 'bãdrī ãzâ 'bá yí kâ bê drí rī'á Ȅnjilâ rī rú, â'dô rō bê ãmbâ gólâkâ ïzälé!"

²⁸ Gõ'dá ōjílā ârílí bê tā 'dî rī, gólīyī drí ngâzó ōmbâ rō rōõ, gõ'dá rī'á ôtrélé kī, "Ïrítimísâ Ȅdī ôvârī ãmâ gólīyī Êfésō lé 'bá rō rī 'bá yí kâ! Gólâ rī'á gäqrä lâvûlî kôrô!"

²⁹ Nïngá sî, ōjílā ndrī järíbä kâ drí ngâzó rû ê'bélé Ȅyî Ȅwä bê, gõ'dá gólīyī drí Gâyô yî Ïrisítárökô bê â'dó 'bá lâmû-ãzí Póõlõ kâ rō rī

'bá yî rũzó.* Gólîyî ngâ nîlî 'wââ õjílã rî 'dî 'bá yî bê vō gólîyíkâ rû ê'bê kâ rî 'álâ.

³⁰ Gõ'dá nîngá sî, Póõlõ ârî tâ bê tâ 'dî tâsî rî, gólâ lë trá nîlî lâmû-âzí gólâkâ 'dî 'bá yî pâlé õjílã rû ê'bé 'bá ngbä'ü 'dî 'bá yî drígá sî, gõ'dá tâ lë 'bá Yésü 'á rî 'bá yî lôgâ gólâ dó nîlî. ³¹ Gõ'dá kpá õjílã ãmbâ-ãmbâ ūrûkâ 'bá yî Êfésõ kâ, gólîyî â'dó 'bá gólâ rî rû-lê-âzí ró rî 'bá yî drí tâ âtizó gólâ drí kî, gólâ ônî tólâ kô. Tâ 'dî tâsî rî, Póõlõ nñí gõ'dá tólâ kô.

³² Gõ'dá vō rû ê'bê kâ 'dî 'á tólâ rî, õjílã dûû 'dî 'bá yî drê zââ ôtré'á âzí-vó âzí-vó. Ürûkâ lâ yî ôtré tâ âzâ 'bá yî sî, gõ'dá ūrûkâ lâ yî ôtré ïyíkâ tâ âzâ 'bá yî sî, tâlâ ãmbá lâ gólîyî 'ásî rî 'bá yî nñí ïyî tâ ífí ïyî drí rû ê'bézó rî kô'dawá. ³³ Gõ'dá nîngá sî, õjílã Yûdä yí kâ drí âgô âzâ gólîyî lâfâlé 'ásî zîlî Älêkêzândâ rî 'bâzó nñ'á âdrélé õ'bí ândrá â'dolé tâ âtâ 'bá ró ïyî ngá lésî. Õjílã ūrûkâ 'bá yî drí tâ gólâ 'e'á nñ'á âtálâ rî âtázó gólâ drí. Nîngá sî, Älêkêzândâ rî drí drí ìngázó ūrû õjílã drí rîzó bê njürû, tâlâ yí ngî ró bê tâ ïyî ngá lésî gólîyî drí. ³⁴ Gõ'dá õjílã nñí ïyî bê kî, gólâ rî'á õjílã Yûdä yí kâ 'î rî, gólîyî drí ngâzó kpâkâ ãlô rî'á ôtré'lé kî nñ rî, "Cé Ärîtîmísâ ì'dî gólâ ôvârî ãmákâ õkó ró rî! Gólâ rî'á ôvârî ãmbá 'î gârâ lâvûlî kôrô!" Ìtí rî, gólîyî rî trá ôtré'lé ìtú-pá rî sî.

³⁵ Nîngá sî, âdûkû lâ ró rî, gólâ tâ ìgî 'bá ãmbá jâribä' kâ ró rî drí ngâzó ânîlî gólîyî 'bâlé rîlî njürû. Gõ'dá drîlâ tâ âtázó kî, "Ânî õjílã ámákâ Êfésõ kâ ró rî 'bá yî, õjílã cé tîtî nñ trá kî nñ rî, ãmâ

* **19:29** 19.29 Gólîyî kpârâtí â'dô trá Mëkëdónyâ lé 'bá 'î.

Ēfésō lé 'bá ī'dî rī 'bá jó ândrê gólâ rīzó Ārītīmísā rī īnjīlī rī vó lâ ndrēlē rī. Mā ndrē āmákâ kúní mvá lânjâ â'dé 'bá trá ûrú lési gólâ āmâ drí īnjīlī Ārītīmísā ró rī vó lâ ī'dî. ³⁶ Ógāā tị tā 'dî 'bá yî drījî kô. Ītí rî, īcâ trá ãnî drí âgízó títí ró gõ'dá â'dó kô tā ōnjí 'ēzó ī'dî tā 'dî 'bá yî tāsī. ³⁷ Gõ'dá âgô rī nô 'bá yî tāsī rî, kpálé gólīyî ûgūú ngá kô jó ôvârī āmákâ rî kâ 'ásī gõ'dá gólīyî 'dá ôvârī āmákâ õkó ró Ārītīmísā kpálé kô'dawá rî, nî rû gólīyî trá âtröle âjilí nõngá.

³⁸ "Nîngá sī, õzõ Dêmétriyo õjílā íyíkâ rî 'bá yí bê â'dô ïyî cù tā bê 'bälé õjílā ãzâ rú rî, gólīyî â'dô õjílā rî 'dî âtrö'á 'bälé kúmú ândrá kâyî gólâ tā kî kâ rî sî gõ'dá tā rî 'dî ngîzó dódó kúmú drí. ³⁹ Gõ'dá õzõ ãnî ndrî õlë kpá tā ãzâ 'elé tā 'dî tāsī rî, ītí rî, trá rî'á tândí ró ãmâ drí õjílā ndrî jârîbâ nô kâ ê'bézó kîlâ mbîmbî ró. ⁴⁰ Ȑw   gólâ ãnî ndrî drí 'elé trá ãndrö rî tāsī rî, m   ūr   ró, tâlâ õjílā ãzâ â'dô nî'á tā 'bälé ãmâ rú kúmú ángí Rómâ kâ ândrá tâ lâ sî. Ȑw   'dî tā ífí lâ yû'dâw  , gõ'dá mâ īcâ kô ngîlâ kúmú Rómâ kâ drí mbîmbî ró." ⁴¹ Gõ'dá tā ìgî 'bá ãmbá 'dî ndê tā âtâ-âtâ bê trá rî, gólâ drí ngâzó õjílā 'bälé lâ'búlì gõlé ïyî drí 'bâ 'ásî.

20

Tâ gólâ Póõlõ drí ngâzó nñlî tâ l   'bá yî lômílî 'b  dr   M  k  d  n  y   kâ rî 'álâ, gõ'dá kpá jârîb   K  r  n  t   kâ rî b   rî

¹ Gõ'dá õjílâ Ēfésō kâ nd  l   b   Ȑw   ūj   ïyíkâ 'dî rî, Póõlõ drí ngâzó tâ l   'bá Y  s   'á rî 'bá yî ê'b  l   t   v   ãl   'á. Gõ'dá dr  lâ tâ ât  z   g  l  y   drí,

tālā gólīyī õrī ró bē pípísílī ątū-ątū sī. 'Dīi vósī, gólā drí mí-rī-gbō 'ẽzó gólīyī drí gō'dá ngãzó nīlī Mẽkẽdóniyā 'álâ. ² Mẽkẽdóniyā 'álâ rī, gólā tō ącī trá nī'á mbârâkā sō bē gólīyī tā lē 'bá trá Yésū 'á rī 'bá yī 'á úlí tāndí rī 'bá yī sī. 'Dīi vósī rī, gólā drí ngãzó lâvūlī järíbä Kõrínítō 'bädrī Gîrîkî kâ 'á rī 'álâ. ³ Gō'dá gólā drí rīzó järíbä Kõrínítō 'dī 'á tólâ párá nâ sī. Gō'dá tólâ sī rī, gólâ lē trá ángálé ágõlé 'bädrī Síriyā kâ 'álâ kõlóngbō sī gõzó Yerõsälémä 'álâ. Gō'dá gólâ árî tā kī, őjílā Yúdã yí kâ ūrûkâ 'bá yī Gîrîkî 'álâ rī 'bá yī ăyî ăyî tā trá 'ẽzó gólâ rī fûlî. Tā rī 'dī tâsī rī, gólâ drí ngãzó gõlé vólé pá sī kôrô 'bädrī Mẽkẽdóniyā kâ rī 'ásî.

⁴ Gō'dá gólīyī nī 'bá kpââ gólâ bê rī 'bá yī rī'á Sõpâtérä Pírâ rī mvá ró gólâ Bêrîyä lé 'bá ró rî, Ärišitärökõ gō'dá Sëkondõ bê gólīyî Tësälöníkâ lé 'bá 'î, gō'dá nîngá sī, Gáyõ ăzâ Dérêbë lé 'bá ró rî, gō'dá Tîmâtîyä, gō'dá Tîkikõ yí Tröfimõ bê, gólīyî ăyíkâ kpärtî Ásîyä lé 'bá 'î. ⁵ Ӧjílā rī 'dī 'bá yî lâvû ăyíkâ sîsî ătî 'álâ kõlóngbō sî ămâ* têlē Póõlõ bê Trówâ 'álâ. ⁶ Mâ rî trá järíbä Fîlîpî rî 'á kârámâ gólâ rîzó ămbâtâ gólâ rî'á 'bëlâ cù ătî ăkú ăkó rî nyâlî rî 'ĕlê tólâ. 'Dîi vósī rî, ămâ drí Fîlîpî rî ăyézo. Trô ămâ rî'á kâyî njî kõlóngbō sî cazu Ӧjílâ gólîyî lâvû 'bá sîsî 'álâ rî 'bá yî ūsúlî Trówâ 'álâ ămâ têrë 'á. Gō'dá nîngá rî, ămâ drí 'ẽzó lâ kâyî njî-drî-lâ-rî.

*Tā gólâ Póõlõ drí Yütükü rî lîdrízó Trówâ 'álâ
rî*

* **20:5** 20.5 Ămâ Úlí nõ tâ ífí lâ Lúkâ yî Póõlõ bê.

⁷ Kâyî õjílā Yúdä yí kâ râtáā 'ě kâ rî vósí länjátulí sī rî, ãmâ drí ngãzó rû ê'bélé râtáā 'â ãmû kâ täsí. Gõ'dá Póölö drí úlí Ôvârî kâ pëzó õjílā drí. Gólâ lë trá ngälé lâvûlî tólâ sī ienda rî kâtí. Ítí rî, gólâ drí rïzó tâ Ôvârî kâ pélé õjílā drí bûúu ã'bí ító 'á. ⁸ Mä ê'bê rû trá jó 'álé lâkû gólâ ûrú lésí ãzí drïjî lámbã dûû drí rïzó kôlé rî 'á. ⁹ Nïngá sî, ágá ãzâ rú lâ Yütükû gólâ rî 'bá ūpî ãbë kâ 'á rî, â'dú drí âsízó lïfî lâ 'á lânõ rïrî kâ 'dî drí sî. 'Dïj Póölö drë zââ rî'á tâ pë'á ãtîlî ãtîlî ró rôô. Gõ'dá  dûkû lâ ró rî, Yütükû drí gbô lítizó â'délé 'yará ūpî 'ásî  nyákû drïjî.

Gõ'dá õjílā ngâ bê nîlî gólâ rî îngálé ûrû rî, gólîyî gõ ûsû gólâ trá kñi-kínî ãvõ ró. ¹⁰ Nïngá sî, Póölö drí ngãzó nîlî rû ûtulí gólâ drïjî gõ'dá rî'á rú'bá lâ  njûlî. Gõ'dá Póölö rî drí tâ âtázó õjílā drí, tâlâ gólîyî  âyê ró ãwó ngõngõ. Gólâ kî, "Nî  yê ãwó, gólâ lîdrî trá."

¹¹ Gõ'dá nïngá sî, Póölö drí ngãzó mbälé gõlé ûrú 'álâ jó 'dî 'á tólâ kpá ó'dí ãmbâtâ 'â ãmû kâ rî nyälé ngá mvûmvû bê tâ lë 'bá Yésû 'á rî 'bá yí bê, gõ'dá kpá rîlî tâ ngîlî gbîyá  cê ró bûúu võ drí  wûzó. Gõ'dá vólé drî lâ 'ásî rî, gólâ drí ngãzó nîlî.

¹² Nïngá sî, õjílâ 'dî 'bá yî drí ágá Yütükû Póölö drí lîdrîlî trá 'dî drïzó  jîlî gõlé yí drí 'bâ 'álâ, 'dî gólîyî gõ'dá trá 'dó  yîkõ ró tâlâ tâ 'dî täsí.

Tâ Póölö drí nîzó Mëlétô 'álâ gõ'dá úlí  dûkû  yîkâ  tálé drî-'bá kãnîsâ kâ  fésô 'álâ rî 'bá yî drí rî

13 Nīngá sī, Póõlō drí tā âtázó ãmâ drí nīzó mbälé kõlóngbō ândrē 'á gõ'dá nīlí ăt̄lī rō, tälâ gólâ lē íyíkâ vō kílí pá sī mb̄i nīlí Āsósō 'álâ. Ítí rī, ãmâ drí ãmákâ nīzó lîgō bê kõlóngbō sī cälé Āsósō 'álâ gólâ rī ūsúlî tólâ. **14** Gõ'dá mā ūsû gólâ bê tólâ rī, gólâ drí mb̄ázó filí ãmá bê kõlóngbō 'á. Gõ'dá ãmâ drí nīzó zââ Mítolénē 'álâ ă'dú kõlé tólâ. **15** Gõ'dá cijinó ăzâ rī sī rī, ãmâ drí ngãzó nīlí kõlóngbō sī tólâ sī cälé ãnyî 'bãdr̄i z̄lî Kiyō rī rú. Kâyî ăzâ rī sī rī, ãmâ drí nīzó zââ kõlóngbō sī Sámō 'álâ. Gõ'dá dr̄zō lâ sī rī, ãmâ drí nīzó nī'á cälé järíbä z̄lî Mélétō rī 'álâ. **16** Póõlō lē trá nīlí kôrô mb̄i Mélétō 'álâ cú Ítí cā ăkó Ěfésō 'álâ,* tälâ yí őzó kô nīlí lîpí bê 'bãdr̄i Ásîyâ kâ 'dī 'ásî. Gólâ lē nīlí 'wââ'wâ Yerõsâlémâ 'álâ, tälâ őzō iicâ trá rī yí drí ă'dózó bê Yerõsâlémâ 'álâ kâyî Pénitâkósítî kâ sī.

17 Gõ'dá nīngá sī, Póõlō drí ngãzó tā âtîlî dr̄i-'bá kãnísä kâ Ěfésō 'álâ rī 'bá yí drí ânîzó íyî ūsúlî Mélétō 'á tólâ. **18** Gõ'dá dr̄i-'bá 'dī 'bá yí câ bê tólâ rī, Póõlō drí nî-bê-yä fẽzó gólîyî drí, gõ'dá gólâ drí tā âtázó gólîyî drí kî, "Anî nyâányâ nî rîrî ãmákâ má drí rîzó rîlî kâyî vósî ndrî, má drí ă'dózó ãní bê kâyî dr̄i-kákâ má drí âcázó 'bãdr̄i ãníkâ Ásîyâ kâ rī 'á, bûuú cälé kâyî gólâ má drí lâyuzó rī sī rī trá. **19** Má 'ê lôsî Kúmú Yésü kâ trá rû lôgō dâ rī sī. Má ngô ãwó trá rôô Ôvârî drí ãnî tâsî, tälâ nî ăâdrê ró bê pîpîsîlî ătû-ătû sī kâyî lânõ kâ rī sī. Gõ'dá mâ rî gogó ūsû lânõ kpá

* **20:16** 20.16 Tā 'dî tâsî, sîsî rî, gólâ zî kõlóngbō gólâ nî 'bá kôrô mb̄i Mélétō 'álâ âdré ăkó Ěfésō 'á rî ădî.

trá rōô õjilā Yúdā yí kâ gólīyî tā ̄ayí 'bá trá má rú rî yí drígá sī, ndrō gólīyî má drí rīzó lōsī Ôvârî kâ 'élé ãnî lâfálé rî 'bá yí sī. ²⁰ Lânjō rî 'dī â'dô bê kpálé ̄ití rî, má rî trá zââ rī'á tā âtî-âtî tândí Ôvârî kâ pêlé ãnî drí, gõ'dá kpá ãnî ìmbálé õ'bí lâfálé gõ'dá kpá ãnî drí 'bâ 'ásî, cú ̄ití tā Ôvârî drí 'élé trá ãnî pâzó rî ̄azâkâ lâ lôkí âkó âlôwâlâ ãnî drí. ²¹ Má âtâ úlî trá ngbálí-ngbálí õjilā drí ndrî, â'dô kô cé õjilā Yúdâ yí kâ drí. Má âtâ tā trá gólīyî drí drí âdîzó vólé tā ̄onjí gólîyíkâ rî 'bá yí 'ásî, tâlâ gólîyî ̄ijnjî ró Ôvârî gõ'dá kpá tâ lêlé Kúmú ãmákâ Yésû 'â.

²² "Ngbâângbânō rî, má âtâ ãnî drí kî, Líndrí Tândí Ôvârî kâ trá ámâ jõ'á ū' dî nõ nîlî Yêrõsâlémâ 'álâ, gõ'dá má nñj tâ õjilâ drí 'e'á 'élâ má drí tólâ rî kô. ²³ Gõ'dá má nñj cé tâ nô 'bá yí ū' dî, jârîbâ gólîyî cé tûtî má drí rîzó trá 'á lâ 'ásî rî 'bá yí 'ásî rî, Líndrí Tândí Ôvârî kâ rî â'dâ tâ trá má drí kî nî rî, kâyî ̄azâ sî, õjilâ â'dô ū'yî ámâ vû'á gäñímä 'á gõ'dá ámâ 'bâlé lânjö ûsúlî. ²⁴ Gõ'dá tâ ̄isû ámákâ rî'á ̄isûlâ rî 'â rî, â'dô kô rî'á tâ ángí 'î ̄ozõ má õdrâ ngâtá má õdrâ kô'dâwâ rî. Tâ ángí má drí rî rî'á lôsî gólâ Kúmú Yésû drí tâ lâ 'bâlé trá má drí 'élé rî ndêlé bûuû kâyî má drí drâzó rî sî. 'Dî ū' rî'á tâ âtî-âtî tâ tândí Ôvârî drí 'élé trá õjilâ pâzó rî tâsî rî ū' dî. ²⁵ Sísí lâ sî rî, má rî trá gbíyâ rôô ãnî lâfálé tâ âtâlê ãnî drí kûmû ángí Ôvârî kâ tâsî.

"Gõ'dá ngbâângbânō rî, nî ndré ámâ lîfî gõ'dá kô kô ó'dí. ²⁶⁻²⁷ ̄Ití rî, má âtâ tâ gólîyî ndrî Ôvârî drí lêlé 'élâ rî trá ãnî drí. Má cí tî tâ ̄azâkâ drîjî

ãñî drí kô. Bê trá ïtí rî, má âtâ ãñî drí ãndrõ, õzõ nĩ ãâyê rîrî lâtî mbî ró rî kâ trá gõ'dá lânõ ûsúzó rî, 'dî' â'dó gõ'dá kô tã 'ë'ë ányâ ámákâ rî tâsî. Gõ'dá 'dî' rî'á tã ãñî nyãányâ kâ rî ï'dî.

²⁸ "Gõ'dá ïtí rî, nĩ ndrê ãñî vó dódó ndrî 'dó õjîlã kãnísã kâ gólîyî Líndrí Tândí Ôvârî kâ drí ãñî 'bâlé trá vó lâ yî ndrélé rî 'bá yí bê. Nĩ ìmbâ tã mbî Yésû kâ gólîyî drí ngbálí-ngbálí, gõ'dá kpá gólîyî ãtîzó õzõ lôkí 'bá drí kâbîlîkî íyíkâ ãtîzí kâtí, tâlâ gólîyî rî'á õjîlã Ôvârî kâ ï'dî gõ'dá gólâ gî gólîyî trá â'dólé íyíkâ ró õdrâ mvá lâ Yésû kâ rî sî. ²⁹ Má nĩ trá kî, má ãâyê ãñî trá rî, vólé drî lâ 'ásî, õjîlã ãzâ 'bá yî â'dô ânî'á ãñî ngálâ tã ányâ ìmbálé õjîlã kãnísã kâ âdólé tã lêlê gólîyíkâ ïzâlê, õzõ kôrõnyâ õnjí drí kâbîlîkî rûrî fûlî nyâlé rî kâtí. ³⁰ Gõ'dá õjîlã ãzâ 'bá yî ãñî lâfálé sî â'dô kpá ngâ'á rî'á õnjõ âdólé, tâlâ õjîlã kãnísã kâ 'bâlé 'dêlê ïyî vósî Yésû rî vó 'á. ³¹ Tâlâ tã rî 'dî tâsî rî, nĩ 'ê lôsî Ôvârî kâ 'dî lîfî lõmbâ sî, tã 'dî õjá kô ãñî drî sî. Nĩ 'ê tã õzõ má drí 'êlé trá rî kâtí. Má rî trá ãñî ìmbálé ndrî âlô-âlô õjîlã âlô rî âyé âkó ndrô nâ sî. 'Dî' rî'á ngâcî ïtú bê ndrî. Gõ'dá má ngô ãwó kpá trá rôô ãñî tâsî, â'dô ró bê ãñî drí 'dêzó tã Ôvârî kâ vósî pîpîsílî âlô rî sî.

³² "Ítí ngbâângbânõ rî, má fê ãñî Ôvârî drígá, gólâ õndrê ró bê ãñî vó. Gõ'dá má âtî ãñî úlí gólâkâ ârîlî 'êlé, tâlâ úlí rî 'dî 'bá yî õ'bâ ró ãñî bê tã lânjâ gólâkâ gólâ rî gógó drí âfélé cù ïtí tâkó ãñî drí rî nîlî. Tã âtî-âtî rî 'dî â'dô ãñî 'bâ'á âdrélé pîpîsílî ïdû-ïdû sî, tâlâ Ôvârî iïcâ ró bê ândrâ-tândí gólîyî gólâ drí lêlê 'ë'á fêlâ õjîlã íyíkâ drí ndrî rî fêlé ãñî drí ãtî 'álâ.

33 “Mī nī tā gólīyī má drí 'ēlé sísí rī 'bá yī trá ndrī, má â'dó kō lāfâ ngātā ítā lōvó bē trōlé ãnî ãzākā drígá sī. **34** Ænî rī gógó nyāányâ lâ nī trá kī, kâyî ndrī má drí rīzó trá ãnî lāfálé rī sī rī, má rī trá ngá 'ēlé ámâ drí sī ngá gólīyī ndrī ámâ drí lēlē ámâ ãzí-ãzí yí bē rī ūsúzó. **35** Ítí lâ 'dī rō rī, má â'dâ trá ãnî drí kī, kâyî vósī cé nī õ'ê lôsī mbârâkā sī, â'dô rō bē gólīyī ìcá 'bá ngá 'ēlé kō'dawá rī 'bá yī pâzó. Gõ'dá kpá úlí Kúmú ãmákâ Yésū kâ nō 'bá yī òrī ãnî dr̄jū. Gólâ kī nī rī, 'Ojílā gólâ ngá fē 'bá rī â'dô ândrâ-tândî Ôvârî kâ ūsú'á rōô lâvûlî òjílā gólâ rī 'bá ngá trōlé rī dr̄jū sī.”

36 Nîngá sī, Póolō ndē tā drílâ rī'á âtálâ 'dī 'bá yī bē rī, gólīyī ndrī dr̄j-'bá känísä kâ rī 'bá yī bē drí ngâzó ïyî 'ã'i tñlî vûdrí gõ'dá râtâa 'ezó Ôvârî drí. **37** Nîngá sī, gólīyī ndrī 'dó drí Póolō rī âmvózó gõ'dá mí-rî-gbõ 'ezó gólâ drí ãwó ngõngõ rōô rī sī. **38** Gólīyī trá tâ ïsû ró ãmbá, tâlâ gólâ âtâ tâ trá kī nī rī, gólīyî ïicá gõ'dá kô íyî ndrêlê ó'dí. 'Dî vósī, gólīyî drí gólâ rī vó 'bâzó nîlî mbâlê fîlî kôlóngbõ 'álâ.

21

Tā âcî Póolō yí kâ Yérôsâlémâ 'álâ rī tâsî

1 Gõ'dá tólâ sī, ámâ drí mí-rî-gbõ 'ezó dr̄j-'bá Êfésõ lésî rī 'bá yî drí tâ ïsû ãmbá sī. Gõ'dá ámâ drí ngâzó nîlî Mélétõ 'ásî kôlóngbõ sî lâvûlî âcî ámákâ bê Yérôsâlémâ 'álâ. Mâ ngâ nîlî kôrô mbì lîmvû ândrê dr̄jû sî, gõ'dá ámâ drí cãzó âkîrî zîlî Kósâ rī 'álâ. Ítí dr̄jzõ lâ sî rî, ámâ drí

ngāzó nīlí nīngá sī ākīrī zīlí Ródā rī 'álâ. Gō'dá cīnó lâ sī, ãmâ drí nīzó jārībä zīlí Pâtárā rī 'álâ.

² Tólâ rī, ãmâ drí kôlóngbō ãmâ drí ânīzó 'dī sī lâ 'dī áyézó, gō'dá kôlóngbō ândrê ãzâ ûsúzó. Kôlóngbō 'dī rī nī'á vō mvá zīlí Fõnísîyä 'bâdrï Síryä kâ 'á rī 'álâ. Gō'dá bê ïtí rī, ãmâ drí mbâzó filí kôlóngbō 'dī 'á, gō'dá nīzó lîmvû ândrê drïj sī kâyï dûu sī.

³ Ïtí ró rī, ãmâ drí nīzó zââ zââ, gō'dá nīngá sī, ãmâ drí 'bâdrï zīlí Sâyîpârásï rī ndrêzó jéjë ró. Gō'dá ãmâ drí lâvûzó 'bâdrï rī 'dī rú sī gôlé ãmâ drí-ljíjí drïj ró nī'á câlé 'bâdrï Síryä rī 'álâ. Gō'dá ãmâ drí câzó âdréle jârîbä zīlí Tírâ rī 'á 'bâdrï Síryä 'dī 'á nīngá, tâlâ õjilâ gólîyî kôlóngbô kâ 'dī 'bá yî lë ïyî ngá lânjî ïyíkâ kôlóngbô rī 'dī 'á rî 'bá yî ïrîlî ndrî vólé kôlóngbô 'ásî gō'dá rîzó nīngá kâyï dûu sî.

⁴ Tírâ 'á nīngá rî, ãmâ drí ngâzó nîlí tâ lë 'bá Yésû 'á nîngá rî 'bá yî ûsúlî. Gō'dá ãmâ drí rîzó gólîyî bê nîngá kâyï njî-drï-lâ-rî sî. Gō'dá nîngá rî, gólîyî drí tâ â'dázó Póõlõ drí ngbâlî-ngbâlî kî, gólâ õnî Yerôsâlémâ 'álâ kô, tâlâ Líndrî Tândí Ôvârî kâ â'dâ tâ trá gólîyî drí kî, Póõlõ â'dô lânjö ûsú'á tólâ.

⁵ Gō'dá kâyï kôlóngbô 'dî kâ 'ë'á 'élâ Tírâ 'á nîngá rî ndêlê bê rû trá rî, ãmâ drí ãmâ êdészó njââ ngâlé nîlí. Ïtí rî, õjilâ ndrî õkó lâ yî bê gō'dá kpá mvá lâ yî ãmâ drí rîzó trá gólîyî bê 'dî 'bá yî drí ãmâ vó 'bâzó jârîbä 'ásî láfî 'á. Nîngá sî, mâ âcâ bê lîmvû ândrê tí rî, ãmâ gólîyî bê ndrî drí ngâzó 'ã'î fîlî lîmvû ândrê sînyitâ bê 'dî tí râtââ 'ezó Ôvârî drí. 'Dî vósî rî, ãmâ drí ngâzó mí-nî-gbô 'élé ãmâ vó 'ásî.

⁶ Nîngá sî rî, ãmâ drí ãmákâ mbâzó fîlî kôlóngbô 'á, gō'dá gólîyî drí

ĩyíkâ gbō ngãzó gõlé lâ'búlí ĩyî drí 'bã 'ásñ.

⁷ Gõ'dá tólâ sî rî, ãmâ drí nñzó Tírã 'ásñ Póõlõ yí bê zãâ gõ'dá nñ'á cälé Pëtõlémáyã 'álâ. Nïngá rî, ãmâ drí nñzó nî-bê-yã 'élé tâ lë 'bá Yésù kâ nñngá 'dî 'bá yî drí gõ'dá  'dú kõzó gólïyí bê kâyì ãlô.

⁸ Gõ'dá drízõ lâ sî rî, ãmâ drí nñzó zãâ kõlóngbõ sî gõ'dá cälé Sësäréyã 'álâ. Nïngá rî, ãmâ drí ngãzó nñlí rñlí Fílõpõ  gô gólâ tâ âtî-âtî tãndí Yésù kâ p  'bá ró rî drí 'bá 'álâ. Gólâ kpá  'dî ãlô  jílã njí-drí-lâ-rí gólïyí tâ lë 'bá Yésù 'á rî 'bá yî drí njílí trá Yérõsälémã 'álâ ngá nyãnyã f l   k  gólïyí  yízí ró rî 'bá yî drí rî  'dî. ⁹ Gólâ rî'á c  mv  ãnj  ág   k  rî 'b  y  b  s  ndr  'd   y  t  Ôv r  k  ng  'b  'i t   ng  'b  r . ¹⁰ M  r  g l y  b  t l  k y  f ny w  s . G d  t   ng  'b   z  r  l  Ág b , g l  dr   c z  Yérõs l m  l s . ¹¹ G l   n i tr   m  v l  F l p  dr  'b  'álâ. G d  g l  dr  g s  P o l k   t z  P o l  p  s ,  y  p  g d   y  dr  b   mb z   'd  s  l , g d  ng z  t   t l  k , "N o  r '  t  g l  L nd  T nd  dr   d l  tr  k '  n  r ,  j l  g l  g s   p  k  n  dr   d l  gólâkâ r ,  j l  Y d  y  k   d  g l  r   mb '   z  n o  k t  Y r s l m  ' l  g d  tr l  f l  R m  l  'b  y  dr   mb l  'b l  g n m  ' ."

¹² G d  m   r  b   l  'd  'b  y  r ,  m  g d  t  l  'b  Y s  k   z  'b  y  t l  r  'b  y  b  dr  ng z  r  l 'b l  P o l  r   nd l   nd , t l  g l   z  n i k  Y r s l m  ' l . ¹³ G d  g l  l g   y ng  t -dr   m  dr  k  n  r , "M  r  r '   w  ng l   t  'd   d  t s  y ? M  r  r '   m  f l   z  s  n t   d  t s  y ?  d  b  tr   t  r , m  tr  ng '  n l . M   d  k   r  r '  g n m  Y r s l m  k  t s , g d 

má â'dó kpá kô õdrā ūr̄i bê drâlé tólâ Kúmú Yésū rî tâsī."

¹⁴ Nîngá sî rî, mã ícá gõ'dá kô tâ lôgõlé gólâ drí. Ìtí rî, ãmâ drí gbô úlí âtâ-âtâ gólâ drí rî âyézó vólé tâ rî 'dî tâsī. Gólâ ãmâ drí âtálé rî cé "Ôvârí drí lélé rî vó ró."

¹⁵ Rîrî gólâkâ tólâ rî vósî, ãmâ drí ngá ãmákâ rî 'bá yî êdészó njââ ngâzó nîlî Yérôsâlémâ 'álâ. ¹⁶ Nîngá sî, tâ lê 'bá Yésû 'á Sësârêyâ kâ rî 'bá yî drí ngâzó ãmâ âjílî láfî nîzó Yérôsâlémâ 'álâ rî drîj. Gólîyî trô ãmâ âjílî bûuû cälé tâ lê 'bá ãzâ rú bê Mînâsónâ rî drí 'bâ 'álâ rîlî tólâ tâkõ. Mînâsónâ rî'á Sâyîpârásî lé 'bá ró gólâ â'dó 'bá tâ lê 'bá Yésû kâ  kû ró nã rî  dî.

Tâ gólâ drî-'bá k n s  kâ Yérôsâlémâ 'álâ rî 'bá yî drí l l  P o l o  drí '   l  y ny  y  â'd l  tâ mb  'b  r  r 

¹⁷ Gõ'dá ãmâ P o l o y  b , m  c  b  Yérôsâlémâ 'á r ,  j l  k n s  kâ t l  n  'b  y  dr  ân z  n -b -y  f l  ãm  dr   y k  s . ¹⁸ Nîngá s , dr z  l  s  r , ãm  P o l o y  b  dr  ngâz  n l  dr -'b  Y k b  y  ndr l , g d   j l  k n s  kâ r  'b  y  dr  kp  r   b z  ndr  ãm  b  t l . ¹⁹ Ìtí r , P o l o dr  ngâz  n -b -y  f l  g l y  dr , g d  kp  t  t nd  ndr  g l y  Ôv r  dr  '   l  tr   j l  l d  g l y  â'd  'b  Y d  r  k  r  'b  y  l f l  '  r  'b  y  ng l  s r -s r , t l  l s  g l  dr  '   l  tr  g l y  l f l  '  r  s . ²⁰ G d  Y k b  y   r  t  P o l o dr  ng l  'd  'b  y  b  r , g l y  dr  Ôv r  r  l y z  ãmb , t l   j l  l d  d u  l y  t  tr  Y s  '  v  ' s  ndr .

G d  n ng  s , g l y  dr  ngâz  t  ât l  P o l o dr  k  n  r , "Ãm   dr p , ãm  r '   y k  r  r o 

tā Ôvârî drí 'êlé lôsī áníkâ sī rî tâsî. Gõ'dá kpá jãribä ãmákâ 'á nõngá õjilä dûû Yûdä yí kâ lë ïyî tâ trá Yésü 'á, gõ'dá gólyiñ ndrî rî'á ngiyá ró tâ 'bâ'bâ Mûsä kâ ìnjilí kôrô. ²¹ Õjilä rî 'dî 'bá yî ârî úlî fâ-fâ trá ní rú kî nî rî, ní ñrî tâ ìmbálé kî, õjilä Yûdä yí kâ gólyiñ rî 'bá õjilä lídí lâfâlé rî 'bá yî õ'ê ïyî tâ 'bâ'bâ 'dî 'bá yî kô, gõ'dá kpá 'dîyimvá lâ yî drí 'dêlé bâsâ 'á gõ'dá kô, kpá kô lâ'bí ãmákâ rî 'bá yî 'dâlé ãlôwâlâ. ²² Nôô rî gólyiñ â'dô tâ ârî'á kî, ní âcâ trá nõngá. Gõ'dá bê trá ïtî rî, mä â'dô tâ ní drí ïcâ'á 'e'á 'êlâ tâ lâ sî rî â'dâ'á ní drí. ²³⁻²⁴ Rî'á dô kî, ní 'ê ngá gólyâ ãmâ drí âtâlé ní drí nô tâ â'dâlé kî, nî zââ rî'á tâ 'bâ'bâ Mûsä kâ rî 'bá yî 'e'á. Âgô ãzâ 'bá yî ãmákâ bê sû rî'á ïyî nõngá. Gólyiñ 'bâ lâtrítrí trá Ôvârî drí. Ngbâângbânö, gólyiñ lê trá lâtrítrí 'dî ndêlé dódó. Mî nî gólyiñ bê jó ángí Ôvârî kâ rî 'álâ. Tólâ nî 'dâ lâ'bí 'dîyî â'dâ kâ ngbângbá Ôvârî rî lîfî drî'á rî gólyiñ bê. Nîngá sî, ní fê ró lâfâ lâ'bí rî 'dî 'dâ kâ drî-'bá lâ'bí 'e' kâ drí gólyiñ tâsî ndrî, tâlâ gólyiñ õfâ ró ïyî drî-'bí lâmbé ró kî nî rî, yî âtî lâtrítrí ïyíkâ Ôvârî drí rî trá. 'Dîrî â'dô â'dâ'á lâ õjilä ãlô-âlô drí kî, tâ â'bâ-â'bâ ní rú rî rî'á õnjö 'î. Mí rî lâ'bí Mûsä yí kâ rî 'êlé ï'dî.

²⁵ "Gõ'dá õjilä lídí gólyiñ tâ lë 'bá trá Yésü 'á rî 'bá yî tâsî rî, mí nî trá Ngbâângbânö kî, mä jô wárâgä trá  kû ró  kû ró nã sî tâ 'bâ'bâ bê kî, gólyiñ õnyâ  wá gólyâ ômbê lâ lîlî lîlî kô rî kô'dâwá, gõ'dá gólyiñ õnyâ ngá ârî drí 'bâzó drê bê 'á lâ rî kô, gõ'dá kpá gólyiñ õ'bâ õjilä gólyiñ â'dô 'bá kô ïyî õkó ró ngâtá ïyî ágô ró rî kô ïyî ûgûlî  dú kôzó ï'dí bê lâ. ïcâ kô gólyiñ drí lâ'bí

Yúdǟ yí kâ 'ělē ndrī̄."

²⁶ Gõ'dá Póõlõ drí tā 'dî 'ězó té ītí. Cíñó ãzâ rî sî, Póõlõ yí drí ngãzó nîlî jô ángí Ôvârî kâ 'álâ ãgô gólîyî sû 'dî 'bá yí bê lâ'bí 'dîyî â'dâ kâ ngbângbá ró Ôvârî rî lîfî drî̄ 'á 'dî 'dâlê gólîyí bê. Nîngá sî, Póõlõ drí ngãzó nîlî jô 'álâ tâ âtâlê drî̄-'bá lâ'bí 'é kâ drí kâyî 'bâzó kôrõnyâ zâzó lâ'bí gólîyíkâ 'dî vó lâ âtizó.

*Tā gólâ őjílâ Yúdǟ yí kâ drí â'dózó őmbâ ró
Póõlõ rú*

gõ'dá 'ězó gólâ rî fûlî rî

²⁷ Nîngá sî, Póõlõ yí drë rî'á jô ángí Ôvârî kâ rî 'á kâyî njî-drî̄-lâ-rî̄ lâ'bí â'dózó ngbângbá Ôvârî ágâlé rî kâ drí rû ndêrê rî sî, Yúdǟ yí ūrûkâ gólîyî ânî 'bá trá Ásîyâ lésî jô ángí Ôvârî kâ 'dî 'á rî drí ȳyî Póõlõ rî ndrêzó. Gõ'dá gólîyî drí ngãzó tâ 'bêlê őjílâ ő'bí ró 'dî 'bá yí drí, tâlâ gólîyî ã'dô ró bê ȝwâ̄ ró Póõlõ bê. Ítí rî, gólîyî drí ngãzó 'dêlê Póõlõ rî rûlî ȝwâ̄ sî. ²⁸ Gõ'dá nîngá sî, gólîyî drí ngãzó tâ rî 'dî ȳyâlé kî nî rî, "Őjílâ ãmákâ Yúdǟ yí kâ, nî pâ ãmâ lânjõ fêlé ãgô nô drí. Nôô rî'á ãgô rî gogó gólâ rî 'bá őjílâ îmbâlé vô 'ásî cé tûtî kî nî rî, őjílâ ãmákâ, gõ'dá tâ 'bâ'bâ Músâ̄ kâ rî 'bá yí, gõ'dá jô ángí Ôvârî kâ ãmákâ nô ãâ'dô ȳyî ndrî̄ rî'á tâ ífî ãkó rî ȳ'dî.* Gõ'dá ngbâângbânô rî, gólâ ânî kpá trá őjílâ lîdî lôfîlî jô ángí ãmâ drí rîzó Ôvârî ȝnjîlî nô 'á ïzâlâ." ²⁹ Gólîyî âtâ tâ ìtí,

* ^{21:28} 21.28 Tâlâ gólîyî Ásîyâ lésî rî 'bá yí nî tâ Póõlõ drí rî'á 'ělâ őjílâ lîdî lâfâlê rî trá. Póõlõ rî trá tâ âtâlê, ícâ trá őjílâ lîdî 'dî 'bá yí drí cé tâ lêlê Yésü 'á lâ'bí Yúdǟ yí kâ 'é ãkó.

tâlâ sí sí gólyíí ndrê Trôfímô góla òjílâ lídí Ëfésô kâ ró rí trá lâmú'á íyí Póõlõ bê jãribä 'ásí. Gõ'dá ítí rí, gólyíí ïsü tâ trá ányâ ró kí ní rí, Póõlõ ââtrô góla ní âjílí jó ángí Òvârî kâ rí 'á.

³⁰ Gõ'dá nîngá sî, õjílã võ rî 'dî 'á nîngá rî 'bá yî ndrî kâkârâ drí ngãzó rû âmõlé  w  sî. Ítí g l y  drí ngãzó 'd w  kp k   l  'd l  P o l  r  r l . G d  dr l y  g l  r  s z  v l  j   ng  Ôv r  k  'd  ' s , g d   t  j   ng  'd  k  r  'b  y   b z  kp k  k  kp k . ³¹ N ng  s , g l y  tr  ' '  P o l  r  f l  l c c  s , g d   j l   z  dr  ng z  n '  t  'd  ng l   mb   j  'b  'b  k  R m  k  dr  k ,  j l  ndr  Y r s l m  k  'd  'b  y   b  r   y  tr   w  b . ³² G d   mb  r  'd   r  t  r  'd  b   t  r , 'w   g l  dr  ng z  n l   j  'b  'b   y k  r  'd  'b  y  b   b  r  'd  l p l  v l . G d   b  r  'd  'b  y  ndr   y   j  'b  'b  'd  'b  y  b  r , dr l y  P o l  r  c c   y z .

³³ Nîngá sî rî, ãmbá 'dî drí ânîzó ânyî Pôõlõ rú gõ'dá gólâ rî rûlî. Nîngá sî, gólâ drí tâ 'bâzó  jú 'bû 'bá 'dî 'bá yî drí Pôõlõ rî ômbézó nyârî ángí ángí rî sî. Gõ'dá gólâ drí ngâzó tâ ijílî kî, Pôõlõ ãâ'dô íyíkâ  dî  dî yâ, gõ'dá tâ  njí gólâkâ 'êlé trá rî  dô 'î yâ. ³⁴ Gõ'dá  jílã  rûkâ 'bá yî ôtrê íyíkâ úlî  zâ 'bá yî  dî, gõ'dá  rûkâ 'bá yî ôtrê íyíkâ úlî ngüíngî  zâ 'bá yî  dî. Gõ'dá úlî 'dî 'bá yî ndrî trá tâ ífí  kó.  tí rî, ãmbá 'dî  cá gõ'dá kô tâ lõgõ tâ ijî íyíkâ 'dî kâ  usulí mbì. Gõ'dá tâ rî 'dî tâsî rî, gólâ drí tâ 'bâzó  jú 'bû 'bá íyíkâ 'dî 'bá yî drí Pôõlõ rî trõzó  jílî  rû 'álâ nîzó  dî- rî íyíkâ 'báráñâ bê dîrî yí rú sî rî 'á. ³⁵ Gõ'dá nîngá sî,  jú 'bû 'bá 'dî 'bá yî drí cãzó Pôõlõ bê bûú  pá tõ

võ rīzó mbälé ûrú 'álâ rōvõ ró rî dr̄jū sī. Gõ'dá ìtí rî, őjílā trá rī'á ȳyī 'ẽ'á Póõlõ rî sélé õmbā sī gólīyī drígā sī vólé. Bê trá ìtí rî, ȳjú 'bū 'bá 'dī 'bá yī drí gólâ rî njizó lôpélé ûrú 'álâ ró pá tō vō dr̄j 'álâ.
³⁶ Nīngá sī, őjílā 'dī 'bá yī drí 'dēzó zãâ gólīyī vó ôtrê-ôtrê bê kī nī rî, "Úfû gólâ füfû vólé!"

*Tā gólâ Póõlõ drí ȳyī nyãányâ â'dázó őjílā
Yúdã yí kâ drí kī,*

yí ȳdô gólīyī ȳzí-ȳzí 'i rî

³⁷ ȴjú 'bū 'bá 'dī 'bá yī 'ê ȳyī bê 'ẽ'á Póõlõ rî lôfílí ȳyī drí ȣ'dí-dr̄j 'álâ rî, Póõlõ drí ngãzó tâ âtálé ȣmbá gólīyikâ rî drí Gîrîkî tî sī kī, "Ãmbá, ní âyê drē mâ tâ âtálé ní drí."

Ìtí rî, ȣmbá 'dī drí tâ âtázó kī nī rî, "Mí nī Gîrîkî tî trá! ³⁸ Ìtí rî, ní â'dó kô Mâširî lé 'bá gólâ ȣkû ró ȣjú 'bū 'bá trá mîrî ȣmákâ Rómä kâ bê gólâ rã 'bá trá õmä 'álâ őjílā 'dîyî ûfû 'bá ró rî bê kútü-sû rî ȣ'dî yã?"

³⁹ Gõ'dá Póõlõ kī, "Ìtí kô! Mâ rī'á őjílā Yúdã yí kâ ȣ'dî. Útî mâ Târásõ 'álâ, Târásõ 'dī rī'á jãribâ 'bâdrî Sîlísîyâ kâ tâ lâ drí â'dolé lânjî-lânjî ró rî ȣ'dî. Âyë, ní âyê mâ tâ â'dalé őjílā nô 'bá yî drí."

⁴⁰ Gõ'dá ìtí rî, ȣmbá 'dī drí gólâ rî âyézó tâ pêlé őjílā 'dî 'bá yî drí. Nīngá rî, gólâ drí ngãzó âdréle ûrû pá tō vō dr̄jû, gõ'dá ȳyī drí îngázó ûrû őjílā 'bâlê â'dolé njürû. Vô lâ sī, gólâ drí tâ âtázó gólīyî drí tî ȭbûrû kâ sī.

22

¹ Gólâ kĩ gólîyî drí rî, "Ámâ átá yî ámâ  drúpî yî, nî ígâ drë bí má ngálâ, má â'dâ ró drë tã mbî ámákâ ãní drí."

² Ŏ'bí 'dî 'bá yî ârílî bê  yî gólâ rî'á tã ngî'á tî  yî nyâányâ kâ  bûrû kâ rî sî  tî rî, gólîyî drí gôzó rîlî  tî ró rôô. ³ Gô'dá nîngá sî, gólâ drí tã âtázó kĩ nî rî, "Mâ rî gógó rî'á  jílă Yûdâ yî kâ 'î. Útî má j rib  T r s  gólâ â'd  'b  'b dr  S l s y  kâ '  rî ' l . Gô'dá má mb  Y r s l m  '  n ng . G m l l * ic  ámâ l f  nî t  'b 'b  g l y  Ôv r  dr  f l  tr  ámâ  b y  y  dr  r  'b  y   nj l  ' l  kp d -kp d . M  r '  k y  v s  cé nj â u l  Ôv r  k  r  'b  y  âr l  ' l , ny   z   n  dr  â'd r   nd r  nj â ' l  r  t . ⁴ Nîng  s , m  f  l n j  tr   j l  g l y  ' d  'b  tr  l t  g l  Y s  k  r  v  r  y  dr   nj  l  r  r . M  '   r k  l  y  tr   dr l , g d   r k  'b  y   k   g o  b  m   r  g l y  tr   mb l  v l  g n m  ' . ⁵ Dr -'b  Yûd  y  k  r  'b  y  g d  s s  l  'b   m k  r  'b  y  b  nd r  ic   y  tr  â'd l   n  dr  k , u l   m k  'd  'b  y  r '  t  mb  ' . G d  g l y   d  r '   j l  t b  w r g   g  'b  f l  m  dr g  tr l  n '  f l   j l   m k  Yûd  y  k  r  'b  y  dr  D m s k  ' l ,  d r  r '   j l  Y s  k  t l  n  'b  y   r z  l n j  f z  g l y  dr  r .

⁶ "G d  m  b  r '  n '  l t  dr '  s  D m s k  ' l , g d  m   c  b   n y   r b   nd r  'd  ' ,  t u  g b l -g b l  s  r , útržků'  d  r , v  dr  l g z  v   w l   m   r '  s  d r . ⁷ Nîng  s  r , m  dr  'd z  v dr , g d  m 

* **22:3** 22.3 N  z  T  '    5.34 t  G m l l  k  t s .

drí gbórókō úlí âtâ-âtâ bê ârízó tā âtá'á má drí kĩ nĩ rî, 'Sóõlõ, Sóõlõ, ní rî rĩ'á lânjõ õnjí félé má drí rõõ ã'dô tãsõ yã?' ⁸ Gõ'dá nïngá sõ, má drí tā âtázó kĩ, 'Kúmú, nî ã'dî ūdî yã?' Gõ'dá gbórókō 'dî drí tā lõgõzó má drí kĩ nĩ rî, 'Mâ Yésü ūdî. Mâ gólâ ní drí rizó lânjõ félé drilâ rî ūdî.' ⁹ Õjilâ gólïyî má bê rî 'bá yî ndrê ūyî võ ū'í kã'dâ-kã'dâ 'dî kpá trá. Lé ūtí rî, gólïyî ârí úlí gólïyî âtálé má drí rî kô'dawá.

¹⁰ "Nïngá sõ, má drí tā ïjízó kĩ nĩ rî, 'Kúmú, bê trá ūtí rî, má â'dô ïcá'á ã'dô 'ëlé ūdî yã?' Gõ'dá ūtí rî, Kúmú Yésü drí ngazó tā âtálé má drí kĩ nĩ rî, 'Ní ngâ ûrû nñlí Dãmãsékë 'álâ. Tólâ rî, õjilâ ãzâ bê â'dô tā ndrî gólïyî Ôvârî drí 'bälé ní drí 'ëlé rî 'bá yî âtá'á ní drí 'ëlé.' ¹¹ Võ ū'í ū'í tibê kã'dâ-kã'dâ 'dî 'bâ má trá â'dolé lïfî ūdûdû ró. Nïngá sõ rî, õjilâ gólïyî má bê rî 'bá yî drí ámâ drí ruzó rizó ámâ sélé kûdû-kûdû nñzó filí má bê Dãmãsékë 'álâ.

¹² "Gõ'dá ãgô ãzâ bê Dãmãsékë 'á tólâ, rú lâ ãnãníyã. Gólâ rî'á Ôvârî rî ïnjî 'bá 'í gõ'dá kpá tā 'bâ'bâ Ôvârî kâ rî ârí 'bá lâ 'í. Õjilâ ãmákâ Yûdä yí kâ ndrî â'dó 'bá tólâ rî 'bá yî 'bâ ūyî lânjî trá gólâ rú õjilâ tãndí mbïmbî rî ró. ¹³ Nïngá sõ, drilâ ãnizó âcálé jó má drí rizó 'á lâ rî 'á, drilâ âdrézó ámâ gärä drî 'á gõ'dá ngälé tā âtálé kĩ nĩ rî, 'Sóõlõ, ámâ âdrúpî, 'dõvó áni lïfî ūnjî rû võ ndrêlê ó'dí.' Gõ'dá ūtí rî, ámâ lïfî drí rû njizó võ ndrêlê kpá ó'dí, gõ'dá má drí ngá ndrêzó gólâ ngálâ.

¹⁴ "Gõ'dá nïngá rî, ãnãníyã drí ngazó tā âtálé kĩ nĩ rî, 'Ôvârî gólâ ámâ á'bíyâ yî drí rî'á ïnjilâ rî

njī nî njī, tâlâ tâ yí drí lêlé njí drí 'ẽ'á 'ẽlâ rî nîlî.
Gólâ njî nî pávó mbî 'dýî pã kâ rî â'dálé õjîlã drí.
Tâ 'dî tâsî, Yésû â'dâ rû trá njí drí úlî âtâ-âtâ sî íyî
â'dálé njí drí 'dýî pã 'bá gólâ tâ mbî 'bá ró rî ró.
¹⁵ Nõô rî'á tâ gólâ Yésû drí ánî njîzó 'ẽlâ rî ã'dî,
tâlâ njî â'dâ ró bê tâ gólâ njí drí ndrélé trá gólâ rî
tâsî gõ'dá ârílî kpá trá gólâ tî sî rî õjîlã drí ndrî.
¹⁶ Bé trá ïtí rî, njí tê ngá ãzâ gõ'dá kô ãlôlâ. Ní
ngá íibábátizâ ró njî. Ní 'ê râtáã Ôvârî drí, tâlâ
gólâ âayê ró njî tâ ônjí áníkâ rî 'bá yí 'ásî.'

17-18 "Gõ'dá 'dïi vósí rî, má drí ângázó âgõlé Yérösälémä 'á nõngá. Gõ'dá kâyï ãzâ sî, má nî bê jó ángí Ôvârî kâ rî 'álâ râtáä 'ëlé rî, Kúmú Yésü drí rû â'dázó má drí õzõ âbï-âbï kâtí. Tä â'dâ 'dï 'á rî, gólâ kî, 'Ojílã járibä nô kâ ïcá ïyî kô tâ ní drí âtálé ámâ tâsí rî ârılı. Ítí rî, mí ngâ 'wââ'wâ vō nô âyéle.' **19** Gõ'dá má drí tâ âtázó gólâ drí kî, 'Gõ'dá kúmú, má ïcá kô nîlî vôle. Õjílã võ 'ásí ndrî nî ïyî trá kî, sisí nã sî rî, má tô âcí trá võ drïi 'ásí gbââ, nî'á tâ lê 'bá trá ní 'á rî 'bá yî ûrû bê jó dûûdû rîzó tâ Ôvârî kâ ârılı rî 'bá yî 'ásí, gõ'dá kpá gólïyî cã bê. **20** Gõ'dá gólïyî fûlî bê Sítifánõ trá tâ lêlê gólâkâ ní 'á rî tâsí rî, 'dïi mâ bê rî'á tólâ tâ-drï gólâ rî fûfû kâ 'dî lê'á gõ'dá kpá rî'á itá ángí gólïyî gólâ rî fû 'bá 'dî 'bá yí kâ vó lâ ndrë'á.' **21** Nîngá sî, Yésü drí tâ âtázó má drí kî, 'Mí ngâ ûrû nîlî. Mâ rî'á ánî jõ'á jëjë ró tâ ámákâ pélé gólïyî â'dó 'bá õjílã lídí ró rî 'bá yî drí, tâlâ gólïyî â'dô ró bê õjílã ámákâ ró.' "

²² Ŏ'bí 'dī 'bá yî rî ūyî trá rî'á úlí Póõlõ kâ 'dī 'bá yî ârîlî, gô'dá gólîyî ârî úlí 'dī 'bá yî ōjîlâ lídí

tāsī bē rī, gólīyī drí ngāzó rī'á ôtrélé kī nī rī, "Úfū gólā! Â'dó kō rī'á mbī ōjílā gólā lârâkô bē ìtí 'dī drí rīzó lédrē-lédrē ró ãngó nō 'á!" ²³ Ō'bí 'dī 'bá yī rī ïyī trá ôtrélé ûrû ãwã sī. Gólīyī nī'á ítā ïyíkâ ïyá bē gõ'dá kpá tăpílîndrī lôdã bē ûrû sī ãwã sī. ²⁴ Tā rī 'dī tāsī rī, drī-'bá ãjú 'bū 'bá 'dī 'bá yī kâ drí tā 'bâzó ãjú 'bū 'bá íyíkâ rī 'bá yī drí Póõlõ rī âtrõzó lôfílì ã'dí-drī ïyíkâ rī 'álâ. Gólâ 'bâ tā kpá trá gólīyī drí, tâlâ Póõlõ rī cázó ônjóró'bí sī, tâlâ gólâ õlôfõ ró tā õnjí gólâ drí 'êlé õ'bí 'dī 'bá yī 'bâ 'bá ôtrélé ãwã sī gólâ rú rī. ²⁵ Gõ'dá ãjú 'bū 'bá 'dī 'bá yī drë zââ gólâ rī ômbé'á cälé rī, gólâ drí ngāzó tā âtâlé drī-'bá ãjú 'bū 'bá kâ ãzâ â'dó 'bá tólâ nâ drí kī nī rī, "Ìtí rī, tā 'bâ'bâ Rómâ kâ lôgá ãnî kô õjílā gólâ â'dó 'bá pâtñi ró Rómâ kâ rī cälé cú ìtí tā gólâkâ kī ãkó yâ?"

²⁶ Gõ'dá drī-'bá ãjú 'bū 'bá kâ 'dī ârî úlí 'dī 'bá yī bê rī, gólâ drí gõzó ngâlé nîlî drī-'bá ãmbá ãjú 'bû 'bá kâ rî ngâlâ, gõ'dá gólâ rî ïjílî kî, "Mí nî tā õnjí gólâ ãmâ drí 'e'á 'êlâ nō trá yâ? Ägô gólâ nââ rî rī'á õjílâ pâtñi Rómâ kâ 'î. Ní lë fí ãmâ drí gólâ rî cälé yâ?"*

²⁷ Nîngá sî, ãmbá rî 'dī drí ngāzó nîlî Póõlõ ngâlâ gólâ rî ïjílî, "Ní â'dâ drë tâ má drí, nî fí rî'á õjílâ pâtñi Rómâ kâ 'î yâ?" Gõ'dá Póõlõ drí tâ-drî lôgõzó kî nî rî, "Äwô, mâ õjílâ pâtñi Rómâ kâ 'î."

²⁸ Gõ'dá nîngá sî rî, drî-'bá ãmbá 'dî drí tâ âtázó kî, "Mâ rî gógó nō fë  dî ángí  dî má drí â'dozó õjílâ Rómâ kâ ró." Gõ'dá Póõlõ drí tâ

* ^{22:26} 22.26 Tâ 'bâ'bâ Rómâ kâ âyé õjílâ Rómâ kâ kô cälé drë cú ìtí ókí drë tâ õnjí gólâkâ rî kô.

âtázó kī, “Ámâ tāsī rī, útī mâ trá õjílā Rómā kâ ró.”

²⁹ Gõ'dá nñngá sī, ãjú 'bū 'bá gólïyî 'ẽ 'bá Póõlõ rī cälé rī 'bá yî drí ngãzó lôwälé gõlé vólé ūr̃i drí sī, gõ'dá dr̃i-'bá 'dī drí kpá â'dózó ūr̃i ró, tälâ gólâ 'bā tā 'bā'bā trá Póõlõ gólâ õjílā Rómā kâ ró rī ômbézó.

Tā gólâ Póõlõ drí âtálé tā kī 'bá Yúdä yí kâ rī 'bá yî ândrá rî

³⁰ Dr̃izõ ãzâ rī sī rī, dr̃i-'bá ángí 'dī lē drē zää tā ífí gólâ õjílā Yúdä yí kâ rī 'bá yî drí tā 'bãzó yí ândrá Póõlõ rú rī nñlì mbîmbî. Nñngá sī, gólâ drí Póõlõ rī lôfõzó vólé gänímä 'ásī, gõ'dá drílâ tā 'bãzó dr̃i-'bá ángí ángí Yúdä yí kâ rī 'bá yî drí rû ê'bélé vō tā kī kâ Yúdä yí kâ rī 'á, tälâ tā Póõlõ kâ rī kñlí. Gõ'dá nñngá sī, gólâ drí Póõlõ rī âtrõzó 'bälé âdrélé gólïyî ândrá ndrī tā lâ kñlí.

23

¹ Gõ'dá nñngá sī, Póõlõ drí vō ndrëzó mbî õjílā gólïyî rû ê'bé 'bá tā íyíkâ kñlí 'dī 'bá yî ngálâ, gõ'dá tā âtázó gólïyî drí kī nñ rī, “Ámâ âdrúpí yî, tā ïsü ámákâ vó ró rī, má nñ trá kī, má rī trá ïnyákú dr̃i nô 'á õjílā tændí rī ró Ôvârí ândrá lôsí gólâkâ má drí 'elé trá gólâ drí rī tāsī bñúñ âcálé ïtú ãndrõ nô 'á.”

² Gõ'dá nñngá sī, ãgô ãzâ rú bê Ñnänýä gólâ ãmbá dr̃i-'bá lâ'bí 'ẽ kâ rī 'bá yî kâ drí tā 'bãzó õjílā âdré 'bá ïyí Póõlõ rī gärä 'á rī 'bá yî drí, gólïyî õsâ ró gólâ tñ 'á, tälâ tā ïsü gólïyíkâ 'á rī, Póõlõ õlë trá íyí nyãányâ 'bälé õjílā ãmbá ró.

³ Nñngá sī, Póõlõ drí tā âtázó kī, “Nî, tā pâtñi

ró, Ôvârî â'dô kpá ánî sã'á, nî rû ôjá 'bá ró nô, nî ū' dî rí'á õzô ãbê  kû âgã 'bá trá trã'atrâ gólâ gõ'dá ndrûzô lâ ófó sî mv l  kp r -kp r , t l  ūs n  r  b  l f  dr  'á r  k t . M  r  t l  ám  t  k l  t  'b 'b  g l y  Ôv r  dr  f l  M s  d r  r  'b  y  s , g d  n  r  g g , n  r  án k  t  'b 'b  r  'd  'b  y  k d ' w ,  'd  n  dr  t  'b  z   j l  dr  ám  s z  t  'á 'd   k p k  d  u l  ám k  dr  nd   k .

⁴ Gõ'dá õjílã â'dó 'bá tólâ ãnyî Póõlõ bê rî 'bá yí drí gólâ rî ìjízó kĩ nĩ rî, "Ní 'dâ dr̄-'bá gólâ Ôvârí drí 'bälé trá ãmbá dr̄-'bá lã'bí 'ẽ kâ rî 'bá yí kâ ró rî ã'dô tâsí yã?"

⁵ Ítí, Póõlõ drí tā-dr̄i lõgõzó góliyí drí kī nī rī, "Má nñí kō kī, āgô 'dī rī'á dr̄i-'bá ángí 'í dr̄i-'bá lā'bí 'ē kâ rī 'bá yí dr̄ilí. Rī'á tā íḡi-íḡi Òvârî kâ 'á kī, 'Ní átâ tā kō õnjí ró dr̄i-'bá õjílā áníkâ rī 'bá yí dr̄ilí rī rú.' "

6-8 Gō'dá Póõlõ nñí trá kñí nñí rí, tñ kñí 'bá 'dí 'bá yí, ūrûkâ 'bá yí rí'á ïyí Sädúsí 'í, gõ'dá ūrûkâ 'bá yí ïyíkâ Päruši 'í. Sädúsí yí âtâ ïyíkâ kñí nñí rí, õjílã õlîdrí kô õdrä 'ásí, gõ'dá mäläyíkâ ââ'dô kpá yû'dåwá, gõ'dá õjílã líndrí ââ'dô kpá yû'dåwá. Gõ'dá Päruši yí lë ïyíkâ tñ-drí tñ 'dí 'bá yí kâ rí ndrí. Ítí rí, Póõlõ drí ngäzó tñ âtálé gólyí drí ngbálá-ngbálá kñí, "Ámâ âdrúpí yí, mâ Päruši 'í, gõ'dá ámâ átâ kpá Päruši 'í. Gõ'dá ngbääângbânõ rí, ââ trá tñ ámákâ kñí'á nõngá, tälâ má nñí trá kñí, õjílã gólyí drä 'bá trá rí â'dô lîdrí'á õdrä 'ásí." Gõ'dá Póõlõ átâ úlí 'dí 'bá yí bê rí, gólyí â'dô 'bá Päruši ró rí 'bá yí drí ngäzó ïyí rí'á lâwälé gólyí.

Sǎdúsī ró rī 'bá yí bē, tālā tā kī'á nī rī ōjílā ãâ'dô lídri'á ūdrā 'ásī rī tāsī. Ítí rī, tā kī 'bá 'dī 'bá yī drí lāfálé cāzó. ⁹ Gō'dá nǐngá sī, gbálálá  w   kâ gō'dá trá rōô. Gō'dá lā'bí îmb   'b   ūr  k   'b   y   â'd   'b    y   P  r  s   r   r   y   dr   ng  z    y   ūr   l  w  l    w   s   S  d  s   y   b  . G  l  y   k   n   r  , "M   ūs   t   ònj    z  k   k    g  o   n   r  . Ng  t  á m  l  y  k    t   u  l   n   g  l   dr   ng  z   l  j  'b   Ôv  r  i   k   y   r  ."

¹⁰ N  ng   s  , t   k   'b   'b   y   dr   ng  z    w   b  . G  d   P  r  s   y   dr   r  z   P  o  l   r   l  s  l    y   l  f  l   '  s   S  d  s   y   b  . G  d   t   r   'd   t  s   r  , dr  -'b    j  u   'b   'b   y   k   'd   dr    d  z   ūr   r   k  , áâ'd   P  o  l   r   f  '   g  l  r   r   l  s  -l  s   'd   s  . Ítí r  , g  l  r   dr   t   'b  z    j  u   'b   'b    y  k   r   'b   y   dr   ūn   r    y   fil   g  l  y   l  f  l   '   P  o  l   r   ân  j  l   ân  z   g  l   b    d  -dr    y  k   r   '  l  .

¹¹ G  d   t   'd   'b   y   v  l   dr   l   '  s   ng  c   l   'd   s   r  , K  m   Y  s   dr    y   '  d  z   P  o  l   dr   g  d   t    t  z  o   g  l  r   dr   k   n   r  , "N    d  u    n  i   f  ! T  l  n   n   p   ūl    m  k   tr   ūj  l   dr   Y  r  s  l  m   '   n  ng  . Ítí r  , m   â'd   kp    n   'b  '   n  l   ūl    m  k   p  l   ūj  l   dr   j  r  b    g  n   R  m   k   n   '  t  l  ."

T   g  l   Y  d  q   y   dr   t    y  z   o  m  b  l  e   n  g  l   '  z   P  o  l   r   f  l   r  

¹² C  jn   dr  z   l    z   r   s   r  , ūj  l   Y  d  q   y   k   ūr  k   '  b   y   dr   r   ūb  z   t    y  l  l   P  o  l   r  . G  l  y   '  b   t   tr   lâtrítrí r   k   n   r  ,   y   ūny   ng   k  , g  d   '  y   ūmv   ūng   mv  mv   kp   k  , té ūz   ūy   ūic   tr   P  o  l   r   f  l   r   v  s  . ¹³ ūj  l   g  l  y   lâtrítrí 'd   i  tr   '  b   r   '  b   y   r  '   k  r   ny   'd  -r   ūr   ūs  . ¹⁴ G  d   n  ng   s  , g  l  y   dr   ng  z   ūn  l   ūr  -'  b   l  '  b   '  b  

kâ rî 'bá yî ngálâ gólyíyî â'dó 'bá sísi-lési rî 'bá yí bê tâ â'dále gólyíyî drí kî nî rî, "Mã 'bã tâ trá 'dó kpákã ãlô lâtrítrí ró kî, mã ícá kô ngá ãzákã nyâlé ngá mvúmvû bê té õzõ mã ūfû Póõlõ rî 'dî trá rî vósí. ¹⁵ Nîngá sî 'dõvó, ãnî gõ'dá tâ kî 'bá ãzâ 'bá yí bê, nî jô tâ âtî-âtî drï-'bá ãjú 'bû 'bá Rómã kâ rî 'bá yî drïlí rî drí kî, nî lê tâ Póõlõ kâ 'dî ífí lâ ûsúlí dódó, gólâ ïjnji drí Póõlõ rú sî ânîlî âdrélé ãnî ândrá tî lâ ïjilí. Ìtí rî, mã â'dô ãmákâ rû lâpí'á pávó gärä drï 'á njââ Póõlõ rî fûlî drë ãkpákã'dâ gólâ cá drë ãnî rú kô."

16 Gõ'dá Póõlõ rí ádrã, ïzó lâ rí mvá ró rí drí tã
âyílì trá Póõlõ rú 'dĩ ârızó. Nïngá sã, drílâ ngãzó
nïlî filí ã'dí-drí ãjú 'bû 'bá Rómã kâ 'dĩ 'bá yí kâ
rí 'álâ, nñ'á Póõlõ rí ûsúlì, tâlâ tã âyílì trá gólâ rú
'dĩ âtálé gólâ drí. **17** Gõ'dá ïtí, Póõlõ ârî tã rí 'dĩ
bê rí, gólâ drí ngãzó drí-'bá ãjú 'bû 'bá kâ ãzâ zilí
gõ'dá tã âtázó drí-'bá rí 'dĩ drí kî, "Ágá nõ rí'á cù
tã länjí-länjí bê âtálé ãmbá ãnî drílì rí drí. ïtí rí,
ní trô gólâ ãjílì ãmbá rí 'dĩ ngálâ."

¹⁸ Gõ'dá nñngá sī, dr̄-'bá 'dī drí ágá rī 'dī dr̄izó
âjilí ãmbá rī 'dī ngálâ gõ'dá tā âtázó ãmbá rī 'dī
drí kī, "Póõlõ gólâ 'bâlé gänímä 'á rī zî mâ gõ'dá
tā âtázó má drí kī, ágá nõ â'dô rī'á cú tā lânjî-
lânjî bê âtálé ní drí. Gõ'dá má ãjadr̄i gólâ âjilí ní
ngálâ."

²⁰ Gō'dá ágá rí 'dī drí tā lōgōzó ãmbá rí 'dī drí kī, "Öjilā Yúdā yí kâ ūrûkâ 'bá yí ê'bê ̄iyî rû trá

ãlô 'ẽ'á ánî ìjílí Póõlõ rî âjólé âdrélé ìyî ândrá rû ê'bê ìyíkâ ìdrú rî 'á, tâlâ yî ìjî ró bê gólâ tâ ìjî-ìjî ūrûkâ 'bá yî sî, ã'dô ró bê tâ gólâkâ kizó mbîmbî.

21 Ìtí rî, ní lê tâ-drî gólîyíkâ 'dî kô. Ägô gólîyíkâ ãzâ 'bá yî bê rî'á ìyî kôrô nyâ'dî-rî drîjî sî, gólîyî lâpî ìyî trá pávó gârâ drî 'ásí Póõlõ rî rûlî fûlî vólé. Gólîyî îtrî lâtrítrí trá kî nî rî, yî önyá ngá kô ngá mvûmvû bê té õzõ yî ūfû Póõlõ trá rî ì'dî. Gõ'dá ngebâangbânõ rî, gólîyî rî'á tótó tâ nî drí 'bâ'á lôgõ'á lâ rî tê'á ì'dî.

22 Gõ'dá nîngá sî, ãmbá 'dî drí drî-mbílî sôzó ágá 'dî lîfî, gõ'dá tâ âtázó drîlâ kî nî rî, "Ní âtâ tâ kô õjílâ ãzâkâ drí kî, ní pê tâ rî 'dî trá má drí." Nîngá sî, ãmbá rî 'dî drí ágá rî 'dî jõzó vólé.

23 Tólâ sî, gólâ drí drî-'bá ãjú 'bû 'bá kâ yî zélé rî rî 'bá yî ãzízó ânîlî yî ngálâ. Gõ'dá gólâ drí tâ âtázó gólîyî drí kî nî rî, "Nî ãzî ãjú 'bû 'bá ãníkâ rî 'bá yî kámá-rî gõ'dá kpá nyâ'dî-nâ-drî-lâ-mûdrî ãjú 'bû 'bá gólîyî râ 'bá bê õsánî drîjî rî 'bá yî, gõ'dá kpá õjílâ gólîyî ãjú bê rî 'bá yî kámá-rî 'dó rû ê'bélé võ ãlô 'á â'dólé njââ ngâlé nîlî Sësâréyä 'álâ ìtú-pá njî-drî-lâ-sû ngâcî nõ rî kâ sî. **24** Gõ'dá mî 'bâ õsánî ãzâ 'bá yî kpá njââ Póõlõ yî drí nîzó drî lâ 'á ìyî, tâlâ nî ïcâ ró bê gólâ rî âjílî kúmú ãngí Félíkâ ngálâ cû ìtí tâ õnjí ûsú ãkó lâtî 'á."

25 Gõ'dá nîngá sî, gólâ drí wárâgä ìgîzó jõlé gólîyî bê kî nî rî,

26 Mâ Kälödîyä Lîsîyä ìgî wárâgä nô nî nî kúmú ãmákâ Félíkâ drí. Mâ 'ê nî-bê-yâ ãmbá ãmbá nî drí. **27** Ägô nõ má drí rî'á jõlâ nî ngálâ nõ, gólâ rî'á ãgô tibê õjílâ Yûdä yî kâ rî 'bá yî drí rûlî trá gõ'dá lêlé trá fûlâ rî ì'dî. Gõ'dá má

ûsû vó lâ trá kī nī rî, gólâ ãâ'dô fí õjílã pâtñi Rómã kâ ūdî. Bê trá ïtí rî, má drí ngãzó ãjú 'bū 'bá ámákâ rî 'bá yî jõlé, nî'á gólâ rî âpálé õjílã Yúdä yí kâ 'dî 'bá yî drígá sî. ²⁸ Nîngá sî, má lë trá tâ gólâ gólîyî drí tâ â'bâzó gólâ rú tâ lâ sî nîlî rî, má drí gólâ rî trôzó âjílî rû ê'bê gólîyíkâ vō tâ kî kâ rî 'álâ. ²⁹ Ítí rî, má ûsû trá rû ê'bê vō rî 'dî 'á kî, áâ'bâ tâ gólâ rú tâ ūrûkâ fînyâwá tâ 'bâ'bâ gólîyî nyâányâ kâ rî tâsî. Â'dó kô rî'á tâ lânjî-lânjî 'î gólâ rî fûzó ngã kpálé ômbélé 'bâlé gänímä 'á. ³⁰ Gô'dá 'dî vósî, ágá ãzâ drí ngãzó tâ â'dâlé má drí kî nî rî, õjílã Yúdä yí kâ 'dî 'bá yî âyî ÿyî tâ trá âgô nô rú fûlî vólé. Ítí rî, má drí gólâ rî jõzó 'wââ ní ngâá tólâ, gô'dá má 'bâ tâ kpá trá gólîyî tâ âyî 'bá trá gólâ rú rî 'bá yî drí nîzó ní ngálâ, tâlâ tâ gólîyî drí â'bâlé âgô rî rú 'dî ngîlî ní drí ÿyî tû sî. 'Dî tâ má drí 'bâlé ní drí nîlî rî ūdî. ūdî 'dî.

³¹ Gô'dá nîngá sî, ãjú 'bû 'bá tîlîlî 'dî 'bá yî drí tâ gólâ 'bâlé trá ÿyî drí 'êlé rî 'êzó. Gólîyî trô Pôõlõ trá ngâcî 'dî sî âjílî bûuû jârîbâ Änîtîpátrõ kâ rî 'álâ. ³² Gô'dá kâyî ãzâ sî rî, ãjú 'bû 'bá ūrûkâ 'bá yî pá sî rî 'bá yî drí ngãzó gôlé ÿyî drí rî-vô 'á Yérôsâlémâ 'álâ. Gô'dá gólîyî õsánî drîjî rî 'bá yî lâvû ÿyîkâ zââ ătî 'álâ Pôõlõ yî bê. ³³ Gô'dá gólîyî drí nîzó câlê Sêšârêyâ 'álâ. Gô'dá gólîyî drí wárâgâ 'dî fêzó kûmû ángí Fêlîkâ drí, gô'dá Pôõlõ rî fêzó âyélé gólâ drígá. ³⁴ Nîngá sî, kûmû ángí Fêlîkâ drí ngãzó wárâgâ rî 'dî zîlî. Gô'dá drîlâ Pôõlõ rî ijízó 'bâdrî gólâ rî tûzó 'álâ 'á rî tâsî. Nîngá sî, Pôõlõ drí tâ-drî lôgôzó drîlâ kî,

úūt̄i yí Sīlísīyā 'álâ. ³⁵ Gō'dá nīngá sī, Fēlīkā drí tā âtázó gólâ drí kī nī rī, "Tāndí ró! Ōzō gólīyī tā â'bā 'bá ní rú 'dī 'bá yí ãâcâ trá rī, má â'dô tā áníkâ kī'á trá."

Ítí rī, gólâ drí tā 'bāzó ăjú 'bū 'bá íyíkâ rī 'bá yí drí Póõlō rī vó ndrēlé dódó jó ángí ăzâ kúmú Ěródē kâ ró rī 'á.

24

Tā Póõlō drí âdrézó kúmú ángí Fēlīkā ândrá rī

¹ Gō'dá kâȳi nj̄i vólé dr̄i 'ásī rī, ãmbá dr̄i-'bá lā'bí 'ẽ 'bá kâ rī 'bá yí kâ gólâ rú bē Ănäniyā rī drí ngãzó nîlî Ȭyî gólīyî rī 'bá âdrélé sisí-lésí ró rī 'bá yí bê Sësäréyä 'álâ, 'dîi ăgô ăzâ rú bê Térâtólō gólâ tā lôpé 'bá ró tā kī 'bá drí rī nī kpá kpââ Ănäniyä yí bê. Gō'dá nīngá sī, gólīyî câ bê Sësäréyä 'álâ rī, gólīyî drí nîzó kúmú ángí Fēlīkā ngálâ tā ânjõlé gólâ ândrá Póõlō rú. ² Ítí rī, kúmú Fēlīkā drí Póõlō rī ăzízó ânîlî âdrélé Ȭyî ândrá. Nîngá sī, Póõlō drí ânîzó âdrélé ōzō 'bâlé trá 'dī kâtí. Gō'dá nīngá sī, Térâtólō drí ngãzó tā Yûdä yí kâ ngîlî Fēlīkâ ândrá kī nī rī, "Kúmú ángí ãmákâ, nî trá Ȭdî drí-ăcê bê 'bâdr̄i ãmákâ nō drîlî tā nînî bê rôô. Gō'dá ní 'ê tā tândí kpá trá dûû 'bâdr̄i ãmákâ 'á. Ní 'bâ Ȭjîlâ ãmákâ trá rîlî tā Ȭdî sī ndrô ãmbá sī. ³ Tâlâ tâ rī 'dî 'bá yí tâsî rī, ãmâ rî'á Ȭyîkô ãmbá bê kûmû áníkâ tâsî. Gō'dá ïtí rī, mă lûyî nî Ȭwô-ïtí 'ẽ'ẽ sī ădûkû ăkó. ⁴ Bê trá ïtí rī, má lêé kô Ȭtú-pá áníkâ 'bâlé nîlî tâkó ïtí, gō'dá má lô'bâ rú'bâ ní drí úlî ámákâ kútúwâ nō 'bá yí Ȭrîlî. ⁵ Mă ûsû trá nõngá Ȭjîlâ ãmákâ rī 'bá yí

bê kĩ, āgô Póõlõ nõ rĩ'á āgô gólâ lânõ âsé 'bá rí ū' dî. Gólâ 'bã õjílã āmákâ Yúdã yí kâ ngälé õmbã ró mîrî Rómã kâ rú võ 'ásî ndrî. Gólâ kpá ū' dî rĩ'á drî-'bá 'î õjílã āmâ drí zîlî " 'õjílã Nãzärétã kâ rí 'bá yî" * drí rî. 6-7 Gólâ ûjû kpá trá jó ángí Ôvârî kâ Yérösälémã 'álâ rí ïzälé, gõ'dá mä rû gólâ cù ãkpákã'dâ drë gólâ 'é tâ rí 'dî kô.* 8 Õzõ ánî nyãányâ ïijî tâ ijî nî gólâ tí rî, ní â'dô tâ gólîyî āmâ drí âtálé gólâ rú ní drí nõ 'bá yî ûsú'á ndrî 'dó tâ pâtí-pâtí ró."

9 Gõ'dá nîngá sî, Têrâtólõ ndẽ úlí íyíkâ rĩ'á âtálâ rí 'bá yî bê rî, Yúdã yî ãzâ 'bá yî drí tâ ãlôlâ rälé Póõlõ rú 'dî 'bá yî âtázó kĩ, rĩ'á tâ mbî 'î.

10 Nîngá sî, Fêlkâ drí ngazó tâ â'dálé Póõlõ drí ngälé ûrû tâ ngîlî. Ítí rî, Póõlõ drí ngazó âdrélé ûrû gõ'dá tâ âtálé kĩ, "Kúmu āmákâ ró rî, má nî trá kî nî rî, nî trá rĩ'á tâ kî 'bá 'î õjílã āmákâ rí 'bá yî drîlî ndrô ãmbá sî. Bê trá Ítí rî, má rĩ'á ãyïkõ ró tâ āmákâ rí ngîlî trâ ní drí sírú-sírú. 11 Õzõ ní ïijî õjílã ãzâ 'bá yî tí rî, ní â'dô ûsú'á lâ cù Ítí lânõ ãkó kĩ, lâyû trá cé kâyî mûdrî-drî-lâ-ngâ-rî ū' dî má drí nîzó Ôvârî rí ïnjîlî Yérösälémã 'á tólâ rî. 12 Gõ'dá õjílã gólîyî tâ lânõ 'bá má rú 'dî 'bá yî ûsú má kô tî ânyá'á tâ 'bâ'bâ gólîyíkâ rú õjílã bê jó ángí Ôvârî kâ rí 'á. Gólîyî ûsú má kpá kô tâ sô'á õjílã 'á, tälâ gólîyî õngâ ró bê õmbã ró jó tâ Ôvârî kâ ârî kâ rí 'bá yî 'ásî jãribä 'dî 'á. 13 Gólîyî

* 24:5 24.5 Õjílã Yúdã yí kâ zî tâ lê 'bá rí 'bá yî õjílã Nãzärétã kâ rí 'bá yî, tälâ gólîyî lê tâ trá Yésü Nãzärétã lé 'bá ró rí 'á.

* 24:6-7 24.6-7 Tâ 'Ē'ē 21.27-29 â'dô tâ ïsû Yúdã yí kâ â'dâ'á.

rĩ'á cú Ìtí tā ãzãkã ãkó â'dálé ní drí kĩ, tā gólïyî drí âñõlé má rú rî rĩ'á ïyî tā pãt̄í-pãt̄í 'î.

14 "Tā pãt̄í rî ï'dî rĩ'á nõ, má ïnjî Ôvârî gólâ ãmâ á'bíyá yî Yûdã yî ró rî 'bá yî drí kpá rĩ'á ïnjîlâ rî ï'dî, lát̄í gólâ Yésü kâ rî vó ró. Ìtí ró rî, õjílã 'dî 'bá yî âtâ ïyî kĩ, ââ'dô rĩ'á ányâ ró. Gõ'dá má lë tā trá úlí gólïyî ndrî ìgîlî trá búkû gólïyî tā 'bâ'bâ Ôvârî kâ bê yí 'á rî 'bá yî 'á gõ'dá kpá búkû tā ángû 'bá gólâkâ rî 'bá yî kâ 'á. **15** Gõ'dá mâ kpá rĩ'á lïfî 'bâ'bâ bê Ôvârî drïí kĩ, pãt̄í gólâ â'dô õjílã ndrî tâ tândí 'bá gõ'dá kpá ònjí rî 'bá yî bê lîdrí'á õdrâ 'ásî. Gõ'dá õjílã Yûdã yî kâ nõ 'bá yî kpá rĩ'á ïyî lïfî 'bâ'bâ bê gólâ drïí tâ 'dî tâsî. **16** Gõ'dá tâlâ tâ 'dî tâsî rî, mâ rĩ'á kárâ rû cẽ'á rõô, ã'dô ró bê rizó õjílã tâ mbî 'bá ró Ôvârî ândrá gõ'dá kpá õjílã ândrá.

17 "Má rî bê trá vō ãzâ 'bá yî 'ásî ndrô dûnû sî rî, má drí ngãzó gôlé tólâ Yêrõsälémä 'álâ âdî âtrõlé õjílã ãmákâ Yûdã yî kâ gólïyî ïzâ ró rî yî drí, gõ'dá kpá ngá fefé ró fefé Ôvârî drí jó ángí gólâkâ 'á. **18** Gõ'dá má drí rîrî lâ'bí 'dîyî â'dâ kâ â'dolé ngbângbâ Ôvârî rî lïfî drî 'á rî 'erê 'á jó ángí Ôvârî kâ 'dî 'á rî, õjílã 'dî 'bá yî ūrûkâ lâ yî ûsû ïyî mâ trá tólâ. Gõ'dá 'dî rîrî 'á, õjílã tûlîlî ê'bé rû drë bê kô má rú rî, gõ'dá õmbâ drë kpá yû'dâwá. **19** Gõ'dá Yûdã yî ūrûkâ 'bá yî Ásîyâ lésî rî 'bá yî bê rîrî 'á Yêrõsälémä 'á tólâ. Gõ'dá gólïyî nyâányâ âtâ tâ nî má rú. Õzõ gólïyî ðlë trá ícícíyá 'elé má rú tâlâ óofé ró lânõ bê má drí rî, 'dôvó gólïyî âanî ïyî nôlé ícícíyá 'elé má rú ní ândrá. **20** Õjílã nô 'bá yî gólïyî ânî 'bá kpá trá

nōngá nō, 'dōvó gólīyī āâtâ ní drí ngātâ gólīyī nī tā ōnjí ãzākā trá gólīyī drí ūsúlī trá tā ámákâ kílí rû ê'bê gólīyī nyānyâ kâ rî tú rî. **21** Gõ'dá rû ê'bê rî 'dī 'á rî, tā ãlô gólīyī drí ūsúlī má rú rî rî'á úlì gólīyī má drí âtálé trá kī'á nī rî, 'Mī rî tā ámákâ kílí ãndrō nō, tâlâ má lê tā trá kī, õjilâ gólīyī ôdrâ 'bá trá rî 'bá yî ââ'dô lîdrí'á ïyî õdrâ 'ásî' rî drí rî ï'dî. Nī ūsū tā kī, úlì má drí âtálé tā ámákâ â'dálé ngbálí-ngbálí tā kī 'bá 'dī 'bá yî ândrá rî rî'á ōnjí ró yâ? Úlì ámákâ  dükü lâ ï'dî 'dî."

22 Gõ'dá F  lk   n   t   tr   t  nd   r   t   imb   lat   Y  s   k   r   t  s  . It   r  , g  l   dr   r   ê'b   'd   nd  z   c   it   t   g  l   ân  l   P  o  l   r   'd   k     k  . G  l   k   n   r  , "L  s  y   d  r  -'b     ng     j   'b   'b   k   'd     t  r   ac   r  , m   â'd   t   'd   k  '   tr  ."

23 N  ng   s  , g  l   dr   t   'b  z   d  r  -'b     j   'b   'b   k     z   dr   k   n   r  , "N   ndr   P  o  l   r   v   g  n  m   '  , g  d   g  l     r   d  r  -b  l  y   r  . G  d   n   ây     j  l   kp   ng   â'd   'b   b   r   'b   y     j  l   g  l   dr  ."

24 G  d   k  y   f  ny  w   v  l   dr   '  s  , F  lk   y   ok   l   D  r  s  l     j  l   Y  d  k   r     r   b   dr   t   j  z     y  , P  o  l     n   r   g  n  m   l  s   t   ât  l     y   b  . N  ng   s  , P  o  l     c   b   r  , F  lk   y   dr   u  l   P  o  l   k   t   l  l   Y  s   Kr  st   '   'd   t  s   r     r  z  . **25** T  l   s  , P  o  l   dr   kp   t   ât  z   r  r   t  nd   g  l   s   'b   O  v  r   r   r   t  s   g  d   'd  y   ny  y     t  -  t   g  d   k  y   Y  s   k   '  z     g  l   t     j  l   ndr   k   k  l   r   t  s  . F  lk     r  l   b   t   k  '   n  , O  v  r     d   r  r     j  l   k   k  '   r  , g  l   dr     d  z     r   r  r  . It   r  , g  l   dr   t   ât  z   P  o  l   dr   k  , "N   g   dr   t  k   v  l  . M  

â'dô ánî âzí'á trá ânîlí má ngálâ ó'dí õzõ má ūûsû
̃itú-pá tãndí trá rî."

²⁶ Úlí Póõlõ kâ 'dî 'bâ Fêlîkâ trá â'dólé ūří ró,
kpálé rî, Fêlîkâ lě kpá rõõ Póõlõ drí íyî lîfî gîlî ̄dî
sî. Tâ rî 'dî tâsî, gólâ rî trá kárá Póõlõ rî âzilí ânîlí
yí ngálâ. Gõ'dá gólîyî drí rîzó úlí âtálé Póõlõ bê.

²⁷ Gõ'dá ndrô rî vólé drî 'ásî, ɔjílâ ãzâ rú lâ
Põrõsíyâ Fésítõ rî 'bãzó kúmú ángí ró ɔjílâ Yûdâ
yí kâ drîlî Fêlîkâ rî võ 'á. Gõ'dá Fêlîkâ kpálé trá
'e'á nîlî vólé rî, gólâ ìnjí Póõlõ kô'dáwá gânímä
'ásî, tâlâ gólâ lě íyî tâ ūsû ró bê ɔjílâ Yûdâ yí kâ
rú.

25

*Tâ Póõlõ drí âdrézó kúmú ángí Fésítõ ândrá
rî*

¹ Kâtî nâ Fésítõ drí âcázó trá 'bãdrî 'dî 'á rî
vósî, drîlâ ngâzó Sësâréyâ 'ásî nîlî Yerõsälémâ
'álâ. ² Gõ'dá Yerõsälémâ 'álâ rî, drî-'bá ángí lâ'bí
'e' 'bá kâ rî 'bá yí gõ'dá kpá drî-'bá Yûdâ yí kâ ãzâ
'bá yí bê drí ngâzó nîlî íyî kúmú Fésítõ ngálâ, nî'á
tâ âtálé gólâ drí tâ gólîyî drí â'bâlé trá Póõlõ rú
'dî 'bá yí tâsî. ³ Gólîyî ìjî kúmú Fésítõ trá tâ ïyíkâ
rî lêlê cé ̃dî, gólâ ãâjô ró Póõlõ ânîlî Yerõsälémâ
'álâ. Gólîyî âtâ tâ 'dî ̃tí, tâlâ gólîyî ̄yî tâ trá Póõlõ
rî fûzó láfî drîjî nîrî Yerõsälémâ 'álâ rî 'á.

⁴ Gõ'dá kúmú Fésítõ drí tâ âtázó gólîyî drí kî nî
rî, "Lómígówá ámákâ rî 'bá yí rî'á Póõlõ rî lôkî'á
gânímä 'á Sësâréyâ 'álâ. Gõ'dá ámâ nyâányâ lê
trá gõlé vólé tólâ ngbâângbânõ. ⁵ Õzõ gólâ õ'ê
tâ ̃njí trá rî, 'dõvó drî-'bá ãníkâ rî 'bá yí ãanî
icícíyá 'elé gólâ rú tólâ."

6 Ìtí rî, kúmú Fésítō drí rízó tólâ cälé õzõ kâyî njì-drñ-lâ-nâ, ngãtâ kpá mûdrí kâtí. Vó lâ sî, drílâ ngãzó gôlé Sësârêyâ 'álâ. Gô'dá drízõ ãzâ rî sî, gólâ drí rízó võ tâ kî kâ rî 'á, gô'dá drílâ vörâ jôzó Póõlõ vó ânîlí yí ngálâ. **7** Gô'dá nîngá sî, Póõlõ ácâ bê võ tâ kî kâ 'dî 'á rî, drñ-'bá Yûdâ yí kâ gólîyî ânî 'bá Yérôsâlémâ lésî rî 'bá yî drí ngãzó ïyî âdrélé gbââ gólâ rú sî, gô'dá rî'á ïyî tâ ònjî-ònjî âtálé tâ gólâ drí 'êlé rî rú. Gô'dá gólîyî îcâ kô úlí ïyíkâ Póõlõ rú rî 'bá yî 'bâlé â'dólé pâtñi mbñimbñi ró. **8** Ìtí rî, Póõlõ drí ngãzó tâ ïyíkâ rî 'bá yî ngîlî kî nî rî, "Má ìnjî tâ 'bâ'bâ gólîyî Yûdâ yí kâ rî 'bá yî trá cù ìtí tâ ònjí ãzâkâ ãkó. Má ìzâá jó Ôvârî kâ kô'dawá, gô'dá má âtá tâ ònjí kpá kô'dawá kúmú ángí Rómâ kâ rú."

9 Gô'dá kúmú Fésítō lê õjílâ Yûdâ yí kâ 'bâlé â'dólé ãyíkõ ró yí drígá sî. Ì'dî gólâ drí tâ lôgõzó Póõlõ drí kî, "Ní lê tâ-drñ trá ngãzó nîlî Yérôsâlémâ 'álâ, tâlâ má drí tâ ánî tâsî rî kîzó bê tólâ yâ?"

10 Gô'dá nîngá sî, Póõlõ drí tâ-drñ lôgõzó kî nî rî, "Võ nô nõngá rî'á võ tâ kî kâ kúmú ángí Rómâ kâ rî kâ ì'dî, gô'dá má rî'á õjílâ Rómâ kâ 'î. Nôô rî'á võ mbñi tibé tâ ámákâ kîzó rî ì'dî. Má 'é tâ ãzâkâ ònjí lâ ró õjílâ Yûdâ yí kâ rú kô, õzõ ní drí nîrñi lâ trá rî tí. **11** Tí õzõ má õ'ê tâ ãzâ 'bá yî trá ònjí ró ámâ fûzó tâ lâ 'á rî, má ïjí nî kô ámâ pâlé õdrâ rî 'dî 'ásî. Gô'dá tâ gólîyî õjílâ nô 'bá yî drí tâ âtrõzó â'bâlé má rú tâ lâ sî nô, õzõ ní õndrê tâ gólîyíkâ 'dî ònjõ ró rî, 'dî'â'dó kô rî'á tâ mbñi ró ámâ trõzó félé vólé gólîyî drígá. Má lô'bâ rú'bâ ní drí, kúmú ángí Rómâ kâ õkî tâ ámákâ nî."

12 Gō'dá nīngá sī, kúmú Fésítō drí ngāzó nīlī tā 'dī ífí lâ ôjálé õjílā íyíkâ gólíyī tā lōgō 'bá ró yí drí rí 'bá yí bê. Ítí rī, drílâ tā lōgōzó Póolō drí kī, "Â'dó kô õnjí ró. Ní lô'bā rú'bá trá ãmbá, kúmú ángí ãmákâ Rómā 'álâ rí ãârī ró tā áníkâ 'dī rī, Ítí rī, ní â'dô nī'á gólâ ngáá tólâ."

Tā gólâ kúmú Fésítō yī drí tā Póolō kâ âtázó kúmú ángí

Ãgärípā bē rī

13 Kâyī fínyáwá vósī, kúmú ángí Ãgärípā* drí nīzó Sësäréyä 'álâ ízó lâ Bërenísī bê, nī'á kúmú Fésítō rī lágúlì kúmú ó'dí ró. **14** Gō'dá gólíyī rílī bê tólâ gbiýá ãcê rī, Fésítō drí tā Póolō kâ ngízó Ãgärípā drí kī nī rī, "Ójílā ãzâ drē zãâ bê rī'á nõngá, gólâ Félíkâ drí 'bälé gänímä 'á ãkû ró nã sī rī. **15** Mä nīlī bê Yérösälémä 'álâ rī, drí-'bá gólíyī lâ'bí 'ē 'bá kâ rī 'bá yí gō'dá sisí lé 'bá Yúdä yí kâ rī 'bá yí 'bá íyî tā trá má ândrá gólâ rú. Gō'dá Ítí rī, gólíyī ìjí mā trá tā gólâkâ kîlî, tâlâ ã'dô ró bê gólâ rī fûzó vólé. **16** Gō'dá má lōgō tā gólíyī drí kī nī rī, rī'á lâ'bí ãmâ õjílā Rómä kâ rī 'bá yí kâ ï'dî, sisí õjílā zilí âdrélé kúmú ândrá gólíyī tā 'bá 'bá gólâ rú rī 'bá yí bê, tâlâ gólâ õngî ró bê tā íyíkâ cù íyî tû sī. Gō'dá Ítí rī, mā fée õjílā kô gólíyī tā 'bá 'bá trá gólâ rú rī 'bá yí drígá drē cù Ítí mā ndeeé tā rī 'dî kô.

17 "Â'dólé bê trá Ítí rī, mä âcâ bê nõngá gólíyī tā 'bá 'bá ãgô 'dî rú 'dî 'bá yí bê rī, mä njää kô. Drízö ãzâ rī sī rī, mā drí kôrô ngāzó nīlī rílī vō

* **25:13** 25.13 Ãgärípā Nôô rī'á kúmú Êródë rî ózðowá rî mvá ï'dî.

tā kī kâ rī 'álâ, gõzó tā 'bälé ãgô 'dī âtrõzó ájílí âdrélé má ândrá. ¹⁸ Má ïsū ámákâ kī, õjílã gólÿyî tā 'bã 'bá gólâ rú 'dī 'bá yî ãâ'dô ïyî tā 'bã'á kī, gólâ õrî trá tā õnjí 'élé. Gõ'dá 'dïi gólÿyî 'é kô. ¹⁹ 'Dïi võ lâ 'á rî, gólÿyî ânyâ tî cé gólâ rú, tâlâ tā ūrûkâ gólÿyikâ Ôvârî ïyíkâ rî ïnjî kâ rî tâsî gõ'dá kpá Yésü ãgô ãzákôlâ 'dî ró rî tâsî. Yésü rî 'dî drâ trá ãkû ró, gõ'dá ãgô Póõlõ 'dî â'bã tâ kî nî rî, gólâ õlîdrî trá gõ'dá ãâ'dô bê rî'á lédrë-lédrë ró. ²⁰ Gõ'dá mä nñjî tâ mbî ûsúlî tâ Póõlõ kâ 'dî tâsî rî kô. Ítí rî, má drí Póõlõ rî ïjízó ngâtá gólâ â'dô ïcâ'á tâ lêlé nñzó Yérõsâlémâ 'álâ má drí tâ gólâkâ kizó bê yã rî. ²¹ Gõ'dá nñngá sî rî, gólâ drí ngazó rú'bá lô'bâlê kî, má ïicâ trá íyî vó ndrëlé bûúñ má ïicâ ró bê íyî jõlé Rómâ 'álâ kûmú ángí ámákâ drí tólâ tâ íyíkâ kîlî. Nñngá sî, má drí tâ 'bázó lómígówá yî drí gólâ rî lôkîlî nõngá bûúñ õzõ ïicâ trá má drí gólâ rî jõzó kûmú ámákâ ángí ró 'dî ngálâ rî."

²² Gõ'dá nñngá sî, Ägärípâ drí tâ âtázó kî, "Ámâ nyânyâ lê kpá tâ ãgô 'dî kâ ârîlî."

Gõ'dá Fésítõ drí tâ-drî lôgõzó drílâ kî, "Ní â'dô úlí gólâkâ ârî'á trá ïdrú."

Tā gólâ Póõlõ rî âtrõzó ájílí kûmú ángí Ägärípâ ândrá

tâlâ tâ gólâkâ ârîzó bê rî

²³ Gõ'dá kâyî ãzâ sî rî, kûmú ángí Ägärípâ yî Bêrënísî bê drí ânñzó ïyî âcálé filí õjílã ãmbâ-ãmbâ ró jó ángí rû ê'bê kâ rî 'á. Õjílã dûû gólÿyî âdré 'bá ndírî pávó gârâ 'ásî rî 'bá yî drí gólÿyî lágúzó tândí ró kôrô. Gõ'dá gólÿyî drí fîzó jó rû

ê'bê kâ 'dī 'á dr̄j-'bá ãjú 'bū 'bá dr̄l̄l̄ r̄i 'bá yí bê, gō'dá kpá õjilā jãr̄lbä 'dī kâ lânj̄i 'bá lânj̄i r̄i 'bá yí bê. Nîngá sî, Fésitõ drí tâ 'bâzó Póõlõ r̄i âtrõzó ãjilí âdrélé ïyî ândrá.

²⁴ Nîngá sî, kûmú Fésitõ drí tâ âtázó kî nî rî, "Kûmú ángí Ägärípä gō'dá kpá ãnî gól̄iyî rû ê'bé 'bá trá ãmá bê nõngá nõ 'bá yî, nî ndrê drë vō ãgô nõ ngálâ. Gólâ ï'dî r̄i'á ãgô õjilâ ndrî Yûdâ yí kâ Yérôsälémâ 'álâ gō'dá kpá nõngá nõ 'bá yî drí r̄i'á ícíciyá 'êlé rû lâ rî ï'dî. Gō'dá gól̄iyî rî trá ôtrélé tâ âtâ-âtâ bê má drí kî nî rî, má ūfû gólâ vólé. ²⁵ Gō'dá tâ gólâkâ tâsî rî, ámâ nyâányâ ûsú tâ ãzákâ gólâ drí 'êlé trá õnjí ró, gólâ rî 'bâ 'bá â'dólé fûlî fûfû tâ lâ sî rî kô. Gō'dá nîngá sî, Póõlõ lô'bâ rú'bá trá tâ ïjilí kî, kûmú ángí ãmákâ Rómâ 'álâ rî ãâ'dô tâ íyikâ rî kî'á nî. Ïtí rî, má ïsû tâ trá gólâ rî jõzó Rómâ 'á tólâ. ²⁶ Gō'dá má nûjí úlí gól̄iyî má drí 'ê'á ìgîlâ wárágâ 'á jõlé kûmú ángí nã drí gólâ rî tâsî rî drë kô. Gō'dá bê ïtí rî, má âtrõ gólâ trá ãndrõ nõngá ãnî õjilâ ândrá gō'dá ngîngî lâ nî kûmú Ägärípä ândrá, tâlâ mä ndrê ró tâ gólâkâ bê kpâkâ ãlô. Nîngá sî rî, má â'dô ïcâ'á cù tâ ûrûkâ 'bá yî ûsúlî gólâ rî tâsî ìgîlî wárágâ 'á kûmú ángí nã drí, ²⁷ tâlâ má nû trá kî, â'dô kô r̄i'á dô õjilâ gäñímä 'á rî jõzó kûmú ángí drí Rómâ 'álâ cù ïtí tâ õnjí gólâkâ rî 'bá yî ngî ãkó."

26

Tâ Póõlõ drí úlí íyî nyâányâ kâ âtázó kûmú ángí Ägärípä ândrá rî

¹ Gõ'dá nõngá sõ, kúmú ángí Ägärípä drí Póõlõ rí âyézó úlí yí ngá lésí rí 'bá yí âtálé. Nõngá sõ, Póõlõ drí ngãzó íyî drí ìngálé ûrû, gõ'dá ngãzó tã íyíkâ rí 'bá yí ngílì kí nõ rí, ² "Kúmú Ägärípä, mâ rí'á âyíkõ ró âmbá ândrõ nô, tälâ trá rí'á ní ândrá ï'dí má drí ïcázó tã góglâ Yúdä yí kâ lõ'bälé trá má rú nõ ngílì. ³ Mâ rí'á âyíkõ ró ngíngi lâ tã ámákâ nõ ngílì ní drí kúmú, tälâ nî rí'á õjílâ góglâ lâ'bí Yúdä yí kâ nõ 'bá ndrõ gõ'dá kpá tã góglîyî ãmâ drí tã-drí lõzó tã lâ sõ kô ãmâ lãfálé 'ásí rí 'bá yí bê. Bê trá ïtí rí, má lõ'bã rú'bá ní drí úlí ámákâ nõ 'bá yí ârílî mânísõ dódó.

⁴ "Öjílā Yúdā yí kâ ndrī n̄i īyî rīrī tāndí ámákâ rî 'bá yî trá ndrī öjílā ámâ nyäányâ kâ Yúdā yî ró rî 'bá yî lâfálé kó 'dîmvâ 'ásî, sisí lâ rî'á 'bâdrî ámâ nyäányâ kâ rî 'á, gô'dá kpá Yêrösälémâ 'álâ.
⁵ Özö gólîyî ôlē trá tâ mbîmbû rî âtálé ī'dî ámâ tâsî rî, gólîyî â'dô âta'á lâ kî nî rî, yî n̄i trá kî, má rî trá rîlî Pârúsî tândí ró. Â'dô Pârúsî yí kâ rî vó ró rî, má rî trá ûjûlî kárá rôô rî'á tâ 'bâ'bâ gólîyî Ôvârî kâ rî 'bá yî 'bâlé 'êlé ndrî kôrô öjílâ âzâ 'bá yî drîjî sî. ⁶ Bê trá ītí rî, má drí lîfî 'bâzó tâ kî'á nî rî, Ôvârî ââ'dô öjílâ 'ë'á lîdrîlî òdrâ 'ásî özö gólâ drí âtálé trá  kû ró  kû ró nâ 'bá yî sî, ámâ á'bîyâ yî drí rî kâtí rî drîjî. Gô'dá ngbâângbânô rî, ââtrô mâ âdrélé ní ândrá ândrô nô rî tâ lîdrî- lîdrî rî gógó 'dî kâ tâsî. ⁷ Gô'dá öjílâ Yúdâ yí kâ 'bâsúrú mûdrî-drî-lâ-ngâ-rî rî 'bá yî ndrî ûjû  yî Ôvârî rî  njîlî kâyî vósî cé, â'dô ró bê  yî drí icázó Ôvârî rî ndrêlé öjílâ lîdrîrî 'á  zátú. Gólîyî 'bâ lîfî drî lâ kî, pâtjî Ôvârî â'dô öjílâ 'ë'á lîdrîlî òdrâ 'ásî.

Gõ'dá ngbãângbânõ, Yúdã yî 'dî 'bá yî nyãányâ lâ rî'á ūyî ãlôlâ gólîyî tâ âtá 'bá má rú tälâ tâ lélê ámákâ tâ 'dî 'á rî tâsî rí yî ūdî. ⁸ Änî õjîlã ndrî, nî rî tâ ̄sûlî kî, Ôvârî ̄â'dô rî'á cù ūtí mbârâkâ ãkó õjîlã lîdrîzó õdrâ 'ásî rî ̄'dô tâsî yâ?

⁹ "Mâ rî gógó nyãányâ lâ kpá ̄sû tâ trá sísí nã sî kî, rî'á tâ mbî 'î má drí rîzó õjîlã gólîyî tâ lê 'bá trá Yésû Nãzärétâ kâ rî 'á rî 'bá yî ̄kpókpólölé. ¹⁰ Nîngá sî, má ̄kpókpólõ õjîlã 'dî 'bá yî trá Yêrösâlémâ 'álâ. Drî-'bá lâ'bí 'ë 'bá kâ rî 'bá yî drí drî-âcê fêzó má drí tâ lê 'bá dûû Yésû 'á rî 'bá yî ̄urúzó ômbélé 'bâlé g  n  m   'á. Öz   g  d   óokî tâ gólîyîkâ trá kî, gólîyî õdrâ rî, má drí kpá tâ-drî l  z  zó tâ rî 'dî 'á. ¹¹ Má rî trá k  yî v  sî k  rá rî'á l  n   f  l  e gólîyî drí jó gólîyî drí rîzó tâ Ôvârî kâ âr  l   rî 'ásî ndrî,   'dô r   b   g  l  yî 'bâlé tâ l  l   ūyîkâ Yésû 'á rî g  l  d   d  . Mâ trá   mb   r   r  o g  l  yî b  .   t   rî,   mb   ámákâ 'b   m   trá n  l   j  r  b     tr     z   'b   yî 'ásî n  'á g  l  yî   r   b  .

¹² "Gõ'dá t  l   tâ 'dî tâsî rî, drî-'bá lâ'bí 'ë 'bá kâ rî 'bá yî drí drî-âcê fêzó má drí w  r  g   b   n  z   tâ ãlôlâ 'dî 'bá yî '  l   g  l  yî tâ l   'b   r   rî 'b   yî drí kpá D  m  s  k   'álâ. ¹³ Óo k  m   Äg  r  p  , m   b   dr   rî'á n  'á l  t   dr  j   sî D  m  s  k   'álâ rî,   t   g  b  l  -g  b  l   sî, má drí v   ū'í-  'í ndr  z   l  g  -l  g   r   k  ngb  -k  ngb   k  r  o   t   dr  j   sî.   w   v   'b  uû l  s   g  d   v   ū'íl     m   g  r   'ásî g  b  â õjîlã má b   rî 'b   yî b  . ¹⁴ Gõ'dá t  l   ng   ū'í 'dî tâsî rî,   m   drí ng  z   ndrî l  'd  l   ūnyákú dr  j  . Nîngá sî rî, má drí g  b  r  k     r  z   úl     t  'á má drí t     m  k   Yúd   yî kâ sî kî nî rî, 'S  o  l  , S  o  l  , nî rî l  n   f  l   má

drí ã'dô tāsī yā? Ōzō ní ū'bû ăjú má bê rî, ní rî 'dî lâñō sô'á ăkpâ ání íffífí rú!'

¹⁵ "Nîngá sî, má drí tâ lôgõzó drilâ kî nî rî, 'Kûmú, nî ã'dî ă'dî yâ?'

"Gõ'dá ïtí rî, gbórökõ rî 'dî drí tâ kôzó má tî kî, 'Mâ Yésü gólâ ní drí rîzó lâñō fêlé drilâ rî ă'dî. ¹⁶ Gõ'dá ní ngâ ûrû. Má â'dâ mâ trá ní drí ãndrõ ání 'bâlé â'dolé lâjó'bá ámákâ ró. 'Dõvó ní 'dê nîlî tâ gólâ ní drí ndrélé trá ámâ tâsî ãndrõ nô nõ pêlé ăjîlâ drí gõ'dá kpá tâ gólâ má drí 'e'á â'dálâ ní drí ăzátú rî. ¹⁷ Má â'dô ání pâ'á ăjîlâ ání nyânyâ Yûdâ yí kâ drígá sî gõ'dá kpá ăjîlâ lîdî ăzâ 'bá yí bê. Má jô nî gólîyî ngálâ ¹⁸ gólîyî 'bâlé tâ nîlî ámâ tâsî. Gõ'dá ní â'dô gólîyî 'bâ'á rû jâlê âfôlê ănîrîkûwâ Sâtánâ kâ rî 'ásî ănlîlî võ ănîrîkûwâ Sâtánâ kâ rî 'ásî. Gõ'dá gólâ â'dô gólîyî 'bâ'á â'dolé ăjîlâ gólîyî gólâ drí zîlî trá yí drí rî 'bá yí lâfâlê.'

¹⁹ "Kûmú Āgârîpâ, gbórökõ gólâ ă'u 'bá 'bûñ lésî rî, má ârî fí úlí 'dî 'bá yí trá 'elé dódó. ²⁰ Má nî trá úlí Ôvârî kâ pêlé sisí Dâmâsékë 'álâ, gõ'dá Yêrösâlémâ 'álâ, gõ'dá kpá 'bâdrî ndrî Yûdâ yí kâ rî 'bá yí 'ásî. Gõ'dá má nî kpá trá tâ rî 'dî pêlé ăjîlâ 'bâsûrû ăzâ 'bá yí kâ drí. Má pê tâ trá gólîyî drí drî âdîzó vólé tâ ănjî ăyíkâ rî 'bá yí 'ásî, gõ'dá úlí Ôvârî kâ rî 'bá yí ârîzó 'elé ădî. Má âtâ tâ, gólîyî ărî tâ tândí 'elé ădî. 'Dîl â'dô â'dálâ kî, pâtñî gólîyî âdî drî trá tâ ănjî gólîyíkâ rî'á 'elâ ăkû ró nâ 'bá yí 'ásî.

²¹ "Ití, rî'á tâlâ tâ gólîyî má drí pêlé trá 'bâsûrû

ãzâ 'bá yî drí 'dī tâsî, õjilâ Yûdä yí kâ drí ngãzó ámâ rûlî ã'dí-drîj jó ángí Ôvârî kâ rî kâ 'ásî, tí 'ezó ámâ fûlî fûfû vólé. ²² Gô'dâ Ôvârî drí rîzó ámâ pâlé gólîyî drígâ sî bûúû âcálé ̄itû gólâ ãndrõ nô rî sî nô. Gô'dâ mâ rî trá drê zââ lédrê-lédrê ró úlî Ôvârî kâ ãlôlâ nô pê'á õjilâ gólîyî â'dó 'bá ãmbâ-ãmbâ ró gô'dâ fînyâwá rî 'bá yî drí ndrî. Ïtí rî, úlî ámákâ rî 'bá yî sîi gárâ úlî gólîyî Mûsâ yí kâ, gô'dâ tâ ̄angû 'bá Ôvârî kâ ãzâ 'bá yî bê drí âtâlé ̄iyî ̄akû ró nã sî 'dîyî pâ 'bá rî tâsî kî, ââ'dô â'dó'á rî bê kô. ²³ Gólîyî ̄angû tâ trá kî, "Dîyî pâ 'bá gólâ Ôvârî drí 'e'á ãjólâ ̄angó nô 'á rî, ââ'dô fû'á lâ. Nîngá sî rî, gólâ â'dô â'dó'á õjilâ gólâ 'e 'bá lîdrîlî sîsî õdrâ 'ásî gô'dâ rîlî zââ gbâdû ̄adûkû ãkô, tâlâ lâtî pâtîj rî â'dâlé õjilâ Yûdä yí kâ drí gô'dâ kpá õjilâ 'bâsûrû ãzâ kâ rî 'bá yî bê drí ngá pâzó rî ̄dî."

Tâ ̄isû kûmû Ägârîpâ yí kâ Fésîtô bê úlî Pôolô kâ rî 'bá yî tâsî rî

²⁴ Pôolô drê zââ rî'á tâ 'dî 'bá yî âtâ'á rî, Fésîtô drí ngãzó trêlê ûrû kî nî rî, "Pôolô, nî rî 'dî úlî drî õnjî kâ âtâ'á, bûkû dûû ãmbâ nî drí zîlî trá 'dî 'bá yî 'bâ nî trá âcálé drî õnjî bê tâ mbî âtâ ãkô."

²⁵ Nîngá sî rî, Pôolô drí tâ-drî lôgôzó gólâ drí kî nî rî, "Kûmû ámákâ Fésîtô, má â'dó kô drî õnjî bê, gô'dâ úlî ámákâ 'dî 'bá yî â'dó kô drî õnjî kâ 'î. Úlî 'dî 'bá yî rî'á úlî pâtîj 'î. ²⁶ Má nî trá kî, kûmû ángí Ägârîpâ nî tâ kpá trá tâ rî 'dî 'bá yî tâsî. Tâlâ tâ 'dî tâsî rî, mâ trá rî'á úlî âtâ'á gólâ drí trâ ró nô. Má nî trá kî, gólâ ârî tâ trá ndrî tâ

rî 'dī 'bá yî tâsî, tâlâ tâ rî 'dī 'bá yî 'é rû lâpî-lâpî
ró kô. ²⁷ Kûmú Āgârîpâ, ní lë tâ trá tâ gólîyî tâ
ângû 'bá drí âtálé trá  kû ró  kû ró nã sî 'dîyî pâ
'bá rî tâsî rî 'á yâ? Má nû trá kî, pâtî ní lë tâ trá
úlî gólîyîkâ 'dî 'bá yî 'á."

²⁸ Gõ'dá nîngá sî rî, Āgârîpâ drí tâ-drî lôgõzó
Póölö drí kî, "Póölö, mí rî nõ 'ê'á tâ îcîlî má 'á,
tâlâ má ã'dô ró bê  jîlâ Yésû kâ ró ngbâângbânô
yâ?"

²⁹ Gõ'dá  tî rî, Póölö drí tâ-drî lôgõzó drîlâ kî,
"Má 'ê râtáñ nõ Ôvârî drí kî, ngâtá ngbâângbânô
ngâ kâyî dûû vólé drî 'ásî yâ rî, 'dõvó Ôvârî õ'ê
 nî gõ'dá gólîyî  zâ 'bá yî ámâ úlî ârî 'bá trá
 ndrõ nô rî yí bê â'dolé  jîlâ Yésû kâ ró nyé  zô
má tí, gõ'dá tótó nyârî gólîyî ámâ îcîzó nõ 'bá yî
 kô."

³⁰ Nîngá sî rî, kûmú Āgârîpâ, kûmú Fésítõ,
Bêrénisî gõ'dá  jîlâ  zâ 'bá yî gólîyî â'dô 'bá
kpâkâ  lô gólîyî bê rî 'bá yí bê drí ngâzó  rû
gõ'dá nîlî  yî vólé. ³¹ Nîngá sî, drîlîyî nîzó nî'á tâ
âtâ bê  yî lâfâlé 'ásî kî, " gô 'dî 'é tâ  njí  zâkâ
gólâ rî 'bâ 'bá fûlî ngâtá ômbélé g n m  'á tâ lâ sî
rî kô'dâw ." ³² Gõ'dá  tî rî, Āgârîpâ drí tâ âtázó
Fésítõ drí kî. "Tí  zô  gô nõ  rô rú'b  l b â kô
kî, kûmú  ng  R m  kâ   d  tâ  y kâ k '  nî rî,
tî  c  trá gólâ rî  nj l  vólé g n m  'ásî."

27

Tâ  c  P o l o  k  g l  r  j z  R m  ' l 
k l ngb  s  r  t s 

¹ Gõ'dá nîngá sî, Fésítõ l  tr  P o l o  r  j l  R m 
' l , tâlâ tâ 'b l  tr  g l  r  r  ng l  kûm   ng 

Rómā kâ drí íyî tî nyãányâ sī. Ítí rî, Fésítō drí Póõlō yí gãnímã lé 'bá ūrûkâ 'bá yí bê fẽzó dr̃i-'bá ãzâ z̃ilí Yüliyä* rî drígá trõlé nř'á âjílâ íyî 'bãdr̃i Ítalíyä rî 'álâ jãribä Rómā rî 'álâ. Yüliyä 'dī lë tā-dr̃i trá ãmâ* drí nñlí Póõlō yí bê. ² Bê trá Ítí rî, gólâ drí ojílã ūrûkâ 'bá yí Ädrämítï lési góliyî lë 'bá nñlí kõlóngbõ ândrê íyíkâ sī jãribä ūrûkâ 'bá yí 'á 'bãdr̃i Ásíyä kâ rî 'álâ rî 'bá yí ûsúzó. Gõ'dá nñngá sī rî, Yüliyä drí tā 'bãzó ãmâ drí ngãzó filí kõlóngbõ ândrê góliyíkâ 'dī 'á nñlí Ásíyä 'álâ. Gõ'dá 'dī rî, Ärisítärókõ* bê rî'á ãmá bê. Tólâ sī, ãmâ drí lâvñzó kõlóngbõ ândrê rî 'dī sī 'bãdr̃i 'dī 'ásí.

³ Ítí dr̃izõ ãzâ rî sī, ãmâ drí cãzó jãribä Sïdónä rî 'álâ. Yüliyä rî'á ojílã tãndí 'í Póõlō drí. Dr̃e ãmâ drí â'dózó Sïdónä 'álâ rî, gólâ âyê Póõlō trá âfõlé kõlóngbõ 'dī 'ásí nř'á ãzí-ãzí lâ yí lõmílí tolâ, tâlâ góliyî õfẽ ró bê ngá gólâ drí lêlê rî 'bá yí góliâ drí. ⁴ Gõ'dá nñngá sī, ãmâ drí ngãzó Sïdónä rî âyéle kõlóngbõ ândrê âlõlâ 'dī sī, gõ'dá ãmâ drí rízó îlî-sí ányâ trõlé ï'dî, nñzó sisí 'álâ. Nñngá sī, îcâ trá ãmâ drí võ ndräzó gõlé dr̃i-ljí dr̃i 'álâ ró ányî ãkîrî ángí Säyipärásí kâ 'dë 'bá võ tãndí 'á îlî drí sîzó õnji ró kô rî 'álâ ró. ⁵ Gõ'dá tolâ sī rî, ãmâ drí ngãzó nñlí lïmvû ândrê z̃ilí Mëdïtérénï rî 'dī itó 'â lâ 'ásí lâvñlî 'bãdr̃i góliyî Sïlísïyä kâ

* **27:1** 27.1 Yüliyä Õjílã rî 'dī rî'á dr̃i-'bá 'í ãjú 'bû 'bá ūrûkâ 'bá yí z̃ilí kî'á nř'á rî, ãjú 'bû 'bá kúmú ángí kâ ró rî 'bá yí dr̃ilí rî ï'dî.

* **27:2** 27.1 ãmâ 'dī Lükä yí ï'dî krístõ 'bá ãzâ 'bá yí bê. * **27:2** 27.2 Ärisítärókõ 'Dî' rî'á Tësälõnïkâ lé 'bá 'í 'bãdr̃i Mëkëdónïyä kâ rî lési. Gólâ rî'á kpá góliyî lâmû-ãzí 'í.

gõ'dá Pãmbãlýä bê rî 'ásï. Gõ'dá nñngá sï, ãmâ drí ngãzó cälé jãribã zilí Mírã 'bãdrï góla Lísíyä rî 'á rî 'álâ. ⁶ Gõ'dá Mírã 'á tólâ rî, Yülyä drí õjilä ûrûkâ 'bá yî ûsúzó jãribã Älækëzãndříyä kâ rî lésí nñ'á ïyî kpá kõlóngbõ* ândré sï Ítálÿä 'álâ. Ítí rî, Yülyä drí tâ lëzó ãmâ drí nizó kõlóngbõ rî Älækëzãndříyä lé 'bá kâ 'dï sï Ítálÿä 'álâ.

⁷ Gõ'dá ãmâ drí ngãzó lâvûlì tólâ sï kõlóngbõ rî 'dï sï. Gõ'dá á'dô trá ândrâ-õnjí ró ãmâ drí, ãmâ trá kãgûmäqã cirí drñi. Tâ 'dî tâsï rî, ãmâ drí icázó nñlí mânisí ãtì 'álâ lâñõ ãmbá sï kâyì dñû sï, té ãmâ drí cázó ãnyi jãribã zilí Kñídõ rî rú. 'Dñi vósï, kãgûmäqã 'dï 'bää ãmâ kô nñlí sisí 'álâ. Ítí rî, ãmâ drí ngãzó vó jälé lâvûzó jãribã zilí Sälämónä ãkírï ândré Kérétë rî 'á rî rú sï. Gõ'dá nñngá sï, ãmâ drí nizó zââ gõlé drí-líjí drí ãkírï 'dï kâ rî lésí. ⁸ Mä rî trá zââ nñlí lâñõ ândré sï ãnyi gõlé lîmvû tí 'álâ ró kãgûmäqã rî 'dï drí sï, gõ'dá té ãmâ drí ácázó vó gõlâ rizó kõlóngbõ vó ndrélé 'á lâ dódó rî 'á ãnyi jãribã Láséyä rî rú.

⁹ Gõ'dá ãmâ drí rizó vó rî 'dï 'á kâyì dñû sï. Gõ'dá kâyì ángí õjilä Yúdä yí kâ drí rizó 'álé 'á'í ró rî ácâ trá. 'Dñi rí'á kâyì gõlâ lîmvû ândré drí rizó á'dolé õnjí lâ ró kõlóngbõ drí lâvûzó 'á lâ sï kô rî rí'dî.* Â'dô bê trá Ítí rî, Póõlõ drí ngãzó drí-mbílì sôlé õjilä ndrï gõlîyì á'dó 'bá bê kõlóngbõ 'á rî 'bá yî lîfì. Gõ'dá gõlâ kî gõlîyì drí rî, ¹⁰ "Ãnî õjilä nô 'bá yî, má nñ trá kî nñ rî, õzõ mä õngâ trá vó nô ayélé ngbâângbânõ rî,  cì ãmákâ 'e'á tólâ rî á'dô

* ^{27.6} 27.6 Kõlóngbõ 'dî 'ê trá nñlí  drúgú trõlé âjilí Rómä 'álâ.

* ^{27.9} 27.9 Kãgûmäqã õnjí têtë bê rí'á párá nâ 'e'á ânñlí rî 'bá yî 'á.

'bā'á lāñjō ángí góldá drí. Ngá gólyi kólóngbō
nô drí njilí rí 'bá yí â'dô rû ïzâ'á, gõ'dá kólóngbō
â'dô rû ïzâ'á, gõ'dá amâ ūrûkâ 'bá yí â'dô kpá
ôdrâ'á vólé." **11-12** Gõ'dá kpálé tã Póolõ drí âtálé
trá 'dî 'bá yí kâtí rí, kólóngbō lípî gõ'dá ãgô gólâ
pí 'bá lâ ró rí bê lëé ïyî tã Póolõ kâ âtálé 'dî 'bá
yí kô'dawá. Gólyi gõ'dá ngá 'e 'bá kólóngbō 'á
rí 'bá yí bê ïsü ïyî kí, võ kólóngbō drí rizó âdrélé
tolâ 'dî ãâ'dó kô tändí ró gólyi drí rizó 'á lâ kâyî
gólyi kágumáq õnjí 'dî 'bá yí kâ sî ndrî. Gõ'dá
â'dô bê trá ïtí rí, õjilâ dûu lë ïyî trá nîlî ïyî tolâ
sî kólóngbō rí 'dî sî. Gõ'dá kólóngbō rí 'dî lípî
lâ gõ'dá pí 'bá lâ bê drí tã sôzó Yülyaq 'á kí, rî'á
tändí ró kólóngbō 'dî drí âcî ïtözó kpá ó'dí nîlî
äti 'álâ. Ningá sî, Yülyaq ârí úlí Póolõ kâ 'dî kô.
Gólâ lë tã-drî trá gólyi drí ûjulí nîlî cälé Fõníkisî
'álâ, tâlâ gólyi iicâ ró bê rîlî tolâ kólóngbō 'dî bê
párá gólyi kágumáq 'dî kâ 'dî 'bá yí sî. Fõníkisî
'dî rî'á kpá võ ãzâ gólyi kólóngbō drí rizó âdrélé
'á lâ lâñjö ãkó rí ï'dî 'bâdrî Kérétë rí 'á gôlé lânjí
drî lésî ró.

*Tā Póõlō yī drí lāñō ūsúzó kāgūmáqā ândrē drí
sī rī*

¹³ Nîngá sī, kāgūmáq̄ drí ngāzó rī'á vīlī cé mānísī drí-ljíjí drí lésī ró. Tā 'dī tāsī rī, ōjílā kōlóngbō kā 'dī 'bá yī drí tā ̄sūzó kī, mā ūngā ró nīlī Fōníkīsī 'álâ. Ítí rī, gólyī drí ngāzó ̄dī sī pātrâkā lânjī-lânjī ró Ítí kōlóngbō drí rīzó ̄drérélé rú lâ rī ̄sélé bāgō lâ sī lōgōlē kōlóngbō 'álâ, tâlā kōlóngbō ūnī ró bē. Gō'dá nîngá sī, ̄amā drí vō rī 'dī ̄yézó nîzó ̄tī 'álâ zââ ̄nyī ̄nyī

gõlé l̄imvû tí 'álâ ró. ¹⁴ Gõ'dá 'wââ kãgumáq* drí ngãzó vñlí õnjí lâ ró ūví lésí ró vñjí vñjí. ¹⁵ Drílâ vñzó kõlóngbõ ãmá bê yí 'á 'dî rú mbârâkâ õnjí sî gõ'dá kõlóngbõ iyálé kândâ-kândâ. Tâ 'dî tâsí rî, mä ïcâ kô nñlí sisí 'álâ. Gõ'dá bê ūtí rî, ãmâ drí gbõ kõlóngbõ âyézó kãgumáq 'dî drí zélé nñzó gõlé ū'dí bê lâ ūlî sî drílâ rîzó vñlí gõlé 'álâ rî drñj.

¹⁶ Gõ'dá nñngá sî rî, ãmâ drí cázó ãnyî ãkîrî ūlî Kódâ rî rú, tâlâ â'bâlê fînyâwá cácâ ró ãmâ ngá lésí kãgumáq 'dî drí sî. Nñngá sî, ãmâ drí rû cëzó tákányî kõlóngbõ fînyâwá gólâ ūlî kõlóngbõ ândré ãmá bê 'dî ūgûlî rî âsélé. ¹⁷ Nñngá sî, ãmâ drí ïcázó kõlóngbõ mvá rî 'dî ūngâlé cû kõlóngbõ ândré 'dî 'á, tâlâ õzó kô lêté dînyí l̄imvû 'á. Gõ'dá õjîlâ kõlóngbõ ândré 'dî 'á rî 'bá yî ūrûkâ lâ yî drí ūyikâ gbûrûdîyä âtrôzó ūdî kõlóngbõ ândré 'dî rú'bá lâ gõzó ômbélé njirí-njirí, tâlâ 'bâlâ â'dolé gágâ. Gõ'dá gólyî kpá rî 'á ūrî ró kî, kãgumáq 'dî ãâ'dô kpá kõlóngbõ 'dî zë'á ãnyî l̄imvû tí 'bâdrî Líbîyâ kâ sînyítâ ró rôô rî 'álâ, gõ'dá kõlóngbõ drí vólé gâzó, kãgumáq drí zezó lâ rû ūzâlê. Tâlâ gólyî lêé kô tâ õnjí 'dî drí rû 'êlé rî, gólyî drí ngãzó ítâ bí 'bârâgä ángí gólâ kãgumáq drí rî 'á zélâ kõlóngbõ drí nñzó rî ūrîlî dâ vûdrî. Gõ'dá gólyî drí kpá âdî lânjî-lânjî kõlóngbõ drí rîzó âdréle rú lâ rî ūrizó bâgô lâ sî l̄imvû 'á. Gõ'dá tâ õjîlâ 'dî 'bá yî drí 'êlé 'dî drí kõlóngbõ 'bâzó rî 'á nñlî mânísî ró. ¹⁸ Gõ'dá vó lâ sî, kãgumáq drí rîzó zââ rî 'á vñlí õnjí lâ ró kpá ó'dî l̄imvû drí

* ^{27:14} 27.14 Úzî kãgumáq 'dî Yôrôkîlõ, ūtô lâ kî, kãgumáq gólâ vî 'bá gõlé drí-lijî drñj ūtú drí âfôrê lésí rî. 'Dî kãgumáq rî 'bá âcâlê mñlî bê rî ūdî.

rû cāzó kōlóngbō rú õnjí ró. Gõ'dá ïtí kâyî ãzâ rî sî rî, õjílã 'dî 'bá yî drí ngá lânjî ūrûkâ ãmbá kôlóngbô 'á rî 'bá yî lûvûzó lîmvû 'á. ¹⁹ Gõ'dá kâyî ãzâ 'dî vósî rî, gólîyî drí kpá drí-ngá ngá 'e kâ ūrûkâ 'bá yî kôlóngbô kâ  dúzó lûvûlî kpá lîmvû 'á ndrî. ²⁰ Nôô lânjô ûsû ãmâ trá rôô. Mâ ndré kô lâ ngbââ ïtú  'bî'bîwá yí bê kâyî dûû sî tâlâ mûkûkû drí sî. ïtí rî drí sî rî, mâ ïcâ kô nñlâ kî, kôlóngbô rî nñlî 'dî ángô lé ró yâ rî. Gõ'dá nîngá sî, kâgumâqâ íyíkâ kpá fí zââ vñ'á õnjí ró rôô. Gõ'dá mâ ïsû tâ gbô kî, láfî ãzâ gõ'dá kó trá yû'dawá ãmâ drí ngá pâzó 'á lâ sî.

²¹ Gõ'dá vó lâ sî, õjílã kôlóngbô 'dî 'á rî 'bá yî rî  yî trá kâyî dûû sî lôsî 'êlé kôlóngbô 'á 'âlé 'â'í ró. Kâyî 'dî 'bá yî vósî rî, Pôõlô drí âdrézó gólîyî ândrá tâ âtálé gólîyî drí ndrî kî, "Tí ïcâ kó trá  dolé tândí ró ãnî drí tâ má drí âtálé trá ãnî ândrá Kêrétë 'álâ rî ârîzó. Tí õzô mâ ãangâ drê kô Kêrétë lésî rî, mâ ïcâ kô lânjô nô ûsûlî, gõ'dá kpá ngá gólîyî kôlóngbô kâ rî 'bá yî iïcâ kô lûvûlâ lîmvû 'á  vîlî. ²² Gõ'dá ngbâângbânô rî, mâ lë ãnî lîfî ìmbâlé  dolé pîpîsîlî  dû- dû bê. Nî ndré drê, õjílã ãzâkâ yû'dawá ãnî lâfâlé 'ásî 'délé lîmvû 'á lîmvûlî drâlé. Gõ'dá kôlóngbô  dô rû ïzâ'á cé nî. ²³ Má nî 'dî trá tâ pâtî ró, tâlâ Ôvârî ámákâ má drí rî'á ïnjîlâ rî âjô mâlâyíkâ íyíkâ má drîñ ngacî gólâ  wú 'bá ândrô nô sî tâ rî 'dî âtálé má drí. ²⁴ Mâlâyíkâ 'dî kî má drí rî, 'Pôõlô, nî 'ê ūrî kô! Ôvârî  dô ánî 'bâ'á  dolé lédrê-lédrê ró bûúñ nî drí té câzó Rómâ 'álâ tâ ánîkâ ngîlî kûmú ángî tólâ nã ândrá ánî tî sî. Gõ'dá Ôvârî rî 'â  dô kpá  dî'á ánî rú ndrî, gõ'dá ánî ndrî  cî

'dī dr̄jī rī 'bá yī â'dō 'ẽ'á ngá pälé õdrā l̄imvû kâ 'dī 'ásī.' ²⁵ Ítí rī, má âtâ ãnî õjílā drí ndrī, 'dõvó nī rī fīl ïdū-ïdū sī. Má lē tā-drī trá kī, Ôvârī â'dō ãmâ pã'á ndrī té ìtí õzõ gólâ drí âtálé trá má drí 'dī kâtí. ²⁶ Gõ'dá kãgumáqâ â'dō kõlóngbõ ãmákâ zẽ'á ãkírī ãzâ 'á rû ïzälé cínyí cínyí."

²⁷ Nïngá sī, kâyì mûdrí-dr̄j-lâ-ngâ-sû ãmâ drí ngãzó lâvûlî Kêrétë 'ásī rī vósī, kãgumáqâ drë zãâ kõlóngbõ zẽ'á ãmá bê l̄imvû ândrê 'dī dr̄jī sī. Gõ'dá tolâ sī ã'bí ító 'â 'á, õjílā kõlóngbõ kâ drí tâ ïsuzó kī, mä âcâ trá ãnyî ãkírī ūrûkâ 'bá yî rú. ²⁸ Ítí rī, gólîyî drí ngãzó kúnî mvá ômbélé trá bãgô sī rî ïrîlî l̄imvû 'á tâlâ l̄imvû fîfî ûjûzó rú lâ. Gõ'dá gólîyî âsélé bê kúnî mvá rî 'dī gõ'dá bãgô ômbézó lâ 'dī ndrëzó rî, gólîyî drí ûsuzó lâ kī, l̄imvû 'dī fîfî lâ rî'á pá lâfâlé nyâ'dî-r̄j. Gõ'dá 'dî' vósī, mä nî bê fínyawá ătî 'álâ rî, gólîyî drí kpá l̄imvû fîfî ûjûzó ó'dí. Gõ'dá nïngá rî, gólîyî drí fîfî lâ ûsuzó rî'á cé pá lâfâlé nyâ'dî-âlô-dr̄j-lâ-ngâ-mûdrí. ²⁹ Ítí rî, ūrî drí gãzó gólîyî rú, tâlâ kõlóngbõ â'dô nî'á rû 'bêlê kúnî rú gõ'dá rû ïzälé vólé. Nïngá sī, gólîyî drí ngãzó ădî sî pâtrâkâ lânjî-lânjî ró ìtí sû kõlóngbõ drí rîzó âdréle rú lâ 'á rî ïrîlî bãgô sî l̄imvû 'á kõlóngbõ ūgûlî lésî, tâlâ kõlóngbõ ââdrê ró bê nî ãkó sisí 'álâ. Gõ'dá nïngá sī, gólîyî âlô-âlô drí râtâa 'ezó ôvârî ngüingî ïyíkâ rî 'bá yî drí, tâlâ vô ăgwû ró bê 'wââ.

³⁰ Gõ'dá õjílâ ūrûkâ gólîyî kõlóngbõ 'dî kâ rî 'bá yî lē ïyî trá 'ẽ'á ăvîlî kírî ró kõlóngbõ 'dî 'ásî ïyî nyâányâ pälé. Gólîyî âtrô kõlóngbõ tibê fínyawá ró ômbélé ômbê kõlóngbõ ândrê 'dî rú rî trá ïrîlî

l̄imvū 'á bāgō sī, gō'dá dríl̄iȳi ōnjō gāzó kī, yī ūrī
 rī'á nīl̄i  dī l n j -l n j  k l ongb  k  r  'b  y   rl 
 l imv  'á s s  l s  r , t l   b  r  k l ongb  'd  b 
 n   k . ³¹ G d  b  l   t l  r , P o l o  n  t  g l iy k 
 'd  tr . G d  g l â dr  ng z  t  l   t l  Y l iy  dr 
  j  'b  'b  y k  'd  'b  y  b  k  n  r , " z   j l 
 'd  'b  y  ūr  k   m  b  k l ongb  n  '  r , m   c 
 k   d l e ng  p l   dr  ' s  l imv   ndr  n  dr 
 n ng ." ³² G d  Y l iy   r   l  'd  'b  y  b  r ,
 dr l  t  'b z   j  'b  'b  y k  'd  'b  y  dr  b g 
 g l iy  k l ongb  mv  'd   mb z  g g  g l â  mb 
 r  r  'd  'b  y   mv l  ng b  v l , g d  k l ongb 
 mv  'd  dr  'd z .

³³ G d  n ng  s , v  dr  ' r   w l  r  s  'd ,
 P o l o  n  dr  ng z  t  'b l  g d   j l  g l iy  ndr 
 k l ongb   ndr  '  'd  'b  y  dr ,  ny  r   y  ng 
 b .  t l  r , g l â k  n  r , "N  '  tr  r '  k y   dr -
 dr -l -ng -s   ndr  n  r '  ng  g l iy  k l ongb 
 k  r  'b  y  v  l  ndr l  'd  c   t l  ng  ny n 
  z k  d   k   l w l . ³⁴ G d  m  'b   n  dr 
 ng  ny n  ny l   ndr ,  d  r  b  mb r k 
 s l   n  r ,  n  ny n  p z   dr  ' s . M  'b 
  n  dr  t  p t   r  k ,  j l   l o  dr a  k  l imv  n 
 ' ."

³⁵ N ng  s , P o l o  dr   mb t * tr z  g oz   w -
  t l  ' l   v r  dr  t  l  s   j l  'd  'b  y   ndr 
 ndr . G d  dr l  t  mv  l  p z  g d  s l  y 
 s l  ny l . ³⁶  t ,  j l  ndr  'd  'b  y  p p s l  l  y 
 dr   d z , g d  dr l iy  kp  ng  ny n  ny z .
³⁷  m  k k r   ndr  k l ongb  r  'd  '  r , r ' 

* ^{27:35} 27.35 N o   d  k   mb t  '   m  k  ' .

dūū.* 38 Gō'dá nīngá sī, āmâ ndrī nyálé bē ngá nyānyā icálé dūū rī, ōjilā kōlóngbō 'dī kā 'dī 'bá yī drí ngāzó ǎdrúgú lākí 'bá kōlóngbō drí rī'á njilā rī âtrōzó lūvūlī līmvū 'á, tālā lānjī-lānjī lā ūzó kō kōlóngbō irí līmvū zēlé.

Tā gólā kōlóngbō drí rū izázó rī

39 Gō'dá ǐtú âfō bē rī, ōjilā 'dī 'bá yī drí ǐnyákú ndrēzó. Gō'dá lé bē ǐtí rī, gólīyī nū kō kī 'bǎdrī rī 'dī ángō rī ǐ'dī yā. Nīngá sī, gólīyī drí vō 'a'í gólā sīnyítā bē rī ndrēzó, âfō trá līmvū tí lésī rō. ǐtí rī, gólīyī lē trá kōlóngbō 'bālē âdrélé 'á lā tólā. 40 ǐtí ōjilā ūrûkā 'bá yī kōlóngbō 'dī kā drí ngāzó bāgó ǎdī lānjī-lānjī kōlóngbō drí rīzó âdrélé rú lā 'á 'dī kā ômvälé tú tú vólé, ǎ'dō rō bē ǎdī lānjī-lānjī rō 'dī 'bá yī drí ǎvīzó līmvū 'á. Gō'dá ōjilā ǎzā 'bá yī ǐnjī ǐyíkā ngá kúdrālī kātī rī ǐrlí līmvū 'á, ǎ'dō rō bē njāk kōlóngbō pīzó ǐ'dī sī lā. Gō'dá ūrûkā 'bá yī ǐngā ǐyíkā ítā bí âmbélé kōlóngbō tí lésī rō, tālā kāgūmāq ǎzē rō kōlóngbō 'dī bē gōlē līmvū tí 'álā rō. 41 Gō'dá gbō nyī rō, kōlóngbō ândré nō drí ngāzó nī'á ǐyī 'bēlē ngárā sīnyítā dī līmvū zēlé rī rú tólā. Vō lā sīsī lésī rī drí vólé gāzó ngárā-ngárā gō'dá icá kō rū ǐ'wālē fīnyawā lā. Gō'dá tālā līmvū cū rī'á mbārākā bē rōrō rī drí sī rī, drilā vō lā vólé lésī rī pīzó cōlē ôŋölé rō'bō-rō'bō.

42 Gō'dá nīngá sī, ǎjú 'bū 'bá 'dī 'bá yī drí tā lēzó 'ězó gānīmā 'bá ūfūlī ndrī, tālā gólīyī ǒzó kō līmvū yāā fōzó līmvū tí 'álā gō'dá rālē 'bēlē dī ǐyī

* 27:37 27.37 Gólīyī ndrī rī'á ǐyī kámá-rī-drī-lā-ngā-nyā 'dī-nā-drī-lā-ngā-mūdrī-drī-lā-njī-káziyá (276), 'dī ǎjú 'bū 'bá yī gō'dá ngá 'ě 'bá yī gānīmā 'bá yī bē ndrī.

drígá sī. ⁴³ Gõ'dá Yūlīyä rī gógó gólīyî drílî ndrī rī lée kô Póölō drí drälé. Ítí rī, gólâ lée tā-drí kô äjú 'bū 'bá drí gänímä 'bá ūfuzó. Tā rī 'dī vō lâ 'á rī, gólâ drí tā 'bázó gólīyî lîmvû yã 'bá bê rī 'bá yî drí lôwâzó sisí lîmvû 'á lîmvû yâlé fôzó lîmvû tí 'álâ. ⁴⁴ 'Dïi vósí, gólâ drí tā 'bázó õjilä lâkí 'bá rī yî drí 'dëzó gólīyî vó, gólīyî ömbâ ūyíkâ fê älí gólīyî ôjö 'bá kôlóngbô ândrê 'dî kâ länjî 'bá kô rī 'bá yî drïi, icâ ró bê gólīyî drí fôzó lîmvû tí 'álâ cù Ítí lêté äkô lîmvû 'á. Ítí rī, ãmâ drí tā 'dî 'ezó té Ítí, gõ'dá ãmâ drí ngâzó ndrî fôlé lîmvû tí 'álâ rú'bá ã'dí sī.

28

Tā gólīyî Póölö drí 'elé äkîrî Mälátâ kâ 'álâ rî 'bá yî

¹ Gõ'dá nïngá sī, mä câ bê dódó lîmvû tí 'álâ rî, ãmâ drí 'bädrî rî 'dî nïzó õjilä tólâ nã 'bá yî tí sî kî, ãâ'dô äkîrî rú bê Mälátâ rî ï'dî. ² Gõ'dá õjilä äkîrî 'dî kâ rî 'á ūyî õjilä tândí 'í ãmâ drí. Ôzé ïtô trá rî 'á 'dîlî gõ'dá vō trá ã'dí ró rôô. Ítí rî, õjilä 'dî 'bá yî drí ngâzó lâsí icílî ãmâ drí yâlé. Gõ'dá gólīyî drí kpá ãmâ vó ndrëzó dódó Ítí. ³ Nïngá sî, Póölö drí ngâzó nñ'á ngá zázá ã'dûlî lâsí ró. Gõ'dá gólâ 'bä ngá zázá 'dî bê lâsí 'á rî, nyïî ró, ïnî drí âfôzó ngá zázá rî 'dî 'ásî, tâlâ ngá ãmè lâsí kâ 'dî drí sî, gõ'dá Póölö rî drí cîlî. Gõ'dá drilâ njûzó gágá rú lâ. ⁴ Gõ'dá nïngá sî, õjilä vō 'dî kâ rî 'bá yî ndrélé bê ïnî 'dî njû trá ïtî Póölö rî drí rú rî, gólīyî drí rizó tâ âtâlê ūyî vō 'ásî kî nñ' rî, "Ägô nô ã'dô 'bä'á tâ pâtïi ró õjilä ūfû 'bá 'í. Gólâ pâ

yî trá õdrâ lîmvû kâ rî 'ásî, gõ'dá ôvârî ãzâ 'bá yî gólîyî tâ õjilâ kâ kî 'bá ró rî â'dô lânjô fê'á gólâ drí drâzó vôle."

⁵ Nîngá sî, Póõlõ drí ngâzó  n  'dî  yálé íyî drí 'ásî l s  ' . Nîngá rî, ngá ãzâ õnjí l  '  r  k  Póõlõ rî drí b . ⁶ Gõ'dá õjilâ 'dî 'bá yî drí r z  gólâ rî t l , drí l   g  r  b , gõ'dá gólâ  d  r  b  z l  z i  v r  r  v dr , gõ'dá gólîyî drí r z  kp . Ng   z k   nj  l  r  r  '  r  gb  k  k  g l  dr   l w l .  t l  r , t   s  g l y k  P o l o  r  t s  r  dr  r  j z . Nîng  r , g l y i dr  t   t z  k , P o l o    d   v r   z  ' .

⁷  ny  v  r  'd  r  l  r , 'b   ng i dr -'b  'b dr  'd  k  r  k  b  r ' . Dr -'b  r  'd  r  l  r '  P ub l y .  t l  r ,  g  r  'd  dr   m  tr z  dr  r  s  y  dr  'b  ' l  k y  n  s   m   y k  r . G l  ndr   m  v  t nd  r   t l . ⁸ G d   g  r  'd   t l  l  b  r '   y '  g b r k  dr   '  l z  b  g d  kp   '  d  b  r o . G d  P o l o   r  t  r  'd  b  r , dr l  ng z  n l  fil  j   g  r  'd  k  ' l , g d   y  dr  'b l  g l  r  r t     z   v r  r  i z  g l  r   ng  l z  r  'd  ' s . G d  ng  l z   g  'd  k  dr  r  nd z .

⁹ G d  t l  t  r  'd  t s  r , ng  l z  'b   z  'b  y  ndr   k r  'd  '  r  'b  y  dr  ng z   n l   y  P o l o  ng l . G d   t l  r , P o l o  dr  g l y i  d z  ng  l z   y k  r  'b  y  ' s . ¹⁰ G d  n ng  s  r ,  m  dr  z   r '  M al t  '  t l  r ,  jil  'd  'b  y  dr  dr  ng  f z   m  dr  d u ,  w - t l  ' z   m  dr  r o . G d  'd i v s  r , k y   m  dr  ' z  v  'd   y l e  r  s , g l y i dr  kp  ng z  ng  g l y i  m  dr  l l   c i t z  r  'b  y   f l   m  dr .

T  c c  P o l o  y  k  R om  ' l  r  t s  r 

11 Nīngá sī, āmâ drí rīzó Mälátā 'álâ párá nâ. 'Dī vósī, āmâ drí őjílā Álēkēzāndīrīyā kâ ūrûkâ 'bá yî gólîyî rî 'bá trá Mälátā 'álâ párá kágumqâ őnjí kâ 'dî 'bá yî sī rî 'bá yî ūsúzó. Gólîyî trá 'ẽ'á ngälé nîlî Ítálîyâ 'álâ kôlóngbõ* ândrê ȳíkâ sī. **12** Ítî rî, āmâ drí nîzó kôlóngbõ rî 'dî sī cälé jârîbä zîlî Sîrâkósâ rî 'álâ. Gõ'dá āmâ drí rîzó tolâ kâyî nâ. **13** Nīngá sī, āmâ drí ngâzó gõ'dá nîlî kôlóngbõ sī jârîbä zîlî Rêgîyâ rî 'á 'bâdrî Ítálîyâ kâ rî 'álâ. Gõ'dá kâyî  zâ rî sî rî, kágumqâ drí ngâzó rî'á vîlî tândí ró āmâ ūgûlî lésî ró kôlóngbõ zêlê 'wââ'wâ ró. Gõ'dá āmâ drí ngâzó cälé jârîbä zîlî Pôtéyolî rî 'á kâyî rî gólâ āmâ drí ângázó Rêgîyâ lésî rî sî. **14** Gõ'dá jârîbä rî 'dî 'á rî, āmâ drí tâ lê 'bá Yésû 'á rî  zâ 'bá yî ūsúzó. Nîngá rî, gólîyî drí āmâ trôzó rîlî ȳí bê ȳí drí 'bá 'álâ kâyî njî-drî-lâ-rî sî. Gõ'dá vó lâ sî rî, āmâ drí ngâzó tolâ sî nîlî pá sî Rómâ 'álâ.

15 Gõ'dá őjílâ k n s  kâ Rómâ 'álâ rî 'bá yî ârî bê ȳí tâ kî, āmâ   d  b   n 'á rî, gólîyî drí ngâzó  n l  āmâ ūs l  l t  dr . Ūrûkâ 'bá yî ūs  āmâ v  ng  l z  kâ  p y  kâ rî 'á. Gõ'dá  z  'bá yî ūs  āmâ v  g l  r 'á z l  " 'J -n - m -k -r -'b -y ' " 'álâ. G l y   n  āmâ l g l  g d  āmâ dr l  R m  'álâ. G d  P o l  ndr   j l  r  'd  'b  y  b  r , mb r k  dr  f z  g l  'á. G d  g l  dr   w - t  ' z   v r  dr  t l  g l y  t s .

16 G d  m  c  b  R m  'álâ r , dr -'b  g n m  k  dr  g n m  'b   z  'b  y  tr z  'b l  g n m  ' , g d  g l  dr  P o l  r   y z  r l  j   z  ' 

* **28:11** 28.11 K l ongb  'd   z  r  l 
" ' v r -g l y -r -'b -l t -r '"' r .

lómígówá ãzâ bê ãlô gólâ rî vó ndrēlé, tälâ gólâ õzó kô rãâ.

Tā gólâ Póõlō drí tā Yésū kâ âtázó õjílā Yúdã yí kâ drí Rómã 'álâ rî

¹⁷ Gõ'dá kâyï nâ Póõlō rî cãcã Rómã 'álâ rî vólé drî 'ásï rî, gólâ drí ngãzó drî-'bá õjílā Yúdã yí kâ rî kâ gólïyï â'dó 'bá tólâ rî 'bá yî  zílì ânïlì yí ngálâ. Ítí rî, gólïyï drí ânïzó gólâ rî ûsúlì. Gõ'dá nïngá sî, drilâ tâ âtázó gólïyï drí kî, "Ámâ  drúpí yî, má  zì ãnî ânïlì má ngálâ, tälâ má ngî ró bê tâ ámákâ ãnî drí. Má 'é ngá ãzâ õnjí lâ ró kô õjílã ãmákâ Yúdã yí kâ rî 'bá yî drí. Gõ'dá má ïzää lâ'bí ãmâ  bíyá yí kâ rî kô. A'dô kpálé Ítí rî, õjílã Yérõsälémã kâ rû mâ trá gõ'dá félé drî-'bá Rómã kâ rî 'bá yî drígá. ¹⁸ Gõ'dá drî-'bá Rómã kâ 'dî 'bá yî ndrê tâ ámákâ bê rî, gólïyï ìsû tâ trá kî nî rî, má õ'é tâ õnjí ãzâkâ kô gólâ lâñõ fëzó má drí tâ lâ 'á rî. Bê trá Ítí rî, gólïyï lë trá ámâ ïnjílì vólé gänímä 'ásï. ¹⁹ Gõ'dá drî-'bá ãmákâ Yúdã yí kâ Yérõsälémã 'álâ rî 'bá yî gã  yî trá dô kî nî rî, i nji mâ kô'dáwá vólé gänímä 'ásï. Tälâ tâ rî 'dî tâsî rî, tâ ãlô má drí  cálé trá ' lâ ámâ p zó rî rî'á k m  áng  Rómã kâ rî ijíl   dî tâ ámákâ k l . Gõ'dá má l   kô tâ ât l  õjíl  ámâ ny  ny  kâ Yúd  yí kâ rî 'b  y  r  g l  ând . ²⁰ Tälâ tâ rî 'dî 'b  y  tâsî rî, má  z  ãnî ânïlì má ng l  n  úl  ámákâ rî 'b  y   r l . M  ndr  dr ,  omb  m  tr  ny r  n  s , t l  'd y  p  'b  g l  õjíl  Yúd  y  k  dr  ndr  l f  'b z  g l  r   c - c  v  r  t s ."

²¹ N ng  s  r , õjíl  Yúd  y  k  'd  'b  y  dr  t -dr  l g z  g l  dr  k  n  r , "M  u s  w r g 

ázākā góлâ őjíлâ ămákâ Yúdä yí kâ drí âjólé ánî tâsî rî kô, gõ'dá kpá őjíлâ góлїyî âcâ 'bá trá Yúdáyä lésî rî âtâ tâ ní rú őnjí ró kô. ²² Gõ'dá mă nîj trá kî, 'b  dr     mb   n   'b   y   '  s   őjíлâ âtâ tâ őnjí trá   nî góлїyî 'd   'b   trá Y  s   v   rî 'b   y   rú. Gõ'dá   t   rî, mă l   trá tâ   s  -  s     nk     rl   tâ Y  s   kâ rî tâsî   m   b   s  ."

²³ N  ng   s   rî, dr  -'b   'd   'b   y   drí k  y   'b  z     y   drí r     'b  z   '   l   P  o  l  o   y   b  . G  d   k  y   r     'b   'd   k   s   rî, őjíлâ Yúdä y   kâ d  u   drí   n  z     y   v   góлâ P  o  l  o   drí r  z   r  l   rî '  . G  d     t  l   c  jn   rî l  s   c  l   b  u  u   ng  c   '  , P  o  l  o   ng   tâ   t  -  t   t  nd   l  t   g  l   őjíлâ drí r  z   k  m     v  r   kâ z  l   Y  s   '  s   rî tâsî rî trá góлїyî drí. G  l     t   trá góлїyî drí k   n   rî, "Y  s     d   'd  y   p   'b   góлâ   v  r   drí tâ l   'b  l   trá âj  l   rî." G  l     t   'd   tâ g  l   M  s   y   tâ   ng   'b   y   b   drí   g  l  l   trá   k   r     k   r   n   s   'd  y   p   'b   r   tâsî rî   ng  ng   l   s  . ²⁴ G  d   n  ng   rî, őjíлâ Yúdä y   kâ 'd   'b   y     r  k   l   y   drí tâ l  z   úl   P  o  l  o   kâ 'd   'b   y   '  , g  d     r  k   'b   y   l  e   k  . ²⁵   t  , góлїyî b   trá nj  â '  '     y   P  o  l  o   r     y  l  l   rî, góлїyî l  e   tâ-dr   k     l     l   'd   'b   y   '     y   l  f  f  l   '  s  . G  d     t   rî, P  o  l  o   drí tâ   d  uk   n     t  z   góлїyî g   'b   d   tâ   v  r   kâ 'd     rl   'd   'b   y   drí k  , "P  t  j   r  , m     t   tâ   n   drí, n   g   tâ   v  r   kâ k   d  . N   '   tâ   z     n     '  y   y   drí '  l   r   t   k  , t  l   L  nd  r   T  nd     v  r   kâ   t     l   trá góлїyî tâsî tâ   ng   'b     s  y   s  l     k   r     k   r   k   n   rî,

²⁶ 'N   ng   g  d   n   n   r   őjíлâ   nk   Yúdä y   kâ 'd   'b   y   ng  l  , g  d   n     t   r   tâ góлїyî drí k  ,

“Nī rī úlí má drí âtálé rī ârílī, gō'dá nī ìcá kō
tā ífí lâ nīlī!

Nī rī ngá ndrēlé, gō'dá nī ndré ngá má drí
rī'á 'élâ rī kō!”

²⁷ Ní âtâ tā gólīyî drí ìtí, tālâ gólīyî drī rī'á âmbâ-
âmbâ ró tā ámákâ rī drí fízó 'á lâ.

Gō'dá gólīyî jâ ìyî bí kpá trá vólé gō'dá kpá līfí
âmbézó gágá.

Tí õzō ã'dô kó kô ìtí rī, tí gólīyî â'dô ìcá'á pãtñí tā
ámákâ ndrēlé ìyî līfí sī nīzó lâ,
gō'dá úlí ámákâ ârílī ìyî bí sī tā ífí lâ nīzó.

Tí tā âtî-âtî ámákâ â'dô fī'á gólīyî drñí,
tālâ gólīyî ãâdî ró drī tā ònjí 'ásí âgõzó má
ngálâ.

Ítí rī, má â'dô gólīyî êdé'á â'dólé dódó.’ ”

Ísáyā 6.9-10

²⁸⁻²⁹ Gō'dá nīngá sī, Póõlõ âtâ tā kpá õjílā
âmbâ-âmbâ Yúdä yí kâ 'dī 'bá yí drí kī, “Má lē
ãní drí nīlā kī, Ôvârî âfē tā âtî-âtî tāndí látî lédrē-
lédrē kâ kâ nō trá õjílā gólīyî â'dó 'bá kô õjílā
Yúdä yí kâ ró rī 'bá yí drí. Gólīyî â'dô tā âtî-âtî rī
'dī ârī'á nī, tālâ gólīyî òlē ró tā bê 'á lâ.” Nīngá
sī rī, õjílā Yúdä yí kâ 'dī 'bá yí drí ngãzó nīlī ìyî
Póõlõ rī âyélé.

³⁰ Gō'dá nīngá sī, Póõlõ drí rīzó Rómā 'álâ ndrô
rī jō rīzó rilí 'á lâ  dî sī rī 'á. Gólâ rī zââ rilí tāndí
ró õjílā gólīyî rī 'bá rī'á gólâ rī lômílí tólâ rī 'bá
yí bê. ³¹ Gólâ rī trá rī'á tā ngîlî gólīyî drí tā âtî-
âtî tāndí látî õjílā drí rīzó kûmû Ôvârî kâ zélé rī
tâsî. Gólâ ìmbâ gólīyî trá tā Kûmû Yésû Krîstô
rī tâsî rī 'bá yí sī. Gō'dá gólâ ìcâ trá tā âtî-âtî 'dī
âtálé õjílā gólīyî ndrî ânî 'bá gólâ ngálâ rī 'bá yí

Tā 'Ē'ē 28:31

clxx

Tā 'Ē'ē 28:31

drí cú ūtí ūr̃í ãkó, tālâ tólâ r̃i, ófẽé lâñõ kô drílâ
tā ât̃i-ât̃i 'd̃i tās̃i. Ī'd̃i 'd̃i.

Tā-dr̩ L̩lē Ó'dí Óvârí Kâ

Avokaya: Tā-dr̩ L̩lē Ó'dí Óvârí Kâ New Testament

copyright © 2002 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Avokaya)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

87931ba7-0e83-5f4d-bd6e-8c45876fc354